गौरादह नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
गौरादह, झापा
प्रदेश नं १

आवधिक योजना

(आ.व. २०७९/८०-२०८३/८४)

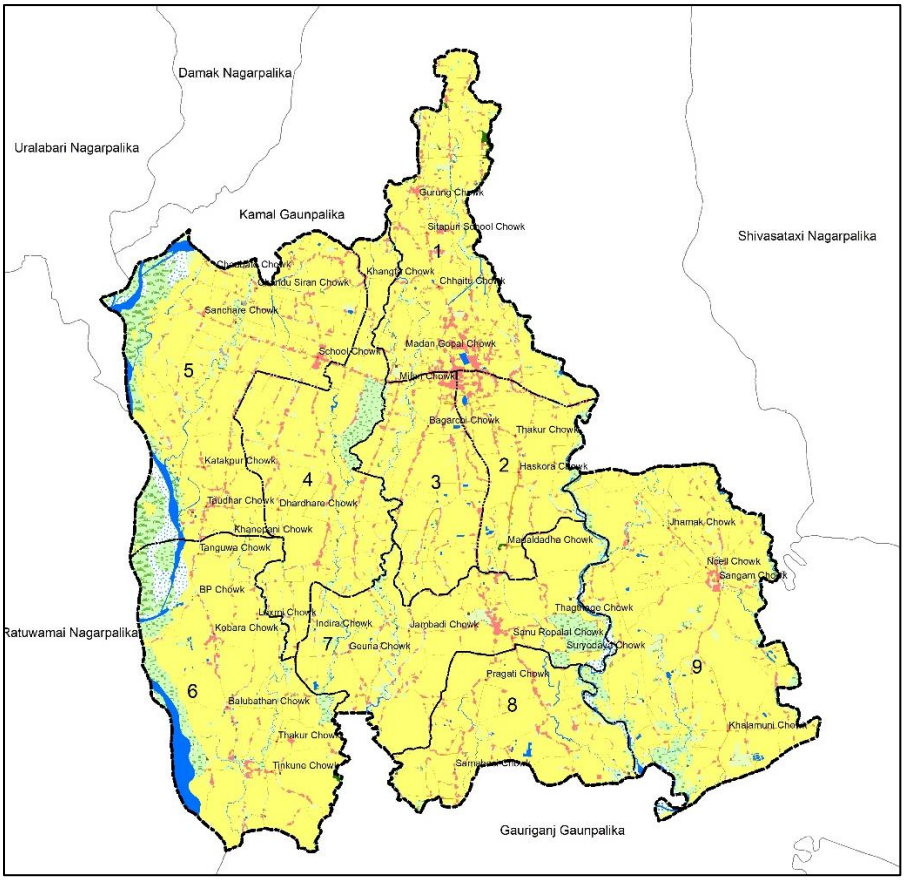

अन्तिम प्रतिवेदन

२०७९

प्राविधिक सहयोग

पाथवे ईन्जिनियरिङ प्रा.लि.

सूर्यविनायक-५, भक्तपुर

बागमती प्रदेश

बिषय सूची

तालिका सूची.....ज
चित्र सूची.....झ
फोटो सूची.....झ
नक्शा सूची.....झ

परिच्छेद १: परिचय..... १
१.१ पृष्ठभूमि.....१
१.२ आवधिक योजनाको उदेश्यहरु..... २
१.३ आवधिक योजना तर्जुमा प्रकिया आधारहरु..... २

परिच्छेद २: नगरपालिकाको विकासको विद्यमान स्थिति र उपलब्धिको समिक्षा..... ४
२.१ नगरपालिकाको परिचय..... ४
२.१.१ भौगोलिक अवस्थिति, राजनीतिक र प्रशासनिक संरचना..... ४
२.१.२ प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक सम्पदा.....६
२.१.३ जनसांख्यिक अवस्था..... ९
२.२ आर्थिक विकासको अवस्था.....११
२.२.१ कृषि तथा खाद्य सुरक्षा.....११
२.२.२ पर्यटन तथा संस्कृति.....१२
२.२.३ उद्योग, व्यापार, व्यवसाय र आपूर्ति.....१३
२.२.४ आम्दानी, रोजगारी र वित्तिय सेवा.....१६
२.२.५ सहकारी..... १८
२.३ सामाजिक विकासको अवस्था.....१९
२.३.१ स्वास्थ्य तथा पोषण.....१९
२.३.२ शैक्षिक विकास.....२२
२.३.३ खानेपानी तथा सरसफाई..... २६
२.३.४ खेकलुद..... २८
२.३.५ लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण..... २८
२.४ पूर्वाधार तथा शहरी विकासको अवस्था..... २९
२.४.१ वस्ती, आवास, भवन तथा सार्वजनिक निर्माण..... २९
२.४.२ सडक, पुल तथा यातायात.....३०
२.४.३ विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा..... ३३
२.४.४ सूचना, संचार तथा प्रविधि..... ३४
२.५ वन, वातावरण तथा विपद जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनको अवस्था.....३५
२.५.१ वन तथा जैविक विविधता.....३५
२.५.२ भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन..... ३६
२.५.३ वातावरण व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनूकुलन..... ३६

२.५.४ महामारी तथा विपद व्यवस्थापन ३८
२.६ भू-उपयोग ४०
२.७ सुशासन तथा संस्थागत व्यवस्था ४२
२.७.१ स्थानीय नीति ऐन तथा सुशासन ४२
२.७.२ संगठानात्मक विकास ४३
२.७.३ श्रोत परिचालन ४६
२.७.४ योजना व्यवस्थापन ५१

परिच्छेद ३: सोंच तथा विकासको अवधारणा ५३
३.१ पृष्ठभूमि ५३
३.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती ५३
३.३ प्रमुख संभावना तथा अवसर ५९
३.४ निर्देशक सिद्धान्त ६२
३.५ सोंच, लक्ष्य तथा उदेश्य ६८
३.५.१ दिर्घकालिन सोंच ६८
३.५.२ लक्ष्य ७०
३.५.२ उदेश्य ७०
३.६ रणनीति तथा प्राथमिकता ७१
३.७ लगानी, स्रोत अनुमान र बाँडफाट ७२

परिच्छेद ४: आर्थिक श्रेत्र ७५
४.१ कृषि तथा पशुपन्छी ७५
४.१.१ पृष्ठभूमि ७५
४.१.२ समस्या तथा चुनौती ७५
४.१.३ संभावना तथा अवसर ७६
४.१.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना ७६
४.१.५ अपेक्षित उपलब्धि ७७
४.१.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ७७
४.२ सिंचाई ७८
४.२.१ पृष्ठभूमि ७८
४.२.२ समस्या तथा चुनौती ७८
४.२.३ संभावना तथा अवसर ७८
४.२.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना ७८
४.२.५ अपेक्षित उपलब्धि ७९
४.२.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ७९
४.३ उद्योग, व्यापार, व्यवसाय तथा आपूर्ति ८०
४.३.१ पृष्ठभूमि ८०
४.३.२ समस्या तथा चुनौती ८०

४.३.३ संभावना तथा अवसर..... ८१
४.३.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना..... ८१
४.३.५ अपेक्षित उपलब्धि ८२
४.३.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ८२
४.४ श्रम, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षा ८३
४.४.१ पृष्ठभूमि..... ८३
४.४.२ समस्या तथा चुनौती ८३
४.४.३ संभावना तथा अवसर..... ८४
४.४.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना..... ८४
४.४.५ अपेक्षित उपलब्धि ८५
४.४.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ८५

परिच्छेद ५: सामाजिक क्षेत्र ८६
५.१ स्वास्थ्य तथा पोषण..... ८६
५.१.१ पृष्ठभूमि..... ८६
५.१.२ समस्या तथा चुनौती ८६
५.१.३ संभावना तथा अवसर..... ८७
५.१.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना..... ८७
५.१.५ अपेक्षित उपलब्धि ८८
५.१.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ८९
५.२ शिक्षा, विज्ञान तथा नवप्रवर्तन ८९
५.२.१ पृष्ठभूमि..... ८९
५.२.२ समस्या तथा चुनौती ९०
५.२.३ संभावना तथा अवसर..... ९०
५.२.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना..... ९१
५.२.५ अपेक्षित उपलब्धि ९१
५.२.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ९२
५.३ खानेपानी तथा सरसफाई..... ९२
५.३.१ पृष्ठभूमि..... ९२
५.३.२ समस्या तथा चुनौती ९३
५.३.३ संभावना तथा अवसर..... ९३
५.३.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना..... ९३
५.३.५ अपेक्षित उपलब्धि ९४
५.३.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ९४
५.४ महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग..... ९५
५.४.१ पृष्ठभूमि..... ९५
५.४.२ समस्या तथा चुनौती ९५
५.४.३ संभावना तथा अवसर..... ९६
५.४.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना..... ९६

५.४.५ अपेक्षित उपलब्धि ९७
५.४.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ९८
५.५ युवा तथा खेलकुद ९८
५.५.१ पृष्ठभूमि ९८
५.५.२ समस्या तथा चुनौती ९९
५.५.३ संभावना तथा अवसर ९९
५.५.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना ९९
५.५.५ अपेक्षित उपलब्धि १००
५.५.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष १०१

परिच्छेद ६: पूर्वाधार क्षेत्र १०२
६.१ वस्ती, आवास, भवन तथा सार्वजनिक निर्माण १०२
६.१.१ पृष्ठभूमि १०२
६.१.२ समस्या तथा चुनौती १०२
६.१.३ संभावना तथा अवसर १०३
६.१.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना १०३
६.१.५ अपेक्षित उपलब्धि १०४
६.१.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष १०४
६.२ सडक, पुल तथा यातायात १०५
६.२.१ पृष्ठभूमि १०५
६.२.२ समस्या तथा चुनौती १०५
६.२.३ संभावना तथा अवसर १०५
६.२.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना १०६
६.२.५ अपेक्षित उपलब्धि १०७
६.२.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष १०७
६.३ जलश्रोत, विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा १०८
६.३.१ पृष्ठभूमि १०८
६.३.२ समस्या तथा चुनौती १०८
६.३.३ संभावना तथा अवसर १०८
६.३.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना १०९
६.३.५ अपेक्षित उपलब्धि १०९
६.३.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ११०
६.४ सूचना, संचार तथा प्रविधि ११०
६.४.१ पृष्ठभूमि ११०
६.४.२ समस्या तथा चुनौती १११
६.४.३ संभावना तथा अवसर १११
६.४.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना १११
६.४.५ अपेक्षित उपलब्धि ११२
६.४.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ११३

परिच्छेद ७: वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्र ११४
७.१ वन तथा जैविक विविधता ११४
७.१.१ पृष्ठभूमि ११४
७.१.२ समस्या तथा चुनौती ११४
७.१.३ संभावना तथा अवसर ११५
७.१.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना ११५
७.१.५ अपेक्षित उपलब्धि ११६
७.१.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ११६
७.२ भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन ११६
७.२.१ पृष्ठभूमि ११६
७.२.२ समस्या तथा चुनौती ११७
७.२.३ संभावना तथा अवसर ११७
७.२.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना ११८
७.२.५ अपेक्षित उपलब्धि ११९
७.२.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष ११९
७.३ वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन १२०
७.३.१ पृष्ठभूमि १२०
७.३.२ समस्या तथा चुनौती १२०
७.३.३ संभावना तथा अवसर १२१
७.३.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना १२१
७.३.५ अपेक्षित उपलब्धि १२३
७.३.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष १२३
७.४ विपद जोखिम न्यूनिकरण र व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थानशीलता १२३
७.४.१ पृष्ठभूमि १२३
७.४.२ समस्या तथा चुनौती १२४
७.४.३ संभावना तथा अवसर १२५
७.४.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना १२५
७.४.५ अपेक्षित उपलब्धि १२७
७.४.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष १२७

परिच्छेद ८: संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्र १२८
८.१ संस्थागत विकास तथा सुशासन १२८
८.४.१ पृष्ठभूमि १२८
८.४.२ समस्या तथा चुनौती १२८
८.४.३ संभावना तथा अवसर १३०
८.४.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना १३०
८.४.५ अपेक्षित उपलब्धि १३३
८.४.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष १३३

परिच्छेद ९: कार्यान्वयन व्यवस्था.....१३४
९.१ पृष्ठभूमि.....१३४
९.२ संस्थागत व्यवस्था तथा मानव संसाधन योजना.....१३४
९.३ बिषयक्षेत्र अनुसार अनुमानित बजेट.....१३५
९.४ स्रोत अनुमान तथा प्रक्षेपण.....१३६
९.५ स्रोत परिचाल रणनीति.....१३७
९.६ आवधिक योजना कार्यान्वयन.....१३९
९.७ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना.....१४०

परिच्छेद १०: नतिजा खाका.....१४३
१०.१ पृष्ठभूमि.....१४३
१०.२ नतिजा खाका.....१४३

सन्दर्भ सामाग्री.....१५६

अनुसूचीहरु.....१५७
अनुसूची १ - फोटो.....१५७
अनुसूची २ - नक्शा.....१६२
अनुसूची ३ - माईन्यूट.....१७२
अनसूची ४ - नगर स्तरिय योजना तथा कार्यक्रम.....१८९
अनुसूची ५ - रणनैतिक योजनाहरु.....१९७

तालिका सूची

तालिका १: नगरपालिकाको प्रशासनिक विभाजन, जनसंख्या र क्षेत्रफल ५
तालिका २: नगरपालिकाका धार्मिक तथा साँस्कृतिक क्षेत्रहरुको वडागत वितरण..... ७
तालिका ३: जनसांख्यिकीय विवरण ९
तालिका ४: जनसंख्याको वितरण, वनावट र घनत्व..... ९
तालिका ५: उमेर समुह अनुसार जनसंख्याको बनावट..... १०
तालिका ६: कृषि उत्पादनको क्षेत्रफल र उत्पादकत्व ११
तालिका ७: पशुपंक्षीको विवरण १२
तालिका ८: उद्योग तथा व्यवसायको संख्या र संलग्न जनशक्ति..... १३
तालिका ९: आयात निर्यातको अवस्था..... १५
तालिका १०: स्थानीय हाटबजार, खपत हुने सामान र व्यापार क्षेत्र..... १५
तालिका ११: बैंक तथा वित्तिय संस्थाको विवरण..... १७
तालिका १२: नगरपालिकामा रहेका सहकारी संस्थाहरुको विवरण..... १८
तालिका १३: स्वास्थ्य संस्थाहरुको विवरण २०
तालिका १४: नीजि स्वास्थ्य संस्थाहरुको विवरण..... २०
तालिका १५: नगरपालिकाको स्वास्थ्य सूचकहरु..... २१
तालिका १६: सामुदायिक विद्यालयहरुको वडागत विवरण..... २३
तालिका १७: सस्थागत विद्यालयको वडागत विवरण २४
तालिका १८: परम्परागत तथा धार्मिक विद्यालयहरुको विवरण..... २५
तालिका १९: क्याम्पसको वडागत विवरण २५
तालिका २०: शैक्षिक स्तर अनुसार ५ बर्ष माथिको जनसंख्याको विवरण २६
तालिका २१: खानेपानीको स्रोत र पहुँच..... २७
तालिका २२: घरधुरी अनुसार शौचालय प्रयोगको स्थिति..... २७
तालिका २३: छाना अनुसार घरको वनावट ३०
तालिका २४: सार्वजनिक निर्माणको विवरण..... ३०
तालिका २५: सतह अनुसार सडकको विवरण ३१
तालिका २६: नगरपालिकासंग जोडिएका मुख्य यातायात रुट र बस स्टेण्ड ३२
तालिका २७: वत्तीको लागि प्रयोग हुने इन्धनको स्रोत..... ३३
तालिका २८: घरधुरी अनुसार सूचना तथा संचारका साधनको प्रयोग..... ३४
तालिका २९: नगरपालिकामा विगतका बर्षहरुमा बाढी र डुबानबाट भएको क्षतिको विवरण..... ४०
तालिका ३०: नगरपालिकाको विद्यमान भू-उपयोग..... ४१

तालिका ३१: नगरपालिकाको शाखा अनुसार कार्यरत कर्मचारीहरुको विवरण ४५
तालिका ३२: वडा समितिको कार्यालयको मौजुदा संरचना र कर्मचारीको विवरण..... ४६
तालिका ३३: स्थानीय तहको योजना प्राथमिकीकरणका आधार र अंकभार..... ५२
तालिका ३५: सार्वजनिक स्रोतहरुको प्रक्षेपण ७३
तालिका ३६: बिषयगत क्षेत्र अनुसार प्रस्तावित अनुमानित बजेट *(रु हजारमा)*.....१३५
तालिका ३७: आवधिक बार्षिक बजेटको प्रक्षेपण.....१३६
तालिका ३८: योजना कार्यान्वयन तालिका १४०
तालिका ३९: अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको प्रक्रिया र ढाँचा १४२

चित्र सूची

चित्र १: जनसख्याको पिरामिड १०
चित्र २: गौरादह नगरपालिकाको संगठानात्मक संरचना..... ४४
चित्र ३: सार्वजनिक खर्च व्यहोर्ने स्रोतहरु.....७४

फोटो सूची

फोटो १: नगरपालिकामा रहेका केहि निर्यातजन्य उद्योगहरु.....१४
फोटो २: गौरादह स्वास्थ्य चौकी..... १९
फोटो ३: स्कुलचौन माध्यमिक विद्यालय..... २२
फोटो ४: गौरादह कृषि क्याम्पस..... २२
फोटो ५: ग्वालडुब्बा (बाँया) र कोहबरामा (दाँया) रहेको खानेपानीको ओभरहेड टैंक..... २७
फोटो ६: किस्ने खोला वडा १ मा नीजि स्तरमा लगाईएको सिसौ (बाँया) र वडा ७ मा लगाईएको टिक... ३५
फोटो ७: ग्वालडुब्बा बजार क्षेत्रमा जथाभावी रुपमा फ्याकिएको फोहोरमैला ३७

नक्शा सूची

नक्शा १: गौरादह नगरपालिकाको अवस्थिति.....५
नक्शा २: नगरपालिकाको वडा विभाजन र आधार नक्शा..... ६
नक्शा ३: नगरपालिकामा अवस्थित नदि, खोला, ताल र पोखरीहरुको वितरण..... ७
नक्शा ४: नगरपालिकाको धार्मिक क्षेत्रहरु.....८
नक्शा ५: नगरपालिका अवस्थित वित्तिय संस्था र उद्योगहरुको वितरण १८
नक्शा ६: नगरपालिकाको स्वास्थ्य संस्थाहरुको वितरण..... २१

नक्शा ७: नगरपालिकाको शैक्षिक संस्थाहरुको वितरण २५
नक्शा ८: गौरादह बजार र डिपुचौकको भू-उपग्रह नक्शा..... २९
नक्शा ९: नगरपालिको विद्यमान सडक संजाल नक्शा.....३१
नक्शा १०: नगरपालिकाको पूर्वाधार नक्शा.....३३
नक्शा ११: नगरपालिकाको विद्यमान भू-उपयोग ४१

परिच्छेद १: परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

कुनै पनि क्षेत्रको व्यवस्थित विकासको लागि आवधिक योजनाहरु महत्वपूर्ण साधन हुन् । नेपालको संविधानले स्थानीय तहलाई संघीय संरचना अनुरूप एक बलियो स्थानीय सरकारको रूपमा स्थापित गरेको छ । संविधानमा नै स्थानीय तहको एकल र साझा अधिकारहरू परिभाषित छन् । जनसहभागिता, उत्तरदायित्व र पारदर्शिता सुनिश्चित गरी सुलभ र गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्न, लोकतन्त्रका लाभहरूको समानुपातिक र न्यायोचित वितरण गरी कानुनी राज्य र दिगो विकासको अवधारणा अनुरूप समाजवाद उन्मुख संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन प्रणालीलाई स्थानीय तहदेखि नै सुदृढ गर्ने उद्देश्य स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ ले राखेको छ । उक्त ऐनको दफा ११ र १२ मा क्रमश: गाउँपालिका तथा नगरपालिका र वडा समितिको काम कर्तव्य र अधिकार तोकिएका छन् भने दफा २४ को उपदफा (१) मा गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्रका विषयमा स्थानीय स्तरको विकासका लागि आवधिक, वार्षिक, रणनीतिगत विषय क्षेत्रगत मध्यकालिन र दीर्घकालिन योजना बनाई लागू गर्ने स्पष्ट उल्लेख छ । त्यसैगरी, ऐनको परिच्छेद ९ मा गाउँपालिका/नगरपालिकाको वित्तीय अधिकार क्षेत्रसमेत तोकिएको छ । संविधान र कानुन वमोजिम संघीय र प्रदेश सरकारले आवधिक योजना र दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्त गर्ने मार्गचित्र समेत तर्जुमा गरिसकेका छन् । संविधानमा व्यवस्था भए अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय तहवीच सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयमा आधारित विकास प्रकृयालाई स्थानीय तहमा संस्थागत गर्न, उपलब्ध सीमित स्रोतहरूको न्यायोचित वितरण गरी स्थानीय जनताको विकासको चाहनालाई पूरा गर्नको लागि स्पष्ट मार्गचित आवश्यक भएकोले गौरादह नगरपालिकाको आवधिक योजना (आ.व. २०७९/८०-८३/८४) तर्जुमा गरिएको छ ।

नगरपालिकामा उपलब्ध स्रोत तथा साधन र विकासको स्थितिलाई ध्यान दिई आगामी बर्षहरुमा विकास कार्यक्रमहरु संचालन गर्नको लागि योजनावद्ध विकासको आवश्यक्ता हुन्छ । त्यसकारण आवधिक योजनाले नगरपालिकामा उपलब्ध स्रोत साधनको पहिचान गर्दै भविश्यमा यस नगरपालिकालाई कस्तो किसिमको नगरपालिकाको रुपमा विकास गर्ने हो भन्ने कुराको समेत निक्यौंल गर्न मद्दत गर्दछ ।

नेपालको संविधान र कानुनमा व्यवस्था भए बमोजिम स्थानीय तहले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्र रहेको विषय र क्षेत्रलाई समेट्ने गरी स्थानीय तहको आर्थिक सामाजिक विकासको लागि आवधिक विकास योजना तर्जुमा गर्नुपर्दछ । खास गरी स्थानीय तहका आर्थिक सामाजिक नीति, स्थानीय स्तरका आयोजना लगायतका विषय समेटेर स्थानीय सरकारले स्थानीय तहको आवधिक योजना तर्जुमा गर्दछन् । यस्तो योजना तर्जुमा गर्दा नेपाल सरकारले राष्ट्रिय योजना र आ-आफ्नो प्रदेश सरकारको आवधिक योजनासंग तादाम्यता कायम गर्नुपर्दछ । संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको आवधिक योजनाहरु बीच अन्तरसम्बन्ध रहेको हुन्छ ।

यो आवधिक योजनाले गौरादह नगरपालिकाको समृद्धि र विकासको दीर्घकालीन सोंच, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति र प्राथमिकताको मार्गचित्र प्रस्तुत गर्दछ । यो आवधिक योजना पाँच वर्षका लागि निर्माण गरिएको भए पनि यस नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोंच "समृद्ध नेपाल: सुखी नेपालीको" दीर्घकालीन राष्ट्रिय सोचसंग तादात्म्य कायम हुनेगरी तयार गरिएको छ । योजनाको समष्टिगत सोंचको परिकल्पना पाँच वर्षभन्दा बढी अवधिको रहेको छ । यही परिकल्पनाको आधारमा लक्ष्य र उद्देश्य तय गरिएको छ । यस आवधिक योजनामा उल्लेखित समष्टिगत र क्षेत्रगत सोंच, लक्ष्य र उद्देश्य स्थलगत कार्यशाला गोष्ठीहरुमा गरिएको सामुहिक छलफलहरुको निचोड हो । रणनीतिको तर्जुमा ५ वर्ष भन्दा बढीको समयावधिलाई ध्यानमा राखेर गरिएको भएतापनि कार्यान्वन गर्ने नीतिहरु भने ५ वर्षको अवधिका लागि मात्र हुन् ।

संविधान बमोजिम गौरादह नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोंच र योजना तर्जुमा गरी प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा लगानी गर्नुपर्दछ । यस परिप्रेक्ष्यमा, गौरादह नगरपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमाको लागि पाथवे ईन्जिनियरिंग प्रा.लि. र गौरादह नगरपालिकाबिच भएको सम्झौता बमोजिम यो प्रतिवेदन तयार गरी बुझाइएको छ ।

१.२ आवधिक योजनाको उदेश्यहरु

यस आवधिक योजना तर्जुमाका उद्धेश्यहरू देहाय बमोजिम छनः

क) स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा २४ को कार्यान्वयन गर्नु ।
ख) रणनीतिक प्राथमिकता निर्धारण गरी विकासका सम्भावनाहरूलाई समृद्धि तर्फ उन्मुख गर्नु ।
ग) वार्षिक विकास कार्यक्रमहरूलाई निश्चित गन्तव्यमा डोऱ्यायाउनु ।
घ) स्थानीय श्रोत, साधन र सीपको परिचालन र दिगो उपयोग गर्नु ।
ङ) राजनैतिक दलहरूले निर्वाचनमा गरेका प्रतिवद्धताहरूलाई कार्यरूपमा उतार्नु ।
च) विकासमा सबै वर्ग, लिङ्ग र समुदायको समावेशी सहभागिता, समतामूलक पहुँच र अपनत्व स्थापित गर्नु ।
छ) विकासका आवश्यक्ताहरूको प्राथमिकीकरण गरी क्रमश सम्वोधन गर्दै जानु ।
ज) दिगो विकासका लक्ष्यहरू स्थानीय परिवेश अनुसार प्राथमिकीकरण गरी कार्यान्वयन गर्नु ।
झ) आर्थिक रुपले विपन्न र सामाजिक रुपले पाछिडएका वर्ग र लिङ्गको संरक्षण र विकास गर्नु ।
ञ) आयको न्यायोचित वितरण गर्दै गरिवी न्यूनीकरण गर्नु ।

१.३ आवधिक योजना तर्जुमा प्रकिया आधारहरु

नेपालको संविधान, विद्यमान ऐन, नियमहरू, विद्यमान राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक नीति, संघीय पन्ध्रौ योजनाको आधार पत्रका लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू, दिगो विकासका लक्ष्य, राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक सरकारका मार्ग निर्देशन, गौरादह नगरपालिकाको प्रमुख समस्या र सम्भावना, गौरादह नगरपालिकामा प्रतिनिधित्व गर्ने राजनैतिक

दलका घोषणा पत्रहरू, नगरपालिकाका बार्षिक नीति तथा कार्यक्रम र योजना दस्तावेजहरुलाई यस आवधिक योजना तर्जुमाको लागि महत्वपूर्ण आधारका रुपमा लिइएको छ। तसर्थ यस गौरादह नगरपालिलकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा संविधानमा रहेका विभिन्न प्रावधान एवम् देशको आर्थिक, सामाजिक, वातावरणीय तथा राजनीतिक पक्षसंग सम्बन्धित विभिन्न ऐन, नियम र नीतिको कार्यान्वयन तथा उद्देश्य हासिल गर्ने पक्षलाई ध्यान दिदै निम्न लिखित आधारहरु लिईएको छ :

१) नेपालको संविधान।
२) विद्यमान ऐन, नियमहरु।
३) विद्यमान राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक नीति।
४) राष्ट्रिय/प्रादेशिक/स्थानिय तहको दीर्घकालीन सोंच।
५) राष्ट्रिय/प्रादेशिक आवधिक योजना।
६) दिगो विकास लक्ष्य।
७) राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक सरकारका मार्गनिर्देशन।
८) गौरादह नगरपालिकाको प्रमुख समस्या र सम्भावना।
९) गौरादह नगरपालिकामा सहभागी राजनैतिक दलहरुको घोषणा पत्रहरु।

परिच्छेद २: नगरपालिकाको विकासको विद्यमान स्थिति र उपलब्धिको समिक्षा

२.१ नगरपालिकाको परिचय

गौरादह नगरपालिका प्रदेश नं १ अन्तरगत झापा जिल्लाको ८ वटा नगरपालिका र ७ वटा गाउँपालिकाहरुमध्ये एक नगरपालिका हो । पूर्व पश्चिम महेन्द्र राजमार्गदेखी ३ किमि दक्षिणबाट शुरु भएर १८ किमि तलसम्म फैलिएको गौरादह नगरपालिका प्रशस्त सम्भावना बोकेको नगरपालिका मध्ये एक हो । झापाको क्षेत्र नम्बर ५, दमक नगरपालिका र दक्षिण भारतीय सिमासंग जोडिएको गौरीगंजको मध्यभागमा अवस्थित यो नगरपालिकालाई उत्तर-दक्षिण पाँडाजुगी-गौरीगंज पक्की सडकले छोएको छ । तत्कालिन स्थानीय विकास मन्त्रालयले २०७२ आश्विन १ गते थप २६ वटा नयाँ नगरपालिका थप्दा झापा जिल्लामा महारानीझोडा, जुरोपानी, कोहवरा र साविकको गौरादह गरी यी ४ गाउँ विकास समितिहरूलाई समेटेर गौरादह नगरपालिका घोषणा गरिएकोमा नेपाल सरकारको राजपत्रको मिति २०७३ फागुन २७ गतेको निर्णय अनुसार साविक बैगुनधुरा गा.बि.स लाई समेत समेटी बृहत नगरपालिका घोषणा भएको हो । भौगोलिक रुपले निक्कै सुगम रहेको यो नगरपालिका आर्थिक, राजनीतिक, सामाजिक दृष्टिले समेत निक्कै अगाडी रहेको छ । आफ्नो छुट्टै साँस्कृतिक र सामुदायिक पहिचान बोकेको यो नगरपालिकामा पहाडी ब्राम्हण, क्षेत्री, राजवंशी र ताजपुरिया जातीहरुको बाहुल्यता रहेको छ ।

२.१.१ भौगोलिक अवस्थिति, राजनीतिक र प्रशासनिक संरचना

भौगोलिक अवस्थिति

झापा जिल्लाको दक्षिण पश्चिम दिशामा अवस्थिति यस गौरादह नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल १४९.४१ वर्ग किलोमिटर रहेको छ । समतल भू-भागमा अवस्थित यस नगरपालिकाको ४३% भू-भाग (६४.४ वर्ग किमि) ८०-९० मिटर, ३५.८% भू-भाग (५४.१ वर्ग किमि) ९०-१०० मिटर र १५.२% भू-भाग (२३ वर्ग किमि) समुन्द्र सतहबाट १००-११० मिटरको उचाइमा रहेको छ । जबकी २.७% भू-भाग (४.१ वर्ग किमि) समुन्द्र सतहबाट ८० मिटर भन्दा कम उचाईमा र ३.५% भू-भाग (५.३ वर्ग किमि) चाहि समुन्द्र सतह भन्दा ११० मिटर उचाईमा रहेको छ । यस नगरपालिकाको पूर्वमा कमल तथा गौरीगंज गाउँपालिका र पश्चिममा मोरङ जिल्लाको रतुवामाई गाउँपालिका रहेको छ भने उत्तरमा कमल गाउँपालिका र दक्षिणमा गौरीगंज गाउपालिका रहेको छ । भौगोलिक हिसाबले यो नगरपालिकाको फैलावट २६° ३८' ५०" देखि २६° २८' ८३" उत्तरी अक्षांशसम्म र ८७° ४७' १६" देखि ८७° ४९' १६" पूर्वी देशान्तर फैलिएको छ ।

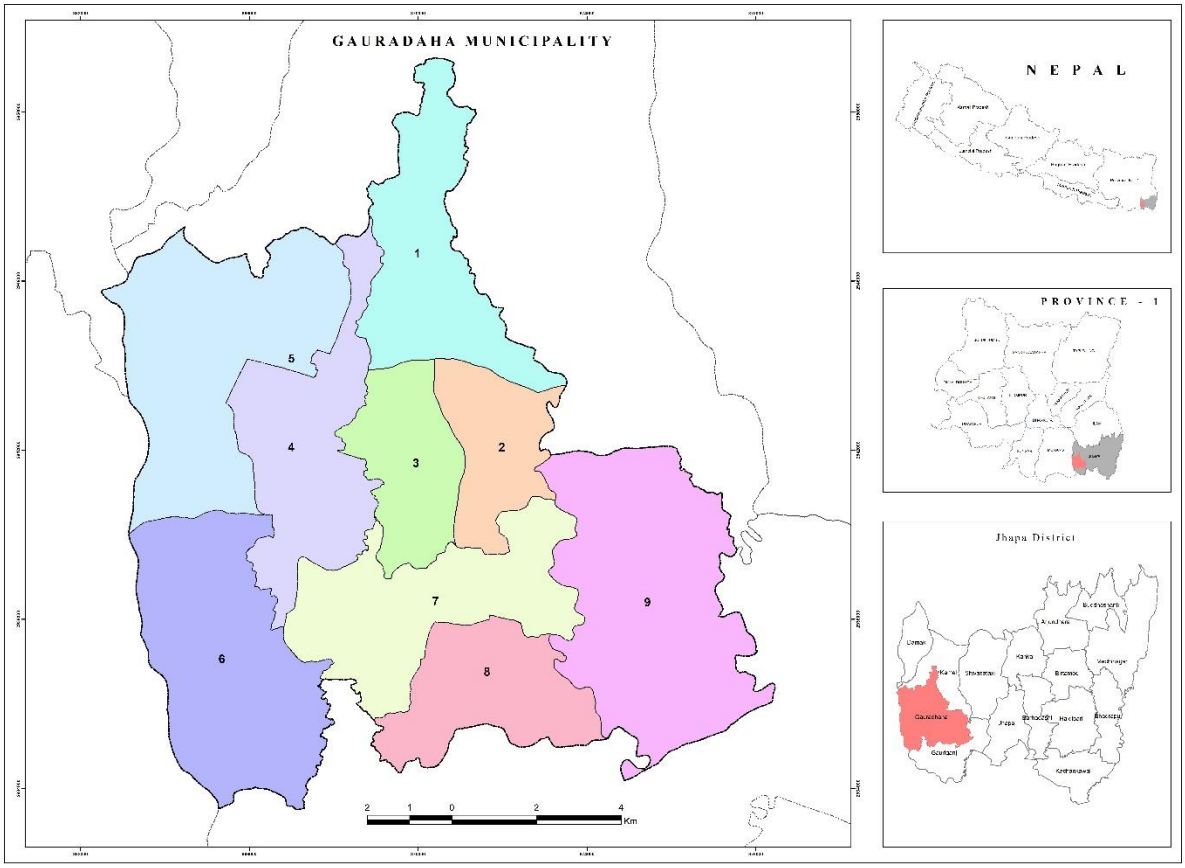

नक्शा १: गौरादह नगरपालिकाको अवस्थिति

राजनीतिक र प्रशासनिक संरचना

झापा जिल्लामा रहेका कुल १५ वटा स्थानीय तहहरु मध्ये गौरादह नगरपालिका एक स्थानीय तह हो । यस नगरपालिका ९ वटा वडाहरुमा विभाजित रहेको छ भने नगरपालिकाको केन्द्र गौरादह बजार हो । गौरादह नगरपालिका झापा जिल्लाको ५ नं निर्वाचन क्षेत्र र निर्वाचन क्षेत्र ५ (क) को साविक बैगुनधुरा क्षेत्र चाही ४ (ख) मा पर्दछ । स्थानीय तहको पुनर्संरचना अनुसार नगरपालिकाको प्रशासनिक विभाजन, क्षेत्रफल र जनघनत्व तालिका १ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १: नगरपालिकाको प्रशासनिक विभाजन, जनसंख्या र क्षेत्रफल

क्र. सं.	नयाँ वडा	समावेश गाविस/नगरपालिका	जनसंख्या	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)
१	१	गौरादह (१, २)	७२४६	१५.४७
२	२	गौरादह (३)	३६५९	८.४
३	३	गौरादह (४)	३८६६	९.५२
४	४	गौरादह (५,६)	७१०७	१६.०२
५	५	गौरादह (७, ८)	७५१२	२३.३९

६	६	गौरादह (९, १०)	७३७८	२१.८९
७	७	गौरादह (११, १२)	६५४१	१७.१२
८	८	गौरादह (१३)	५०८४	११.५३
९	९	बैगुन्धुरा (१ देखि ९)	५६४०	२६.५६
जम्मा			५४०३३	१४९.८३

स्रोतः स्रोतः नेपाल सरकारको राजपत्र २०७२ र राष्ट्रिय जनगणना २०६८

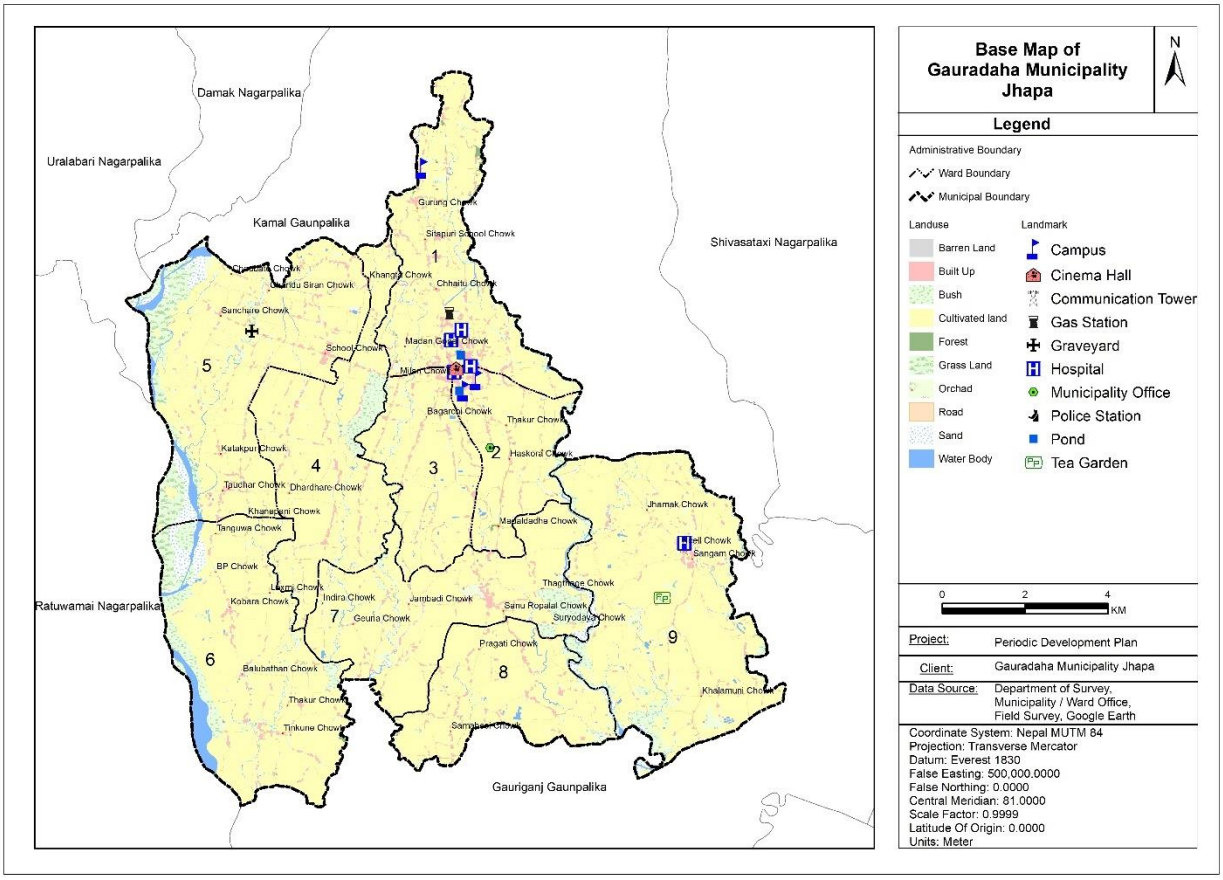

नक्शा २: नगरपालिकाको वडा विभाजन र आधार नक्शा

२.१.२ प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक सम्पदा

रतुवा, किस्ने, गौरिया, लालपैनी, चन्दु, रामचन्द्रे र डोरामारी गौरादह नगरपालिका प्रमुख खोलाहरु हुन । त्यसैगरी नगरपालिकाको वडा नं ३ को सिंहदेवी टोलमा रहेको धिमधिमे होली सिमसार लगायत दह पोखरी, अल्टा खाँडी, चन्दु सिमसार र ११ बिगाह क्षेत्रफलमा फैलिएको गौरादह पोखरी यहाँका मुख्य प्राकृतिक सम्पदाहरु हुन ।

साँस्कृतिक हिसाबले हेर्दा गौरादह नगरपालिका निक्कै सम्पन्न रहेको छ । हिन्दु, बौद्ध, मुस्लिम र क्रिश्चियन धर्म मान्ने मानिसहरुमा धार्मिक सहिष्णुता रहेको पाईन्छ भने यहाँ सबै धर्म र संस्कृतिसंग सम्बन्धित मठ मन्दिर,

चर्च, गुम्बा र मस्जिदहरु रहेका छन। दशै, तिहार, शिवरात्री, तिज, माघे संक्रान्ति, ल्होसार, शिरुवा पर्व, क्रिसमस यहाँका प्रमुख चाडपर्वहरु हुन । यस्ता चाडपर्वहरुमा यहाँका स्थानीय मठ मन्दिर र बजारहरुमा स्थानीय आदिवासीहरुको मेला र साँस्कृतिक झाँकीहरु समेत हुने गरेको छ। नगरपालिका रहेका धार्मिक क्षेत्रहरुको विवरण तालिका २ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

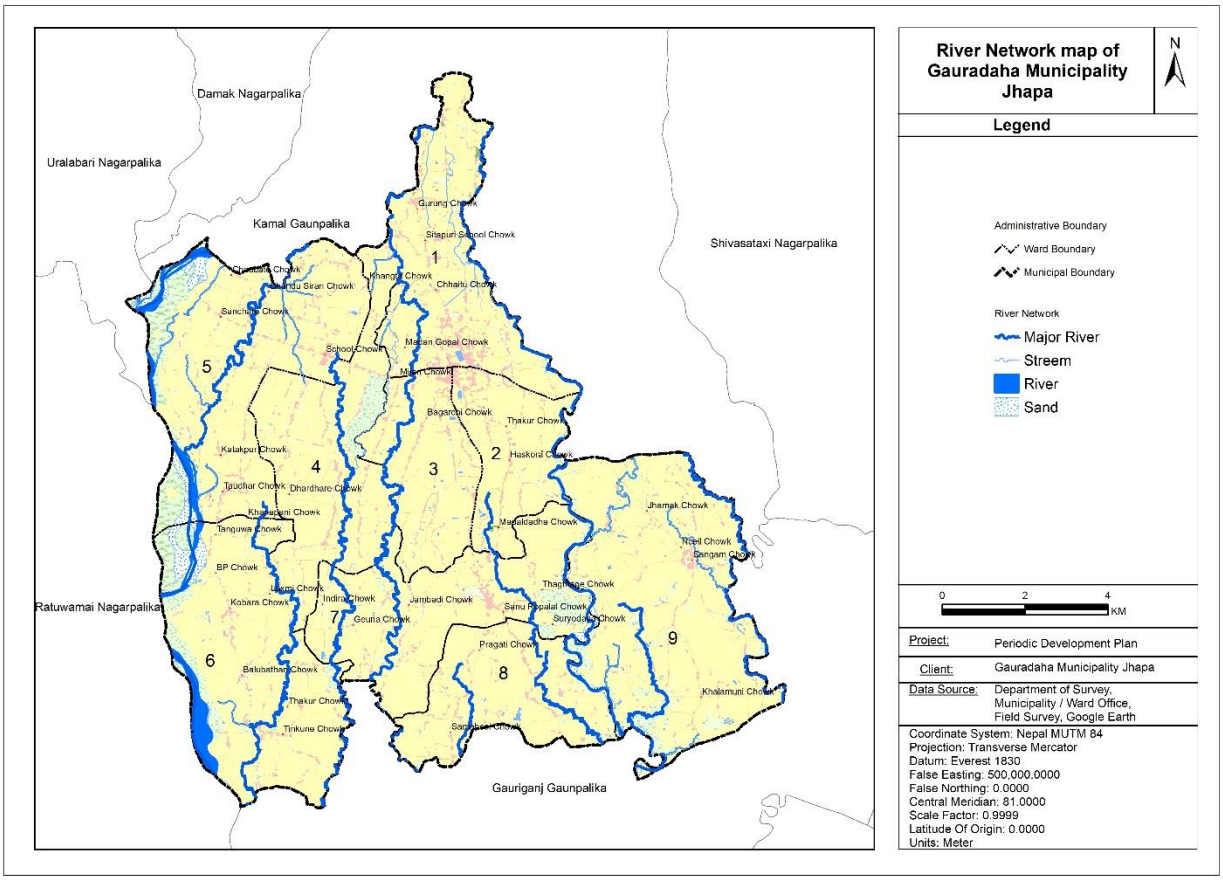

नक्शा ३: नगरपालिकामा अवस्थित नदि, खोला, ताल र पोखरीहरुको वितरण

तालिका २: नगरपालिकाका धार्मिक तथा साँस्कृतिक क्षेत्रहरुको वडागत वितरण

क्र.स.	नाम	स्थान	वडा	क्र.स.	नाम	स्थान	वडा
१	हलेसी शिवालय	थकथके	७	२६	जनकेश्वर मन्दिर	गौरादह	१
२	राधा कृष्ण मन्दिर	ग्वालडुबा बजार	७	२७	दुर्गा मन्दिर	गौरादह	१
३	ननकंचन बाबा मन्दिर	ग्वालडुबा बजार	७	२८	राधा कृष्ण मन्दिर	गौरादह	१
४	दुर्गा मन्दिर	ग्वालडुबा बजार	७	२९	पंचेश्वर मन्दिर	सनराईज चौक	१
५	हनुमान मन्दिर	पुरानो ग्वालडुबा	७	३०	गणेश मन्दिर	गणेश टोल	१
६	दुर्गा मन्दिर	दुधाली	७	३१	बिसहरी मन्दिर	ईटा चौक	१
७	कृष्ण मन्दिर	दुधाली	७	३२	जानकी मन्दिर	टिकारी	१
८	महाराजथान मन्दिर	दुधाली	७	३३	प्रणामी मन्दिर	डाँडागाउँ	१
९	शिवालय मन्दिर	दुधाली	७	३४	मोक्षेश्वर मन्दिर	सितापुरी	१

१०	काली मन्दिर	प्रहरी चौकी	६	३५	हनुमान मन्दिर	गौरादह	१
११	शिव मन्दिर	टाँगुवा	६	३६	महाराजथान मन्दिर	कदुडाँडा	१
१२	सुकुना महादेव	विपि चौक	६	३७	बेदान्तेश्वर मन्दिर	किस्तिचांग	४
१३	राधा कृष्ण मन्दिर	कोहोवरा	६	३८	शिद्वेश्वर शिवालय मन्दिर	मझुवा	४
१४	लक्ष्मी मन्दिर	दामुना	६	३९	कृष्ण प्रनामी मन्दिर	पातगडा	४
१५	दुर्गा मन्दिर	दामुना	६	४०	किरातेश्वर शिवालय मन्दिर	जोरघरे	४
१६	शिव मन्दिर	दामुना	६	४१	किरातेश्वर शिवालय मन्दिर	मिरमिरे चौक	४
१७	राधा कृष्ण मन्दिर	दामुना	६	४२	शिवालय मन्दिर	धरधरे	४
१८	शिव पंचेश्वर	आरतीनगर	६	४३	मानव धर्म मन्दिर	मिलन चौक	४
१९	शिव मन्दिर	सिंहडुब्बा	६	४४	सन्तानेश्वर शिवालय मन्दिर	डोरामारी	४
२०	रामेश्वर शिव मन्दिर	तेलियाडाँगी	६	४५	सर्वेश्वर शिवालय मन्दिर	जामवाडी	३
२१	काली मन्दिर	कोहोवरा	६	४६	सिंहदेवी मन्दिर	धिमधिमे	३
२२	शिव मन्दिर	दामुना	६	४७	जगदिश्वर मन्दिर	वरगाँछी	३
२३	सत्संग मन्दिर	विरवल टोल	६	४८	राम भक्तेश्वर मन्दिर	धिमधिमे	३
२४	सत्संग मन्दिर	हरिरा	६	४९	राधा कृष्ण सेवा समाज मन्दिर	बरगाँछी	३
२५	सत्संग मन्दिर	विपि चौक	६	५०	राम जानकी मन्दिर	नवटोल	३

स्रोतः स्थलगत सर्वेक्षण, २०७८

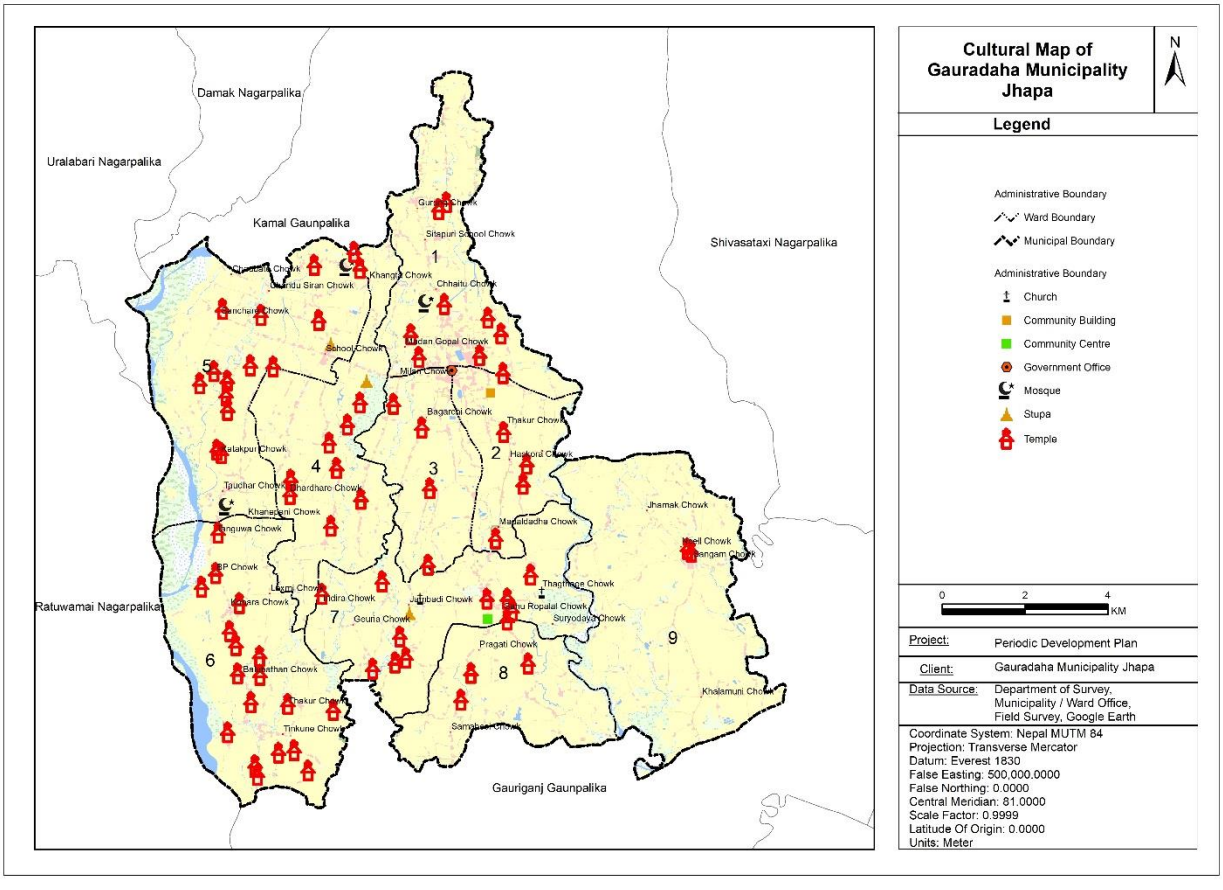

नक्शा ४: नगरपालिकाको धार्मिक क्षेत्रहरु

२.१.३ जनसांख्यिक अवस्था

राष्ट्रिय जनगणणा २०७८ को प्रारम्भिक प्रतिवेदन अनुसार गौरादह नगरपालिकाको जनंख्या ६०५९८ रहेको छ र जम्मा घरधुरी १४८५४ रहेको छ। त्यसैगरी पुरुषको संख्या २८७८२ (४७.५%) र महिलाको संख्या ३१८१६ (५२.५%) रहेको छ (तालिका ३)। तर राष्ट्रिय जनगणना २०६८ का अनुसार यस नगरपालिकाको कुल जनसंख्या ५३०३३ र जम्मा घरधुरी संख्या १२०७० थियो । कुल जनसंख्यामा पुरुषको संख्या २४९३६ (४७.०%) र महिलाको संख्या २८०९७ (५३.०%) थियो भने सरदर घरधुरी संख्या ४.३९, लैंगिक अनुपात ८८.७५ र जनघनत्व ३५४ व्यक्ति प्रति वर्ग किमि थियो । राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को जनगणना अनुसार जनसंख्याको वडागत वितरण हेर्दा सबैभन्दा बढी जनसंख्या वडा नं ५ मा ७५१२ (१४.२%) र सबैभन्दा कम जनसंख्या वडा नं २ मा ३६५९ (६.९%) छ। जनघनत्वको हिसाबले हेर्दा सबैभन्दा बढी जनघनत्व वडा नं १ को ४६८ व्यक्ति प्रति वर्ग किमि छ भने सबैभन्दा कम जनघनत्व वडा नं ९ मा २१२ छ। नगरपालिकाबाट रोजगारी, शिक्षा र अन्य अवसरहरुको लागि शहरतर्फ जाने (बिशेष गरेर काठमाण्डौ, विराटनगर, ईटहरी आदि) र सकेसम्म उतै बस्ने प्रवृति रहेको छ। त्यसैगरी रोजगारीको लागि वैदेशिक रोजगारीमा जाने युवाहरुको संख्या पनि यहाँ प्रशस्त रहेको छ। जसले गर्दा गौरादह नगरपालिकामा बसाईसराई अर्को प्रमुख जनसाँख्यिकीय घटनाको रुपमा देखा परेको छ। नगरपालिकाको जनसंख्याको वडागत वितरण, वनावट र घनत्वलाई तालिका ४ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ३: जनसांख्यिकीय विवरण

जम्मा घरधुरी	१४८५४
जम्मा जनसंख्या	६०५९८
पुरुष	२८७८२ (४७.५%)
महिला	३१८१६ (५२.५%)
सरदर घरधुरी संख्या	४.०७
लैगिंक अनुपात	९०.४६
जनघनत्व	४०४ व्यक्ति प्रति वर्ग किमि

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रारम्भिक प्रतिवेदन

तालिका ४: जनसंख्याको वितरण, वनावट र घनत्व

वडा नं	घरधुरी संख्या	जनसंख्या	जनसंख्या (%)	पुरुष	पुरुष (%)	महिला	महिला (%)	क्षेत्रफल (वर्ग किमि)	जनघनत्व
१	१७३८	७२४६	१३.७	३३७६	६.४	३८७०	७.३	१५.५	४६८
२	८६५	३६५९	६.९	१७४२	३.३	१९१७	३.६	८.४	४३६
३	९११	३८६६	७.३	१७७९	३.४	२०८७	३.९	९.५	४०६
४	१६०१	७०९७	१३.४	३२५२	६.१	३८४५	७.३	१६.०	४४३
५	१६६०	७५१२	१४.२	३४८०	६.६	४०३२	७.६	२३.४	३२१
६	१४५५	६३७८	१२.०	३०३४	५.७	३३४४	६.३	२१.९	२९१
७	१४५३	६५५१	१२.४	३१५१	५.९	३४००	६.४	१७.१	३८३
८	११३६	५०८४	९.६	२४७९	४.७	२६०५	४.९	११.५	४४१
९	१२५१	५६४०	१०.६	२६४३	५.०	२९९७	५.७	२६.६	२१२
जम्मा	१२०७०	५३०३३	१००.०	२४९३६	४७.०	२८०९७	५३.०	१४९.९	३५४

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०६८

जनसंख्याको वनावटलाई हेर्दा सबैभन्दा बढी १०-१४ बर्ष उमेर समुहमा ११.५% जनसंख्या रहेको छ भने सबैभन्दा कम ७०-७४ बर्ष उमेर समुहमा २.१% जनसंख्या रहेको छ। जनसंख्याको सक्रिय उमेर समुह (१५-६४) लाई हेर्दा ६२.७% जनसंख्या रहेको देखिन्छ भने ००-१५ बर्ष उमेर समुहमा ४१.१% जनसंख्या रहेको छ। त्यसैगरी ६५ बर्ष भन्दा बढी उमेर समुहमा ७.५% जनसंख्या रहेको छ। यसरी जनसंख्याको उमेरगत समुहलाई हेर्दा सक्रिय उमेर समुहको हिस्सा सबैभन्दा बढी देखिन्छ। गौरादह नगरपालिकाको जनसंख्याको पिरामिडलाई चित्र १ मा र उमेरगत समुहलाई तालिका ५ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

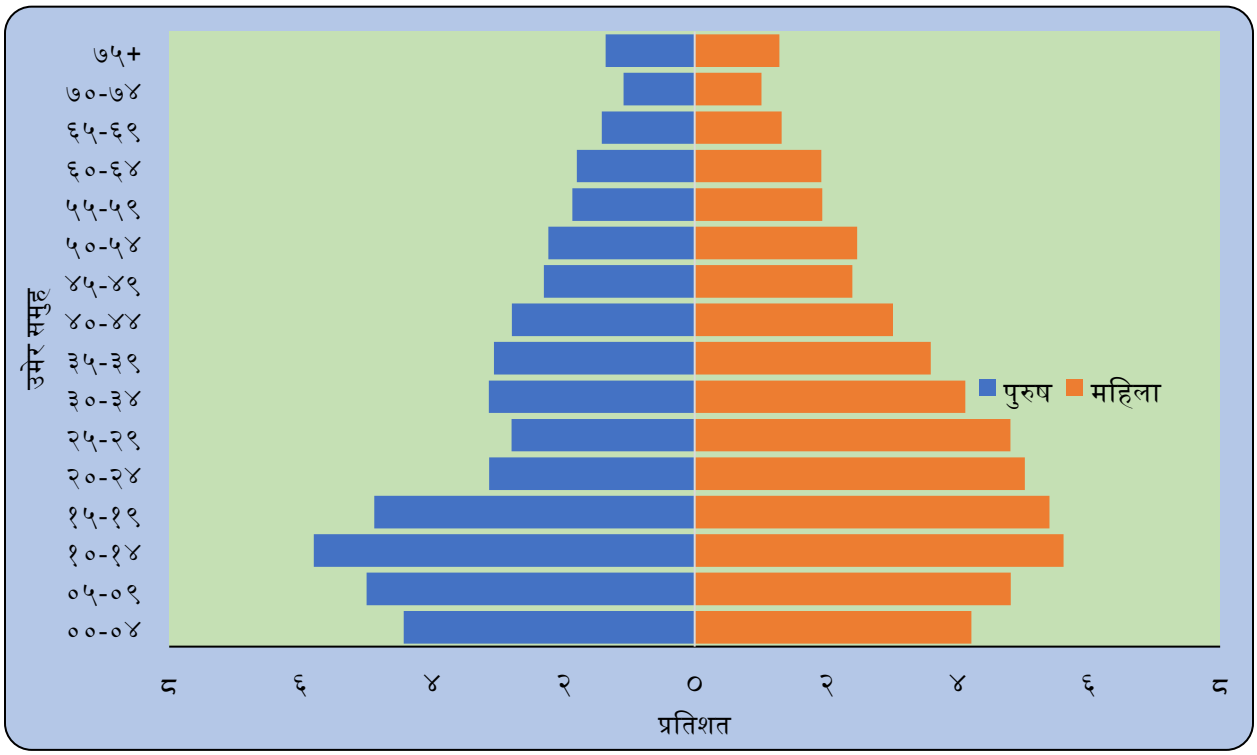

चित्र १: जनसख्याको पिरामिड

तालिका ५: उमेर समुह अनुसार जनसंख्याको बनावट

उमेर समुह	पुरुष	प्रतिशत	महिला	प्रतिशत	कुल	प्रतिशत
००-०४	२३४८	४.४	२२३५	४.२	४५८३	८.६
०५-०९	२६४८	५.०	२५५१	४.८	५१९९	९.८
१०-१४	३०७४	५.८	२९७८	५.६	६०५२	११.४
१५-१९	२५८७	४.९	२८६४	५.४	५४५१	१०.३
२०-२४	१६५९	३.१	२६६६	५.०	४३२५	८.२
२५-२९	१४७९	२.८	२५५०	४.८	४०२९	७.६
३०-३४	१६६३	३.१	२१८६	४.१	३८४९	७.३
३५-३९	१६२१	३.१	१९०६	३.६	३५२७	६.७
४०-४४	१४७५	२.८	१६००	३.०	३०७५	५.८
४५-४९	१२१७	२.३	१२७२	२.४	२४८९	४.७

५०-५४	११८१	२.२	१३१३	२.५	२४९४	४.७
५५-५९	९८८	१.९	१०३०	१.९	२०१८	३.८
६०-६४	९५२	१.८	१०२२	१.९	१९७४	३.७
६५-६९	७५१	१.४	७०१	१.३	१४५२	२.७
७०-७४	५७३	१.१	५३९	१.०	१११२	२.१
७५+	७२०	१.४	६८४	१.३	१४०४	२.६
कुल	२४९३६	४७.०	२८०९७	५३.०	५३०३३	१००.०

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८

२.२ आर्थिक विकासको अवस्था

गौरादह नगरपालिकामा विगत ५-७ बर्षमा आर्थिक गतिविधिहरु निक्कै बढेर गएको देखिन्छ । कृषि, व्यापार, सेवा र घरेलु तथा साना उद्योगहरु, विप्रेषण यहाँका मुख्य आर्थिक स्रोतहरु हुन भने स्थानीय सहकारी संस्थाहरु र विकास तथा ठूला व्यवसायिक बैंकहरुले समेत यहाँको आर्थिक विकासमा उल्लेख्य योगदान पुऱ्याउदै आईरहेका छन । राष्ट्रिय जनगणना २०११ को तथ्याङ्कलाई आधार मानेर हेर्दा गौरादह नगरपालिकामा आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्या ३१२७३ (५८.९५%) देखिन्छ जसमा पुरुषको संख्या १७३८३ (६१.८८%) र महिलाको संख्या १३८८६ (५५.६५%) रहेको छ । यसरी जनसांख्यिकिय वनावटको हिसाबले हेर्दा समेत यस नगरपालिकामा आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्याको अवस्था उच्च रहेको देखिन्छ । आर्थिक विकासको विद्यमान अवस्थालाई तलको उपखण्डहरुमा विस्तृत रुपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.२.१ कृषि तथा खाद्य सुरक्षा

कृषि यस नगरपालिकाको मुख्य अग्रिणी क्षेत्र हो र नगरपालिकाको कुल गाहर्थ उत्पादनको ६५% भन्दा बढी क्षेत्र पनि यसैले ओगटेको छ । नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफलको ८०% भूभाग कृषिले नै ढाकेको छ । धान, मकै, गहुँ, दाल, आलु, मौसमी तरकारी, आप, लिचि आदि यहाँका प्रमुख कृषि उत्पादनहरु हुन भने पशुपालन, कुखुरा पालन, मत्स्य पालन पनि कृषिको अभिन्न अंगको रुपमा रहेको देखिन्छ । कृषिका लागि उपलब्ध जमीन मध्ये ९०% जमीनमा धान खेति, १०-१५% मा तेलहन र करिब ५-१०% जमीनमा मकै खेति गरिन्छ ।

तालिका ६: कृषि उत्पादनको क्षेत्रफल र उत्पादकत्व

क्र.स.	विवरण	क्षेत्रफल (%)	उत्पादकत्व (क्विन्टल प्रति विघा)	कैफियत
१	धान	९०	२९-५०	
२	मकै	५-१०	६४-९६	
३	गहु	<३	१७-२४	उत्पादकत्व घटदै गैरहेको
४	तेलहन	१०-१५	९-१२	
५	आलु	५	६०-१२०	
६	तरकारी	१०	६०-१२०	

स्रोतः गौरादह नगरपालिकाको एकिकृत शहरी विकास योजना, २०७५

पशुपालन नगरपालिकाको अर्को महत्वपूर्ण आर्थिक क्षेत्र हो । उष्ण प्रकारको मौसम भएकोले गाई, भैसी, बाख्रा, सुंगुर, कुखुरा आदिको लागि यस नगरपालिकामा उपयुक्त वातावरण रहेको छ । गौरादह नगरपालिका पक्की सडकसंग जोडिएको र नगरपालिकाका भित्रि सडकहरुमा समेत बाहैं महिना यातायात सुचारु हुन सक्ने भएकोले यहाँ उत्पादित दुध र मासुलाई प्रदेश नं १ का बिराटनगर, ईटहरी, धरान, दमक, बिर्तामोड जस्ता शहरहरुमा निर्यात गर्न सक्ने प्रशस्त संभावना रहेको छ। नगरपालिकामा रहेका पशुपंक्षीहरुको विवरण तालिका ७ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ७: पशुपंक्षीको विवरण

क्र.स.	विवरण	सख्या	कैफियत
१	गाई गोरु	१४१५०	
२	भैसी/रांगा	१०५५	
३	बाख्रा/भेडा	२३९५५	
४	सुंगुर	२४६७	
५	कुखुरा/हाँस	५२९४५	१२० फार्म
६	माछा	५५ पोखरी	

स्रोतः गौरादह नगरपालिकाको एकिकृत शहरी विकास योजना, २०७५

माथिको तालिका अनुसार गौरादह नगरपालिकामा १४१५० गाईगोरु, १०५५ भैसी/रांगा, २३९५५ बाख्रा, २४६७ वटा सुंगुर र ५२९४५ वटा कुखुरा/हाँस रहेका छन । त्यसैगरी यस नगरपालिकामा ५५ वटा माछा पोखरीहरु समेत छन । यो तथ्याङ्कले यहाँ दुध, माछा तथा मासुजन्य उत्पादन र निर्यातको प्रशस्त संभावना रहेको देखाउछ ।

समथल भू-भाग, उष्ण प्रकारको मौसम भएकोले यहाँ २-३ वालीसम्म अन्न उत्पादन हुने गरेको छ । सिंचाई सुविधा भएको स्थानमा हिउदे र बर्षेगरी २ वालि धान हुने गरेको छ भने गहुँ र आलु हिउद महिनामा उत्पादन हुने गरेको छ। खाद्य सुरक्षा सम्बन्धी विस्तृत र यथार्थ तथ्याङ्क उपलब्ध हुन नसकेपनि स्थलगत सर्वेक्षण र मुख्य संवाहकहरुसंगको छलफलमा प्राप्त भएको सूचना र स्थानीयवासीहरुको जग्गा स्वामित्तको अवस्था अनुसार ७०-८०% घरधुरीहरुलाई ९-१२ महिना आफ्नो उत्पादनले खान पुग्ने अनुमान गर्न सकिन्छ ।

२.२.२ पर्यटन तथा संस्कृति

गौरादह नगरपालिकामा ५० वटा विभिन्न धर्म र संस्कृतिसंग सम्बन्धित मठ मन्दिर, मस्जिद, चर्चहरु रहेको भएतापनि नगरपालिका भित्र धार्मिक तथा साँस्कृतिक महत्व बोकेको ठूला र प्रसिद्ध धार्मिक स्थलहरु भने छैनन । यस नगरपालिकामा राजवंशी र सन्थाल जस्ता आदिवासी समुदायहरुको वसोबास रहेको छ । राजवंशी समुदायहरु बैशाख महिनामा स्थानीय नानकंचन बाबा मन्दिरमा ढाकी नृत्य प्रस्तुत गर्दछन भने सन्थालहरु प्रत्येक दशैमा वडा नं ३ को ग्वालडुब्बा बजारमा लाग्ने मेलामा सन्थाल नृत्यहरु समेत प्रस्तुत गर्दछन । यस बाहेक बैशाख महिनामा हुने सिरुवा पर्व राजवंशी समुदायहरुको अर्को महत्वपूर्ण चाडपर्व हो । हिन्दु धर्मवलाम्वीहरुको

बाहुल्यता रहेकोले दशै, तिहार, माघे संक्रान्ति, तीज, साउने संक्रान्ति, चैते दशै, शिवरात्री, होली आदि जस्ता चाडपर्वहरु यहाँ उल्लासका साथ मनाउने गरिन्छ ।

नगरपालिकाको वडा नं ७ को सिंहदेवी टोलमा रहेको धिमधिमे होली सिमसार लगायत दह पोखरी, अल्टा खाँडी, चन्दु सिमसार र ११ बिगाह क्षेत्रफलमा फैलिएको गौरादह पोखरी यहाँका मुख्य प्राकृतिक सम्पदाहरु भएतापनि उक्त सम्पदाहरुको उचित संरक्षण हुने सकेको छैन । यस्ता सिमसार क्षेत्रहरुमा पर्यटकिय पूर्वाधारहरु निर्माण हुन सकेको खण्डमा यहाँ प्राकृतिक पर्यटनको संभावना रहेको छ भने यसबाट केहि पर्यटकिय गतिविधिहरु समेत बढन गै स्थानीय राजगारी र आर्थिक लाभ समेत हुनसक्ने देखिन्छ । नगरपालिकामा अन्य उल्लेख्य पर्यटकिय पूर्वाधारहरुको विकास हुन सकेको छैन र पर्यटन पूर्वाधार विकासमा योजनाहरु समेत तर्जुमा भएको देखिदैन । गौरादह बजार र डिपु चौक आसपास रहेका स्थानीय स्तरका होटल र लजहरुले नगरपालिका भ्रमण गर्ने आगन्तुकहरुलाई आतिथ्य प्रदान गर्ने गरेका छन् ।

२.२.३ उद्योग, व्यापार, व्यवसाय र आपूर्ति

नगरपालिकाका मुख्य बजार क्षेत्रहरुमा बढदै गएको शहरीकरण र सडक संजालको विस्तारसंगै गौरादह नगरपालिकामा नयाँ नयाँ उद्योग र व्यवसायहरुको संख्या बढदै गएको देखिन्छ । कुटानी पिसानी जस्ता घरेलु तथा साना उद्योगहरु लगायत केहि निर्यातजन्य उद्योगहरु नै यस नगरपालिकामा रहेका उद्योगहरु हुन । केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागको आर्थिक सर्वेक्षण २०१८ को तथ्याङ्कलाई आधार मानेर हेर्दा गौरादह नगरपालिकामा १८४२ वटा विभिन्न प्रकारका उद्योग तथा व्यवसायहरु संचालनमा रहेको देखिन्छ । जसमा कुल ४६८७ मानिसहरुले रोजगारी प्राप्त गरेका छन (तालिका ८) ।

तालिका ८: उद्योग तथा व्यवसायको संख्या र संलग्न जनशक्ति

क्र.स.	प्रकार	संख्या	संलग्न जनशक्ति
१	कृषि, वन तथा मत्स्य पालन	२८	१०४
२	निर्माण उद्योग	२४४	८०५
३	खनिज, विद्युत, ग्यास, खानेपानी आपूर्ती र निर्माण	३	३९
४	थोक तथा खुद्रा	११०३	१८८६
५	यातायात, सूचना तथा संचार	५	२४
६	बसोबास तथा खाना	१९८	४५२
७	वित्तिय तथा विमा	२८	१३७
८	शिक्षा	६५	९००
९	मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	२७	८९
१०	अन्य	१४१	२५१
जम्मा		१८४२	४६८७

स्रोतः आर्थिक सर्वेक्षण, २०१८, केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग, काठमाण्डौ

नगरपालिकाको एकिकृत शहरी विकास योजनाको २०७५ को तथ्याङ्कलाई आधार मानेर हेर्दा नगरपालिकामा कुल २०१५ वटा व्यवसायहरु दर्ता भएको देखिन्छ। जसमा साना तथा मझौला उद्योगहरु, कुटानी पिसानी मिल, धान मिल, थोक तथा खुद्रा पसल, निर्माण व्यवसाय, भाँडाकुडा व्यवसाय, टेलरिंग, गहना पसल, कृषिसंग सम्बन्धित उद्योग, मकैको चिउरा बनाउने उद्योग (वडा नं ५) मदिरा तथा वाईन उद्योग (वडा नं १), जुस फ्याक्ट्री (वडा नं ७), लुब्रिकेन्ट उद्योग (वडा नं ६), फर्निचर उद्योग, इटा उद्योग, केमिकल उद्योग, ग्यास स्टेसन आदि पर्दछन्।

फोटो १: नगरपालिकामा रहेका केहि निर्यातजन्य उद्योगहरु

नगरपालिकामा हुने आयात निर्यातको यकिन तथ्याङ्कहरु उपलब्ध नभएपनि अधिकांश निर्माण सामाग्री, वाथरुम फिटिङस, घरको पेन्टस, लत्ता कपडा, जुत्ता चप्पल, भाँडाकुडा, श्रृंगार सामाग्री, ईन्धन र खाना पकाउने ग्यास, विद्युतीय सामाग्री, सवारी साधन, कृषि मल र उपकरण/औजार, सवारी साधन, पार्टपुर्जा आदि जस्ता वस्तुहरु नगरपालिकामा आयात हुने गरेको पाइन्छ भने स्थानीय उत्पादनहरु जस्तै धान, मकै, गहु, आलु, तरकारी, दाल, गेडागुडी, दुध, माछामासु, घरपालुवा जनावरहरु भने नगरपालिकाबाट निर्यात हुने गरेको देखिन्छ। काठमाण्डौ, विराटनगर, ईटहरी, दमक, वितामोड, काँकडभिट्टा र भारत सिलगुडी शहर नगरपालिकाबाट आयात र निर्यात हुने मुख्य शहरहरु हुन।

तालिका ९: आयात निर्यातको अवस्था

क्र.स.	आयात हुने सामानहरु	निर्यात हुने सामानहरु	आयात निर्यात हुने शहरहरु
१	खाद्य सामाग्री	धान, मकै, गहु, आलु, तरकारी, दाल, गेडागुडी, दुध, माछामासु, घरपालुवा जनावर	काठमाण्डौ, बिराटनगर, ईटहरी, दमक, बिर्तामोड, काँडकभिट्टा, सिलिगुडी (भारत)
२	लत्ताकपडा, जुत्ता चप्पल		
३	निर्माण सामाग्री, रंग		
४	भाँडाकुडा		
५	शृंगार सामाग्री		
६	पेट्रोल, डिजेल एलपिजी ग्यास		
७	विद्युतीय सामाग्री		
८	कृषि सामाग्री, मल/बिउ र औजार/उपकरण		
९	सवारी साधन र पार्टस् पुर्जा		

स्रोतः स्थलगत सर्वेक्षण, २०७८

गौरादह नगरपालिकामा १३ वटा हाटबजारहरु संचालनमा रहेका छन । तरकारी, कपडा, माछामासु, जुत्ता चप्पल, शृंगार सामाग्री, चिनी जस्ता सरसामानहरु हाटबजारमा किनमेल र बिक्रीविरतण हुने मुख्य वस्तुहरु हुन । हाटबजारको विस्तृत विवरण तालिका १० मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १०: स्थानीय हाटबजार, खपत हुने सामान र व्यापार क्षेत्र

क्र.स.	स्थान	खपत हुने सामान	व्यापार क्षेत्र	सामान आउने बजार/स्थानीय तह	हाट लाग्ने दिन
१	गौरादह हाट बजार	तरकारी, कपडा, मासु, माछा आदि	कमल, गौरीगंज गापा, गौरादह	दमक, गौरीगंज, कमल, गौरादह नपा	आईतबार, बिहिबार
२	डोरामारी हाट बजार	तरकारी, कपडा, मासु, माछा, जुत्ता, चप्पल, शृंगार सामान	कोहबरा, चप्रामारी, दामुना, मनकामना टोल, डोरामारी	गौरीगंज, दमक	शनिवार
३	स्कुलचौन हाट बजार	तरकारी, कपडा, चिनी, मासु, माछा आदि	गौरादह नपाको वडा नं ४ र ५	गौरादह, चप्रामारी	बिहिबार, शुक्रबार
४	शनिश्चरे हाट बजार	तरकारी, कपडा, चिनी, मासु, माछा, भाँडाकुडा	रतुवामाई नपा, कमल गापा र अन्य गापा/नपा	दमक, गौरादह	शनिवार, बुधबार
५	चप्रामारी हाट बजार	तरकारी, कपडा, चिनी, मासु, माछा आदि	गौरादह-६, रतुवामाई-४ र ५	दमक, गौरादह	सोमबार, बिहिबार
६	दामुना हाट बजार	तरकारी, कपडा, मासु, माछा आदि	गौरीगंज, रतुवामाई (झुल्क डुब्बा, ईटहरा, दाम्राभिट्टा), गौरादह, दमक नपा	दमक, बिराटनगर	सोमबार, बिहिबार

७	कोहबरा हाट बजार	तरकारी, कपडा, मासु, माछा आदि	स्थानीय क्षेत्रहरु		
८	ग्लावडुब्बा हाट बजार	तरकारी, कपडा, मासु, माछा आदि	गौरादह-२, ३, ४, ६, ८ र गौरीगंज गापा	बिराटनगर, ईटहरी, सिलीगुडी, बिर्तामोड	शुक्रबार, मंगलबार
९	दुधौली हाट बजार	तरकारी, कपडा, मासु, माछा आदि	स्थानीय क्षेत्रहरु		सोमबार, बिहिबार
१०	फकिरढिक हाट बजार	तरकारी, कपडा, मासु, माछा आदि	स्थानीय क्षेत्रहरु		आईतबार
११	वैगुनधुरा बजार (वडा नं ९)	तरकारी, कपडा, मासु, माछा आदि	स्थानीय क्षेत्रहरु	दमक, गौरादह, विर्तामोड	
१२	कृषि थोक बजार (वडा नं २)	तरकारी, कपडा, मासु, माछा आदि	स्थानीय क्षेत्रहरु	दमक, गौरादह, विर्तामोड	
१३	पुरानो ग्वालडुब्बा बजार (वडा नं ७)	तरकारी, कपडा, मासु, माछा आदि	स्थानीय क्षेत्रहरु	दमक, गौरादह, विर्तामोड	

स्रोतः स्थलगत सर्वेक्षण, २०७८

२.२.४ आम्दानी, रोजगारी र वित्तिय सेवा

समथल उर्वर भूमी, सिंचाई र सहज सडक पहुचले गर्दा गौरादह नगरपालिकामा कृषिको प्रशस्त संभावना रहेको छ भने कृषि नै यहाँको प्रमुख आम्दानीको स्रोत हो । नगरपालिकाका अधिकांश घरधुरीहरु कृषि, पशुपालन, मत्यपालन, स-साना घरेलु उद्योगहरुमा संलग्न रहेका छन भने रोजगारी अन्य स्रोतहरुमा स्थानीय सहकारी संस्था, बैंकहरु, शैक्षिक संस्थाहरु, निर्माण क्षेत्र, थोक तथा खुद्रा व्यापार आदि रहेका छन् । कृषि र निर्माण क्षेत्रमा हुने ज्याला मजदुरी आम्दानीको अर्को प्रमुख स्रोत हो । तथ्याङ्क विभागको आर्थिक सर्वेक्षण २०१८ को तथ्याङ्कलाई आधार मानेर हेर्दा गौरादह नगरपालिकामा कुल ४६८७ मानिसहरुले विभिन्न क्षेत्रहरुमा रोजगारी प्राप्त गरेको देखिन्छ । ठूला उद्योगहरु नगण्य मात्रामा रहेको र पर्यटन क्षेत्रको खासै विकास नभएकोले यी दुवै क्षेत्रले खासै रोजगारी सृजना गर्न सकेको छैन । बजार विस्तार र सेवा क्षेत्रका कार्यालयहरु थपिएर नगरपालिका बाहिरबाट शिक्षा र रोजगारीको लागि अस्थाई बसोबास गर्न आउने परिवारहरुलाई घर भाडामा लगाएर आम्दानी गर्ने परिवारको संख्या पनि बढदै गैरहेको देखिन्छ । स्थानीय युवाहरु ठूलो संख्यामा वैदेशिक रोजगारीमा गएकोले विप्रेषण यस नगरपालिकाका घरधुरीहरुको आम्दानीको अर्को प्रमुख स्रोत हो ।

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को तथ्याङ्कलाई आधार मानेर हेर्दा गौरादह नगरपालिकामा कुल घरधुरीको ३०.४१% (३६७१ घरधुरी) र कुल जनसंख्याको ९.२% (४८८०) जनसंख्या अनुपस्थित रहेको देखिन्छ । यो तथ्याङ १० बर्ष अघिको हो र उक्त तथ्याङकलाई विश्लेषण गर्दा एक घरधुरीबाट एक जनामात्र व्यक्ति वैदेशिक रोजगारीको लागि विदेश गएको मान्दा पनि ३६७१ जना वैदेशिक रोजगारीमा गएको मान्न सकिन्छ भने रोजगारीको लागि विदेश जाने प्रवृति अझ बढेकोले हाल यो संख्या ५००० भन्दा बढी भएको अनुमान गर्न सकिन्छ । वेदैशिक रोजगारीको लागि विदेश जाने युवाहरुको संख्या ठूलो मात्रामा भएकोले नगरपालिकामा विप्रेषण

प्रशस्त भित्रिने गर्दछ । स्थानीय बैंक, रेमिट सेवाहरु र जानकारहरुसंगको अनौपचारिक छलफलमा गौरादह नगरपालिकामा भित्रिने विप्रेषणको रकम मासिक १५ करोड भन्दा बढी भएको अनुमान गर्न सकिन्छ । वैदेशिक रोजगारीबाट प्राप्त विप्रेषणको ठूलो हिस्सा घर निर्माणमा खर्च हुने गरेको छ भने विगत ५-७ बर्षमा नयाँ पक्की घरहरु निर्माण हुने क्रम निक्कै बढेको छ जसले गर्दा हालैका बर्षहरुमा घर तथा भवन निर्माण क्षेत्रले समेत उल्लेख्य रोजगारी सृजना गरेको देखिन्छ ।

उत्तर दक्षिण पाँडाजुगी-गौरीगंज पक्की सडकले महेन्द्र राजमार्गसंग सहज पहुँच भएको र नगरपालिकाका सवै वडाहरुमा सहज सडक तथा यातायातको व्यवस्था भएकोले गौरादह नगरपालिकाका मुख्य बजार केन्द्रहरुमा व्यवसायिक गतिविधिहरु बढदै गएको छ । बढदो आर्थिक गतिविधिसंगै नगरपालिकामा ५ वटा "क" वर्गको वैंक, २ वटा "ख" वर्गको विकास वैंक र १ लघुवित्त वित्तिय संस्थाले नगरवासी, स्थानीय व्यापारी, कृषक र उद्यमीहरुलाई बैंकिङ सेवा प्रवाह गरिरहेका छन् । जसले गर्दा नगरपालिकामै सरल र सुलभ दरमा ऋण प्रवाहको वातावरण बनेको छ । नगरपालिकामा रहेका वित्तिय संस्थाहरुको विवरण तालिका ११ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ११: बैंक तथा वित्तिय संस्थाको विवरण

क्र.स.	बैंक तथा वित्तिय संस्थाको नाम	प्रकार	स्थान
१	कृषि विकास बैंक	वाणिज्य	डिपु चौक, गौरादह
२	नेपाल बैंक लिमिटेड	वाणिज्य	डिपु चौक, गौरादह
३	एनआईसी एशिया बैंक लिमिटेड	वाणिज्य	डिपु चौक, गौरादह
४	सिद्धार्थ बैंक लिमिटेड	वाणिज्य	गौरादह बजार
५	प्राईम कमर्सियल बैंक	वाणिज्य	गौरादह बजार
६	सप्तकोशी डेभलपमेन्ट बैंक	विकास	गौरादह बजार
७	एक्सेल डेभलपमेन्ट बैंक	विकास	डिपु चौक, गौरादह
८	निर्धान उत्थान लघुवित्त वित्तिय संस्था	लघुवित्त	गौरादह बजार

स्रोतः स्थलगत सर्वेक्षण, २०७८

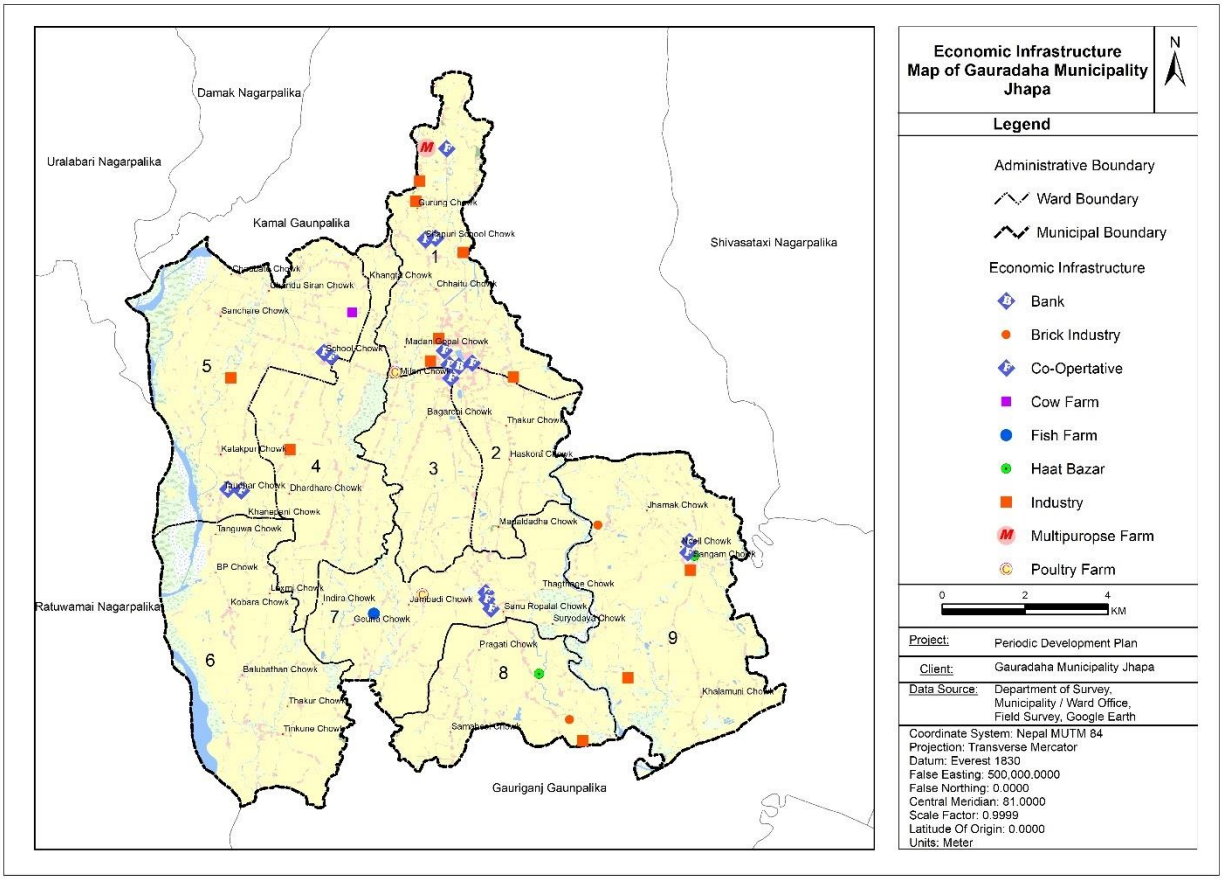

नक्शा ५: नगरपालिका अवस्थित वित्तिय संस्था र उद्योगहरुको वितरण

२.२.५ सहकारी

कृषक, साना तथा मझौला व्यवसायी लगायत आम सर्वसाधरणहरुको पहुँच हुने सहकारीको स्थानीय आर्थिक विकासमा महत्वपूर्ण भूमिका हुने गर्दछ । गौरादह नगरपालिकामा २५ वटा सहकारी संस्थाहरु (कृषि र बचत तथा ऋण सहकारी) विधिवत रुपमा दर्ता भै संचालनमा रहेका छन् । यस्ता सहकारी संस्थाहरु नगरपालिका भित्र रहेका विभिन्न उपभोक्ता समुह/समिति, कृषक समुह, महिला समुह आदिद्वारा संचालित भएकोले नगरपालिकाको वडा र टोलहरुसम्म सहकारी मार्फत वित्तिय पहुँच पुगेको छ । नगरपालिकामा संचालन रहेका सहकारी संस्थाहरुको विवरण तालिका १२ मा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका १२: नगरपालिकामा रहेका सहकारी संस्थाहरुको विवरण

क्र.स.	सहकारी संस्थाको नाम
१	सिद्धकाली सहकारी संस्था लिमिटेड
२	साना किसान कृषि सहकारी संस्था लिमिटेड
३	कृषि कल्याण सहकारी संस्था लिमिटेड
४	जनहित बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लिमिटेड
५	गौरादह सामुदायिक कृषि सहकारी संस्था लिमिटेड

६	चप्रामारी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लिमिटेड
७	साना किसान महिला कृषि सहकारी संस्था लिमिटेड
८	गौरादह साना किसान महिला कृषि सहकारी संस्था लिमिटेड
९	सहयोगी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लिमिटेड
१०	राधा कृष्ण महिला कृषि सहकारी संस्था लिमिटेड
११	जय लक्ष्मी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लिमिटेड
१२	बिकल्प उपभोक्ता सहकारी संस्था लिमिटेड
१३	पाठशाला कृषि सहकारी संस्था लिमिटेड
१४	चेतना महिला मत्स्य उपभोक्ता सहकारी संस्था लिमिटेड
१५	डोरामारी कृषि सहकारी संस्था लिमिटेड
१६	रक्त मुटु समायोजन कृषि सहकारी संस्था लिमिटेड
१७	आधा आकाश महिला समृद्ध बहुउदेश्यिय सहकारी संस्था लिमिटेड
१८	मिलन समृद्ध बहुउदेश्यिय सहकारी संस्था लिमिटेड
१९	नव मिर्मिरे समृद्ध बहुउदेश्यिय सहकारी संस्था लिमिटेड
२०	जय गणपति कृषि सहकारी संस्था लिमिटेड
२१	निश्चल समृद्ध बहुउदेश्यिय सहकारी संस्था लिमिटेड
२२	जाम्बाडी कृषि सहकारी संस्था लिमिटेड
२३	आरती महिला कृषि सहकारी संस्था लिमिटेड
२४	समता समावेशी कृषि सहकारी संस्था लिमिटेड
२५	शहिद स्मृति कृषि सहकारी संस्था लिमिटेड

स्रोतः गौरादह नगरपालिका, २०७८

२.३ सामाजिक विकासको अवस्था

२.३.१ स्वास्थ्य तथा पोषण

फोटो २: गौरादह स्वास्थ्य चौकी

गौरादह नगरपालिकामा ५ वटा स्वास्थ्य चौकी र ४ वटा शहरी स्वास्थ्य केन्द्र छन् भने नीजि स्तरमा संचालित स्वास्थ्य क्लिनिक, औषधी पसल, मेडिकल आदि संचालनमा रहेको देखिन्छ जसले गर्दा नगरवासीहरुले प्राथमिक र आधारभूत तहको स्वास्थ्य सेवा नगरपालिकाका स्वास्थ्य चौकीहरुबाटै प्राप्त गर्ने गरेका छन् । प्राथमिक स्वास्थ्य चौकीहरुबाट प्रवाह हुने सेवाहरुमा प्रसुति सेवा, सामान्य स्वास्थ्य परीक्षण, खोप सेवा, सामान्य चिरफार, परिवार नियोजन सेवा, सुरक्षित मातृत्व सेवा आदि रहेका छन् । दीर्घ र गम्भिर प्रकारका रोगहरुको लागी नगरवासीहरु प्रदेश नं १ का दमक, बिराटनगर, धरान र वितामोड जस्ता ठूला शहरहरु जाने गरेका छन् । नगरपालिकाका वडाहरुमा रहेका स्वास्थ्य चौकीहरुबाट प्राथमिक स्तरको स्वास्थ्य सेवा सहज रुपमा

प्राप्त भैरहेको र ठूला अस्पतालहरुसम्म पनि सडक तथा यातायातको सहज पहुँच भएकोले नगरवासीहरुको स्वास्थ्य सेवा पहुँचको अवस्था राम्रो रहेको देखिन्छ। गौरादह नगरपालिकामा रहेका सरकारी र नीजि स्वास्थ्य संस्थाहरुको विवरण क्रमश तालिका १३ र १४ मा प्रस्तुत गरिको छः

तालिका १३: स्वास्थ्य संस्थाहरुको विवरण

क्र.स.	स्वास्थ्य संस्थाको नाम	स्थान	वडा नं	जनशक्ति
१	महारानीझोडा स्वास्थ्य चौकी	महारानीझोडा	४	७
२	गौरादह स्वास्थ्य चौकी	गौरादह	१	७
३	वैगुनधुरा स्वास्थ्य चौकी	वैगुनधुरा	९	७
४	कोहोवरा स्वास्थ्य चौकी	कोहवरा	६	७
५	जुरोपानी स्वास्थ्य चौकी	जुरोपानी	७	७
६	शहरी स्वास्थ्य केन्द्र	दामुना	६	३
६	शहरी स्वास्थ्य केन्द्र	गौरादह बजार	२	७
७	शहरी स्वास्थ्य केन्द्र	धिमधिमे	३	७
८	शहरी स्वास्थ्य केन्द्र	जुरोपानी	८	७

स्रोतः स्थलगत सर्वेक्षण, २०७८

तालिका १४: नीजि स्वास्थ्य संस्थाहरुको विवरण

क्र.स.	स्वास्थ्य संस्थाको नाम	स्थान	वडा नं
१	ममता मेडिकल	गौरादह बजार	१
२	बराल ड्रग हाउस	गौरादह बजार	१
३	न्यू दाहाल उपचार सेवा	सितापुरी चौक	१
४	अनिता मेडिकल हल	गौरादह बजार	२
५	ग्रिष्मा मेडिकल हल	स्कुलचौन	५
६	ममता मेडिकल हल	स्कुलचौन	५
७	एकता फार्मेसी	स्कुलचौन	५
८	सहारा मेडिकल हल	स्कुलचौन	५
९	राम लक्ष्मण मेडिकल हल	चप्रामारी	५
१०	जोशी मेडिकल हल	चप्रामारी	५
११	कविन्द्र उपचार सेवा	चप्रामारी	५
१२	कल्याण मेडिकल हल	दामुना	६
१३	कार्की मेडिकल हल	दामुना	६
१४	प्रति मेडिकल हल	ग्वालडुब्बा	७
१५	ग्वालडुब्बा फार्मेसी	ग्वालडुब्बा	७
१६	चक्रवर्ती फार्मेसी	ग्वालडुब्बा	७
१७	चिटी फार्मेसी	ग्वालडुब्बा	७
१८	भण्डारी फार्मेसी	जुरोपानी	८

स्रोतः स्थलगत सर्वेक्षण, २०७८

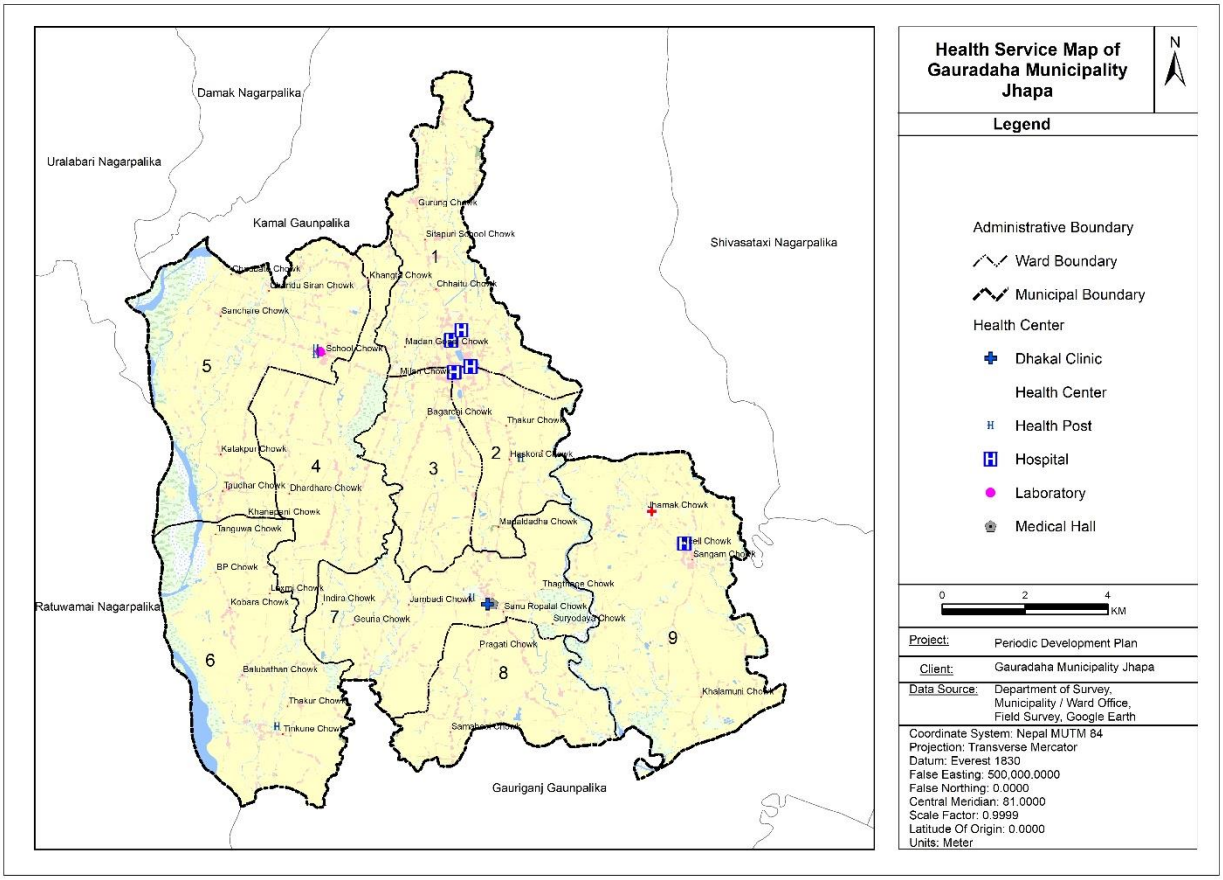

नक्शा ६: नगरपालिकाको स्वास्थ्य संस्थाहरुको वितरण

नगरपालिकाको स्वास्थ्य सूचकहरुलाई हेर्दा कालाज्वर र डेंगु रोगीहरुको संख्या शून्य देखिन्छ भने कुष्ठ रोगीको संख्या पनि न्यून (२ जना) देखिन्छ। तर क्षयरोगीको संख्या भने आर्थिक बर्ष २०७४/७५ मा ४६ जना र क्षयरोग उपचार सफल दर ८५.३% रहेको छ। आर्थिक बर्ष २०७४/७५ मा नयाँ बहिरंग बिरामी संख्या ३००२२ र बहिरंग सेवा प्रयोग गर्ने जनसंख्या ५१.५% छ। नगरवासीहरुको पोषणको अवस्थालाई हेर्दा ०-२३ महिनाको पोषणयुक्त जनसंख्या १७७०, ६-२३ महिनाको पोषणयुक्त जनसंख्या १३६६ र १२-५९ महिनाको पोषणयुक्त जनसंख्या ३६१६ छ । झापामा शनिअर्जुन नगरपालिका र शिवसताक्षी नगरपालिका पछि गौरादह नगरपालिकालाई झापा जिल्लाकै तेस्रो पूर्ण खोप मुक्त नगरपालिकाको रुपमा घोषणा गरिएको छ।

तालिका १५: नगरपालिकाको स्वास्थ्य सूचकहरु

क्र.स.	विवरण	सूचक
१	दर्ता भएका नयाँ क्षयरोगी सख्या	४६
२	क्षयरोग उपचार सफल दर (%)	८५.३
३	कालाज्वरको विरामी संख्या	०
४	डेंगु रोगीको संख्या	०
५	कुष्ठ रोगी पहिचान संख्या	२

६	प्रति १०००० जनसंख्यामा कुष्ठ रोगी	४.५
७	नयाँ बहिरंग विरामी संख्या	३००२२
८	बहिरंग सेवा प्रयोग गर्ने जनसंख्या (%)	५१.५
९	बहिरंग लैंगिक अनुपात	८९.७
१०	कुल अनुमानित जिवित जन्म	८३५
११	१ बर्ष भन्दा कम उमेरका जनसंख्या	८०८
१२	१२-२३ महिनाको जनसख्या	९६२
१३	पोषणयुक्त जनसंख्या (०-२३ महिना)	१७७०
१४	पोषणयुक्त जनसंख्या (६-२३ महिना)	१३६६
१५	पोषणयुक्त जनसंख्या (१२-५९ महिना)	३६१६
१६	वयस्क जनसंख्या (१०-१९ बर्ष)	७७५४
१७	महिला जनसंख्या (१५-४९)	१००३७
१८	विवाहि महिलाको संख्या (१५-५९)	७६०८
१९	कुल अनुमानित गर्भ	९८५

स्रोतः प्रदेश नं १ को स्वास्थ्य डाटावेश (HIMS), २०७४/७५

२.३.२ शैक्षिक विकास

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को तथ्याङ्क अनुसार गौरादह नगरपालिकाको साक्षरता दर ७३% थियो। कुल साक्षर जनसख्या मध्ये पुरुष साक्षरता दर ८१% र महिला साक्षरता दर ६६% थियो। नगरपालिकाको कुल साक्षरता दर राष्ट्रिय साक्षरता दर (६६%) भन्दा ७% बढी देखिन्छ भने नगरपालिकाको महिला साक्षरता नै राष्ट्रिय साक्षरता दरसंग बराबर थियो। यस हिसाबले हेर्दा नगरवासीहरुको शैक्षिक स्तर र साक्षरता दर निक्कै राम्रो रहेको छ। अघिल्लो जनगणना सम्पन्न भएको १० बर्ष वितिसकेको र २०७८ को जनगणना समेत सम्पन्न भैसकेको अवस्थामा नगरपालिकाको साक्षरता दर ८०% भन्दा बढी भैसकेको अनुमान गर्न सकिन्छ।

फोटो ४: गौरादह कृषि क्याम्पस

फोटो ३: स्कुलचौन माध्यमिक विद्यालय

गौरादह नगरपालिकामा ३२ वटा सामुदायिक विद्यालय र २५ वटा नीजि क्षेत्रबाट संचालित संस्थागत विद्यालहरु छन् । कुल सरकारी विद्यालयहरु मध्ये २५ वटा आआरभूत विद्यालय र ७ वटा माध्यमिक विद्यालय छन भने कुल नीजि विद्यालयहरु मध्ये १७ वटा आधारभूत र ८ वटा माध्यमिक विद्यालयहरु छन् । त्यसबाहेक नगरपालिकामा ५५ वटा वाल विकास केन्द्रहरु र ५ वटा परामपरागत र धार्मिक विद्यालयहरु (मदरसा) समेत संचालनमा रहेका छन् । नगरपालिकामा संचालनमा रहेका शैक्षिक संस्थाहरुको विवरण तालिका १६, १७ र १८ मा राखिएको छ । उच्च शिक्षाको लागि नगरपालिकामा ४ वटा क्याम्पसहरु संचालनमा रहेका छन् जसमा २ वटा नीजि र २ वटा सरकारी हुन । संचालित क्याम्पसहरुमा २ वटा प्राविधिक धारको कृषि क्याम्पसहरु समेत छन् ।

तालिका १६: सामुदायिक विद्यालयहरुको वडागत विवरण

क्र.स.	विद्यालयको नाम	वडा नं	वस्ती	संचालित कक्षा
१	जनता माध्यमिक विद्यालय	१	गौरादह	१-१२
२	स्कुलचौन माध्यमिक विद्यालय	५	स्कुलचौन	१-१२
३	भद्रकाली माध्यमिक विद्यालय	५	चप्रामारी	१-१२
४	डोरामारी माध्यमिक विद्यालय	४	डोरामारी	१-१२
५	जनता माध्यमिक विद्यालय	५	भलुवाथान	१-१०
६	मोती माध्यमिक विद्यालय	१	गौरादह	१-१०
७	जनज्योति माध्यमिक विद्यालय	६	दामुना	१-१०
८	सुर्योदय आधारभूत विद्यालय	३	गौरादह	१-८
९	अमर आधारभूत विद्यालय	२	गौरादह	१-८
१०	भिमसेन आधारभूत विद्यालय	४	महारानीझोडा	१-७
११	सरस्वती आधारभूत विद्यालय	२	गौरादह	१-५
१२	शहिद निशुल्क आधारभूत विद्यालय	६	दामुना	१-५
१३	दुर्गा देवी आधारभूत विद्यालय	३	गौरादह	१-५
१४	जनता आधारभूत विद्यालय	४	महारानीझोडा	१-५
१५	कंचनजंघा आधारभूत विद्यालय	४	महारानीझोडा	१-५
१६	खैरवारी आधारभूत विद्यालय	५	खैरवारी	१-५
१७	लालजनकल्याण आधारभूत विद्यालय	१	गौरादह	१-५
१८	जनता आधाभूत विद्यालय	६	कोहवरा	१-५
१९	जनज्योति आधारभूत विद्यालय	५	तिसियाचौन	१-५
२०	मदन आश्रित आधारभूत विद्यालय	४	महारानीझोडा	१-५
२१	प्रगति माध्यमिक विद्यालय	८	जुरोपानी	१-१२
२२	गौरिया आधारभूत विद्यालय	७	जुरोपानी	१-८
२३	अरुणोदय आधारभूत विद्यालय	८	जुरोपानी	१-५
२४	भारती आधारभूत विद्यालय	७	जुरोपानी	१-५
२५	भैरती आधारभूत विद्यालय	८	जुरोपानी	१-५

२६	श्री आधारभूत विद्यालय	७	जुरोपानी	१-५
२७	अमर माध्यमिक विद्यालय	९	वैगुनधुरा	१-१२
२८	लेखनाथ आधारभूत विद्यालय	९	वैगुनधुरा	१-७
२९	श्री आधारभूत विद्यालय	९	कप्तानवाडी	१-५
३०	बलभद्र आधारभूत विद्यालय	९	वैगुनधुरा	१-५
३१	जिवनज्योति आधारभूत विद्यालय	९	वैगुनधुरा	१-३
३२	सिद्धिदाता आधारभूत विद्यालय	९	वैगुनधुरा	१-३

स्रोतः गौरादह नगरपालिकाको शैक्षिक बुलेटिन, बर्ष ४, अंक ५, २०७८

तालिका १७: सस्थागत विद्यालयको वडागत विवरण

क्र.स.	विद्यालयको नाम	वडा नं
१	न्यू भिजन एकाडेमी	८
२	सर्जक एकता बोर्डिङ स्कुल	७
३	नमुना ईङ्गलिस माध्यमिक विद्यालय	७
४	माउन्ट ईभेरेष्ट बोर्डिङ स्कुल	७
५	कंचनजंघा ईङलिस बोर्डिङ स्कुल	७
६	गोल्डेन सुनराईज बोर्डिङ स्कुल	१
७	रचना एकाडेमी	१
८	सरस्वती ईङ्लिस बोर्डिङ स्कुल	६
९	भद्रकाली ईङ्लिस बोर्डिङ स्कुल	६
१०	पाथिभरा बोर्डिङ स्कुल	६
११	राधाकृष्ण ईङलिस बोर्डिङ स्कुल	४
१२	जनमैत्री ईङ्लिस बोर्डिङ स्कुल	४
१३	डोरामारी ईङलिस बोर्डिङ स्कुल	४
१४	ज्ञानज्योती माध्यमिक विद्यालय	२
१५	बिद्युदय उच्च माध्यमिक विद्यालय	२
१६	सुरज-शिखा प्रतिष्ठान (मोन्टेश्वरी बेस)	२
१७	सुनसाईन निम्न माध्यमिक बोर्डिङ स्कुल	५
१८	सनलाइट प्राथमिक बोर्डिङ स्कुल	५
१९	सुर्य किरण निम्न माध्यमिक विद्यालय	५
२०	बाल विद्या निम्न माध्यमिक विद्यालय	५
२१	मदरसा स्कुल	५
२२	रेडस्टार बोर्डिङ स्कुल	३
२३	हिमालय फाउन्डेसन ईङलिस बोर्डिङ स्कुल	३
२४	मकालु बोर्डिङ स्कुल	५
२५	वैगुन्धुरा ईङलिस बोर्डिङ स्कुल	९

स्रोतः गौरादह नगरपालिकाको शैक्षिक बुलेटिन, बर्ष ४, अंक ५, २०७८

तालिका १८: परम्परागत तथा धार्मिक विद्यालयहरुको विवरण

क्र.स.	नाम	वडा नं
१	स्लामिया मदरशा	५
२	दारुउलुम मदरशा	५
३	मदरशा तालिमुल कुरुवान फकिरढिप	८
४	जानकिश्वर गुरुकुल	१
५	शिवशक्ति विद्यापिठ	९

स्रोतः गौरादह नगरपालिकाको शैक्षिक बुलेटिन, बर्ष ४, अंक ५, २०७८

तालिका १९: क्याम्पसको वडागत विवरण

क्र.स.	नाम	वडा नं	स्वामित्त
१	प्रोज्वल क्याम्पस	१	नीजि
२	गौरादह बहुमुखी क्याम्पस	२	सामुदायिक
३	गौरादह कृषि क्याम्पस	१	सामुदायिक
४	पुर्वाअन्चल कृषि क्याम्पस	१	नीजि

स्रोतः गौरादह नगरपालिकाको शैक्षिक बुलेटिन, बर्ष ४, अंक ५, २०७८

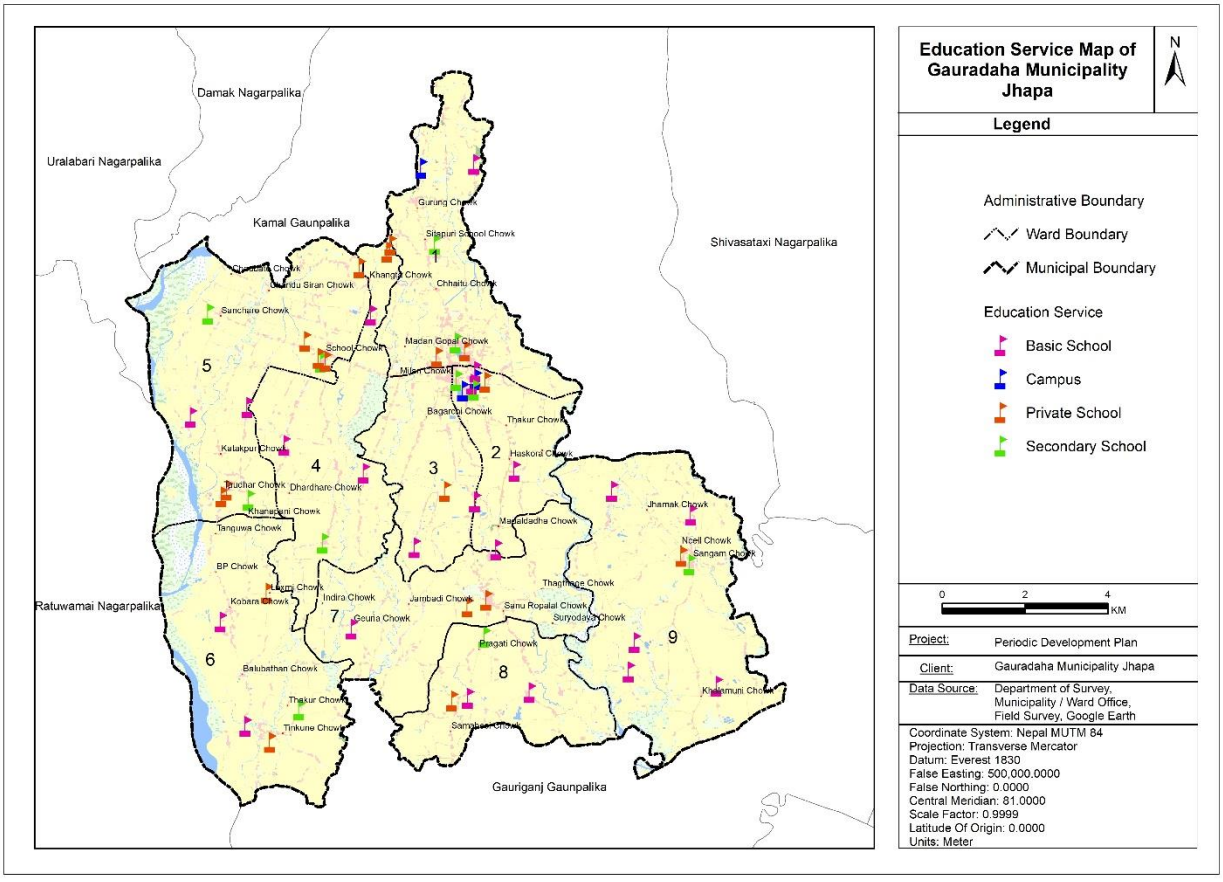

नक्शा ७: नगरपालिकाको शैक्षिक संस्थाहरुको वितरण

सरकारी, नीजि र धार्मिक गरी कुल ६२ वटा विद्यालय र उच्च शिक्षाको लागि ४ वटा क्याम्पसहरु समेत रहेको र साक्षरता दर समेत उच्च रहेकोले नगरपालिकाको शैक्षिक अवस्था निक्कै राम्रो रहेको देखिन्छ। नगरपालिकाको कुल जनसंख्या मध्ये ५ बर्ष माथिको जनसंख्याको शैक्षिक स्तर हेर्दा प्राथमि तह (१-५) उत्तीर्ण गर्ने ३३.२%, निम्न मावि र मावि उत्तीर्ण गर्ने क्रमश २१.२% र १६.३% छ भने एसएलसी वा सो सरहको शैक्षिक स्तर भएका जनसंख्या १२.६% छ। यो तथ्याङ्क अघिल्लो जनगणनाको (२०६८) भएकोले हाल नगरपालिकाको शैक्षिक स्तरमा अझ सुधार भएको सहजै अनुमान गर्न सकिन्छ। यसरी समग्रमा हेर्दा नगरपालिकाका सवैजसो वडाहरुमा विद्यालयहरु रहेको, उच्च र प्राविधिक शिक्षा नगरपालिकामै उपलब्ध भएको र नगरवासीहरुको साक्षरता दर समेत उच्च रहेकोले गौरादह नगरपालिकाको शैक्षिक अवस्था निक्कै सवल देखिन्छ।

तालिका २०: शैक्षिक स्तर अनुसार ५ बर्ष माथिको जनसंख्याको विवरण

क्र.स.	शैक्षिक स्तर	जनसंख्या	प्रतिशत
१	शुरुवाती	१०३९	२.९
२	प्राथमिक (१-५)	११८९८	३३.२
३	निम्न मावि (६-८)	७५८०	२१.२
४	माध्यमिक (९-१०)	५८४३	१६.३
५	एसएलसी वा सो सरह	४५२२	१२.६
६	आईए वा +२	१९६७	५.५
७	स्नातक वा सो सरह	८१५	२.३
८	पोष्ट ग्राजुएट वा सो सरह	२०६	०.६
९	अन्य	३	०.०
१०	अनौपचारिक शिक्षा	१६९५	४.७
११	उल्लेख नभएको	२३५	०.७
कुल		३५८०३	१००.०

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८

२.३.३ खानेपानी तथा सरसफाई

खानेपानी तथा सरसफाईको मानव स्वास्थ्यसंग प्रत्यक्ष सम्बन्ध हुने गर्दछ भने स्वस्थ्य खानेपानी नगरवासीको आधारभूत आवश्यक्ता समेत हो। भूमिगत पानी गौरादह नगरपालिकामा खानेपानीको मुख्य स्रोत हो। भूमिगत पानीलाई ओअरहेड टैंकमा जम्मा गरी खानीपानी कार्यालय मार्फत स्थानीय घरपरिवारमा वितरण भै रहेको छ। त्यसैगरी स्थानीयवासीहरु नीजि ट्युबवेल र ईनारबाट भूमिगत पानी निकालेर समेत खानेपानीको लागि प्रयोग गर्दै आईरहेका छन्। राष्ट्रिय जनगणना २०६८ का अनुसार नगरपालिकाका कुल घरधुरी मध्ये सबैभन्दा बढी ८९% घरधुरीले ट्युबवेल/हेण्डपम्पको पानी प्रयोग गरेको देखिन्छ भने ९.५% घरधुरीमा मात्र धाराको पानी पुगेको देखिन्छ। दुवै पानीको स्रोत भूमिगत भएतापनि धाराबाट वितरण हुने पानी प्रषोधन पश्चात मात्र वितरण हुने भएकोले ट्युवेल/हेण्डपम्पको पानी भन्दा धाराको पानी स्वस्थ्य हुने भएकोले नगरपालिकामा स्वस्थ्य

खानेपानीको पहुँच भने कमजोर देखिन्छ। नगरपालिकाको ग्वालडुब्बा, स्कुलचौन, चन्दुगाउँ, गौरादह र कोहबरा क्षेत्रमा ओभरहेड टैंक मार्फत खानेपानी वितरण हुँदै आईरहेको छ। कुवा, मुलको पानी र अन्य स्रोतबाट पानी खाने घरधुरीको संख्या भने अत्यन्त न्यून रहेको छ।

तालिका २१: खानेपानीको स्रोत र पहुँच

क्र.स.	खानेपानी स्रोत	घरधुरी	प्रतिशत
१	धाराको पानी	११५२	९.५
२	ट्युबवेल/हेन्ड पम्प	१०७४८	८९.०
३	ढाकेको कुवा	१९	०.२
४	नढाकेको कुवा	२५	०.२
५	मुलको पानी	७	०.१
६	अन्य	८६	०.७
७	उल्लेख नभएको	३३	०.३
जम्मा		१२०७०	१००.०

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८

फोटो ५: ग्वालडुब्बा (बाँया) र कोहबरामा (दाँया) रहेको खानेपानीको ओभरहेड टैंक

शौचालय प्रयोगको अवस्थाले उक्त स्थानको सरसफाईको अवस्थालाई समेत जनाउने गर्दछ। राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को तथ्याङ्क अनुसार गौरादह नगरपालिकामा ७१.३% घरधुरीमा शौचालय रहेको छ भने बाँकी २८.५% घरधुरीहरुमा शौचालय छैन। शौचालय भएका घरधुरीहरु मध्ये ३५.७% को घरमा फ्लस शौचालय र ३५.६% को घरमा साधारण शौचालय रहेको छ।

तालिका २२: घरधुरी अनुसार शौचालय प्रयोगको स्थिति

प्रयोगको अवस्था	घरधुरी	प्रतिशत
शौचालय नभएका घरधुरी	३४३४	२८.५
शौचालय भएका घरधुरी	८६०३	७१.३
फ्लस शौचालय	४३०३	३५.७
साधरण शौचालय	४३००	३५.६
उल्लेख नभएको	३३	०.३
कुल घरधुरी	१२०७०	१००.

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८

नगरपालिकाका मुख्य बजार क्षेत्रहरुमा राजमार्ग दायाँबाँया भने सडक नाला भएतापनि अन्य ग्रामिण वस्तीहरुमा ढल र नालीहरुको व्यवस्था छैन । गौरादह बजार आसपासका क्षेत्रहरुमा भने नगरपालिकाबाट फोहोर संकलन हुने गरेको छ । नगरपालिकाका ग्रामिण क्षेत्रहरुमा स्थानीय घरहरुबाट निस्कने फोहोरमैलाहरु गोबरको खाडीमा फाल्ने र जलाउने गरेका छन । तरपनि स्थानीय बजारहरुमा प्लाष्टिकका झोला, चाउचाउका खोल र कागजहरु यत्रतत्र छरिएर रहेका छन् । तर हाल गौरादह नगरपालिका खुला दिशा मुक्त नगरपालिका घोषणा भै सकेको छ।

२.३.४ खेकलुद

गौरादह नगरपालिकामा खेलकुद विकासको लागि आधुनिक रंगशाला र कभर्डहलहरु हालसम्म निर्माण हुन सकेको छैन । तर प्रदेश १ सरकारको १० लाख रुपैयाको लागतमा नगरपालिकाको वडा नं १ को जनता माध्यमिक विद्यालयको खेल मैदानलाई स्तरोउन्नती गरी स्थानीय खेल मैदानको रुपमा विकास गरिएको छ । नगरपालिका भित्र रहेका विद्यालय र कलेजका खुला क्षेत्र, अन्य सार्वजनिक क्षेत्रहरुमा नै स्थानीय खेलकुद गतिविधिहरु समिति हुने गरेको छ । त्यसैले गौरादह नगरपालिकाबाट चालु आर्थिक बर्षमा नगर स्तरीय व्याडमिन्टन, फुटबल, भलिबल, पालिका स्तरिय र अन्तर पालिका स्तरिय खेलकुद प्रतियोगिता संचालनको लागि रु १२ लाख रुपैया निकास भएको थियो । त्यसैगरी नगरपालिकाका सबै वडाहरुलाई खेलकुद प्रतियोगिता संचालनको लागि प्रति वडा रु १ लाखको दरले बजेट निकास गरिएको थियो । खेलकुदका अन्य गतिविधिहरुमा स्थानीय विद्यालहरुमा बार्षिक रुपमा हुने राष्ट्रपति रनिंग शिल्ड छनौट प्रतियोगिता हुने गरेको छ । भलिवल, फुटबल, टेबिल टेनिस, क्रिकेट जस्ता खेलहरु स्थानीय युवाहरुमाझ लोकप्रिय रहेको छ ।

२.३.५ लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण

गौरादह नगरपालिकाको कुल जनसंख्यामा (६०५९८) पुरुषको संख्या २८७८२ (४७.५%) र महिलाको संख्या ३१८१६ (५२.५%) रहेको छ भने समग्र लैंगिक अनुपान ९०.४६ रहेको छ । नगरपालिकामा ५ बर्ष मुनिका बालवालिकाहरुको लैंगिक अनुपात १०५.०५५ छ जसमा बालकको जनसंख्या २३४८ र बालिकाको जनसंख्या २२३५ छ। नगरपालिकामा १४-४५ बर्ष उमेर समुहका युवाहरुको संख्या कुल जनसंख्याको ३९.४% छ। आर्थिक रुपले सक्रिय उमेर समुहका (१५-६४ बर्ष) मानिसहरुको संख्या कुल जनसंख्याको ४५.७% छ । त्यसैगरी ६०-७० बर्ष उमेर समुहका मानिसहरुको संख्या कुल जनसंख्याको ६.५% र ७० बर्ष भन्दा माथिका मानिसहरुको संख्या ४.७% छन् । राजवंशी, सन्थाल, ताजपुरिया नगरपालिकाका आदिवासीहरु हुन जसको जनसंख्या क्रमश ६.९%, ५.२% र ७.२ छ । कामी र दमाई जस्ता अत्यन्त सिमान्तकृत र पिछडिएका मानिसहरुको संख्या क्रमश २.१% र २.३% छ । नेपाली, राजवंशी, ताजपुरिया नगरपालिकामा बोलिने मुख्य भाषाहरु हुन । कुल जनसंख्याको ९७.६८% मा कुनैपनि प्रकारको अपांगता छैन भने कुनै एक प्रकारको अपांगता हुने जनसंख्या २.३२% रहेको छ । नगरपालिकामा जमीन र घरमा महिलाको स्वामित्तलाई हेर्दा जमीनमा १७.५% र घरमा २१.३% मात्र महिलाको स्वामित्त देखिन्छ । त्यसैगरी महिला घरमुली भएको परिवार १६.२% र पुरुष घरमुली भएको परिवार ८३.८% रहेको छ । नगरपालिकामा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवस्था हेर्दा नगरपालिकामा ४८ जना जनप्रतिनिधिहरु रहेका छन जसमा पुरुष जनप्रतिनिधिहरुको संख्या २७ (५६.२५%) र महिला जनप्रतिनिधिहरुको संख्या २१ (४३.७५%) छ।

२.४ पूर्वाधार तथा शहरी विकासको अवस्था

२.४.१ वस्ती, आवास, भवन तथा सार्वजनिक निर्माण

गौरादह नगरपालिकाको वस्तीहरु छरिएर रेहका छन । राजमार्ग र सडक छेउका वस्तीहरु भने सडक आसपास रेखाकार रुपमा विकास भएको पाईन्छ। गौरादह बजार, डिपुचौक, ग्वालडुब्बा, गुरुङचौक, स्कुलचौन, वैगुनधुरा, दुधाली बजार, दामुना बजार, डोरामारी नगरपालिकाका मुख्य वस्तीहरु हुन्छ । यस्ता मुख्य बजार क्षेत्रका वस्तीहरु भने सडकको दायाँबाँया बाक्लो रेखाकार रुपमा विकास भएक छन् ।

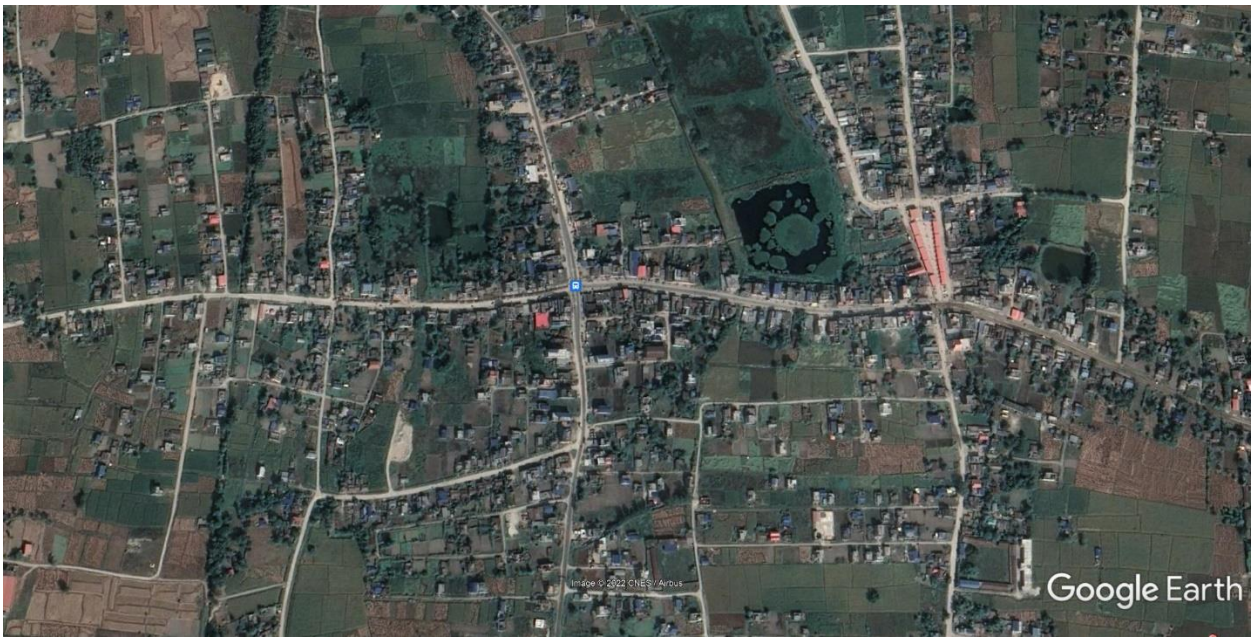

नक्शा ८: गौरादह बजार र डिपुचौकको भू-उपग्रह नक्शा

नगरपालिकामा अवस्थित घरहरुको वनावटलाई हेर्दा सबैभन्दा बढी जस्ता पाताले छाएका घरहरु ६८.२% (८२३२) छन् भने दोस्रोमा फुस/परालको छानो भएको घरहरु २३.९% (२८८१) छन् । आरसीसी छानो भएका पक्की घरहरुको संख्या ५.४% (६५६) छ । काठको अभाव र बढदो मूल्यसंगै पक्की ढलाने घरहरु बन्ने क्रम पछिल्लो समयमा क्रमश बढदै गैरहेको छ। नगरपालिकाका मुख्य सडक र पाँडाजुँगी-गौरीगंज राजमार्गले छोएका क्षेत्रहरु लगायत गौरादह बजार, डिपु चौक, ग्वालडुब्बा, स्कुलचौन, वैगुनधुरा, दामुना, दुधाली जस्ता बजारहरुमा अधिकांश घरहरु पक्की छन् । यो तथ्याङ्क १० बर्ष अघिको राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को भएकोले हाल पक्की घरहरुको संख्या निक्कै धेरै रहेको अनुमान लगाउन सकिन्छ । नगरपालिकाबाट वैदेशिक रोजगारीमा जाने युवाहरुको संख्या निक्कै धेरै भएको र वैदेशिक रोजगारबाट प्राप्त हुने विप्रेषणको ठूलो हिस्सा घर निर्माणमा प्रयोग हुने भएकोले विगत ५-७ बर्षमा नयाँ घरहरु बन्ने क्रममा तिव्रता आएको छ भने यस्ता घरहरु अधिकांश आरसीसी संरचना या ईटा ढुंगाको गारो र जस्तापाताका छाना भएका छन् ।

तालिका २३: छाना अनुसार घरको वनावट

क्र.स.	छानोको प्रकार	घरधुरी संख्या	प्रतिशत
१	फुस/परालको छानो	२८८१	२३.९
२	जस्ता पाता	८२३२	६८.२
३	टायल स्लेट	४३	०.४
४	आरसीसी	६५६	५.४
५	काठ/फलेक	३५	०.३
६	अन्य	१५५	१.३
७	उल्लेख नभएको	६८	०.६
जम्मा		१२०७०	१००.०

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८

नगरपालिका भित्र सार्वजनिक निर्माण अन्तरगत सुरक्षित नागरिक आवास निर्माण, विपन्नको लागि घर निर्माण कार्य, कार्यालय भवन निर्माण, स्वास्थ्य भवन निर्माण, सामुदायिक भवन/मठमन्दिर निर्माण, जेष्ठ नागरिक चौतारी, बजारको सटर/टहरा निर्माण, सडक बत्ती जडान, सामुदायिक शौचालय आदि जस्ता कार्यहरु हुँदै आईरहेको छ । नगरपालिकामा हालसम्म भएका सार्वजनिक निर्माणको कार्य तालिका २४ मा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका २४: सार्वजनिक निर्माणको विवरण

क्र.स.	योजना/कार्यक्रम	संख्या
१	सुरक्षित नागरिक आवास (टिनको छानो छाप्ने कार्य)	७१७
२	विपन्नको लागि घर निर्माण कार्य	५०
३	कार्यालय भवन निर्माण	१२
४	स्वास्थ्य भवन	४
५	सामुदायिक भवन/मठमन्दिर निर्माण	१३४
६	जेष्ठ नागरिक चौतारी	९
७	बजारमा सटर/टहरा निर्माण	१८
८	विद्यालयको शौचालय	८
९	सार्वजनिक शौचालय	१५
१०	सडक बत्ति जडान	२३

स्रोतः गौरादह नगरपालिका, २०७८

२.४.२ सडक, पुल तथा यातायात

गौरादह नगरपालिका पुर्वी तराईको समथल भू-भागमा अवस्थित भएकोले नगरपालिकाको सवै वडा र अधिकाशं वस्तीहरुसम्म सडकको राम्रो पहुँच पुगेको छ । नगरपालिकालाई उत्तर दक्षिण पाँडाजुँगी-गौरीगंज राजमार्गले पूर्व पश्चिम महेन्द्र राजमार्ग र हुलाकी राजमार्गसंग जोडेको छ । गौरादह नगरपालिका महेन्द्र राजमार्गबाट ३ किमि दक्षिणमा रहेको छ । गौरीगंज-पाँडाजुंगी राजमार्गको १६ किमि खण्ड यस नगरपालिकामा पर्दछ । त्यसैगरी महेन्द्र

राजमार्गको दुधे हुँदै शिवगंज-पाँचगाँछी-महाभारा-कोहवरा सडकले समेत गौरादह नगरपालिकालाई महेन्द्र राजमार्गसंग जोडेको छ । नगरपालिकाको एकिकृत शहरी विकास योजना २०७५ अनुसार गौरादह नगरपालिकामा कुल ५६२.४७ किमि सडक रहेको छ जसमा कालोपत्रे सडक ३७.७० किमि (६.७%), ग्राभेल सडक ४९०.४७ किमि (८७.२८%) र कच्ची सडक ३३.८२ किमि (७.०७%) छ । यस हिसाबले हेर्दा नगरपालिकाको सडक घनत्व ३.७६ किमि प्रति वर्ग किमि छ ।

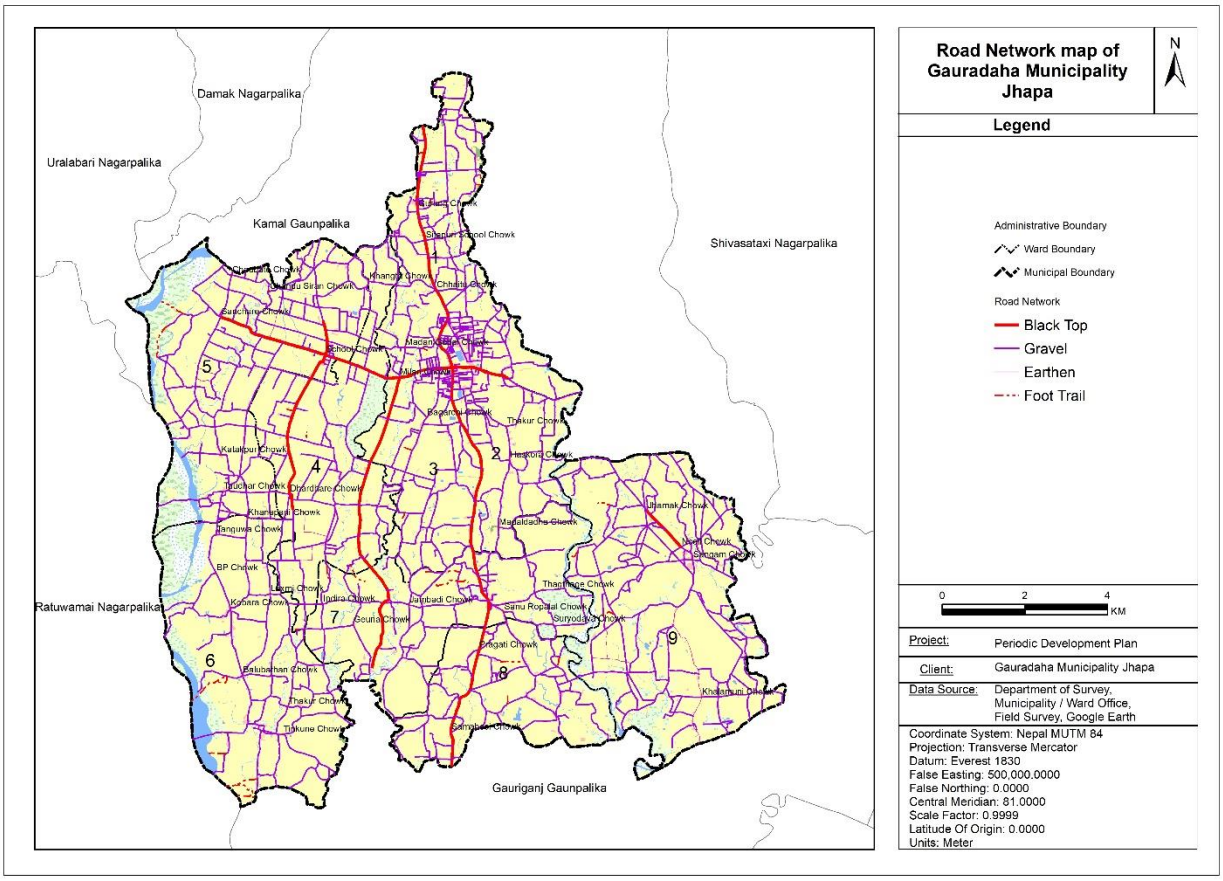

नक्शा ९: नगरपालिको विद्यमान सडक संजाल नक्शा

तालिका २५: सतह अनुसार सडकको विवरण

क्र. स.	सडकको प्रकार	लम्बाई	प्रतिशत
१	कालोपत्रे	३७.७	६.७०
२	धुले	३३.८२	६.०१
३	ग्राभेल	४९०.९५	८७.२८
जम्मा		५६२.४७	१००.००

स्रोतः गौरादह नगरपालिका, २०७८

नगरपालिका भित्र रहेका अधिकांश सडकहरुमा सडक लाइट, ट्राफिक चिन्ह, लेन मार्किङ, रेलिङ, जेब्रा क्रसिङ, साइड ड्रेन, ट्राफिक लाईट जस्ता आधारभूत सडक पूर्वाधारहरुको कमी रहेको देखिन्छ । साइड ड्रेन, सडक बत्ती र

जेब्रा क्रसिङ भने केहि मुख्य बजार क्षेत्रमा पाईन्छ तर नियमित मर्मत संभार हुन सकेको छैन । बस, ट्रक, ट्र्याक्टर, जिप, भ्यान, अटो, ई-रिक्सा मोटरसाईकल, कार आदि यहाँका नियमित सवारी साधनहरु हुन । गौरादह बजारबाट पूर्वका विराटनगर, ईटहरी, धरान, दमक, विर्तामोड, काकडभिट्टा र भद्रपुर जस्ता शहरहरुमा नियमित बस र माइक्रो बस सेवा संचालनमा रहेको छ भने राजधानी काठमाण्डौ जाने लामो दुरीका ठूला बस र माईक्रोबसहरु समेत संचालनमा रहेको छ । दक्षिणको गौरीगंज बजारबाट चल्ने बस सेवाले समेत नगरवासीहरु लाभान्वित भएको देखिन्छ । तर यातायातको सहि व्यवस्थापन हुने सकेको छैन भने नगरपालिकामा आधुनिक बसपार्क र बस स्टेण्डहरुको समेत अभाव रहेको छ । नगरपालिकासंग जोडिएका मुख्य यातायात रुटहरु र बस स्टेण्डहरुको विवरण निम्न वमोजिम रहेको छः

तालिका २६: नगरपालिकासंग जोडिएका मुख्य यातायात रुट र बस स्टेण्ड

क्र.स.	यातायात रुट	बस स्टेण्ड
१	गौरीगंज-पाँडाजुंगी	पानी टंकी, जोरपुर र जुरोपानी
२	स्कुलचौन-दमक	स्कुलचौन
३	शनिश्चरे-दमक	शनिश्चरे
४	चप्रामारी-दमक	चप्रामारी
५	डिपुचौक-गौरीगंज	
६	डिपुचौक-काठमाण्डौ, बिराटनगर, काकडभिट्टटा, दकम, भद्रपुर, धनकुट्टा, धरान	डिपुचौक, सितापुरी, चैते चौक, गुरुङ चौक, बेलडाँगी, सितापुरी मिल
७	बजार चौक-ठकठके	बजार चौक
८	डिपु चौक-वैगुनधुरा	डिपु चौक
९	दामुना, वडा नं ४ - दमक	डोरामारी, मुजुवा, जोरघरे चौक, मिलन चौक, चिउरा मिल चौक, मनकामना चौक
१०	दामुना-वडा नं ४-बिराटनगर	
११	गौरीगंज-वडा नं ४-दमक	
१२	डोरामारी-विराटनगर	
१३	गौरीगंज-वडा नं ३-दमक	डिपु चौक
१४	गौरीगंज-वडा नं ३-काठमाण्डौ, काकडभिट्टा, ईलाम, धरान, हिले, भद्रपुर	
१५	डिपुचौक-खरेलडाँडा-वरगाछी-दुधाली-गौरीगंज सडक	दुधाली बजार, डिपुचौक
१६	डिपुचौक-धोविनिया-सिंहदेवी-दुर्गादेवी प्राबि-जाम्वाडी-दुधाली-गौरीगंज	डिपुचौक, सिंहदेवी, जाम्वाडी
१७	डिपुचौक-गुराँशचौक-मसानघाट-मझुवा-डोरामारी-चप्रामारी-औधोगिक ग्राम	डिपुचौक, गुराँशचौक, मझुवा, डोरामारी, चप्रामारी, वालुवाथान

स्रोतः स्थलगत सर्वेक्षण, २०७८

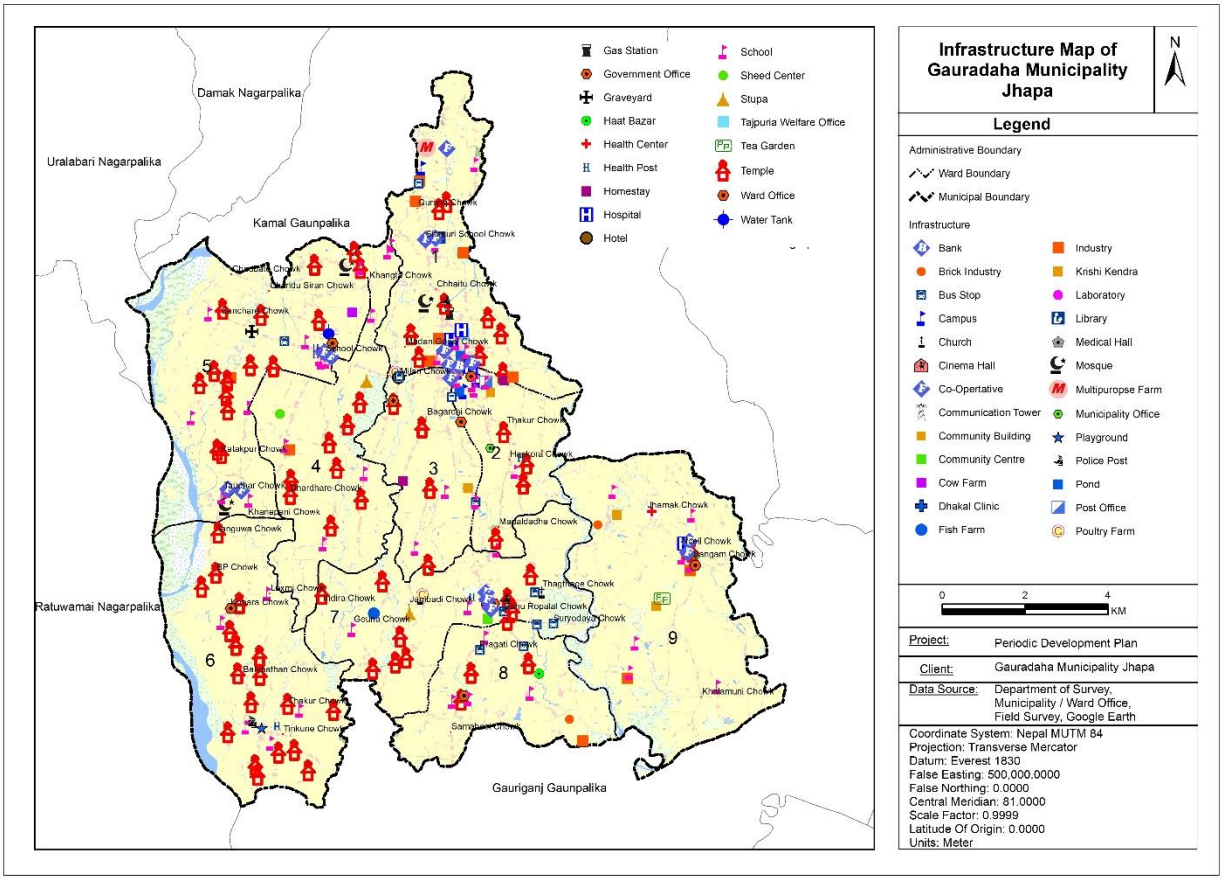

नक्शा १०: नगरपालिकाको पूर्वाधार नक्शा

२.४.३ विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा

नगरपालिकाको सम्पूर्ण वडाहरुमा विद्युत सेवा पुगेको छ । तर गुणस्तरिय ट्रान्सफरमर र प्रसारण लाईनको अभावमा ग्रामीण क्षेत्रमा भोल्टेज कम हुने र विद्युत अवरुद्ध भैरहने समस्या विद्यमान छ। विगतमा वत्तीको लागि मट्टितेल प्रयोग हुने गरेको थियो तर नगरपालिकाका वडा र ग्रामिण वस्तीहरुमा विद्युत सेवा पुगेसगै बिजुली वत्तीको लागि प्रयोग हुँदै आईरहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०६८ का अनुसार नगरपालिकाको ८१.५% घरधुरीले बत्तीको लागि बिजुली प्रयोग गर्दछन् । अघिल्लो राष्ट्रिय जनगणना सम्पन्न भएको १० बर्ष भैसकेकोले हाल वत्तीको लागि विजुली प्रयोग हुने घरधुरीहरुको संख्यामा उल्लेख्य वृद्धि भएको छ भने वत्तीको लागि मट्टितेल प्रयोग गर्ने घरधुरीहरु लगभग शुन्य जस्तै भसकेको छ। वत्तीको लागि व्यायोग्यास र सोलार जस्ता वैकल्पिक उर्जा प्रयोग गर्ने घरधुरीहरु भने अत्यन्त न्यून रहेको छ।

तालिका २७: वत्तीको लागि प्रयोग हुने इन्धनको स्रोत

क्र.स.	इन्धनको स्रोत	घरधुरी	प्रतिशत
१	बिजुली	९८३२	८१.५
२	मट्टितेल	२०२६	१६.८
३	वायोग्यास	७४	०.६

४	सोलार	५६	०.५
५	अन्य	४९	०.४
६	उल्लेख नभएको	३३	०.३
जम्मा		१२०७०	१००.०

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०६८

२.४.४ सूचना, संचार तथा प्रविधि

गौरादह नगरपालिकामा सूचना, संचार र प्रविधिको प्रयोग व्यापक रुपमा बढदै गैरहेको छ। विगतमा पत्रपत्रिका, रेडियो र बजार क्षेत्रका केहि घरधुरीमा रहेका टेलिभिजन नै सूचना र संचारका प्रमुख साधन थिए। पत्रपत्रिकामा पनि सबै घरधुरीको पहुँच थिएन। राजधानी काठमाण्डौ र बिराटनगरबाट प्रकाशित हुने पत्रपत्रिकाहरु प्रकाशन भएको केहि दिनमा गौरादह बजार आईपुग्थे। राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को तथ्याङ्क अनुसार करिब ५१% घरधुरीमा रेडियो थियो भने टेलिभजन हुने घरधुरीहरु ६०.८% थियो। केवल टेलिभिजन ३.२% घरधुरीमा मात्र थियो र ईन्टरनेट हुने घरधुरीहरु २.६% थियो। तर विगत १० बर्षमा यो संख्यामा व्यापक वृद्धि भै हाल प्राय सबैजसो घरहरुमा केवल टेलिभिजन पुगेको अवस्था छ। घरका प्रत्येक वयस्क सदस्यहरुसंग मोवाईल फोन रहेको छ भने स्मार्ट फोन प्रयोगकर्ताहरुको ईन्टरनेट पहुँच समेत उल्लेख्य मात्रामा बढेको छ। स्थलगत सर्वेक्षणको क्रममा नगरपालिकाका वडा र वस्तीहरुमा नीजि कम्पनीहरुको ईन्टरनेट नेटवर्क नगरवासीहरुको घरघरमा विस्तार भएको देखिएको थियो। यसबाट के देखिन्छ भने हाल नगरवासीहरुले ईन्टरनेट सेवा समेत नियमित प्रयोग गर्दै आईरहेका छन्। ईन्टनरनेटको बढदो प्रयोग र सहज पहुँचसंगै देश विदेशका समाचार र सूचनाहरुसंग नगरवासीहरु नियमित अद्यावधिक हुने गरेका छन्। नगरपालिकाबाट वैदेशिक रोजगारीको लागि ठूलो संख्यामा युवाहरु विदेश गएको र देश तथा विदेशमा भएका आफन्तहरुसंग कुरा गर्न समेत ईन्टरनेटको प्रयोगमा व्यापक वृद्धि हुँदै गैरहेको छ।

तालिका २८: घरधुरी अनुसार सूचना तथा संचारका साधनको प्रयोग

क्र.स.	सूचना तथा संचारका साधनहरु	घरधुरी	प्रतिशत
१	रेडियो	६१३८	५०.९
२	टेलिभिजन	७३४०	६०.८
३	केवल टेलिभिजन	३८२	३.२
४	कम्प्युटर	३१९	२.६
५	ईन्टरनेट	१०७	०.९
६	टेलिफोन	४३१	३.६
७	मोवाइल फोन	८५२०	७०.६
८	कुल घरधुरी	१२०७०	१००.०

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

राजधानी काठमाण्डौ लगायत पूर्वी तराईका ठूला शहरहरुबाट प्रकाशित हुने प्राय सवैजसो पत्रपत्रिकाहरु गौरादह लगायत नगरपालिकाका अन्य मुख्य बजारहरुमा उपलब्ध हुने गरेको छ। गौरादह नगरपालिकामा रहेको एफ.एम समेत नगरवासीहरु नियमित सुन्ने गरेका छन ।

२.५ वन, वातावरण तथा विपद जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनको अवस्था

२.५.१ वन तथा जैविक विविधता

समथल भूमी र समान किसिमको जलवायु भएको भएतापनि गौरादह नगरपालिकामा पाईने जिवजन्तु तथा वनस्पतिहरुमा विविधता पाईन्छ । नीजि स्तरबाट रोपिएका रुख विरुवा, वगैचा आदि लै नै गौरादह नगरपालिकाको हरियाली क्षेत्रलाई प्रतिनिधित्व गर्दछ । यस्ता हरियाली क्षेत्रहरुमा रुखहरुको क्लस्टर नगपालिकाको कुल क्षेत्रफलको ४.५४%, घाँसे क्षेत्र १.८% र वैगचाहरुको क्षेत्र ०.३३% छ। नगरपालिका भित्र वन क्षेत्र नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफलको ०.०९% मात्र छ। गौरादह नगरपालिकामा १५-२० वटा नीजि स्तरमा रुख रोपिएका हरियाली क्षेत्रहरु छन जहाँ कृषि कार्य समेत हुने गरेको छ। जसले गर्दा यस्ता क्षेत्रहरु कृषि र वनको एकिकृत क्षेत्रको रुपमा रहेको छ। केहि धार्मिक स्थलको परिसरमा समेत वनको स-साना क्षेत्रहरु विकास भएका छन्। महाराजथान यस्ता क्षेत्रहरुको उदाहरण हो। नगरवासीहरुले आफ्नो नीजि जमीनमा सिसौ, टिक, कदम, मसला जस्ता रुख विरुवाहरु रोपेका छन भने बाँसका स-साना झ्याङहरु पनि यत्रतत्र पाईन्छ। काठ, दाउरा, डाँले घाँसको लागि यस्ता वोटविरुवाहरु प्रयोग हुने गरेको छ । आँप, लिचि, कटहर, अम्वा, मेवा, नरिवल, सुपाडी आदि फलफुलका बोटविरुवाहरु बगैचाको रुपमा बिकास भएको पाईन्छ । इपिल, बकाईनो, बडहर आदि डाँले घाँसको रुपमा प्रयोग हुने प्रजातीका बोटविरुवाहरु समेत स्थानीयवासीहरुले आफ्नो खेतमा रोपेका छन्। बाँस, खयर, सिसौ जस्ता रुख विरुवाहरु भने विशेष गरेर बाँझो तथा सुख्खा जमीन, नदि किनार, कुलो तथा नहरको किनार, बाँध क्षेत्र आदिमा रोपिएको छ । स्याल, खरायो, खिरखिरे, ढाँडे विरालो, गोहोरो यहाँ पाईने जंगली जनावारहरु हुने भने बकुल्ला, काग, भंगेरा, रुप्पी, ढुकुर, परेवा, हाँस, कुखुरा आदि जस्ता पंक्षीहरु यस नगरपालिकामा पाईन्छ।

फोटो ६: किस्ने खोला वडा १ मा नीजि स्तरमा लगाईएको सिसौ (बाँया) र वडा ७ मा लगाईएको टिक (दाँया)

२.५.२ भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन

गौरादह नगरपालिका तराईको समथल भू-भागमा अवस्थित छ । यहाँका अधिकांश वस्ती सडकको दाँयाबाँया रेखाकार रुपमा विकास भएको पाईन्छ भने वस्तीहरु कृषि भूमि आसपासमा समेत विकास भएको देखिन्छ । डिपु चौक, गौरादह बजार, ग्वालडुब्बा, स्कुलचौक, बुधबारे, दामुना, वैगुनधुरा जस्ता नगरपालिकाका मुख्य वस्तीहरु हुन । यस्ता वस्तीहरु सडक चौक र आसपासमा विकास भएका छन् भने अन्य वस्तीहरुको तुलनामा बाक्ला र गजुमुज्ज परेका छन । नगरपालिकाको भू-उपयोगको अवस्थालाई हेर्दा ८०% भन्दा बढी भू-भाग कृषि भूमिको रुपमा प्रयोग भएको पाईन्छ भने मुख्य बजार र वस्ती क्षेत्रले नगरपालिकाको करिब ५% भू-भाग ढाकेको छ । समथल भू-भाग भएको र मुनसुनको अत्यधिक प्रभाव क्षेत्रमा पर्ने भएकोले बर्षातको समयमा नगरपालिकामा बाढी, डुबान, भू-क्षय र नदि कटानको समस्या हुने गरेको छ । यस्ता प्राकृतिक प्रकोपबाट नगरपालिकाको वस्ती र कृषियोग्य जमीनको संरक्षणमा समेत ठूलो चुनौती हुने गरेको छ । नगरपालिकामा रहेका गौरीया खोला, रतुवा खोला, किस्ने खोला, रामचन्द्रे खोला, डोरामारी खोला आदिबाट बर्षातको समयमा नगरपालिकाका वस्ती, खेत र बजारहरु डुबान हुनको साथै बाढीको समेत जोखिम हुने गर्दछ । रतुवा, किस्ने र गौरीया खोलाबाट बर्षेनी नदि कटानका साथै आसपासका वस्तीहरुमा डुबानको समस्या समेत हुने भएतापनि स्थानीय खोलानालाहरुको उचित व्यवस्थापन र संरक्षण कार्य हुन सकेको छैन । नगरपालिकाबाट नदि तटबन्ध र नियन्त्रणको लागि केहि कामहरु भएको भएतापनि त्यो पर्याप्त हुने सकेको देखिदैन । त्यसैगरी नगरपालिकाको वडा नं ३ को सिंहदेवी टोलमा रहेको धिमधिमे होली सिमसार लगायत दह पोखरी, अल्टा खाँडी, चन्दु सिमसार र ११ बिगाह क्षेत्रफलमा फैलिएको गौरादह पोखरी यहाँका मुख्य जलाधार क्षेत्रहरु हुन । उचित संरक्षणको अभावमा यस्ता जलाधार क्षेत्रहरु विस्तारै सुक्दै र नासिदै गैरहेका छन् । गौरादह बजारमा अवस्थित गौरादह पोखरीमा भने हालैका बर्षहरुमा नगरपालिकाबाट पोखरी संरक्षणका कामहरु भएका छन । नगरपालिकाको जलाधर मुख्यतया नगरपालिकाको पश्चिम दिशामा रहेको रतुवा र पूर्वी दिशामा रहेको कन्काई गरी दुई वटा नदि प्रणालीमा आधारित छन् ।

२.५.३ वातावरण व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनूकुलन

नगरपालिकाको अधिकांश वस्तीहरु ग्रामीण प्रकृतिका भएको, प्रदुषणजन्य ठूला उद्योगहरु नभएको, प्रशस्त खुल्ला क्षेत्र र हरियाली समेत भएकोले समग्रमा नगरपालिकाको वातावरण स्वच्छ र सफा रहेको छ । तर बढदो शहरीकरण र जथाभावी रुपमा भैरहेको वस्ती विकासले नगरपालिकाको वातावरणमा चुनौती समेत सृजना हुँदै गैरहेको छ । वातावरण व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन एक अर्कासंग सम्बन्धित भएकोले वातावरण व्यवस्थापनमा चुनौतीसंगै जलवायु परिवर्तनका असरहरु समेत क्रमश देखिदै जाने गर्दछ । जसले गर्दा नगरपालिकाले स्थानीय वातावरणलाई संरक्षण गर्नको लागि फोहोरमैला व्यवस्थापनमा संघन रुपमा काम गर्नुपर्ने देखिन्छ । फोहोरमैला व्यवस्थामा मुख्यतया खेरजाने पानी (Waste water) र फोहोरमैला व्यवस्थापनलाई (Waste management) एकिकृत रुपमा लिएर जानुपर्ने हुन्छ ।

गौरादह नगरपालिकामा आजसम्म एकिकृत फोहोरमैला व्यवस्थापन प्रणालीको विकास भएको छैन । नगरपालिकाका अधिकांश घरहरुमा फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि सेफ्टी टैंक तथा खाल्टे चर्पी छन् भने घरको

भान्साघर, सिन्क, बेसिन लगायत लुगा धोएको र भाँडाकुँडा माँझेको पानी सडक छेउको नाली, गोबरको खाडी, ट्युववेल तथा कुवा नजिकैको पानी जम्ने खाल्डोमा जाने गरेको छ । ग्रामीण भगेमा भने यस्ता फोहोर पानीहरु घर नजिकै खेतबारीमा जाने गरेको देखिन्छ । नगरपालिकामा हालसम्म फोहोर पानी प्रशोधन गर्ने प्रणाली र पूर्वाधारको विकास भएको छैन ।

गौरादह, डिपुचौक लगायत नगरपालिका भित्रका अन्य मुख्य बजार क्षेत्रमा शहरीकरणसंगै फोहोरमैला व्यवस्थापन विस्तारै चुनौती बन्दै गैरहेको छ । अहिलेसम्म पनि नगरपालिकाका अधिकांश घरहरुले फोहोरमैला आफ्नै हिसाबले व्यवस्थापन गर्दै आईरहेका छन् । भान्सा घरबाट निस्कने बढी भएको र खेरजाने तरकारी/खानेकुरा आदि गाईवस्तुलाई दिने गर्दछन भने सडने तथा कुहिने फोहोरहरु खेतबारीमा खाल्डो खनी पुर्ने गर्दछन् । प्लाष्टिक तथा कागजजन्य फोहोरहरु जलाउने गर्दछन् । नकुहिने सिसा र अन्य धातुजन्य फोहोरोहरु समेत आफ्नै खेतबारीमा गाडने गर्दछन् । फोहोरलाई कुहिने र नकुहिने गरेर छुट्याउने चलन हालसम्म पनि बिकास हुने सकेको छैन् । बजार क्षेत्रका अधिकांश घरहरुले घरयासी फोहोरहरु र प्लाष्टिक झोलाहरु खुल्ला क्षेत्र, खेतबारी र सडकको छेउमा फाल्ने गरेका छन् । जसले गर्दा सडकको दाँयाबाँया रहेको खुल्ला ढल समेत जाम हुने गरेको छ । नगरपालिकाले केहि क्षेत्रमा डस्टबिन र फोहोर फाल्ने ड्रमहरु राखेको भएतापनि कुहिने र नकुहिने फोहोर नछुटिने र यसरी डष्टविनमा थुप्रिएका फोहोरोहरु नियमित रुपमा व्यवस्थापन नहुँदा बजार आसपास कागज, प्लाष्टिक र फोहोरका झोलाहरुले बजार क्षेत्र प्रदुषित हुने थालेको छ । नगरपालिकाले समयमै फोहोरमैला व्यवस्थापनलाई गम्भिर ढंगले व्यवस्थापन नगर्ने हो भने बढदो शहरीकरणसंगै फोहोरमैला व्यवस्थापनले स्थानीय वातावरणलाई समेत प्रतिकुल असर पर्ने देखिन्छ । नगरपालिकामा हालसम्म ढल र फोहोरमैला व्यवस्थापनको दिर्घकालिन योजना तर्जुमा भएको छैन भने फोहोमैला व्यवस्थापनको लागि स्थाई ल्याण्डफिल साइटको व्यवस्था समेत छैन । नगरपालिकाले डिपु चौक र गौरादह बजार क्षेत्रमा फोहोर संकलन कार्यको शुरुवात गरेको भएतापनि यो नियमित र पर्याप्त देखिदैन ।

फोटो ७: ग्वालडुब्बा बजार क्षेत्रमा जथाभावी रुपमा फ्याकिएको फोहोरमैला

लामो समयको अन्तरालमा जलवायुका विभिन्न तत्वहरुमा आएको औसत परिवर्तनलाई जलवायु परिवर्तन भनिन्छ र यो परिवर्तन प्राकृतिक प्रकृया हो । पृथ्वीको वायुमण्डलमा तापक्रम घटने वा बढने प्रक्रियाका कारणले गर्दा नै जलवायु परिवर्तन हुन्छ । हरित गृह ग्यासको बढदो उत्सर्गन जलवायु परिवर्तनको मुख्य कारण हो । यस बाहेक वन विनाश र क्षयीकरण, औधोगिकरण, वन डढेलो, भू-उपयोग परिवर्तन, जिवाश्मा ईन्धनको बढदो प्रयोग

तथा शहरीकरण जलवायु परिवर्तनका कारणहरु हुन् । गौरादह नगरपालिकामा जलवायु परिवर्तनका ठूला कारक तत्वहरु नभएको भएतापनि विश्वव्यापी कारणहरुले गर्दा अनियमित बर्षा, कृषि बालिमा विभिन्न प्रकारका नयाँ नयाँ रोगहरु आउने, लामो समय सुख्खा खडेरी हुने, बाढी, कटान/भूक्षय, स्थानीय सिमसार क्षेत्रहरु सुक्ने जस्ता घटनाहरु देखा पर्न थालिसकेका छन् । जलवायु परिवर्तनका यस्ता प्रभावहरु कम गर्नेको लागी नगरपालिकाले वन तथा वातावरण मन्त्रालय द्वारा तर्जुमा गरिएको स्थानीय अनुकुलन कार्ययोजना खाका २०७६ लाई समेत आत्मसाथ गरी नगरपालिकाको जलवायु परिवर्तन अनुकुलन कार्ययोजना तर्जुमा गर्नुपर्ने देखिन्छ । साथै नगरवासीहरुलाई जलवायु परिर्वन सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रमहरु नियमति रुपमा संचालन गरी जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरण तथा अनुकुलनका निम्न उपायहरु अवलम्वन गर्नुपर्ने छ ।

- वृक्षारोपन तथा वन संरक्षण गर्ने ।
- स्थानीय इटा उद्योगहरुलाई मानव वस्तीहरुबाट टाढा स्थानान्तरण गर्ने ।
- नगरपालिका भित्र जोखिमपूर्ण अवस्थामा रहेका क्षेत्र र समुदायको पहिचान र प्राथमिकिकरण गरी अनुकुलुन योजना तयार गर्ने र सोको क्रमश कार्यान्वयन गर्दै लैजाने ।
- वैकल्पिक जिविकोपार्जनको उपायहरुको खोजी गर्ने ।
- जनचेतना अभिवृद्धि र प्रकोप जन्य स्थानहरुको पहिचान गरी सो स्थानमा प्रकोप पूर्व तयारी जस्ता पूर्व सूचना प्रणाली जडान गर्ने ।
- बाली लगाउने ढाँचामा परिवर्तन गर्ने तथा परिवर्तित जलवायुसंग प्रतिरोध गर्न सक्ने प्रजाती जस्ता सुख्खा सहने प्रजातिका वालीहरुलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
- बिमा, आकस्मिक तथा अनुकुलन कोषको व्यवस्था गर्ने ।
- परिवर्तित जलवायुमा अनुकुलनपूर्वक वाच्नका लागि स्थानीय व्यक्तिहरुले गरेका कार्यहरुको पहिचान गरी त्यसको विकास र आदान प्रदान गर्ने ।
- विभिन्न प्रविधि विस्तार गर्ने जस्तै आकाशे पानी संकलन, सिंचाई पोखरीको निर्माण, बायो ईन्जिनियरिंग, सुधारिएको चुलो प्रयोग गर्ने, वायु उर्जाको प्रयोग गर्ने, सौर्य उर्जाको प्रयोग गर्ने, प्लाष्टिक घरको प्रयोग गर्ने, वैकल्पिक विद्युतिय साधनको प्रयोग गर्ने, गोबर ग्यासको प्रयोग गर्ने, ईनार आदिको प्रयोग गर्ने ।

२.५.४ महामारी तथा विपद व्यवस्थापन

गौरादह नगरपालिकामा गर्मी र बर्षातको समयमा झाडा पखाला र हैजा जस्ता प्रकोपहरु बेला बेला हुने गरेको छ भने जाडोको समयमा शितलहरले समेत सताउने गरेको छ । तर यस्ता प्रकोपहरुबाट मानविय क्षति भने न्यून हुने गरेको छ । नगरपालिकाका स्वास्थ्य केन्द्रहरुबाट झाडापखाला र हैजाहरु सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम र स्वास्थ्य शिविरहर संचालन हुने गरेको देखिन्छ तर प्रदेश र केन्द्र सरकारबाट भने यसको रोगथाम र उपचारको लागि खासै कार्यक्रमहरु हुन सकेको छैन । तर कोडिभ-१९ को महामारीबाट भने यस नगरपालिका समेत नराम्रोसंग प्रभावित भएको थियो । कोभिड-१९ को रोकथाम तथा व्यवस्थापनको लागि नगरपालिकाले एक "कोभिड-१९ संकट रोकथाम तथा प्रतिकार्यात्मक व्यवस्थापन समितिको" गठन गरेको थियो । उक्त समिति मार्फत

नगरपालिकाले कोभिड-१९ व्यवस्थापनको लागि ३५ शैयाको एक आईसोलेसन केन्द्र निर्माण गरेको थियो। साथै नगरपालिकाबाट संक्रमित र उनीहरुको परिवारलाई मास्क, स्यानिटाईजर वितरण गरिएको थियो । कोभिड महामारीको समयमा नगरपालिका लगायत मुख्य बजार केन्द्रहरुमा सचेतना कार्यक्रमहरु गरिएको थियो । नगरपालिकाको पछिल्लो अपडेट (२०७८/०२/१४) अनुसार यस बर्षको कोभिड-१९ को नयाँ भेरियन्ट शुरु भएदेखि नगरपालिकाको रेकर्डमा रहेका मध्ये कुल संक्रमितको संख्या १९३, संक्रमण मुक्त भएका मानिसहरुको संख्या ४४, झापा तथा मोरङका विभिन्न अस्पतालहरुमा उपचारार्थ बिरामीहरुको संख्या १९, होम अईसोलेसनमा रहेकाको संख्या १४५ थियो भने ६ जना संक्रमितहरुको मृत्यु भएको थियो।

बाढी, नदि कटान र डुबान गौरादह नगरपालिकामा बर्षेनी आईपुर्ने मुख्य विपदहरु हुन । यस्ता विपद व्यवस्थापनको लागि नगरपालिकाले केहि स्थानमा बाध बाध्ने, वृक्षारोपण गर्ने, सचेतना कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने जस्ता कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने गरेको भएतापनि हालसम्म नगरपालिकाले नगर क्षेत्रभित्रका विपद क्षेत्रहरुको पहिचान गरी यस्ता विपद व्यवस्थापनको लागि कार्ययोजना र कार्यविधि भने तर्जुमा गरेको छैन। नगरपालिका भएर बग्ने रतुवा, किस्ने र गौरीया खोलाबाट हुने नदि कटान, डुबान र बाढीले बर्षैनी सैयौ घरहरु डुबान हुने गरेको छ भने खेतीयोग्य जमीनहरु समेत कटान भैहरेको छ। त्यसैगरी रामचन्द्रे र डोरामारी खोलाले पनि यस्तै विपदहरु ल्याउने गरेको छ। रामचन्द्रे र डोरामारी खोलाले मुख्यतया बरगाँछी पुछार, मसानघर देखि गैरीगाउँ, बंगडे, डोरामारी, मुजुवा, मैदान घोपा र धरधरे वस्तीहरुलाई प्रभाव पार्ने गरेको छ भने आसपासका वस्तीहरु वर्षातको समयमा ३-४ दिनसम्म समेत डुबानमा पर्ने गरेको छ। यस्ता डुबानमा पर्ने कृषि योग्य जमीनमा वालुवा र ग्रेगर थुप्रिनाले कृषि जमीनको उर्वरा शक्ति समेत ह्रास हुने गरेको छ। नगरपालिकाका वडा नं १, ४ र ५ मा बर्षेनी डुबान भै वालुवा थुप्रिने गरेको छ। वि.स. २०७४ को किस्ने खोलामा आएको बाढीले धोदिया, बिजवा, जामबाडी र दुधाली क्षेत्रको कृषि योग्य जमीन ३-४ दिनसम्म डुबाएको थियो । नगरपालिकामा बर्सेनी हुने बाढीबाट नगरवासीहरुको भौतिक सम्पति लगायत वातावरणिय विनास समेत हुने गरेको छ। यस्ता विपदहरुको व्यवस्थापनको लागि नगरपालिकामा विपद व्यवस्थापन प्रतिकार्य समिति भने गठने भएको तर उक्त समितिले आवश्यक कोष र बजेटको अभावमा सक्रिय रुपमा काम गर्न भने सकेको छैन। गर्मीको समयमा नगरपालिकामा केहि आगालागीका घटनाहरु समेत हुने गरेका छ। नगरपालिकाको विगत १० बर्षको आगालागीको घटनालाई हेर्दा १४ घरपरिवार आगालागीबाट प्रभावित भएको देखिन्छ भने १० घर पूर्ण रुपमा क्षति भएको छ। करिब ५ करोड जतिको भौतिक सम्पति नष्ट भएको छ । झुपडी, झिंगटी र काठको घरहरुमा प्रायजसो आगालागीका घटनाहरु हुने भएतापनि बिजुली सट भएर पक्की घरहरुमा आगालागीका घटनाहरु समेत छिटफुट रुपमा हुने गरेको छ। यस्ता आगालागीका घटनाहरु नियन्त्रणको लागि नगरपालिकामा हाल १ दकमल रहेको छ। बाढी, डुबान, नदि कटान, आगालागी बाहेक हुरीबतास, असिना पानी, चट्याङ जस्ता प्रकोपहरु पनि बेला बखतमा हुने गरेको छ। बिगत १० बर्षको तथ्याङ्क हेर्दा नगरपालिकामा चट्याङबाट ३ जना मानिसको मृत्यु भएको छ।

नगरपालिकाले विपद व्यवस्थापनलाई स्थानीय सरकारको मुख्य जिम्मेवारीको रुपमा लिई विपद व्यवस्थापन कोषको गठन गर्ने नीति लिएको छ। आगालागी, पहिरो, डुबान, नदि कटान यहाँका प्रमुख विपदहरु भएतापनि यस्ता विपदहरुबाट विगत ४ बर्षमा कुनै मानविय क्षति भएको छैन । तर चट्याङबाट भने मानिसहरुको मृत्यु भएको देखिन्छ । नगरपालिकाले विपद न्यूनिकरणको लागि सडक लगायत अन्य पूर्वाधार निर्माण गर्दा

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनलाई अनिवार्य गरेको छ । सबै वडामा प्राकृतिक प्रकोप जनचेतना कार्यक्रम संचालन गर्ने तथा विपद न्यूनिकरण र व्यवस्थापनको लागि नेपाल रेडक्रस लगायत अन्य सरोकारवाला निकायहरुसंग सहकार्य र समन्वय गर्ने नीति लिएको छ । नगरपालिकाले भूकम्प प्रतिरोध घर निर्माणको लागि भवन निर्माण मापदण्ड र भवन संहिता लागू गरेको छ भने समय समयमा भूकम्प प्रतिरोधक घर निर्माणको लागि स्थानिय डकर्मीहरुलाई तालिम समेत दिने गरेको छ । तर यस्ता तालिमहरु पर्याप्त नभएको र सूचनाको अभावमा सबै डकर्मीहरुले सहभागी हुन नसकेको अवस्था छ । नगरपालिकामा विपद व्यवस्थापनको लागि १ व्याकहो लोडर र आगालागी नियन्त्रणको लागि १ दमकल रहेको छ । विगतका बर्षहरुमा नगरपालिकामा बाढी र डुबानबाट भएको जनधनको क्षतिको विवरण तालिकामा २९ प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २९: नगरपालिकामा विगतका बर्षहरुमा बाढी र डुबानबाट भएको क्षतिको विवरण

बाढी गएको बर्ष	मुख्य नदि	स्थान/वस्ती	क्षति
२०५८	रतुवा खोला	नयाँगाउँ, मगरगाउँ, चिटीगाउँ, खाडीगाउँ, तेलियाडांगी	सम्पतिको क्षति, करिब ५०० विघा जमीन नष्ट र करिब ३००-४०० घरधुरी प्रभावित
२०७४		जाम्बाडी	करिब ३-४ घर आंशिक रुपमा नष्ट र १ वटा पोल्ट्री फार्म नष्ट
२०७४	किस्ने खोला	धोदिया, बिजुवा, दुधाली	७ वटा घरहरु पूर्ण रुपमा नष्ट
२०७४	किस्ने खोला	गौचरण	करिब ५ बिघा जमीन नष्ट र २ वटा गाईवस्तुको मृत्यु
२०७४	रतुवा खोला		१ व्यक्तिको मृत्यु, १ घर विस्तापित, २४-२५ घरहरु पूर्ण रुपमा नष्ट
२०७३-७४	किस्ने खोला	राईटोल, किस्नेघाट चौक, बालमभिट्टा, लुडाबारी	१० व्यक्तिको र ६० घरपालुवा जनावारको मृत्यु, करिब २५ घर विस्थापित

स्रोतः नगरपालिकाको एकिकृत शहरी विकास योजना, २०७५

२.६ भू-उपयोग

गौरादह नगरपालिकामा आन्तरिक बसाईसराई, अव्यवस्थित र बढदो शहरीकरण, वस्ती विकास, नीजि क्षेत्रबाट भैरहेको अव्यवस्थित प्लटिङ लगायतका कारणले कृषियोग्य जमीन, स्थानीय वनजंगल र हरियाली क्षेत्र, सरकारी र सार्वजनिक जग्गा तथा विभिन्न प्राकृतिक श्रोतहरुमा अतिक्रमण हुन गै खाद्य सुरक्षा, वातावरणीय सन्तुलन र नगरपालिकाको दिगो विकासमा चुनौती देखा पर्न थालेको छ । नगरपालिकाका यस्ता समसामयिक विषयहरुलाई दिगो र योजनावद्ध रुपमा व्यवस्थापन गर्नको लागि नगरपालिकाको भू-उपयोग योजना र नीति तर्जुमा हुन निक्कै आवश्यक छ । नगरपालिकाको विद्यमान भू-उपयोगलाई हेर्दा कुल क्षेत्रफलको सबैभन्दा बढी ८०.८६% (१२०.८१ वर्ग किमि) भूभाग कृषि क्षेत्रले ढाकेको छ भने संघन शहरी क्षेत्रले ४.४३% भूभाग ओगटेको छ । त्यसैगरी रुख विरुवाको क्षेत्र ४.५४%, झाँडी क्षेत्र ४.०८% र नदि/खोला/ताल/पोखरी क्षेत्र २.२८% रहेको छ । नगरपालिकाको विद्यमान भू-उपयोगको विस्तृत विवरण तालिका ३० मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३०: नगरपालिकाको विद्यमान भू-उपयोग

क्र.स.	भू-उपयोग क्षेत्र	क्षेत्रफल (वर्ग किमि)	प्रतिशत
१	कृषि क्षेत्र	१२०.८१	८०.८६
२	संघन शहरी क्षेत्र	६.६२	४.४३
३	वन क्षेत्र	०.१४	०.०९
४	रुखविरुवाको क्षेत्र	६.७९	४.५४
५	घाँसे मैदान	२.६९	१.८
६	झाडी क्षेत्र	६.०९	४.०८
७	नदि, खोला, ताल, पोखरी	३.४	२.२८
८	वालुवा क्षेत्र	२.३५	१.५७
९	वगैचा क्षेत्र	०.४९	०.३३
१०	खेल मैदान	०.०१	०.०१
११	बाँझो क्षेत्र	०.०२	०.०१
जम्मा		१४९.४१	१००.

स्रोतः स्थलगत सर्भेक्षण २०७८, गुगल फोटो र जीआईएस नक्शाङ्कन २०७८

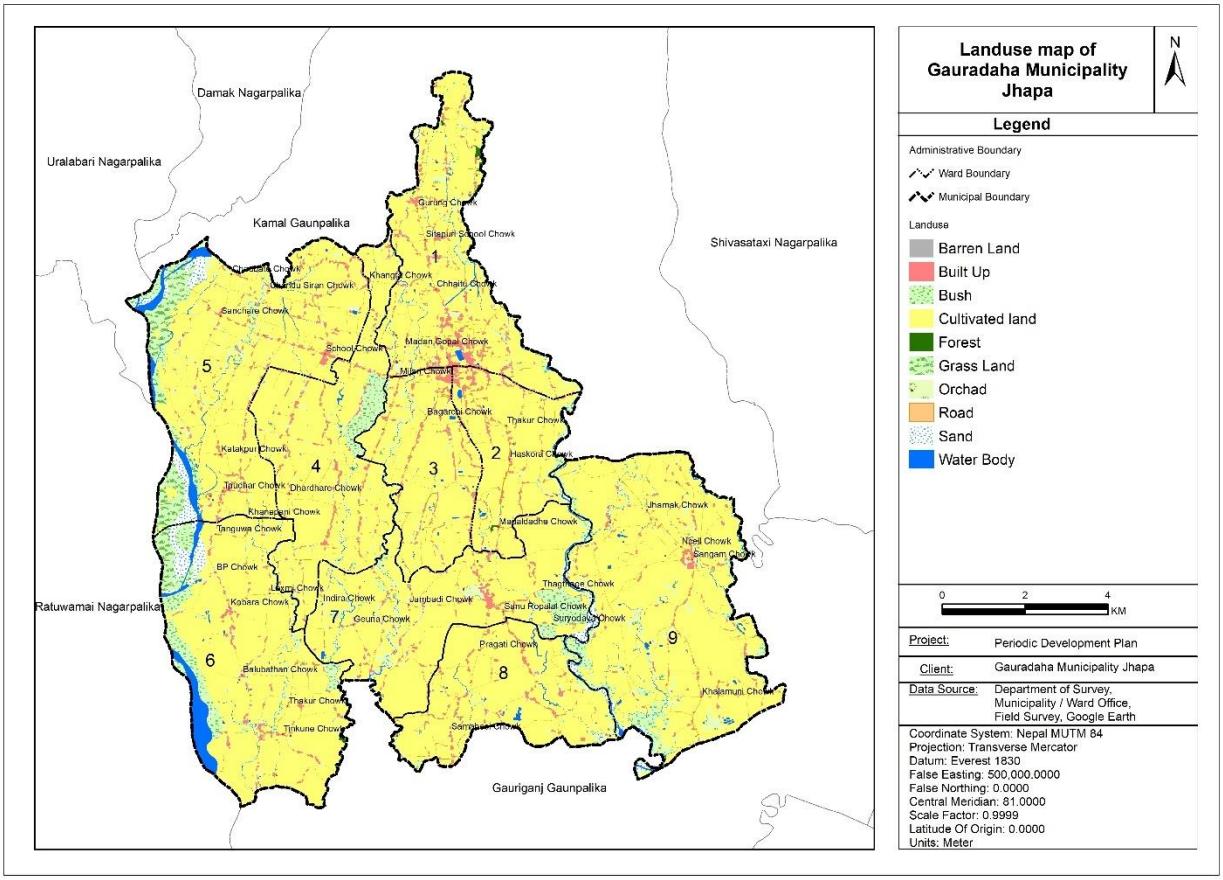

नक्शा ११: नगरपालिकाको विद्यमान भू-उपयोग

२.७ सुशासन तथा संस्थागत व्यवस्था

२.७.१ स्थानीय नीति ऐन तथा सुशासन

गौरादह नगरपालिकाले आफ्नो दैनिक कार्यसम्पादन, सेवा प्रवाह, योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन, कर्मचारी भर्ना तथा नियुक्ती, संघसस्था दर्ता तथा संचालन, गुनासो सुनवाई तथा सम्बोधन, आन्तरिक र अन्तिम लेखापरिक्षण, कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका साथै स्थानीय सरकारमा सुशासन कायम गर्न र नागरिक वडापत्रको पूर्ण कार्यान्वयनको लागि विभिन्न नीति, ऐन, निर्देशिका र कार्यविधि आदि तर्जुमा गरेको छ । नगरपालिकाको न्यायिक समितिलाई विभिन्न किसिमको विवाद निरुपण गर्ने अधिकार प्रदान गरेको भएतापनि विशेष गरी स्थानीय स्रोतको बाडफाड, बाली नोक्सानी, ज्याला मजदुरी नदिएको, जेष्ठ नागरिकको पालन पोषण नगरेको, नाबालक छोराछोरी वा पति पत्निलाई इज्जत आमद अनुसार खान लगाउन नदिएको वा शिक्षा दिक्षा नदिएको, घरेलु हिंसा, घर बहाल नदिएको, सार्वजनिक बाटो धाराको प्रयोग, पति पत्नीको सम्बन्ध बिच्छेद, गाली बेईज्जती, जग्गा भोगचलन आदि जस्ता विवाद र मुद्धाहरु नगरपालिकाको न्यायिक समितिमा दर्ता भै निरुपण हुँदै आईरहेको छ। तर यो संख्या अत्यन्त न्यून रहेको छ। नगरपालिकाले आर्थिक बर्ष २०७८/७९ सम्म तर्जुमा गरेका नीति तथा कानुनहरु निम्न वमोजिम रहेका छनः

- गौरादह नगरपालिकाको विनियोजन ऐन, २०७८
- गौरादह नगरपालिकाको आर्थिक ऐन, २०७८
- सार्वजनिक खर्चको मापदण्ड कार्यविधि र मितव्ययिता सम्बन्धी निर्देशिका, २०७७
- अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण सम्बन्धी कार्यविधि, २०७७
- गौरादह नगरपालिकाको अस्थाई कोभिड अस्पतालका लागि करारमा कर्मचारी व्यवस्थापन संक्षिप्त कार्यविधि, २०७७
- गौरादह नगरपालिकाको संसोधित सहकारी ऐन, २०७५
- गौरादह नगरपालिकाको करारमा प्राविधिक कर्मचारी व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
- गौरादह नगरपालिकाको संघ संस्था दर्ता सम्बन्धी ऐन, २०७५
- गौरादह नगरपालिकाको एफ. एम. रेडियो (व्यवस्थापन तथा संचालन) कार्यविधि ऐन, २०७५
- गौरादह नगरपालिकाको वैठक संचालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
- गौरादह नगरपालिकाको खेलकुद विकास ऐन, २०७५
- गौरादह नगरपालिकाको शिक्षा ऐन, २०७५
- गौरादह नगरपालिकाको टोल विकास संस्था संचालन सम्बन्धि कार्यविधि, २०७५
- गौरादह नगरपालिकाको आर्थिक कार्यविधि नियमित तथा व्यवस्थित गर्न बनेको कानुन, २०७५
- गौरादह नगरपालिकाको उपभोक्ता समितिको गठन, परिचालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
- गौरादह नगरपालिकाको राजपत्र प्रकाशन कार्यविधि, २०७५
- गौरादह नगरपालिकाको सहकारी ऐन, २०७५

- गौरादह नगरपालिकाको स्थानीय निकाय स्रोत परिचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि, २०६९
- गौरादह नगरपालिकाको शहरी योजना तथा भवन निर्माण मापदण्ड

२.७.२ संगठानात्मक विकास

नेपालको संविधान वमोजिम प्रदेश र स्थानीय तहहरु निर्माण भएपछि उक्त निकायहरुवाट सेवा प्रवाह जनस्तरसम्म चुस्त, सहज र प्रभावकारी रुपमा पुऱ्याउन जनशक्ति व्यवस्थापनका लागि कर्मचारी समायोजन ऐन २०७४ वमोजिम राज्यवाट जारी विभिन्न ऐन कानुनको परिधि भित्र रही स्थायी रुपमा सेवा प्रवेश गरेका निजामती सेवा र स्थानीय सेवाका कर्मचारीहरुलाई समायोजन गर्ने प्रयोजनार्थ संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयवाट प्राप्त संगठन संरचनाका आधारमा समायोजन भएका कर्मचारीहरु र विभिन्न सेवाहरु संचालनार्थ नगरपालिका आफैले करार सेवामा व्यवस्थापन गरेका कर्मचारीहरु यस नगरपालिकाको जनशक्तिको रुपमा रहेका छन् । स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को परिच्छेद ११ को दफा ८३ मा कर्मचारीहरु समायोजन पश्चात स्थानीय तहहरुले आफ्नो कार्यवोझ, राजश्व क्षमता, खर्चको आकार, स्थानीय आवश्यकता र विशिष्टता समेतलाई ध्यानमा राखी संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षणका आधारमा विषयगत शाखा वा महाशाखा रहेको संगठन संरचना कायम गर्नु पर्ने व्यवस्था रहेको छ । स्थानीय तहको प्रशासकीय प्रमुखको रुपमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत रहने, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको नियुक्ति कानूनले तोके वमोजिम हुने र कानुनले नियुक्ति नभएसम्मका लागि नेपाल सरकारले निजामती सेवाको कुनै अधिकृत कर्मचारीलाई प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको रुपमा काम गर्न खटाउने व्यवस्था स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को दफा ८४ मा व्यवस्था गरिएको छ । यसको अतिरिक्त अन्य कर्मचारीहरु तहगत प्रणालीमा रहने व्यवस्था गरिएको छ ।

नगरपालिकाको शासन संचालन, निर्देशन र नियन्त्रण नगर कार्यपालिकाबाट हुँदै आईरहेको छ । नगरपालिकाको कार्यविभाजन नियमावली र संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट प्रस्तावित नमुना संगठन संरचना तथा कर्मचारी दरबन्दीलाई अनुशरण गर्ने प्रयास गरिएको छ । यसका साथै बार्षिक रुपमा आवश्यक्ता अनुसार सभाबाट निर्णय गरेर कर्मचारीहरु थप गर्ने अभ्यास समेत देखिन्छ । हाल नगरपालिकामा देखिएका शाखा, उपशाखा, तथा एकाई र सेवा केन्द्रहरुमा प्रशासन, योजना तथा अनुगमन शाखा, पूर्वाधार विकास तथा वातावरण व्यवस्थापन शाखा, स्वास्थ्य तथा सामाजिक विकास शाखा, शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा, आर्थिक प्रशासन शाखा, आन्तरिक लेखापरिक्षण इकाई, आर्थिक विकास शाखा गरी ७ वटा शाखा, ९ वटा उपशाखा, १ वटा इकाई र ९ वटा वडा कार्यालयहरु मार्फत कार्य संचालन भैहरेको देखिन्छ । यसैगरी ५ वटा स्वास्थ्य चौकी, ४ वटा आधारभूत/शहरी स्वास्थ्य केन्द्र, १ आयुर्वेद औषाधलय र ३ वटा कृषि सेवा केद्र समेत संचालनमा रहेको देखिन्छ । उपरोक्त संरचना बमोजिम प्रस्तावित दरबन्दी अनुसार केहि शाखा, इकाई र केन्द्रमा कर्मचारीको पदपूर्ति भएको छ भने कतिपय हुन बाँकी रहेको छ । उपलब्ध विवरण अनुसार नगर कार्यपालिकामा प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत समेत गरी १३९ जना कर्मचारीहरु कार्यरत छन् । सो मध्ये स्वास्थ्य सेवासंग सम्बन्धित ४१ जना छन् । संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट यस नगरपालिकाको लागि प्रस्तावित संगठन संरचना देहाय अनुसार रहेको छ ।

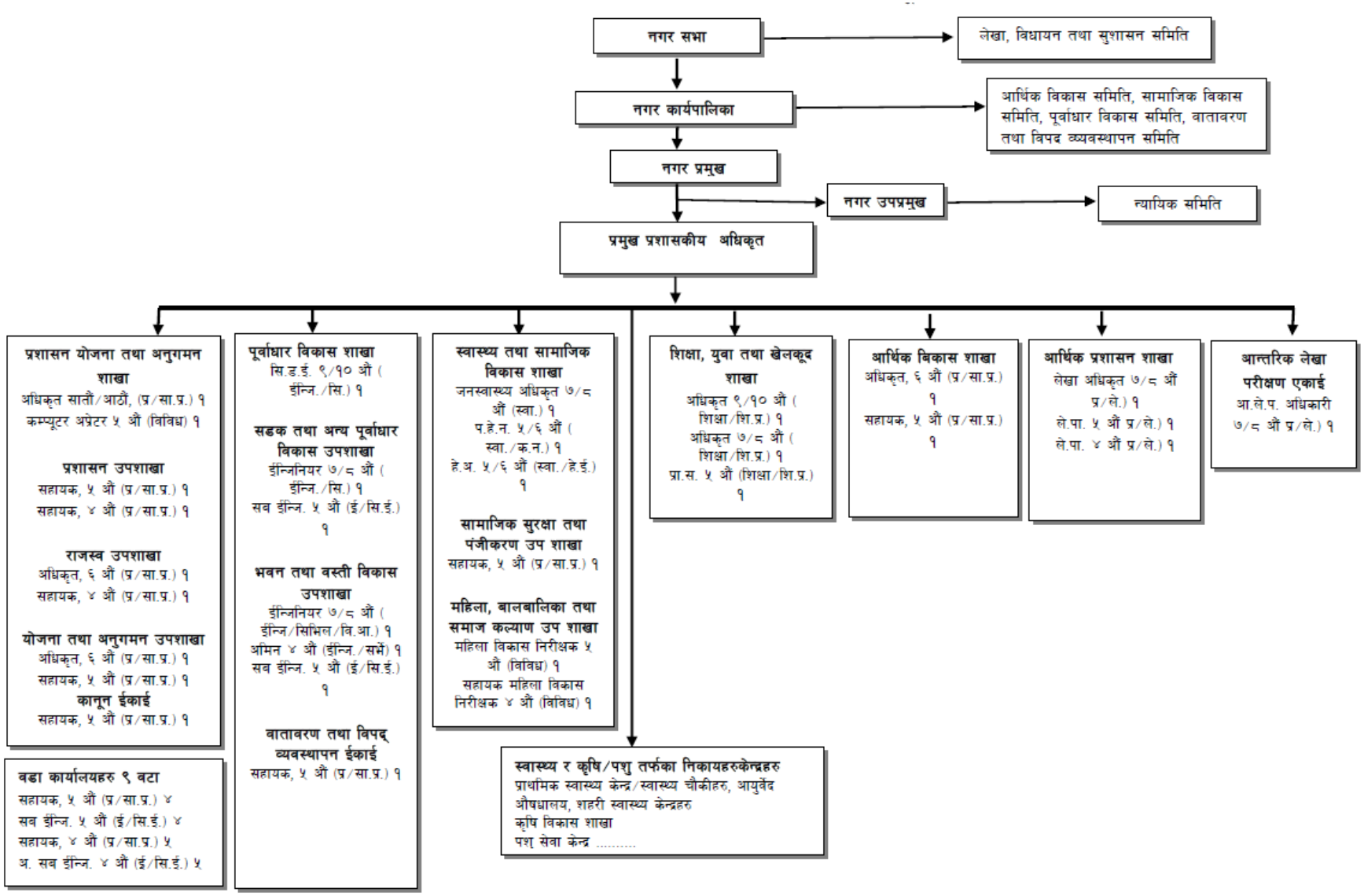

चित्र २: गौरादह नगरपालिकाको संगठानात्मक संरचना

माथि प्रस्तुत गरिएको संगठनात्मक संरचना अनुसार कार्यरत कुल १३९ जना कर्मचारीहरु मध्ये कर्मचारी समायोजन पश्चात २५ जना अधिकृत, ७३ जना सहायक स्तर, ३९ जना श्रेणीविहिन कर्मचारी छन् । नगरपालिकामा हाल कार्यरत विभिन्न तह तथा शाखागत हिसाबले कार्यरत कर्मचारीहरुको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तु गरिएको छ ।

तालिका ३१: नगरपालिकाको शाखा अनुसार कार्यरत कर्मचारीहरुको विवरण

क्र.स.	शाखा/उपशाखा	तह								कुल
		१०	८	७	६	५	४	३	श्रेणी विहिन	
१	प्रशासन				१	२	२		१४	१९
२	योजना तथा अनुगमन उप शाखा		१				१			२
३	पूर्वाधार विकास शाखा				४	१	२			७
४	स्वास्थ्य शाखा			१	१२	१३	१७		६	४९
५	सामाजिक सुरक्षा तथा पंजीकरण शाखा					२	१			३
६	महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक उपशाखा				१	२				३
७	शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा	१			१	१				३
८	आर्थिक प्रशासन शाखा						१	१		२
९	कृषि विकास शाखा					१	३		१	५
१०	पशु सेवा शाखा					१	२		१	४
११	रोजगागर सेवा केन्द्र				१	१	१			३
१२	सूचना प्रविधि शाखा				१					१
१३	आयुर्वेद शाखा				१	१	१		१	४
१४	वडा समितको कार्यालय					८	७	१	१६	३२
कुल		१	१	१	२२	३३	३८	२	३९	१३७

स्रोतः गौरादह नगरपालिका, २०७८

तालिका ३२: वडा समितिको कार्यालयको मौजुदा संरचना र कर्मचारीको विवरण

पद	तह	स्वीकृत दरवन्दी संख्या	कार्यरत दरबन्दी संख्या	पदपुर्तिको किसिम स्थायी/करार	रिक्त दरबन्दी	कैफियत
वडा सचिव	पाँचौ/ चौथो	९	९	स्थायी		वडा नं १, २, ३, ४ र ९ मा पाँचौ तह र वडा नं ५, ६, ७ र ८ मा चौथो तह
सब/असिष्टेन्ट सब ईन्जिनियर	पाँचौ/ चौथो	९	६	सव ईन्जिनियर ३ जना स्थायी	३	वडा नं ८ र वडा नं ९ का लागि १ जना सव-ईन्जिनियर वडा नं ५ र वडा नं २ मा १/१ जना सव-ईन्जिनियर वडा नं ६ मा १ जना अ. सव-ईन्जिनियर वडा नं ३ र वडा नं ७ तथा वडा नं १ र वडा नं ४ का लागि १/१ जना अ. सव-ईन्जिनियर
मुखिया	तृतीय	१	१	स्थायी		वडा नं ९ मा कार्यरत
कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहिन		९	करार		सवै वडामा १/१ जना
कुचिकार	श्रेणी विहिन		७	करार		वडा नं १ र ६ मा २/२ जना र वडा नं ३ र ५ मा १/१ जना

स्रोतः गौरादह नगरपालिका, २०७८

२.७.३ श्रोत परिचालन

गौरादह नगरपालिकाको आवधिक योजनाका लागि वहुपक्षीय स्रोतहरू परिचालन गरिने छ । यसका लागि विद्यमान स्रोतहरूको आंकलन र सम्भाव्य नयाँ स्रोतहरूको समेत पहिचान तथा उपयोग गरिनेछ । आवधिक योजनामा यस नगरपालिकाद्वारा निम्न वमोजिम विभिन्न वित्तीय स्रोतहरू परिचालन गरिनेछ ।

(क) वित्तीय हस्तान्तरण

१. प्रत्येक आर्थिक वर्षका लागि यस नगरपालिकाले नेपाल सरकारबाट समानीकरण अनुदान, सर्शत अनुदान, राजस्व वाँडफाँटको रकम प्राप्त गर्ने छ । संघबाट प्राप्त हुने अनुदानको रकम औषतमा बार्षिक १०% को दरले वृद्धि हुने प्रक्षेपण गरिएको छ ।
२. नेपाल सरकारबाट प्राप्त हुने विशेष अनुदान र समपूरक अनुदान आर्थिक वर्ष शुरु भएपछि परियोजना प्रस्तावको आधारमा संघीय अर्थ मन्त्रालयद्वारा निर्णय गरिने हुँदा प्रारम्भिक अनुमान सम्म मात्र गरिएको

छ । साथै समपूरक अनुदान परियोजना लागतको अधिकतम ४०% सम्म प्राप्त गर्न सक्ने हुँदा नगरपालिकाले परियोजना लागतको ६०% रकम स्व-लगानी गर्नुपर्ने हुन्छ ।

३. प्रदेश सरकारबाट समेत नगरपालिकाले समानीकरण अनुदान, सर्शत अनुदान, विशेष अनुदान र समपूरक अनुदान, राजस्व वाँडफाँटको रकम प्राप्त गर्दछ । प्रदेश सरकारको आ.व. २०७८/०७९ का लागि उपलब्ध सीमालाई आधार मानी समानीकरण अनुदान तर्फ औषतमा १०% वार्षिक वृद्धि प्रक्षेपण गरिएको छ ।
४. वैदेशिक अनुदान तर्फ नेपाल सरकारले सम्झौता गरेर मात्र नगरपालिकाले वैदेशिक सहायता प्राप्त गर्न सक्ने हुँदा नगरपालिकाले संघीय अर्थ मन्त्रालयको संयोजनमा क्षेत्रगत आधारमा केहि वैदेशिक अनुदान प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ ।
५. वैदेशिक ऋणको हकमा अन्तराष्ट्रिय विकास सहायता नीति वमोजिम ऋण सहायताको रकम, व्याजदर, भुक्तानी सम्वन्धी शर्तहरू सहित स्थानीय तहसँगै सहायक ऋण सम्झौता गरेर मात्र नगरपालिकालाई वैदेशिक ऋण उपलब्ध हुनसक्ने प्रावधान रहेको छ । यस प्रावधान बमोजिमको वैदेशिक ऋण नगरपालिकाको आवधिक योजनामा प्राप्त गर्ने अनुमान गरिएको छैन ।

(ख) नगरपालिकाको संचित कोषमा जम्मा हुने अन्य रकमहरू

१. आन्तरिक राजस्व तर्फ हालको अवस्थालाई क्रमिक रुपमा वृद्धि गर्ने प्रक्षेपण गरिएको छ । यसका लागि सम्भाव्यताको आधारमा नयाँ स्रोत तथा दायरामा विस्तार गरिने छ । नगरपालिकाको आन्तरिक राजस्व अन्तर्गत औषतमा १५% को वार्षिक वृद्धि हुने प्रक्षेपण गरिएको छ ।
२. आवधिक योजना अवधिमा स्थानीय संचित कोष अन्तर्गत विशेष आयोजना संचालनका लागि प्राप्त हुन सक्ने अन्य रकमहरू अनुमानित रुपमा प्रक्षेपण गरिएको छ ।
३. आर्थिक वर्षको अन्त्यमा उपलब्ध रकम खर्च हुन नसकी बाँकी रही नयाँ आर्थिक वर्षमा जिम्मेवारी सर्ने नगद मौज्दात रकम पनि उपयोग गर्न सकिने हुँदा नगद मौज्दात वार्षिक वजेटमा हुने वृद्धिको आधारमा प्रक्षेपण गरिएको छ ।

(ग) नगरपालिकाको संचित कोष वाहिर संघ र प्रदेशबाट प्रत्यायोजन हुने रकमहरू

१. संघको वार्षिक कार्यक्रम तथा वजेटबाट नगरपालिकालाई प्रत्यायोजित गरिने कार्यक्रमहरू अन्तर्गत सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमका लागि प्राप्त हुने रकम, संघीय निर्वाचन क्षेत्र पूर्वाधार विकास कार्यक्रम अन्तर्गतका क्षेत्रगत कार्यक्रमहरूलाई आवधिक योजनाको परिधिभित्र समावेश गरिएको छ ।
२. यसैगरी प्रदेशको वार्षिक कार्यक्रम तथा वजेटबाट नगरपालिकालाई प्रत्यायोजित गरिने कार्यक्रमहरू अन्तर्गत प्रदेश निर्वाचन क्षेत्र पूर्वाधार विकास कार्यक्रम लगायत प्रदेश निकायहरूबाट प्रत्यायोजन भई आउने क्षेत्रगत कार्यक्रमहरूलाई पनि आवधिक योजनाको परिधि भित्र समावेश गरिएको छ ।

२.७.३.१ आन्तरिक स्रोत परिचालन

गौरादह नगरपालिकाको आन्तरिक स्रोत परिचालन गर्न टोल सुधार समिति गठन गरी त्यस्ता संस्थाहरुको क्षमता विकास र तिनिहरुलाई विकासका कार्यक्रमहरुमा परिचालन गर्ने नीति अवलम्वन गर्नुपर्ने छ । सामाजिक

परिचालनका लागि काम गर्ने सम्पूर्ण निकायहरुको सामाजिक परिचालनको बजेट एकै बास्केटमा राखी एकरुपता कायम गर्न पहल गर्नुपर्ने छ । नगरपालिका क्षेत्रमा भएका सार्वजनिक सम्पत्ति र स्रोत पहिचान गरी उपयुक्त तवरले परिचालन र सदुपयोग गर्ने नीति लिनुपर्ने छ । गैरसरकारी संस्थाहरुसंग समन्वय र सहकार्यलाई अघि बढाउन सामाजिक विकास शाखालाई प्रभावकारी एवम् व्यवस्थित बनाउनु पर्नेछ। प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम अन्तर्गत प्राप्त हुने कार्यक्रमलाई प्रभावकारी कार्यान्वयनको वातावरण बनाई स्थानीय बेरोजगारलाई लाभान्वित हुने वातावरण निर्माण गर्ने लक्ष्य लिनुपर्ने छ ।

२.७.३.२ अन्तर सरकारी स्रोत परिचालन

संविधान र कानून बमोजिम संघ, प्रदेश र स्थानीय तहहरुले कार्य जिम्मेवारी पूरा गर्न आवश्यक स्रोत परिचालन सहितको अधिकारको प्रयोगका लागि वित्तीय संघीयता आवश्यक हुन्छ । नेपालको संविधानको धारा ५७ बमोजिम राज्यशक्तिको प्रयोग र अनुसूची ५, ६, ७, ८ र ९ बमोजिमका एकल र साझा अधिकार प्रदान गरी तीन तहलाई कार्य जिम्मेवारी तोकेको छ। घाटा बजेट प्रस्तुत गर्न पाउने भएकोले वित्त व्यवस्थापनका लागि आन्तरिक ऋण समेत उठाउन पाउने व्यवस्था रहेको छ। पारदर्शी र न्यायपूर्ण वित्तीय हस्तान्तरण गर्दै वित्तीय संघीयतालाई संस्थागत गर्ने, सन्तुलित र समन्यायिक ढङ्गमा प्रादेशिक र स्थानीय अर्थतन्त्रको विकास गर्दै विकास र समृद्धिको आधार सिर्जना गर्नेगरी अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन गर्नमा योजना केन्द्रित हुनुपर्ने छ ।

२.७.३.३ जनहसभागिता परिचालन

बजेट तर्जुमा गर्दा योजना तथा कार्यक्रमको प्रकृति अनुसार एकल रुपमा नगरपालिकाको तर्फबाट हुने आयोजनाहरुमा न्यूनतम २०% देखि अधिकतम ४०% सम्म रकम जनसहभागिताबाट उठने र बाँकी नगरपालिकाले व्यहोर्नु पर्ने गरी तर्जुमा गरिएको छ । विकास कार्यलाई समानुपातिक रुपमा वितरण गरी आम मानिसमा विकास प्रति अपनत्व प्रदान गर्न समेत हरेक विकास निर्माण कार्यहरुमा जनताको लागत सहभागिता अपरिहार्य र अनिवार्य विषय भएको छ। विकास कार्यमा जनसहभागिताले विकासको प्रतिफलमा जनताहरुलाई उत्तरदायी वहन गर्न सिकाउँछ । यसले गर्दा जनताहरुलाई विकास योजनाहरु हाम्रो हो भन्ने भावनाको विकास भइ विकास आयोजनाहरु दिगो र टिकाउ हुन सक्दछ । विशेषगरी सडक निर्माण तथा सुधार, ढल प्रणालीको निर्माण तथा मर्मत सुधार, खानेपानी प्रणालीको निर्माण र सुधार जस्ता विषयहरुमा जनताको तर्फबाट उपभोक्ता समिति गठन गरी लागत सहभागितालाई आत्मसाथ गर्ने वर्तमान पद्धतिलाई समेत दृष्टिगत गरी भविश्यमा निर्माण/संचालन गर्न यी आयोजनाहरुमा जतनाको आर्थिक स्थिति र आय आर्यन क्षमतालाई विचार गरी लागत सहभागितालाई कार्यान्वयन गर्न सकिने देखिन्छ ।

यसका साथै आर्थिक विकासमा स्थानीय जनसमुदायको लागत सहभागितालाई बढावा दिने, स्वरोजगारका कार्यक्रमहरुलाई विस्तार र विकास गरी रोजगारीको अवसर सृजना गर्ने, पर्यटकिय क्षेत्रहरुलाई समुदायमा हस्तान्तरण गरी व्यवस्थापन समिति मार्फत संचालन गर्ने, लघु उद्योग तथा बचत कार्यक्रमहरुमा जनताको रुचीलाई ध्यान दिई कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने, तरकारी खेती, पुशपालन, दुग्ध उत्पादन, मत्स्यपालन तथा नगद्रेवालीको लागि कृषकहरुलाई प्रोत्साहित गर्दै उनिहरुको आम्दानीको अवसर वृद्धि गर्ने जस्ता

सहभागितामूलक कार्यक्रमहरु संचालन गरी स्थानीयवासीहरुको सहभागितालाई बढाउन सकिने देखिन्छ। यस्तो किसिमको लागत सहभागिता कार्यक्रमहरुमा निजी क्षेत्र तथा अन्य संस्थाहरुलाई समेत सहभागि गराउदै जानु पर्ने देखिन्छ।

२.७.३.४ नीजि क्षेत्रको स्रोत परिचालन

नेपालको संविधानद्वारा निर्दिष्ट गरिएको अर्थ, उद्योग र वाणिज्य सम्बन्धी नीति अन्तर्गत अर्थतन्त्रमा नीजि क्षेत्रको भूमिकालाई महत्व दिदै उपलब्ध साधन र स्रोतको अधिकतम परिचालन गरी आर्थिक समृद्धि हासिल गर्ने उल्लेख गरिएको छ। गौरादह नगपालिकाको सन्दर्भमा माथी उल्लेख भए अनुसार नगरपालिकाको सडक निर्माण, नगरपालिकामा पाइने कृषि, फलफुल तथा पशुजन्य उत्पादन, दुग्ध उत्पादन, पर्यटन व्यवसायका अवसरहरूलाई उपयोग गर्दै सम्भाव्य उद्योग व्यवसायको विकास तथा विस्तार गरिनु पर्ने छ। यस नगरपालिकामा रहेका लघु तथा घरेलु उद्योगहरूको स्थितिमा सुधार गरी निजी क्षेत्रबाट नगरपालिकाको आर्थिक विकासमा सघाउन स्थानीय कच्चा पदार्थहरूमा आधारित बढी मूल्य अभिवृद्धि हुने उत्पादनशील उद्योगहरूको सम्भाव्यता अध्ययन गरी विस्तार गरिनु पर्दछ। औद्योगिक प्रवर्द्धनका लागि आवश्यक सीप, पूँजी तथा उद्यमशीलताको विकास गरिनेछ। स्थानीय कृषि उत्पादनहरुको संरक्षण गर्न शीत गृहको निर्माण गरिनेछ। यसैगरी नगरपालिकाद्वारा निजी क्षेत्र मैत्री कर नीति अनुशरण गरी विभिन्न सुविधाहरू प्रदान गरिनेछ। पर्यटनलाई उद्योग व्यवसायको रुपमा निजी क्षेत्रको लगानी तथा अगुवाईमा विस्तार तथा विकास गरिने छ। नगरपालिकामा उपभोग्य वस्तुहरूको आपूर्तिलाई सहज तुल्याउन एवं स्थानीय उत्पादनको बजारीकरणमा सघाउन निजी क्षेत्रको लगानीमा वृद्धि गर्नमा सघाउ पुऱ्याइने छ। स्थानीय उद्योग व्यवसायमा निजी क्षेत्रबाट आवधिक योजनाको अवधिमा करिव रु. १० करोडको लगानी योगदान हुने अनुमान गरिएको छ।

२.७.३.५ सहकारी क्षेत्रको स्रोत परिचालन

नेपालको संविधानद्वारा निर्दिष्ट गरिएको अर्थ, उद्योग र वाणिज्य सम्बन्धी नीति अन्तर्गत सहकारी क्षेत्रलाई प्रवर्द्धन गर्दै राष्ट्रिय विकासमा अत्यधिक परिचालन गर्ने भन्ने स्पष्ट उल्लेख गरिएको छ। गौरादह नगरपालिकाको आर्थिक सामाजिक विकासमाा सहकारी क्षेत्रबाट उल्लेख्य योगदान पुग्न सक्ने सम्भावना देखिन्छ । यस नगरपालिकामा दर्ता भै संचालनमा रहेका सहकारी संस्थाहरूबाट नगरपालिकाको आर्थिक विकासमा उल्लेख्य योगदान रहेको छ। नगरपालिकामा तत्कालिन जिल्ला कृषि बिकास कार्यालयमा दर्ता भै संचालनमा रहेका कृषक सहकारी संस्थाहरुबाट समेत नगरपालिकाको आर्थिक विकासमा राम्रो योगदान पुगेको छ भने स्थानीय सहकारी संस्थाहरुको मदतबाट स्थानीय कृषकहरुमा उद्यमशीलताको विकास भई नगरपालिकाको आर्थिक विकासमा उल्लेख्य योगदान पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ । आवधिक योजनामा सहकारी क्षेत्रको विस्तारबाट आर्थिक तथा सामाजिक क्षेत्रहरूमा गरी करिव रु.१५ करोडको लगानी हुने अनुमान गरिएको छ।

२.७.३.६ संघ संस्थाको स्रोत परिचालन

गौरादह नगरपालिकाको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा हाल विभिन्न गैर सरकारी र अन्तराष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरू क्रियाशील छन। स्थानीय तहमा कार्य गर्ने स्थानीय तथा अन्तराष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरुको कार्यक्रम नगरपालिकाको वार्षिक कार्यक्रममा उल्लेख हुनुपर्ने हुन्छ। यस अनुसार आर्थिक बर्ष २०७९/०८० मा यस नगरपालिकाको आर्थिक तथा सामाजिक विकासका लागि विभिन्न गैर सरकारी तथा अन्तराष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरूबाट रु. ५ करोड भन्दा बढी खर्च हुने अनुमान सहित कार्यक्रमहरू समाविष्ट गरिएको छ। आवधिक योजनाको अवधिमा विभिन्न गैरसरकारी तथा अन्तराष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरूबाट करिव रु.२० करोडको लगानी हुने अनुमान गरिएको छ।

२.७.३.७ सार्वजनिक क्षेत्रबाट स्रोत परिचालन

गौरादह नगरपलिकाको आर्थिक तथा सामाजिक विकासका लागि नगरपालिकाले प्राप्त गर्ने सार्वजनिक स्रोतहरूलाई वढी भन्दा वढी परिचालन गर्दै नगरपालिकाको अगुवाईमा निजी र सहकारी क्षेत्रसँगको प्रवर्द्धनात्मक सहकार्यलाई प्रोत्साहित गरिनु पर्ने छ। नगरपालिकाको सार्वजनिक स्रोतहरू अन्तर्गतका सबै प्रकारका आन्तरिक स्रोतहरू २०% मात्र रहेकोले संघ र प्रदेशबाट हुने वित्तीय हस्तान्तरण माथि वढी निर्भर रहनु पर्ने अवश्यकता छ। तथापि आगामी दिनहरूमा अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण माथीको बढी निर्भरतालाई कम गर्न आन्तरिक राजश्वको अनुपातलाई क्रमिक रुपमा विस्तार गर्दै लानेतर्फ विशेष रुपमा पहल गरिनु पर्नेछ। सार्वजनिक स्रोत अन्तर्गत नगरपालिकाको वजेट संरचना बाहिर संघ र प्रदेश तहबाट प्रत्यायोजित क्षेत्रगत कार्यक्रमको आधारमा उपलब्ध गराइने रकमहरूलाई पनि आवधिक योजनामा समेटिएको छ। तर, यस प्रकार संघ र प्रदेशद्वारा प्रत्यायोजित कार्यक्रमहरूको प्राथमिकीकरण र वजेट विनियोजनमा नगरपालिकाको कुनै भूमिका नरहने हुँदा नगरपालिकाको कार्यक्रमहरूसँग दोहोरोपन हुने र नगरपालिकाको प्राथमिकीकरणमा नपरेका कार्यक्रमहरू प्रत्यायोजित हुन सक्ने सम्भावना रहन्छ।

२.७.३.८ स्रोत साधनको बाँडफाँड तथा परिचालनका आधारहरु

नगरपालिकाको समग्र स्रोत परिचालन, व्यवस्थापन एवं काम कारवाहीमा कार्यकुशलता र प्रभावकारिता अभिबृद्धि गर्नको लागि संघीय तथा प्रादेशिक सरकार एवं विकास साझेदारहरुबाट यस नगरपालिकालाई प्राप्त हुने सबै प्रकारका अनुदान, आन्तरिक आय, राजश्व बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने रकम लगायत नगरपालिकाको संचित कोषमा प्राप्त हुने सबै प्रकारका स्रोत तथा स्थायीन स्रोत साधनलाई एकीकृत र समन्वित गरी स्थानीय स्तरबाट नै गरिबी न्यूनीकरण र दिगो विकासको अवधारणालाई संस्थागत गर्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन नेपालको संविधान २०७२ को भाग १७ को धारा २१८ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी नगरपालिकाले "स्रोत परिचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि" तर्जुमा गरी आवधिक योजनाको लागि परिचालन हुने स्रोतहरुको बाँडफाँड र व्यवस्थापन गर्नुपर्ने प्रस्ताव गरिएको छ।

नगरपालिकामा समृद्धि र सुखको आधार निर्माण गर्न सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रबीचको सहकार्य तथा परिपूरक भूमिका एवम् संघ, प्रदेश र स्थानीय तह बीचको सहकार्यबाट अर्थतन्त्रमा उल्लेखनीय परिपूरकता (Synergy) ल्याउने गरी स्रोत अनुमान गरिएको छ । आवधिक योजनाले निर्धारण गरेका रुपान्तरणका संम्वाहकका क्षेत्रमा आवश्यक स्रोत-साधनको बाँडफाँट गरिएको छ । राष्ट्रिय रणनीति बमोजिम पहिचान गरिएका विषय क्षेत्रमा रणनीतिक हस्तक्षेप गरी लगानीको उच्चतम प्रतिफल हासिल हुने अपेक्षा गरिएको छ । निर्माणाधीन राष्ट्रिय स्तरका कार्यक्रम/आयोजना संघबाट, प्रदेश र स्थानीय स्तरका कार्यक्रम/आयोजना क्रमश: प्रदेश र स्थानीय तहबाट नै सम्पन्न गर्ने गरी स्रोत आँकलन तथा बाँडफाँड गरिएको छ। साथै, आधारभूत पूर्वाधार निर्माण तथा प्रवर्द्धन हुने र अभियानका रुपमा सञ्चालन हुने कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न सघाउ पुग्ने गरी स्रोत बाँडफाँट गरिएको छ।

आवधिक योजनाले लिएको आर्थिक वृद्धिको लक्ष्य हासिल गर्न सार्वजनिक लगानीलाई कृषि तथा वन, औद्योगिक पूर्वाधार निर्माण, प्रोत्साहन र सहजीकरण सहित औद्योगिक उत्पादन, कृषि उत्पादन तथा प्रवर्द्धन, पूर्वाधार निर्माण जस्ता लगानीमा केन्द्रित गरिएको छ । निजी क्षेत्रको लगानी, रोजगारी सिर्जना, अर्थतन्त्रको औद्योगीकीकरण र आधुनिकीकरण, पर्यटन, व्यापार, यातायात र सञ्चार क्षेत्रमा लक्षित हुने अनुमान गरिएको छ। कृषि, उत्पादनमूलक क्षेत्र, साना तथा मझौला उद्योग र ग्रामीण तथा सामाजिक विकासमा निजी, सहकारी तथा सामुदायिक क्षेत्र परिचालित हुने विश्वास लिईएको छ। मानवपूँजी निर्माण र सोको उच्चतम उपयोगले उत्पादकत्व अभिवृद्धि, उच्च आयको आधार निर्माण र सुखको अनुभूति हुने अपेक्षा गरिएको छ। साथै, पर्यावरण संरक्षण, सभ्य र न्यायपूर्ण समाज निर्माण तथा सुशासन, लोकतन्त्र र राष्ट्रिय एकतालाई थप सुदृढ बनाउने गरी सार्वजनिक, निजी तथा सहकारी र सामुदायिक क्षेत्रको स्रोत परिचालनको अनुमान र सोको बाँडफाँट गरिएको छ।

२.७.४ योजना व्यवस्थापन

गौरादह नगरपालिकाको आवधिक विकास योजना तर्जुमाका क्रममा पहिचान भएका समस्या तथा सम्भावना र उपलब्ध अवसरहरुका आधारमा सहभागितामूलक छलफलबाट तल उल्लेख गरिए अनुसारका योजनाको व्यवस्थापन र बिषय क्षेत्रहरुको प्राथमिकताक्रम निर्धारण गरिएको छ । यी प्राथमिकताका आधारमा नगरपालिकाले आयोजना छनौट, लगानी बृद्धि तथा उचित कार्यान्वयन गर्दा सन्तुलित, समावेशी तथा दिगो विकास हुने देखिन्छ।

१. सडक तथा भौतिक पूर्वाधार।
२. कृषि तथा पशुपंक्षी विकास।
३. उद्योग तथा व्यापार व्यवसाय र आर्थिक पूर्वाधार विकास।
४. शिक्षा तथा स्वास्थ्य पूर्वाधार विकास।
५. खानेपानी तथा सरसफाई।
६. व्यवस्थित वस्ती विकास।
७. खेलकुद पूर्वाधार विकास।

८. धार्मिक तथा सांस्कृतिक विकास ।

तालिका ३३: स्थानीय तहको योजना प्राथमिकीकरणका आधार र अंकभार

क्र.स.	प्राथमिकताका आधारहरु	अधिकतम प्राप्ताङ्क	न्यूनतम प्राप्ताङ्क
१	राष्ट्रिय लक्ष्य प्राप्त गर्न प्रत्यक्ष योगदान गर्ने भए १ अङ्क र प्रत्यक्ष योगदान नगर्ने भए ० अङ्क	१	०
२	प्रदेश विकासको प्रमुख चालकसँग सम्बन्धित भए १ अङ्क र नभए १ अङ्क	१	०
३	दिगो विकास लक्ष्य प्राप्त गर्न योगदान गर्ने भए १ अङ्क र प्रत्यक्ष योगदान नगर्ने भए ० अङ्क	१	०
४	स्थानीय तहको दीर्घकालीन सोंच प्राप्त गर्न योगदान गर्ने भए ३ अङ्क र प्रत्यक्ष योगदान नगर्ने भए १ अङ्क	३	१
५	स्थानीय तहको क्षेत्रगत उद्देश्य प्राप्त गर्न प्रत्यक्ष योगदान गर्ने भए ३ अङ्क र प्रत्यक्ष नगर्ने भए १ अङ्क	३	१
६	रोजगार, आय वा उत्पादन बृद्धिमा प्रत्यक्ष योगदान गर्ने भए ३ अङ्क र प्रत्यक्ष नगर्ने भए १ अङ्क	३	१
७	५० प्रतिशत वा सोभन्दा बढी लाभग्राही समूदाय अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलित, महिला र सिमान्तकृत समुदाय भए ३ अङ्क र अन्य भए १ अङ्क	३	१
८	कार्यपालिकाको बैठकले वडाहरूको समग्र विकासको दृष्टिले पदानुक्रम गरे अनुसार सबभन्दा कम विकसित वडा भए ३ अङ्क र त्यसपछि क्रमशः ०.१ अङ्कले कम हुँदै जाने क्रम अनुसार प्राप्त हुने अङ्क	३	०.१
९	वडा समितिले निर्धारत गरेको योजनाहरूको प्राथमिकता अनुसार वडाको लागि अति आवश्यक योजना भए ३ अङ्क र त्यसपछि क्रमशः ०.१ अङ्कले कम हुँदै जाने क्रम अनुसार प्राप्त हुने अङ्क	३	०.१
	वा		
१०	निर्देशक समितिले निर्धारत गरेको पालिका स्तरीय योजनाहरूको पदानुक्रम अनुसार अति आवश्यक योजना भए ३ अङ्क र त्यसपछि क्रमशः ०.१ अङ्कले कम हुँदै जाने क्रम अनुसार प्राप्त हुने अङ्क	३	०.१
	जम्मा	२१	४.२

नोटः यो मापदण्डलाई नगर कार्यपालिकाको बैठकले वा कार्यपालिकाको बैठक तत्काल वस्न नसक्ने भएमा पछि अनुमोदन हुनेगरी नगरपालिकाको मेयरबाट स्वीकृत गरेर लागू गर्न सकिनेछ ।

परिच्छेद ३: सोंच तथा विकासको अवधारणा

३.१ पृष्ठभूमि

यस आवधिक योजनाले संघीय योजनाको दीर्घकालीन सोंच "समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली" र "समृद्ध अर्थतन्त्र, सामाजिक न्याय तथा परिष्कृत जिवन सहितको समाजवाद उन्मुख राज्यको रुपमा रुपान्तरण गर्दै उच्च आय स्तर भएको मुलुकमा स्तरोउन्नती हुने आधार निर्माण गर्ने" भन्ने लक्ष्य एवं निर्धारित उद्देश्य एवं प्राथमिकताहरू र आ.व. २०७७/७८ को प्रदेश नं १ को वार्षिक नीति र कार्यक्रमले निर्दिष्ट गरेका उद्देश्यहरू तथा प्रदेश नं १ को प्रथम आवधिक योजना (आ.व. २०७६/७७-२०८०/८१) ले निर्धारण गरेको दिर्घकालिन सोंचः "स्वच्छ, सुखी र समुन्नत प्रदेश", लक्ष्य र उदेश्यहरुसँग तादाम्यता हुनेगरी यस नगरपालिकाको आवश्यक्ता र प्राथमिकता अनुसार यो आवधिक योजना तर्जुमा गरिएको छ ।

३.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण तयार पश्चात सोही विवरणहरुको आधारमा योजना तर्जुमा टोलीले विकासका चुनौती तथा अवसरहरुको पहिचान गरेको छ । समथल भूगोल र उर्वर कृषि भूमि, पूर्व पश्चिम महेन्द्र राजमार्ग र हुलाकी राजमार्गसंग पक्की सडकको पहुँच, नगरपालिका भित्र वडा तथा टोलहरुसम्म सडक संजाल विकास भएको, शिक्षा र स्वास्थ्यका पूर्वाधारहरुको विकास भैसकेको, भूमिगत खानेपानीको स्रोत भएको, प्रदेश नं १ का ठूला शहरहरुसंग आर्थिक तथा व्यापारिक अन्तरसम्बन्ध स्थापित हुँदै गरेको, नगरपालिका स्थानीय सरकारको रुपमा स्थापित हुँदै गरेको र शहरीकरणले क्रमश गति लिएको जस्ता सवल पक्षहरु भएको गौरादह नगरपालिकामा बाढी, डुबान, नदि कटान, फोहोरमैला व्यवस्थापन, गरिबी, बरोजगारी, बसाईसराई जस्ता केहि जटिल समस्या र चुनौतीहरु समेत छन् । नगरपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने विभिन्न चरणहरुमा नगरपालिकाको यीनै विकासका प्रमुख संभावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरुको घनिभुत रुपमा छलफल तथा विश्लेषण गरी आवधिक योजनालाई मूर्त रुप दिईएको छ । यस प्रकार नगरपालिका क्षेत्रको समष्टिगत विकासमा देखिएका सम्भावना, चुनौति, अवसर र समस्याहरुको छलफल गरी आएका निचोडहरु देहाय वमोजिम छोटकरीमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

नगर विकासका सवाल र मुद्धाहरु

- फोहोमैलाको उचित व्यवस्थापन (स्यानिटरी ल्याण्ड फिल साइट) ।
- नगरपालिकामा ढल तथा सहतढल व्यवस्थापन ।
- योजनावद्ध शहरी विकास ।
- प्रभावकारी, चुस्त र सक्षम कार्यसम्पादन र सेवा प्रवाह ।
- नगर यातायता गुरु योजना तर्जुमा तथा यातायात व्यवस्थापन ।
- भू-उपयोग योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन ।

- निर्माण तथा योजना मापदण्ड र भवन संहिताको पूर्ण कार्यान्वयन ।
- E-Building Permit System (EBPS) को कार्यान्वयन ।
- नगरपालिकाको घर नम्बरिङ (Metric Addressing System)।
- ग्राभेल र धुले सडकहरुको स्तरोउन्नती ।
- कृषि विद्युतीकरण तथा सिंचाई ।
- संस्थागत सुदृढीकरण, सुशासन र सूचना प्रविधीको प्रयोग (नगरपालिका र वडा कार्यालय) ।
- शहरी पूर्वाधार तथा शहरी सेवा केन्द्रको विकास ।
- सामाजिक र सामुदायिक पूर्वाधारको स्तरोन्नती तथा वाल, अपाङ्ग र महिला मैत्री पूर्वाधार ।
- सार्वजनिक जग्गा पहिचान र अभिलेखीकरण तथा सुकुम्वासी व्यवस्थापन ।
- रोजगारी तथा आर्थिक गतिशिलता ।
- व्यवसायिक कृषि, मत्य तथा पशुपालन ।
- रतुवा, गौरिया, रामचन्द्रे, किस्ने र डोरामारी खोलाबाट हुने बाढी, डुबान र कटान नियन्त्रण ।
- औधोगिक विकास ।
- बसाईसराई, वैदेशिक रोजगार र युवाहरुको विदेश पलायन ।
- जलवायु परिवर्तनको बढदो प्रभाव ।

नगर विकासका समस्या र चुनौतीहरु

गौरादह नगरपालिकाको वस्तुगत विवरणको अध्ययन तथा योजना टोलीको स्थलगत अध्ययन तथा विषयगत समितिहरुसंगको अन्तरकृया र छलफल पश्चात योजना टोलीले नगर विकासका निम्न समस्या र चुनौतीहरु पहिचान गरेको छ ।

सामाजिक विकास सम्बन्धी समस्याहरु

नगरपालिकाका विद्यमान सामाजिक विकास सम्बन्धी समस्याहरु निम्न बमोजिम रहेका छन्:

क) केही विद्यालयहरुमा शैक्षिक तथा भौतिक पूर्वाधारको अभाव ।
ख) ग्रामीण क्षेत्रमा रहेका प्राथमिक स्वास्थ्य चौकी र स्वास्थ्य केन्द्रहरुमा दक्ष जनशक्ति अभाव ।
ग) खेल मैदान र पुर्वाधारको अभाव ।
घ) स्थानीय धार्मिक तथा पुरातात्विक महत्वका क्षेत्रहरुको संरक्षण र सम्वर्द्धन नभएको ।
ङ) मठ मन्दिर, गुम्वा, चर्च, पाटी पौवा आदिको विस्तृत अभिलेख नभएको ।
च) पर्याप्त दाह संस्कार स्थलको अभाव र भएकामा पनि पूर्वाधारको कमी ।
छ) आदिवासी, दलित, जनजाती, लोपोउन्मुख, लगायत पिछडिएको वर्गहरुको उत्थानको लागि कुनै ठोस कार्यक्रमहरु नभएको ।

ज) वृद्धवृद्धा, अपांग, टुहुरा, अशक्तहरुको लागि आश्रम स्थल तथा धर्मशालाको अभाव ।

आर्थिक विकास सम्बन्धी समस्याहरु

नगरपालिकाको आर्थिक स्रोतको पहिचान गरी व्यवस्थित रुपमा आर्थिक विकासको योजना कार्यान्वयन गरिएको देखिदैन । नगरपालिकाका विद्यमान आर्थिक विकास सम्बन्धी समस्याहरु निम्न बमोजिम रहेका छन्:

क) स्थानीय स्रोत र साधनको उच्चतम प्रयोग गरी आर्थिक पूर्वाधार विकासको कार्यक्रमहरु खासै प्रभावकारी रुपमा परिचालन हुन सकेको पाइदैन । रोजगारी सृजना गर्ने उद्योग, कलकारखाना लगायत अन्य अवसरको लागि योजनाबद्ध प्रयास रहेको देखिन्न ।

ख) नगरपालिकाले आर्थिक पूर्वाधार विकासका केही क्रियाकलापहरु अघि सारेतापनि आर्थिक पूर्वाधार विकास योजनाबद्व रुपमा संचालन हुन सकेको पाईदैन । आर्थिक विकासको लागि स्थानीय स्रोत साधनको समुचित प्रयोग गर्दै स्थानीय वातावरण सुहाउँदो कार्यक्रमहरुको विकास र परिचालन गरिएको देखिदैन।

ग) गौरादह नगरपालिकाको प्रमुख आय स्रोत मध्ये विप्रेषण रहेको देखिन्छ तर यसलाई स्थानीयवासीहरुको आर्थिक अवस्था सुधार्ने कार्यमा लगानी भएको देखिन्न ।

घ) नगरपालिकामा भित्र रहेका उद्योग, कलकारखाना, होटल, रेष्टुरेन्ट, पार्टी प्यालेस लगायत अन्य लघु तथा घरेलु उद्योग र व्यापार व्यवसायबाट पूर्ण रुपमा करको दायरामा ल्याउन नसक्नु ।

ङ) कृषिमा व्यवसायीकरण हुन नसक्नु र कृषि पकेट क्षेत्रको विकास नभएको ।

च) सिंचाई सुविधा, कृषि उपज प्रसोधन केन्द्र, चिस्यान केन्द्र र संकलन केन्द्रको अभाव ।

छ) उद्यमशीलता र गरिवी निवारणमा सम्बन्धी कार्यक्रमहरु नभएको ।

ज) स्थानीय युवाको बढ्दो पलायनको कारण दक्ष जनशक्तिको अभाव हुँदै जानु ।

झ) कृषकहरुलाई सहज र सुलभ रुपमा ऋण उपलब्ध हुन नसक्नु ।

ञ) गरिबि, बरोजगारी र असमानता ।

ट) उपलब्ध प्राकृतिक स्रोत र साधनको न्यून उपयोग ।

ठ) नयाँ पिढीको कृषि पेशाप्रति उदासिनता ।

ड) घर टहरा, जग्गा वहालमा लगाए वापतको वहाल करको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुनु/गराउन नसक्नु र यकिन तथ्याङ्क नहुनु

ढ) स्थानीय तह भित्र लाभ लिईरहेका विभिन्न बैंक, वित्तिय संस्थ तथा सहकारीहरुलाई लागत साझेदारी कार्यक्रममा समावेश नगरिनु ।

ण) उद्यम, उद्यमी र उद्यमशिलताको विकास र त्यसबाट आउनुपर्ने प्रतिफलको खोजी नगरिनु ।

त) लागु पदार्थ दुर्व्यसनका कारण युवा शक्तिहरुमा काम प्रतिको लगाव, दक्षता र ईमानदारितामा कमि आउनाले भएको क्षति न्यूनिकरणको कार्यक्रम आउन नसक्नु ।

भौतिक पूर्वाधार विकास योजना सम्बन्धी समस्याहरु

नगरपालिकामा विद्यमान भौतिक पूर्वाधार विकास सम्बन्धी विभिन्न समस्याहरु रहेको पाईन्छ । यस अन्तरगत रहेका प्रमुख समस्याहरुलाई निम्न अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ:

क) नगरपालिकामा दीर्घकालीन सोंच, सम्भाव्यता र प्राथमिकताको आधारमा योजनाहरु छनौट र संचालन नहुनु र भौतिक विकास योजनालाई दिशानिर्देशन गर्ने योजना दस्तावेजहरुको अभाव ।

ख) शहरीकरणसंगै अव्यवस्थित वस्ती विकास बढदै गैरहेकोले त्यसलाई नियमन र व्यवस्थित गर्न योजनाबद्ध वस्ती विकास तथा जग्गा विकास कार्यक्रम नभएको ।

ग) नगरपालिकामा निर्माणधीण पुल र स्थानीय सडकहरु लामो समयसम्म पनि सम्पन्न हुन नसक्नु ।

घ) यातायात गुरु योजना हालसम्म बन्न नसक्नु । नगरका कतिपय वडाहरु र नयाँ गाभिएका साविक गाविसहरु जोडने सडक कच्ची र ग्रेड नमिलेका अवस्थाका छन् ।

ङ) खानेपानीको आपूर्ती नियमित र पर्याप्त हुन नसकेको ।

च) गौरादह नगरपालिकाको मुख्य बजारमा मात्र सतह ढल रहेको छ । ढल संजाल प्रभावकारी बनाउन ढल संजाल गुरु योजना तयार गरी प्राथमिकताका आधारमा विकास र सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

छ) विद्युत सेवा विस्तार प्राय: सबै वडाहरुमा पुगेको भएतापनि व्यवस्थित र प्रभावकारी हुन नसकेको।

ज) ठूला र स्थाई सिंचाई आयोजनाहरु निर्माण हुन नसकेको ।

झ) स्थानीय खोलाहरुबाट हुने बाढी, डुबान र कटान रोक्न पूर्वाधारहरुको अभाव ।

ञ) भू-उपयोगको योजना नभएको ।

ट) भवन निर्माण मापदण्ड र भवन संहिता पूर्ण रुपमा लागू हुन नसक्नु ।

ठ) पूर्वाधार विकासका प्रमुख सरोकारवाला निकाहरुबीच समन्वयको अभाव ।

ड) मठ, मन्दिर, गुम्वा, चर्च, पाटी पौवा आदिको विस्तृत अभिलेख तयार गरी मर्मत तथा संभार नभएको ।

वातावरणीय विकास सम्बन्धी समस्याहरु

गौरादह नगरपालिकाको वातावरणीय समस्याहरु निम्न प्रकार छन्:

क) गौरादह नगरपालिकामा ढल संजालको उचित व्यवस्थापन नहुँदा त्यसले वातावरणीय प्रतिकुलता निम्त्याएको छ । बजार क्षेत्रमा व्यवस्थित सतहढल तथा ढल संजालको विकास गर्न नसकिएको कारणले बर्षातमा सतहबाटै पानी बग्ने, सडक हिलाम्मे हुने लगायत शहर बजारको वातावरणमा प्रतिकुल असर परेको देखिन्छ ।

ख) नगरपालिकामा अझैपनि फोहोरमैला (Solid Waste) को उचित व्यवस्थापन हुन सेकेको छैन । स्यानिटरी ल्याण्ड फिल साइट निर्माण भैनसकेकोले नगरवासीको घरबाट निस्कने फोहोरहरुको उचित व्यवस्थापन हुन नसक्दा स्थानीय वातावरणमा प्रतिकुल असर परेको देखिन्छ ।

ग) नगरपालिका भित्र रहेका पार्क, खोला, पोखरी, ताल, सिमसार क्षेत्रहरुको संरक्षण हुन नसकेको ।

घ) इटाभट्टा जस्ता प्रदुषण जन्य उद्योगहरुको संख्या बढ्दै जानु ।

ङ) कृषि वालीमा विषादीको बढ्दो प्रयोग ।

च) नगरपालिकाको निर्माण तथा योजना मापदण्ड पूर्ण रुपमा कार्यान्वयन नहुँदा सुरक्षित एवं व्यवस्थित वस्ती विकासमा समस्या हुनु ।

छ) सीमसार क्षेत्र र सार्वजनिक जग्गाहरुको उचित संरक्षण हुन नसक्नु ।

ज) व्यवस्थित वधशाला र सार्वजनिक शौचालयको अभाव ।

झ) लक्षित वर्ग (दलित, जनजाति, आदिवासी) मा वातावरणीय जनचेतनाको कमी ।

जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलन सम्बन्धी समस्याहरु

जलवायु परिवर्तनका समस्याहरुलाई निम्न बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छः

क) अतिबृष्टी, खण्डबृष्टी, अनाबृष्टी जस्ता समस्या देखिन थालेको ।

ख) उर्वरा शक्तिमा ह्रास भैरहेको ।

ग) बाढी, डुबान, नदि कटान, खडेरी, सुख्खा ।

घ) कृषि र पशुमा नयाँ रोगहरु देखा पर्ने ।

ङ) भूमिगत पानीको स्रोत सुक्दै जानु ।

च) जीवन निर्वाहको लागि सिमित विकल्पहरु ।

वित्तीय स्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धी समस्याहरु

नगरपालिकाको वित्तीय स्रोतको व्यवस्थापन हुनु अत्यन्त आवश्यक हुन्छ । गौरादह नगरपालिकाको वित्तीय स्रोत व्यवस्थापनका समस्याहरु निम्न प्रकार छन्:

क) राजश्वका स्रोतहरुको दायरा संकुचित हुनु र नयाँ श्रोतहरुको पहिचान हुन नसक्नु ।

ख) पहिचान भएका स्रोतहरुलाई समेत करको दायरामा ल्याउन नसक्नु ।

ग) नगरपालिकाको विकासको लागि आवश्यक पर्ने स्रोत जुटाउन निक्कै समस्या परेको देखिन्छ । एकातिर नगरपालिकाको धेरै जसो भू-भाग ग्रामीण क्षेत्रमा रहेको छ भने अर्कोतिर बजारमा बसोबास गर्ने मानिसले पनि नगरपालिकालाई नियमित कर नबुझाउने तथा नगरपालिकाले समेत कडाइका साथ कर संकलन गर्न सकिरहेको छैन ।

घ) नगरपालिकाले गर्ने ठूलो विकास निर्माणमा अनुदान तथा वाह्य ऋणमा भर पर्नु परेको र नगरवासीहरुमा नगर विकासको लागि सहभागितात्मक भावना जागृत हुन सकेको देखिन्न । नगरवासीहरुमा अपनत्वको भावना विकास गर्न सके मात्र दिगो विकास गर्न सकिने हुँदा जनसहभागिता पनि जरुरी हुन आउछ ।

संस्थागत क्षमताको विकास सम्बन्धी समस्याहरु

नगरपालिकाको सेवा प्रभावलाई चुस्त र प्रभावकारी बनाउन विद्यमान संगठन संरचनालाई समयानुकुल परिमार्जित र व्यवस्थित गर्दै लैजानु पर्ने अवस्था छ। स्थानीय तह पुनरसंरचना पश्चात नगरपालिकाले निर्वाचित पदाधीकारीहरु पाएको भएतापनि नगरपालिकाको विद्यमान संरचना अनुसार प्रस्तावित जनशक्तिको पदपुर्ति हुन सकेको छैन । नगरपालिकाको कामलाई चुस्त बनाउन र नगरवासीहरुलाई स-साना कामको लागि समेत नगरपालिका नै धाउनु पर्ने बाध्यताको अन्त्य गर्न नगरपालिकाको कार्यवोझलाई वडा कार्यालयहरुमा क्रमश: हस्तान्तरण गर्दै लगेको देखिन्छ । तर सम्पूर्ण वडा कार्यालयहरुको लागि पर्याप्त स्थानको अभावका साथै वडा कार्यालयहरुमा समेत जनशक्ति तथा पूर्वाधारको अभाव भएकोले सेवा प्रवाह चुस्त र प्रभावकारी हुन सकेको छैन । नगरपालिकाको लागि प्राविधिक कर्मचारी, शहरी योजनाकार, भूगोलविद्व, तथ्याङ्कविद, स्थानीय सुशासन विज्ञ, GIS विज्ञ, समाजशास्त्री, वातावरणविद्व लगायतका जनशक्ति हुनु आवश्यक भएतापनि यी जनशक्तीहरु हालसम्म नगरपालिकामा नियुक्त हुन सकेका छैनन्। यसले गर्दा प्राविधिक र विषयगत काम समयमा सहज रुपले सम्पन्न गर्न कठिनाई भएको देखिन्छ।

गौरादह नगरपालिकाको संस्थागत समस्याहरु निम्म बमोजिम छन्।

क) नगरपालिकाको क्षेत्र विस्तार र राज्य पुनरसंरचनामा गाभिएका साविकका गाविसहरुलाई समेटी समग्र नगरपालिकाको योजना कार्यान्वयन नभएको।
ख) वडा कार्यालयहरुका आफ्नै भवन बनिसकेको भएतापनि सेवा प्रवाहका लागि चाहिने कार्यालय र बन्दोबस्तीका सामान, मेसिन, उपकरण आदिको अभाव रहेको।
ग) नगरपालिका र वडा कार्यालयहरुमा आवश्यक प्राविधिक, जनशक्ति र बजेटको अभाव रहेको।
घ) सरोकारवाला निकायहरुबीचको समन्वयमा कमी।
ङ) बर्षेनि हुने बाढी, नदि कटान र डुबानको समस्यालाई दीर्घकालीन रुपमा सम्बोधन गर्न जनशक्ति र बजेटको अभाव।
च) निर्माणाधीन आयोजनाहरुको नियमित अनुगमन र मूल्याङ्कन नहुनु।
छ) आयोजनाहरु निर्माणमा निजी साझेदारी अवधारणा प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन नहुनु ।
ज) कार्यसम्पादन र सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाई सुशासन कायम गर्नेको लागि सूचना प्रविधिको उचित प्रयोग नभएको।
झ) आन्तरिक र अन्तिम लेखा परिक्षणको प्रतिवेदन उपर सार्वजनिक र सामाजिक सुनवाई नभएको।
ञ) बेरुजु फछ्यौंट नभएको।
ट) सेवा सुविधामा नगरवासीको न्यून पहुँच।

माथि उल्लेखित समस्याहरुको अलावा यस आवधिक योजनालाई सफल रुपमा कार्यान्वयन गर्नको लागि नगरपालिकाले निम्न कुराहरुमा विशेष ध्यान पुऱ्याउन जरुरी देखिन्छ :

क) सुशासन मार्फत स्थानीय जनताको माग र चासोहरुलाई सम्वोधन गर्दै भौतिक, सामाजिक र आर्थिक विकास गर्ने ।

ख) संस्थागत संरचनामामा सुधार गरी स्थानीय सरोकारवाला निकायहरुबीच प्रभावकारी समन्वय स्थापना गर्ने ।

ग) योजना तथा कार्यक्रमहरुलाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्नको लागि दक्ष जनशक्तिको विकास गर्ने।

घ) संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।

ङ) स्रोतहरुको सही उपयोग र परिचालन गर्ने ।

च) योजनामा जनसहभागिता गराई कार्यान्वयन रणनीति तर्जुमा गर्ने ।

३.३ प्रमुख संभावना तथा अवसर

प्रमुख संभावनाहरु

प्रशस्त कृषि योग्य भूमि, उद्योग तथा व्यापारको विकास भैरहेको र महेन्द्र तथा हुलाकी रामार्गसंग पक्की सडकको पहुँच भएको गौरादह नगरपालिकामा खाद्यन्न वाली, फलफुल, तरकारी, मत्स्यपालन, पशुपालन तथा दुग्ध उत्पादन, बैंक तथा सहकारीको विकास मार्फत रोजगारी सृजना र आर्थिक विकासको प्रशस्त संभावना रहेको छ । यस नगरपालिकाको विकासको संम्भावनालाई देहाय वमोजिम विशिष्टिकरण गर्न सकिन्छ ।

क) कृषि, मत्स्य तथा पशुपालन

गौरादह नगरपालिका लामो समयसम्म पानी नजम्ने समथल कृषि योग्य भूमि भएकोले यहाँ खाद्यन्य वाली लगायत तरकारी, फुलफुल र नगदेवालीको प्रशस्त संभावना रहेको छ । त्यसैगरी गाई, भैसी, बाख्रा, हास कुखुरा, बंगुर, माछा पालनको लागि उपयुक्त हावापानी भएकोले यहाँ विविध पशुपालन, दुग्ध तथा माछा मासु उत्पादनको पनि त्यतिकै सम्भावना रहेको देखिन्छ । नगरपालिका बाह्रै महिना संचालन हुने स्थाई पक्की सडकले महेन्द्र राजमार्ग र हुलाकी राजमार्गसंग जोडिएको र नगरपालिका भित्रका वस्ती र टोलहरुसम्म सडक संजालको विकास भैसकेकोले यहाँका कृषि तथा पशुजन्य उत्पादनहरुलाई नगरपालिका नजिकै रहेको प्रदेश नं १ का विराटनगर, ईटहरी, धरान, दमक, वितामोड, मेचीनगर, भद्रपुर लगायत देशका अन्य ठूला शहरहरुसम्म निर्यात गरी आर्थिक विकासका साथै नयाँ रोजगारी समेत सजृजना गर्न सकिने संभावना रहेको छ । यसको लागि नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र कृषि तथा पशुपालनको लागि उपयुक्त स्थानहरु छनौट गरी कृषिको विशिष्ट पकेट क्षेत्रको रुपमा विकास गर्नुपर्ने देखिन्छ भने स्थानीय कृषकहरुको क्षमता अभिवृद्धिको लागि आवश्यक तालिम, उन्नत मल विउ, आधुनिक कृषि औजार र स्थानीय वित्तिय संस्थाहरुबाट सहज र सुलभ दरमा कृषि ऋणको व्यवस्था गर्नु पर्दछ । साथै नगरपालिकामा भूमिगत पानीको राम्रो स्रोत भएकोले भूमिगत सिंचाईका पूर्वाधारमा स्थानीय कृषकहरुको पहुँच वृद्धि र सिंचाई/नगरहरुको पूर्वाधार निर्माणका योजनाहरु तर्जुमा गरी क्रमश कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ । कृषकहरुको खेती गर्ने जग्गाहरुको आकार हेर्दा प्राय लम्बाई धेरै र चौडाई कम

भएको देखिन्छ जसले गर्दा कृषकलाई खेतको सबै भूभागमा काम गर्न जान, अन्नवालीको सुरक्षा गर्न, सुविधाजनक खती गर्न समस्या भएको कारण दुई छिमेकी एक ट्रली मार्ग, प्रत्येक ट्रली मार्गलाई सहायक सडक हुँदै मुल सडक जोडने कार्यक्रमले आधुनिक कृषि विकासमा थप टेवा दिने छ ।

ख) उद्योग तथा व्यापार व्यवसायको विस्तार

गौरादह नगरपालिकामा कृषि, पशु तथा मत्स्यपालन तथा अन्य उत्पादनमूलक उद्योगहरुको राम्रो संभावना रहेको छ । नगरपालिकामा धान, मकै, गहुँ, आलु, गेडागुडी आदि प्रशस्त उत्पादन हुने गर्दछ र यस्ता खाद्यन्न तथा कृषि उत्पादनमा आधारित उद्योगहरुको विकास गर्न सकेको यसले स्थानीय उत्पादनले राम्रो मूल्य पाउने थिए भने यस्ता उद्योगहरुबाट सृजना हुने रोजगारले स्थानीय युवाहरु समेत लाभान्वित हुने देखिन्छ । गौरादह नगरपालिका महेन्द्र र हुलाकी दुवै राजमार्गसंग पक्की सडकले जोडिएको, भारतीय सिमाबाट समेत नजिक रहेको र वरीपरीमा अन्य ठूला शहर र बजार केन्द्रहरुको तुलनामा यस नगरपालिकामा उद्योग स्थापना गर्न सस्तो पर्ने भएकोले नगरपालिकाले उत्पादनमूलक ठूला उद्योगहरुलाई नगरपालिका भित्र आकृषित गर्नको औधोगिक मैत्री नीति र पूर्वाधारहरु विकास गर्न सकेको खण्डमा नगरपालिकाको आर्थिक विकासमा अझ योगदान पुग्नेछ । बढदो शहरीकरण र वित्तिय संस्थाहरुको विस्तारसंगै नगरपालिकाका मुख्य बजार केन्द्रहरुमा व्यापार व्यवसायको पनि त्यतिकै संभावना रहेको छ । गौरादह बजार, डिपु चौक, स्कुलचौन, ग्वालडुब्बा, डोरामारी, दामुना, दुधाली, कोहबरा, चप्रामारी जस्ता बजार केन्द्रहरुमा व्यवस्थित बजारको लागि पूर्वाधार विकास तथा विस्तार गर्न सकेको खण्डमा यहाँ थोक तथा खुद्रा व्यापारको राम्रो संभावना रहेको छ ।

ग) बैंक तथा सहकारी विकास

बढदो शहरीकरण, वस्ती तथा बजारको विकास र विस्तारसंगै नगरपालिकामा बैंक तथा सहकारीहरुको विकास पनि क्रमश बढदै गएको छ भने स्थानीयवासी र साना उद्यमीहरुको बैंक तथा सहकारीमा पहुँच पनि क्रमश बढदै गैरहेको छ । यस्ता बैंक तथा सहकारी क्षेत्रको विस्तार र विकाससंगै वित्तिय सेवा नगरपालिका वस्ती र घरधुरीसम्म पुगेको अवस्था छ जसले गर्दा छरिएर रहेको पूँजिलाई सहकारी र वैकिङ्को माध्यमबाट एकीकृत गरी लघु तथा घरेलु उद्योगहरुमा परिचालन गर्न सकिने प्रशस्त संभावना छ । विभिन्न किसिमका आर्थिक तथा सामाजिक पूर्वाधार विकास सम्बन्धी कार्यहरुको बृद्धि र विकासले वैकिङ्ग तथा सहकारी विकासको संभावनामा बृद्धि गरेको छ । नगरपालिकामा बढदै गएको यस्ता विकासको गतिविधिले वैकिङ तथा सहकारी विकासमा अभिबृद्धि हुने आशा लिन सकिन्छ ।

घ) व्यवस्थित र योजनाबद्ध वस्ती विकास

गौरादह नगरपालिकाको गठनसंगै नगरपालिका भित्रका मुख्य चौक र बजार केन्द्रहरुमा शहरीकरणले विस्तारै तिव्रता पाउदै गएको छ । वैदेशिक रोजगार र अन्य विभिन्न माध्यमबाट आर्जित धनबाट स्थानीय मानिसहरुमा शहरी जनजीवन र सेवा सुविधाको लागि बजार केन्द्र या नगरपालिका वाहिरका दमक, विर्तामोड, ईटहरी, विराटनगर, उर्लावारी जस्ता शहरहरु तर्फ बसाईसरी जाने प्रवृति समेत बढदै गैरहेको छ भने नगरपालिका भित्र

समेत नीजि क्षेत्रबाट आफुखुसी जग्गा प्लटिङ गरी घरघडेरीको विक्रीवितरण भैरहेको छ । जसले गर्दा नगरपालिकाको डिपु चौक लगायत वरीपरीका बजार र चौकहरुमा घडेरीको मूल्य दिनप्रतिदिन बढदै गैरहेको छ भने अव्यवस्थित वस्ती विकास र शहरीकरणको संभावना पनि त्यतिकै बढिरहेको छ । प्रदेश नं १ का ठूला शहरहरुको तुलनामा गौरादह नगरपालिकामा जग्गा सस्तो रहेको छ भने व्यवस्थित र योजनाबद्ध वस्ती विकासको लागि प्रशस्त ठाँउहरु समेत छ। गौरादहमा विजुली, खानेपानी, संचार र सडक जस्ता शहरी सुविधाहरु समेत पुगिसकेकोले नगरपालिकाले व्यवस्थित जग्गा विकास कार्यक्रम लागू गरी हाल भैरहेको जथाभावी जग्गा प्लटिङ तथा वस्ती विकासलाई वेलैमा नियन्त्रण गरी योजनाबद्ध र सुन्दर शहर निर्माण गर्न सक्ने समेत संभावना रहेको छ ।

ङ) परम्परागत शिप र प्रविधिको विकास तथा विस्तार

नगरपालिका भित्र बसोबास गर्ने विभिन्न जातजाती, भाषा, धर्म, सँस्कृति र क्षेत्र अनुसार स्थानीयबासीहरुमा स्थानीय तथा परम्परागत ज्ञान, सीप र प्रविधिहरु प्रचलनमा रहेको पाइन्छ । उक्त ज्ञान, सीप र प्रविधिहरु समयानुसार परिमार्जन हुँदै समेत आएका छन् । त्यसैगरी कृषि, व्यवसाय, शिक्षा तथा स्वास्थ्य जस्ता क्षेत्रमा विभिन्न निकायहरुबाट नागरिकहरुमा ज्ञान तथा सीपको हस्तान्तरण हुँदै आएको छ । उक्त सीप तथा प्रविधि हस्तान्तरण कार्यक्रमबाट वस्तु तथा सेवा उत्पादन गर्ने वातावरण निर्माण भएको छ । हाल नगरपालिका क्षेत्रमा सडक पूर्वाधार, यातायात, संचार सेवा र सुविधा तथा सूचना प्रविधिको विकासको शुरुवात भएकोले स्थानीय तथा परम्परागत ज्ञान, सीप र प्रविधि परिचालन र बृद्धि समेतमा सहयोग पुग्ने देखिन्छ ।

च) प्राविधिक जनशक्तिको विकास तथा परिचालन

अल्पकालिन तथा मध्यकालिन तालिमका माध्यमबाट नगरपालिका भित्रका ग्रामिण भेगका युवा जनशक्तिलाई थप ज्ञान र सिप दिलाउन सकिएमा यस नगरपालिकामा आवश्यक पर्ने दक्ष जनशक्तिको परिपूर्ति भई नगरपालिकाको आर्थिक विकासमा थप योगदान पुग्ने देखिन्छ । यसबाट नगरपालिकामा हुने आर्थिक कारोवारमा बृद्धि भई विभिन्न क्षेत्रसँग सम्बन्धित आर्थिक गतिविधिहरु समेत बढने सम्भावना देखिन्छ ।

प्रमुख अवसरहरु

क) कृषि तथा पशुपालनमा उन्नत प्रविधिको प्रयोग

गौरादह नगरपालिकामा कृषि उत्पादनको व्यवसायीकरण तथा बजारीकरणबाट नगरपालिकाको विकासमा फड्को मार्न संभव छ । सूचना तथा संचार प्रविधिमा आएको आमूल परिवर्तनसँगै कृषि प्रविधि उपयोग गरी नगरपालिकाको आर्थिक विकासको गतिलाई तिब्रता दिन सकिन्छ । खास गरी नगरपालिकामा बढी सम्भावनाको रुपमा देखिएको खाद्यन्न, तरकारी, पशुपालन, दुध, मत्यपालन, नमुना कृषि कार्यक्रम, कृषि पर्यटन, माछामासु लगायतको उत्पादनलाई यससँग जोडन सकिन्छ।

ख) दक्ष जनशक्ति उत्पादन र परिचालन

यस नगरपालिकामा प्राविधिक र व्यवहारिक शिक्षा, परामर्श र अवसरको अभावका कारण स्थानीय उत्पादनशिल जनशक्ती विशेष गरी ठूलो संख्यामा युवाहरु विदेश तथा शहर पलायन हुने गरेका छन् । यसका साथै देश तथा वाह्य बजारमा प्राविधिक सीपयुक्त मानव संसाधनको अत्यधिक माग रहेको छ । फलस्वरुव यस नगरपालिकामा कार्यरत सरकारी, गैर सरकारी र नीजि क्षेत्रको लगानी तथा साझेदारीमा नगरपालिकाका मानविय शक्तिलाई दक्ष र शिपयुक्त बनाउन सकिने अवसर नगरपालिकाको लागि रहेको छ ।

ङ) संस्थागत क्षमता तथा सुशासन अभिवृद्धि

प्रभावकारी विकास प्रक्रियामा संस्थागत विकास, श्रोत परिचालन तथा सुशासन प्रमुख माध्यमको रुपमा रहेको हुन्छ । नेपालको समग्र विकास प्रक्रियामा जस्तै यस नगरपालिकाको विकास प्रक्रियामा संस्थागत विकास, श्रोत परिचालन र सुशासन सम्बन्धि समस्याहरु विद्यमान रहेका छन् । फलस्वरुप विकास कार्यहरु परिमाणमुखी र प्रभावकारी हुन सकेका छैनन । यस सम्बन्धी उपलब्ध संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था, औजार तथा रणनीतिहरुको राजनीतिक, प्रशासनिक र नागरिक स्तरबाट समेत परिपालना गर्न सके नगर विकासको अवधारणा अनुसार विकास कार्यलाई दिशानिर्देश गरी अपेक्षित परिणाम तथा प्रभावकारीता हासिल गर्न संभव हुनेछ । नगरपालिकामा अन्य अवसरहरु निम्न वमोजिम छनः

- पूर्व पश्चिम महेन्द्र राजमार्ग र हुलाकी राजमार्गसंग सहज पहुँच ।
- नगरपालिका भित्र सबै वडाहरुमा सडक संजालको विकास भैसकेको ।
- विद्युत र संचार पूर्वाधारको विकास भैसकेको ।
- पर्याप्त उर्वर कृषि भूमि ।
- साँस्कृतिक तथा जातिय विविधता ।
- व्यवस्थित वस्ती विकासको लागि पर्याप्त उपयुक्त स्थानहरु ।
- स्थिर र निर्वाचित स्थानीय सरकार ।
- भूमिगत पानीको स्रोत भएको ।
- पर्याप्त बजार र आर्थिक गतिविधिहरु भैरहेको ।
- प्रदेश र संघीय सरकारबाट विभिन्न योजना तथा कार्यक्रमहरु संचालन भैरहेको ।

३.४ निर्देशक सिद्धान्त

नगरपालिकाको समग्र विकास गर्न र यस आवधिक योजनाले राखेको दीर्घकालीन सोंच तर्फ उन्मुख हुँदै लक्ष्यमा पुग्न विभिन्न कार्यक्रमहरुको संचालनका साथै योजनावद्ध प्रयासहरु तर्फ अघि बढ्न केही निर्देशक सिद्धान्तहरु अपनाइनु पर्ने हुन्छ जुन, यसप्रकार छः

क) व्यवसायिक कृषि, वाली विविधिकरण तथा खाद्य सुरक्षा

- नगरपालिकामा कृषि विकासको संभाव्य क्षेत्रहरु पहिचान गरी संभाव्य पकेट क्षेत्र अनुसार कृषि विकास योजना कार्यान्वयन गरिदै लगिनेछ ।
- कृषकहरुलाई व्यवसायिक कृषि तर्फ आकर्षित गराइने छ र नयाँ कृषिका संभावनाहरुलाई खोजी गरी 'कृषि पकेट क्षेत्र'को कार्ययोजना बनाई अघि बढाइने छ ।
- खाद्य सुरक्षाका लागि कृषि तथा पशुजन्य उत्पादन वृद्धिका लागि विशेष कार्यक्रम संचालन गरिनेछ तथा आवश्यका अनुसार वैकिल्पक व्यवस्था समेत गरिनेछ ।
- फलफूल तथा नगदेवालीलाई प्राथमिकता दिइ नगरपालिकालाई अत्मनिर्भर बनाइनेछ ।
- कृषिवाली विविधिकरण र यान्त्रिकीकरणद्वारा कृषि विकासका कार्यक्रम संचालन गर्दै लगिने छ साथै कृषि पेशामा लाग्नका लागि अभिमुखीकरण तालिम संचालन गर्दै लगिने छ ।
- दमक, विर्तामोड, विराटनगर, ईटहरी, धरान जस्ता ठूला शहरहरुसंग सहज सडक पहुँच भएकोले स्थानीय तरकारीलाई निर्यात गर्नको लागि विशेष योजना अगाडि ल्याइने छ ।
- कृषि सडक र सामुदायिक भकारी भण्डार गृहको व्यवस्था गरिने छ ।
- मत्यपालन, नमुना कृषि कार्यक्रम र कृषि पर्यटन विकासको लागि पूर्वाधार निर्माण र नीति ल्याईने छ ।

ख) पर्यटन विकासद्वारा आर्थिक गतिविधिमा योगदान

- नगरपालिकाको पर्यटन गुरुयोजना तर्जुमा गरी सो अनुसार कार्य अगाडि बढाइने छ ।
- नगरपालिकाको प्रमुख पर्यटकीय गन्तव्य स्थलहरु पहिचान गरी तिनको सुधार र व्यवस्थित गर्न प्राथमिकताका साथ कार्यक्रम अगाडि बढाइने छ ।
- नगरपालिकामा पर्यटन विकास र प्रवर्द्धनको लागि पर्यटन मैत्री वातावरणको सृजना गर्दै नयाँ पर्यटन पूर्वाधारहरुको विकास गरिने छ र पर्यटकहरु भित्र्याउने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- प्राकृतिक, धार्मिक तथा साँस्कृतिक पर्यटन, ग्रामीण पर्यटन, पर्या-पर्यटन जस्ता पर्यटकीय कार्यक्रमहरुद्वारा नगरपालिकामा निजी क्षेत्रलाई पर्यटनमा लाग्न प्रोत्साहन गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ।
- सार्वजनिक निजी साझेदारीको नीतिअनुसार पर्यटन व्यवसायको विकास तथा बिस्तार गरिनेछ ।

ग) औद्यगिक विकासद्वारा आर्थिक गतिविधिमा योगदान

- उद्योगको स्थापना र विकासको लागि लगानी मैत्री वातावरणको सृजना गर्दै स्वदेशी तथा विदेशी लगानी कर्ताहरुलाई भित्र्याउने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- निजी क्षेत्रको प्रवर्द्धन र विकासमा टेवा पुऱ्याई आधारभूत उद्योग प्रवर्द्धन गर्ने तथा सुशासनको प्रत्याभूति गराईनेछ ।
- स्थानीय नगदेवाली र फलफुलको विकासको लागि विशेष योजनाहरु तर्जुमा गरी कृषि आधारित उद्योगहरुको विकास गरिने छ ।
- कृषिजन्य एवं अन्य स्वदेशी वस्तु र सेवामा आधारित तुलनात्मक लाभ एवं बढी अग्रपृष्ठ सम्बन्ध भएका उद्योगहरूलाई विशेष प्राथमिकता दिदै निर्यात वृद्धिमा उच्च टेवा पुऱ्याइने नीति अवलम्वन गरिनेछ ।

- कृषि उपजमा आधारित उद्योगहरु स्थापनाको लागि पूर्वाधार निर्माण गर्ने कार्यक्रमहरुलाई प्राथमिकता दिईने छ ।
- नगरपालिकामा औद्योगिक क्षेत्रको विकास गरी औद्योगिक विकासलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।
- नगरपालिकाको निर्माण तथा योजना मापदण्ड र भू-उपयोग योजनाले निर्देशित गरे अनुसार औधोगिक क्षेत्र तोकी उक्त स्थानमा उद्योगहरुको लागि आवश्यक पूर्वाधार निर्माण गरिनेछ ।
- नगरपालिकाका ग्रामीण भेगमा बैंकिङ तथा सहकारी सेवाको पहुँचमा बृद्धि गरिने छ ।

घ) पूर्वाधार विकास मार्फत समृद्धि हासिल गर्ने

- प्रदेश र केन्द्र तहबाट स्थानीय स्तरमा संचालन हुने पूर्वाधार सम्वन्धी कार्यक्रमहरुमा नगरपालिकाबाट आवश्यक समन्वय गरिनेछ ।
- नगरपालिकाको पूर्वाधारहरुको मर्मत संभार गर्नको लागि नगरपालिका मातहत रहेनगरी कार्य टोली (Work Team) गठन गरी परिचालन गरिने छ ।
- नगरपालिका भित्र शहरी पूर्वाधारहरुको विकास र स्तरोन्नती गरी नगरवासीलाई स्तरीय शहरी सेवा र सुविधाहरु प्रदान गरिनेछ ।
- नगरपालिकाको परिचय र पहिचान झल्कने पूर्वाधार तथा धरोहरको विकास गरिनेछ ।
- जनसहभागिताको माध्यमबाट स्थानीय पूर्वाधार विकासमा स्थानीय स्रोत, साधन र सीप परिचालन गर्ने अवधारणा तथा कार्यशैली अवलम्वन गरिनेछ ।
- स्थानीय पूर्वाधार विकासमा संलग्न दातृ निकायबीच सामजस्यता कायम गर्दै उपलव्ध स्रोतको प्रभावकारी उपयोग गरिनेछ ।
- नगरपालिकाको रणनैतिक पूर्वाधार तथा बढी भन्दा बढी जनताहरु लाभान्वित हुने योजना निर्माणलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।
- पूर्वाधार विकास गर्दा वातावरण मैत्री, मितव्ययी तथा आवश्यकतामूखी नीति अनुशरण गरिनेछ ।

ङ) लक्षित क्षेत्र र समुदायको विकास तथा सामुदायिक सहभागिता

- सामाजिक परिचालनको माध्यमबाट महिला, वालवालिका र पिछडिएको तथा सीमान्तकृत वर्ग आदिवासी, जनजाति, दलित समुदायको सशक्तिकरण गरिनेछ ।
- जनसवलीकरणको माध्यमबाट लोकतान्त्रिक अवधारण पछ्याउँदै लक्षित वर्गको संलग्नतामा विकास कार्यहरु संचालन गरिनेछ ।
- लक्षित समूहलाई मध्यनजर गर्दै कृषि, व्यापार व्यवसाय, उद्योग र पर्यटनको विकास गरी गरिवी न्यूनीकरणमा जोड दिइनेछ ।

च) वातावरण सन्तुलन तथा दिगो विकास

- नगरपालिकाको फोहोर व्यवस्थापनको लागि कुहिने र नकुहिने फोहोर छुट्याई व्यवस्थापन गर्ने नीति अनुसरण गरिनेछ र दीर्घकालीन स्यानिटरी ल्याण्डफिल साइटको निर्माण र संचालन गरिनेछ ।
- स्थानीय श्रोत र सम्पदाको अध्ययन, संरक्षण र व्यवस्थापन गरी दिगो विकास हासिल गरिनेछ ।

- प्राङगारिक खेति र पर्यावरणीय (अनुकुल) कृषिमा जोड दिइनेछ ।
- भौतिक पूर्वाधार विकास तथा संरचना निर्माण सम्बन्धी कार्यलाई वातावरणमैत्री बनाइनेछ ।
- जलवायु परिवर्तनबाट उत्पन्न समस्या निराकरणको लागि न्यूनीकरण तथा अनुकुलनको उपायहरु अवलम्बन गरी समग्र नगरपालिकाको विकास गरिनेछ ।
- प्राकृतिक श्रोतको दीगो विकासका साथै वातावरणमैत्री विकास अवधारणा अनुसार विकासका कार्यहरु संचालन गरिनेछ ।
- बाढी, डुबान र कटानको समस्यालाई न्यूनीकरण गर्नेको लागि नदी तटीय क्षेत्र र स्थानीय सिंचाई नहर/कुलोहरुमा वृक्षारोपण, तटबन्ध र ग्याविन वालको निर्माण गरिनेछ ।
- सीमसार क्षेत्रहरुको संरक्षण र संवर्द्धनका कार्यक्रमहरु संचालन गरिनेछ ।
- स्थानीय उपभोक्ता समूहहरुलाई प्रभावकारी र उत्तरदायी बनाईनेछ ।

छ) संस्थागत क्षमता विकास

- नगरपालिकाको काम कारवाहीलाई सूचना प्रविधि मार्फत चुस्त, सहज र पारदर्शी बनाई सुशासन कायम गरिने छ ।
- नगरपालिका र वडा कार्यालयहरुमा सहायता कक्षको निर्माण गरी जनतालाई सहज र छिटो सेवा प्रदान गरिनेछ ।
- नगरपालिकाको कायम दरबन्दीमा पदपुर्ती गरी आवश्यक विज्ञ, प्राविधिक र अन्य कर्मचारीको पदपुर्ती गरिने छ ।
- नगरपालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरुलाई आवश्यक तालिम, शैक्षिक भ्रमण र अभिमुखीकरण गरी आधुनिक सूचना प्रविधी/प्रणाली मैत्री बनाईनेछ ।
- नगरपालिका र वडा कार्यालयहरुमा क्षतिपूर्ति सहितको नागरिक वडापत्र राखी पूर्ण रुपमा कार्यान्वयनमा ल्याईनेछ ।
- जथाभावी वस्ती विकास तथा घरहरु निर्माणलाई नियमन र नियन्त्रण गर्नको लागी नगरपालिकाको निर्माण मापदण्ड (विल्डिङ वाईलज) र भवन संहिता (विल्डिङ कोड) लाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गरिने छ ।
- नगरपालिका भित्र हुने घर निर्माणको नक्शापासलाई व्यवस्थित गर्न सूचना प्रविधिमा आधारित (EBPS) प्रणाली जडान गरी लागू गरिने छ ।
- विकास आयोजना छनौट प्रकृयामा लक्षित वर्ग, दलित, जनजाति, आदिवासी समुदायको सहभागिता सुनिश्चित, अर्थपूर्ण र प्रभावकारी बनाइनेछ ।
- उपभोक्ता समितिलाई आयोजना निर्माण तथा संचालन सम्बन्धी तालिमको व्यवस्था गर्नुका साथै आयोजना संचालनलाई प्रभावकारी तथा पारदर्शी बनाइनेछ ।
- महिला, बालबालिका लगायत लक्षित वर्गको संस्थागत र क्षमता विकास गरी विकास व्यवस्थापन तथा निर्णय प्रक्रियामा लक्षित वर्गको संलग्नता सुनिश्चित र प्रभावकारी बनाइनेछ ।

- नगरपालिकाबाट हुने कार्यसम्पादन र सेवा प्रवाहलाई अझ प्रभावकारी बनाउन नागरिकको गुनासो सुनवाई तथा तत्काल सम्वोधन गर्नको लागि सूचना प्रविधि प्रणालीको विकास गरिने छ भने गुनासो सुनवाई तथा सम्बोधन कार्यविधि तर्जुमा गरिने छ ।
- स्थानीय सरकारको दैनिक कार्यसम्पादन र सेवा प्रवाहलाई अझ सशक्त र प्रभावकारी बनाउन आवश्यक ऐन, कानुन, निर्देशिका र कार्यविधिहरुको क्रमश तर्जुमा गर्दै लगिने छ।

ज) सामाजिक समावेशीकरण तथा अवसरमा समानता

- योजना तर्जुमा तथा संचालन प्रक्रियालाई अझ बढी समावेशी र सहभागितामूलक बनाई उपलब्ध श्रोत साधनको अधिकतम परिचालन गरी सन्तुलित विकासमा जोड दिइनेछ ।
- स्थानीय श्रममूलक प्रविधिमा जोड दिई विकास निर्माण कार्य अगाडी बढाइनेछ तथा स्थानीय उत्पादन वृद्धिमा विशेष ध्यान केन्द्रित गरिनेछ ।
- आमा समूह, महिला समूह तथा संजाल, कृषक समूह, उपभोक्ता समूहहरुलाई सशक्त बनाई समावेशी समानताको नीति अपनाइनेछ ।
- महिला, बालबालिका लगायत लक्षित वर्ग, दलित, जनजाति, आदिवासीको कार्यक्रम व्यवस्थित रुपमा तर्जुमा तथा प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गरी मूलप्रवाहीकरण गरिनेछ ।

झ) स्थानीय सुशासन तथा जनउत्तरदायित्व

- नगरपालिका र स्थानीय सरोकारवालाहरुबीच समन्वयमा योजना कार्यान्वयन गरिने परिपाटीको विकास गरिनेछ ।
- संस्थागत सुढृढीकरण, गुणस्तरियता, पारदर्शिता तथा दीगोपनालाई विकास कार्य संचालनको प्रमुख रणनीतिको रुपमा अपनाइनेछ ।
- स्थानीय सुशासन तथा जनउत्तरदायित्व अभिवृद्धिका लागि साझेदारहरु बीच नियमित अन्तरक्रिया, छलफल र वहसका माध्यमबाट विकास निर्माण कार्यलाई अझ बढी समन्वयात्मक र सहभागितामूलक बनाउदै नागरिक समाजलाई सक्रिय रुपमा परिचालन गरिनेछ ।
- संस्थागत सुशासन कायम गर्दै भ्रष्टचारमुक्त कार्यविधि अपनाईनेछ ।
- सूचनाको हक सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाको लागि आवश्यक संयन्त्रको विकास गरी सूचना उपलब्धताको सुनिश्चितता गरिनेछ ।
- योजना कार्यान्वयनको लागी नगरपालिकामा अनुगमन संयन्त्र तयार गरी परिचालन गरिने छ साथै प्रगती समीक्षा नियमित रुपमा गरिनेछ ।
- आन्तरिक र अन्तिम लेखा प्रतिवेदनहरु समयमै सम्पन्न गरी यस्ता प्रतिवेदनहरु उपर सार्वजनिक सुनवाई र सामाजिक लेखा परिक्षण सम्पन्न गरिने छ ।
- नगरपालिकाका प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत, प्राविधिक र शाखा प्रमुखहरुसंग कार्यसम्पादन करार गरिने छ ।

ञ) सामाजिक न्याय तथा मानव अधिकार

- सरकारी, गैर सरकारी तथा निजी क्षेत्रको संस्थागत संरचनामा विपन्न एवं सीमान्तकृत वर्गको अर्थपूर्ण सहभागितालाई सुनिश्चित गरिनेछ ।
- सामाजिक परिचालनलाई स्थानीय समुदायको सशक्तिकरणको प्रमुख रणनीतिको रुपमा संचालन गरिनेछ र यस कार्यमा स्थानीय सहजकर्तालाई परिचालन गरिनेछ ।
- समाजमा पिछडिएको वर्ग, आदिवासी, दलित, जनजाति, महिलाहरुको विकास र सहभागिताका लागि विशेष कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
- ज्येष्ठ नागरिक वृत्ति लगायत अन्य सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम प्रभावकारी रुपमा संचालन गर्ने वातावरण बनाई यसको प्रभावकारिता अध्ययन मूल्याङ्कन गरिनेछ ।
- नगरपालिका भित्र रहेका उद्योगहरुमा कार्यरत मजदुरहरुको भविश्यको लागि नगरपालिका, उद्योग र मजदुरहरुको सहकार्यमा मजदुर कल्याण कोष खडा गरिनेछ ।
- लक्षित वर्ग, महिला, वालवालिका, अपांग आदिलाई विकासको मूल प्रवाहमा समाहित गर्न र नगरपालिकाबाट हुने सेवाहरुमा पहुँच वृद्धि गर्न विभिन्न सचेतनाका कार्यक्रमहरु नियमित रुपमा गरिने छ ।
- वालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतीलाई पूर्ण रुपमा लागू गरिने ।

ट) समुदाय, निजी क्षेत्र एवं गैरसरकारी संस्थाको परिचालन

- सेवा प्रवाह तथा पूर्वाधार विकास कार्यमा सार्वजनिक, निजी, सामुदायिक तथा सार्वजनिक-निजी साझेदारी अवधारणा अवलम्वन गरिनेछ ।
- निजी क्षेत्रलाई विकास निर्माणमा परिचालन गर्नका लागि स्थानीयस्तरमा लगानीमैत्री वातावरण निर्माणका साथै वाह्य श्रोत तथा साधनको अधिकतम परिचालन गरिनेछ ।
- समुदाय, निजी क्षेत्र तथा गैर सरकारी संस्थाहरु जस्ता साझेदारहरु बीच अन्तरक्रिया छलफल र वहसका माध्यमबाट विकास निर्माण कार्यलाई अझ बढी समन्वयात्मक, सहभागितामूलक र प्रभावकारी बनाइनेछ।
- सरकारी, गैर सरकारी तथा सामुदायिक संस्थाको संरचनामा विपन्न एवं सीमान्तकृत वर्गको अर्थपूर्ण सहभागितालाई सुनिश्चित गर्ने नीति लिइनेछ ।
- सार्वजनिक सेवा तथा कार्यक्रमको पारदर्शिता, प्रभावकारिता र उत्तरदायित्वको अभिवृद्धिका लागि उपलब्ध कानूनी व्यवस्था अनुसार सार्वजनिक सुनुवाई, सामाजिक परीक्षण, नागरिक अनुगमन तथा निगरानीको औजारहरु प्रयोग गरी सुधारका प्रतिबद्धताको पालना गरिनेछ ।

ठ) नतिजामूलक अनुगमन प्रणाली

- योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्दा स्थानीय तह पुनर्संरचना अनुसार नगरपालिका मातहत रहने विषयगत कार्यालयहरुको समन्वय र समझदारीमा अगाडि बढाइने छ ।
- योजना कार्यान्वयनको लागी नगरपालिकामा अनुगमन संयन्त्र तयार गरी परिचालन गरिने छ साथै प्रगती समीक्षा नियमित रुपमा गरिनेछ ।

- योजनाहरुको अनुगमन गर्दा नतिजामुखी खाका अनुसार गरिनेछ।
- आयोजना तथा कार्यक्रमको तेश्रो पक्षद्वारा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिनेछ।
- नगरपालिकाबाट हुने विकास निर्माण र अन्य कार्यहरुको बारेमा नियमित रुपमा सार्वजनिक सुनवाई र सामाजिक लेखा परिक्षण गरिने छ।
- कार्य सम्पादनको आधारमा राम्रो काम गर्ने कर्मचारी, संघ, संस्था तथा निकायलाई प्रोत्साहन गरिनेछ।

३.५ सोंच, लक्ष्य तथा उदेश्य

३.५.१ दिर्घकालिन सोंच

दीर्घकालिन सोचलाई नगरपालिकाको दीर्घकालको आदर्शको रुपमा लिन सकिन्छ। दीर्घकालिन सोंच भन्नाले वर्तमानको अवस्थाबाट निश्चित भविश्यमा पुग्न सकिने एक ईच्छित अवस्था हो। यसको लागि नगरपालिकामा उपलब्ध स्रोत, साधन, सम्भाव्यतालाई सदुपयोग गर्दै नगरपालिकाको मुख्य समस्या र चुनौतीहरुलाई सामना गर्न तयार बनाउन सक्नु पर्दछ। दीर्घकालीन सोंच एक आवधिक योजनामा मात्र प्राप्त गर्न सकिने सोंच नभएतापनि आवधिक योजनाले यसलाई अगाडी बढाउन मद्दत गर्दछ।

समग्र राष्ट्र र सम्बन्धित प्रदेशको दीर्घकालीन सोंच तब मात्र पूरा हुन सक्दछ जब स्थानीय तहले त्यसका योजनाका उद्देश्य र लक्ष्यमा सहयोग पुऱ्याउँदछ। त्यसैले यस गौरादह नगरपालिकाको योजना तर्जुमा गर्दा केन्द्रीय सरकारले तर्जुमा गरेको राष्ट्रिय दीर्घकालीन सोंच (समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली), त्यसमा अन्तर्निहित लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति आदिलाई पनि ध्यान दिईएको थियो भने प्रदेश नं १ को दीर्घकालीन सोंच (स्वच्छ, सुखी र समुन्नत प्रदेश), अन्तर्निहित लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीतिलाई समेत आधार मानि नगरपालिकाका जनप्रतिनिधिहरु, स्थानीयवासी, बुद्धिजीवि र समाजसेवी, राजनीतिकर्मी आदिहरुसंग व्यापक छलफल र परामर्श समेत गरिएको थियो। यसका साथै नगरपालिकाको सम्भावना तथा अग्रणी क्षेत्रहरुको समेत विश्लेषण गरिएको थियो। यसरी केन्द्रिय र प्रदेश सरकारको लिएको दिर्घकालिन सोंच, त्यसमा भएका लक्ष्य, उदेश्य र रणनीतिहरुका साथै नगरपालिकाको संभावना तथा विकासका अग्रणी क्षेत्रहरुलाई समग्र विश्लेषण गर्दा गौरादह नगरपालिकाको "एकिकृत शहरी विकास योजना – २०७५" ले निर्दिष्ट गरेको दिर्घकालिन सोंच नै आगामी १०-१५ बर्षको लागि उपयुक्त दिर्घकालिन सोंच हुने देखिएकोले यस आवधिक योजनाको लागि समेत सोही दिर्घकालिन सोंचलाई निरन्तरता दिएको छ, जुस यस प्रकार छः

"गौरादह नगरको समृद्धि र सर्वांगिण विकास
कृषि, उद्योग र शिक्षा नै यसको उच्चतम निकास"

गौरादह नगरपालिकाको अधिकांश लगानी भौतिक र सामाजिक पूर्वाधार विकास तथा कृषिको बिकास र रोजगार प्रवर्द्धनमा नै केन्द्रित भैइरहेको छ। सडक तथा पुल निर्माण, विद्यालय तथा स्वास्थ्य चौकीहरुको भौतिक संरचना निर्माण र मर्मत संभार, गुणस्तरिय शिक्षा र प्राविधिक शिक्षामा जोड दिइ स्थानीयबासीको रोजगारी

बढाउने लक्ष्य नगरपालिकाले लिएको छ। त्यस्तै यो नगरपालिकामा कृषि उत्पादनमा खास गरी धान, मकै, गहुँ लगायत तरकारी खेती, आलु, फलफुल र पशुपालनको अत्यन्तै सम्भावना रहेको छ। यहाँको कृषि उत्पादनलाई प्रदेश नं १ को राजधानी विराटनगर लगायत प्रदेशका ठूला शहरहरु ईटहरी, धरान, दमक, विर्तामोड, मेचीनगर र अन्य मुख्य व्यापारिक केन्द्रहरुमा निकासी गरी ठूलो आर्थिक लाभ लिन सकिन्छ। यहाँको हावापानी र जमीन कृषिको लागि उपयुक्त रहेको, सडकको पूर्वाधार राम्रो रहेकोले कृषिमा आधारित उद्योगहरु लगायत अन्य उत्पादनमूलक र निकासीजन्य उद्योगहरुको समेत सम्भावना रहेको हुँदा कृषि क्षेत्रको विकासबाट नगरपालिकाको पहिचान र सम्वृद्धिको आधार बन्न सक्ने भएकोले नगरपालिकाको दिर्घकालिन सोंचमा कृषि र उद्योगलाई जोड दिईएको छ।

दीर्घकालीन सोंचले समेटेको विषय तथा शव्दावलीहरुको अर्थ

समृद्धि

समृद्धि शब्दको अर्थ वृहत नेपाली शब्दकोषमा समृद्ध हुनाको भाव वा अवस्था, सम्पन्नता, उन्नती, अभ्युदुय, बढिबढाउ भन्ने छ। यसले गौरादह नगरपालिका भविश्यमा सम्पन्न, उन्नतशील, उन्नत तथा सामाजिक, आर्थिक, पूर्वाधार लगायत शहरी गतिविधिले पूर्ण नगरको रुपमा विकास गर्नुपर्ने विषयलाई समेटेको छ। नगरपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमाको दीर्घकालीन सोंचमा समाविष्ट संमृद्धि शव्दले तल उल्लेख गरिएको विषयलाई समेट्न खोजिएको छ;

- शिक्षा र स्वास्थ्य सेवामा समृद्ध।
- पूर्वाधार विकासमा समृद्ध।
- आर्थिक (उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय, रोजगार) विकासमा समृद्ध।
- नगरपालिकाको सेवा सुविधा प्रवाहीकरणमा समृद्ध।

सर्वाङगिण

सर्वाङ्गिण शब्दको अर्थ वृहत नेपाली शब्दकोषमा सवै अंगको, सबै अंगमा व्याप्त वा पूर्ण, सवै अंगले युक्त, सम्पूर्ण पक्षसित सम्बन्धित, चौतर्फी (विकास, उन्नती आदी) भन्ने छ। यसले गौरादह नगरपालिकाको सम्पूर्ण पक्षसंग सम्बन्धित या चौतर्फी (भौतिक, सामाजिक, आर्थिक, वातावरणिय, संस्थागत) विकास भन्ने बुझाउछ।

कृषि

दिर्घकालिन सोंचको कृषि शब्दले निम्न क्षेत्रहरु समेटेको छः

- व्यवसायिक कृषि (तरकारी, आलु, फलफुल) तथा पशुपालन, मत्स्यपालन र दुग्ध विकास।
- सिंचाई पूर्वाधारको विकास
- कृषि पकेट क्षेत्र विकास।
- उच्च उत्पादकत्व।
- सहज बजार पहुँच र उचित मूल्य।
- कृषि सामाग्री, मल, बिज, प्रविधि, तालिम र सहज ऋणको व्यवस्था।

- कृषि सडक र भण्डार गृहको व्यवस्था ।
- कृषि विद्युतीकरण ।

उद्योग

दिर्घकालिन सोंचको "उद्योग" शब्दले निम्न क्षेत्रहरु समेटेको छः

- औधोगिक क्षेत्रको पहिचान र पूर्वाधार विकास ।
- साना तथा घरेलु उद्योगहरुको प्रवर्द्धन र विकास ।
- मजदुरको उपलब्धता र दक्ष जनशक्तिको विकास ।
- कृषि तथा फलफुलमा आधारित निकासीजन्य उद्योगहरुको विकास ।
- दुध, अण्डा, माछा र मासुमा आधारित उद्योगहरु ।
- स्थानीय उद्यमी तथा व्यापारीहरुलाई सहज ऋणको व्यवस्था ।
- स्थानीय उद्योगहरुमा रोजगार सृजना र आर्थिक उन्नती ।
- उद्योगहरुको विकास मार्फत नगरपालिकाको राजश्व र आन्तरिक आयमा वृद्धि

३.५.२ लक्ष्य

गौरादह नगरपालिकाको समग्र विकासका लागि कृषिको आधुनिकीकरण, व्यापार व्यवसाय र उद्योगहरुको विकास गर्दै आर्थिक एवं सामाजिक स्तरमा बृद्धि, वातावरण एवं दिगो पूर्वाधारहरुको विकास, स्वावलम्वी एवं आत्मनिर्भर नागरिक तयार गरी सभ्य, सुसंस्कृत, सुशासनयुक्त समाजको निर्माण गर्ने मुख्य लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ । साथै यस योजनाका निम्न लक्ष्यहरु रहेका छन् :

१) नगरपालिकालाई कृषि र उद्योगको लागि उपयुक्त क्षेत्रको रुपमा विकास गर्ने ।
२) नगरपालिकामा सामाजिक, आर्थिक र भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्ने ।
३) नगरपालिकाको विद्यमान स्रोत, साधन र सम्पदाको प्रयोग गरी आर्थिक वृद्धि गर्ने ।

३.५.२ उदेश्य

नगरपालिकाको समष्टिगत उद्देश्यहरु यसप्रकार छन्:

१. नगरपालिकालाई तरकारी, खाद्य उत्पादन, माछा, मासु, दूधमा आत्मनिर्भर बनाउने ।
२. नगरपालिकालाई आधारभूत पूर्वाधारले सम्पन्न बनाउने ।
३. नगरपालिकामा लगानी मैत्री वातावरणको सृजनाद्वारा कृषि, उद्योग तथा व्यापार/व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्ने ।
४. नगरपालिकामा शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार शान्ति–सुरक्षा जस्ता आधारभूत अधिकारको विकासको लागि उपयुक्त वातावरण निर्माण गर्दै उत्पीडित, असहाय, गरीब, बालबालिका, अशक्त, वृद्धवृद्धाहरुको हक अधिकार र सहभागिता सुनिश्चित गरी सामाजिक सुरक्षाको व्यवस्था गर्ने ।

५. वातावरण संरक्षण र सम्वर्धन गर्दै स्वच्छ, सफा, हराभरा र सुरक्षित शहर निर्माण गर्न पूर्वाधार तथा भवनहरुको निर्माण कार्य प्रचलित मापदण्ड र निर्माण संहिता अनुसार गर्ने/गराउने ।
६. रतुवा, गौरिया, किस्ने, रामचन्द्रे र डोरामारी खोलाको डुबान र कटानलाई व्यवस्थित गरी नगरवासीलाई बाढी, डुबान र कटानको समस्याबाट मुक्त गर्ने ।
७. नगरपालिका र वडा कार्यालयहरुको आन्तरिक क्षमता अभिवृद्धि गर्दै सेवा सुविधालाई प्रभावकारी एवं सर्वसुलभ बनाई जनउत्तरदायी स्थानीय सरकारको विकास गर्ने ।
८. नगरपालिकाबाट सम्पादन र प्रवाह हुने सेवा सुविधाहरुलाई प्रविधियुक्त बनाई सुशासनलाई अझ शसक्त र प्रभावकारी बनाउने ।

३.६ रणनीति तथा प्राथमिकता

यस आवधिक योजनाले निर्दिष्ट गरेका लक्ष्य र उदेश्यहरु प्राप्त गर्नेको लागि निम्न वमोजिमका रणनीति र कार्यनीतिहरु प्रस्ताव गरिएको छः

१. नगरपालिकामा कृषि, व्यापार र उद्योग विकासको लागि पूर्वाधार विकास कार्यलाई तिव्रता दिने ।
२. नगरपालिकाका सम्पूर्ण जनसंख्यालाई खानेपानी, विद्युत, टेलिफोन सेवाको सुनिश्चितता गर्ने ।
३. भू-उपयोग योजना तयार गरी क्रमश कार्यान्वयन गर्दै जाने ।
४. उद्योग तथा व्यापार व्यवसायी मैत्री कार्यनीति अबलम्बन गर्ने ।
५. नगरवासीको लागि आवश्यक शिक्षा, स्वास्थ्यका पूर्वाधारहरुको विकास र विस्तार गर्दै जाने ।
६. नगरपालिकाको लागि आवश्यक दक्ष जनशक्ति पहिचान गरी सो मुताविक कार्ययोजना बनाउने ।
७. उत्पीडित, सीमान्तकृत, अल्पसंख्यक तथा अति विपन्न, दलित, जनजाति, आदिवासी समुदायलाई लक्षित हुनेगरी रोजगारीमूलक तथा क्षमता विकासका कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
८. भवन र अन्य भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्दा भवन निर्माण मापदण्ड र भवन संहिता कडाईका साथ कार्यान्वयन गर्ने ।
९. विपद व्यवस्थापन तथा नागरिक सुरक्षा व्यवस्थापनको लागि पूर्व जानकारी, पूर्व तयारी, न्यूनीकरण, व्यवस्थापन र पुनर्स्थापना सम्बन्धी कार्य संचालन गर्दै जाने ।
१०. वातावरण संरक्षण र प्राकृतिक प्रकोपको न्यूनीकरण सम्बन्धी प्रष्ट नीति ल्याउने ।
११. वातावरण सुधार र फोहोर व्यवस्थापनको लागि फोहोरको बहु-उपयोगको व्यवस्था शुरुदेखिनै अवलम्बन गर्ने ।
१२. भौतिक संरचनालाई अपांग मैत्री र वातावरण मैत्री बनाउने ।
१३. रोजगारीमुलक व्यवसायको विकास र प्रवर्द्धनको लागि पहल गर्ने ।
१४. विकास आयोजना तय गर्ने र बजेट विनियोजन गर्ने कार्यलाई पहुँचमा आधारित प्रणालीलाई निरुत्साहित गर्दै वास्तविक आवश्यकताको सिद्धान्तलाई अनुशरण गरी योजना तथा कार्यक्रम तय गर्ने।

१५. स्थानीय तहको सेवा, सुविधालाई सरल तथा गुणस्तरीय बनाउने र सेवाग्राही-मैत्री एवं विद्युतीय सुशासनद्वारा सेवा प्रदान गर्ने पद्दतिको शुरुवात गर्ने ।
१६. मानवपूँजी निर्माण र सशक्तिकरण गर्न नगरपालिकाका शिक्षित युवाहरुलाई सामाजिक परिचालनमा संलग्न गराउने ।
१७. गरिबी न्यूनीकरण कार्यक्रममा लगानी वृद्धि गरी नियमित अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने ।
१८. लक्षित समूहलाई लक्षित गरेका कार्यक्रमहरुमा नगरपालिकाको अनुदान बढाउदै जाने ।
१९. नगरपालिकाको भौतिक विकासमा उपभोक्ता समितिको लागत, सहभागिता र संलग्नता बढाउँदै जाने।
२०. विशेष लगानीका क्षेत्रहरुको पहिचान गर्दै नगरको दीर्घकालीन योजनामा समावेश गर्ने ।
२१. निजी क्षेत्रको लगानीलाई आकर्षित गरी सार्वजनिक निजी साझेदारी (PPP: Public Private Partnership) को सिद्धान्त अनुरुप विकास कार्य संचालन गर्ने ।
२२. सामाजिक विकासका सूचकहरुमा सुधार गर्ने ।
२३. नगरपालिकाको भौतिक विकासमा उपभोक्ता समितिको लागत, सहभागिता र संलग्नता बढाउँदै जाने।
२४. नगरपालिकाको कार्यसम्पादन र सेवा प्रवाहलाई अझ सशक्त र प्रभावकारी बनाई सुशासन कायम गर्न आवश्यक पर्ने नीति, ऐन, निर्देशिका र कार्यविधिहरु क्रमश तर्जुमा गर्दै जाने ।
२५. लक्षित समुहलाई लक्षित गरेका कार्यक्रमहरुमा नगरपालिकाले अनुदान बढाउदै जाने ।

३.७ लगानी, स्रोत अनुमान र बाँडफाट

स्थानीय तहको पुनर्संरचना पश्चात २०७२ सालमा गठन भएको गौरादह नगरपालिका विगत ५ बर्षमा लगभग संस्थागत भैसकेको देखिन्छ । महेन्द्र र हुलाकी राजमार्गसंग उत्तर दक्षिण पाँडाजुगी-गौरीगंज पक्की सडक मार्फत जोडिएको यो नगरपालिकामा सडक पूर्वाधारहरु वडा र भित्री वस्तीहरुसम्म पुगेको छ । शिक्षा, स्वास्थ्य लगायत अन्य सामाजिक पूर्वाधारहरुको एकतहसम्म विकास भैसकेको यस नगरपालिकामा कृषि, उद्योग र व्यापारको भने प्रशस्त संभावना रहेको छ । हालैका वर्षहरुमा नगरपालिकाका मुख्य वस्ती र बजार केन्द्रहरुमा शहरीकरणले पनि तिव्रता पाएको छ । नगरपालिकाको आर्थिक बर्ष २०७७/७८ को आन्तरिक आय हेर्दा कुल आयको २०% देखिन्छ जुन उत्साहप्रद छ । नगरपालिकाको आन्तरिक आयको स्रोतहरुमा सम्पति कर, मालपोत, घरवहाल कर, वहाल विटौरी कर, व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर, नक्शापास दस्तुर लगायत अन्य विभिन्न दस्तुर, शुल्क आदि छन् । अहिले पनि नगरपालिका पूर्णतया संघ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने शसर्त र निशर्त अनुदानमा नै निर्भर छ । आम्दानीको मुख्य स्रोत मालपोत र सम्पत्ति कर दुबै संकलन भएको देखिन्छ तर संकलित रकम न्यून रहेको छ । घरजग्गा वहाल कर तर्फ न्यून असुली देखिएको छ । व्यवसाय कर हालसम्म संकलन हुन सकेको छैन । बहाल बिटौरीको शुल्कको संभावना भएतापनि यसबाट न्यून रकम मात्र संकलन भएको देखिन्छ । सरकारी सम्पत्ति (जेसीबी, प्रोजेक्टर) को बहाल लगाउन सकिने भएपनि हालसम्म सो शिर्षकबाट आय संकलन भएको छैन । नगरपालिकाले

राजश्व प्रशासनमा सुधार गरी राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा मार्फत थप शीर्षकहरूबाट आय संकलन गर्ने सम्भावना देखिन्छ ।

गौरादह नगरपालिकाको आवधिक योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक खर्च जुटाउन संघ र प्रदेशको अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरणका साथै आन्तरिक राजस्वका स्रोतहरू पनि परिचालन गर्नुपर्नेछ । यस नगरपालिकाको आन्तरिक स्रोतका दायराहरु अझ फराकिलो गरी संघ र प्रदेशको वित्तिय हस्तान्तरण माथिको निर्भरता अझ कम गराउन सकेमा आवधिक योजनाले पहिचान गरेका योजना तथा कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयनमा सजिलोसंग स्रोत जुटि कायान्वयन पक्ष निक्कै सवल हुनेछ ।

यसै परिप्रेक्ष्यमा आर्थक बर्ष २०७६/०७७ को तुलनामा आ.व २०७७/०७८ मा संघबाट हस्तान्तरण हुने रकमहरूमा भएको वृद्धिलाई उत्साहवर्द्धक मान्न सकिन्छ । यसैगरी आवधिक योजनाको आगामी वर्षहरूमा पनि संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने वित्तीय हस्तान्तरणमा क्रमिक वृद्धि हुदै जाने अनुमान गएिको छ । नगरपालिकाको आर्थिक बर्ष २०७७/७८ को वास्तविक आयको अवस्थालाई हेर्दा संघीय सरकारबाट ५० करोड, प्रदेश सरकारबाट करिब २ करोड, राजश्व बाँडफाँडबाट १३ करोड र नगरपालिकाको आन्तरिक आयबाट २० करोड गरी कुल ८५ करोड रुपैया जति आम्दानी भएको देखिन्छ । यसै आम्दानीलाई आधार मानेर प्रक्षेपण गर्दा आगामी ५ बर्षहरुमा संघबाट वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, राजस्व वाँडफाँड, विशेष अनुदान र समपूरक अनुदानबाट करिव रु. ३५० करोड जति वित्तीय हस्तान्तरण हुने अनुमान गरिएको छ ।

यसै गरी प्रदेशबाट वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, विशेष अनुदान र समपूरक अनुदानबाट करिव रु. ५० करोड प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ भने नगरपालिकाको आन्तरिक राजश्वबाट रु. १५० करोड प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ । यस प्रकार संघ, प्रदेश र नगरपालिकाको आन्तरिक राजश्वबाट समष्टिगत रुपमा नगरपालिकाको आवधिक योजनामा कूल रु. ५५० करोड रकम गौरादह नगरपालिकाको संचित कोषमा जम्मा हुने अनुमान छ । यसैगरी नगरपालिकाको संचित कोषमा प्राप्त हुने वाहेक संघ र प्रदेश दुवै तहबाट नगरपालिकाको संघ र प्रदेशको प्रत्यायोजित कार्यक्रम अन्तर्गत क्षेत्रगत आधारमा आवधिक योजना अवधिमा करिब रु. ५० करोड प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ । साथै आवधिक योजना कार्यान्वयनको लागि योजना अवधिमा नीजि क्षेत्रबाट १० करोड, सहकारी क्षेत्रबाट १५ करोड र विभिन्न संघ संस्थाहरुबाट २० करोड योगदान हुने अपेक्षा गरिएको छ । सार्वजनिक स्रोतहरुको प्रक्षेपण र खर्च व्यहोर्ने स्रोतहरुलाई क्रमश तालिका ३४ र चित्र ३ मा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका ३४: सार्वजनिक स्रोतहरुको प्रक्षेपण

स्रोत	रकम (रु करोडमा)	प्रतिशत
संघीय सरकार	३५०	५४.३
प्रदेश सरकार	५०	७.८
संघ र प्रदेशको प्रत्यायोजित कार्यक्रम	५०	७.८
आन्तरिक राजश्व तथा प्राप्ति	१५०	२३.३
नीजि क्षेत्र	१०	१.६

सहकारी क्षेत्र	१५	२.३
विभिन्न संघ संस्था	२०	३.१
कुल	६४५	१००.०

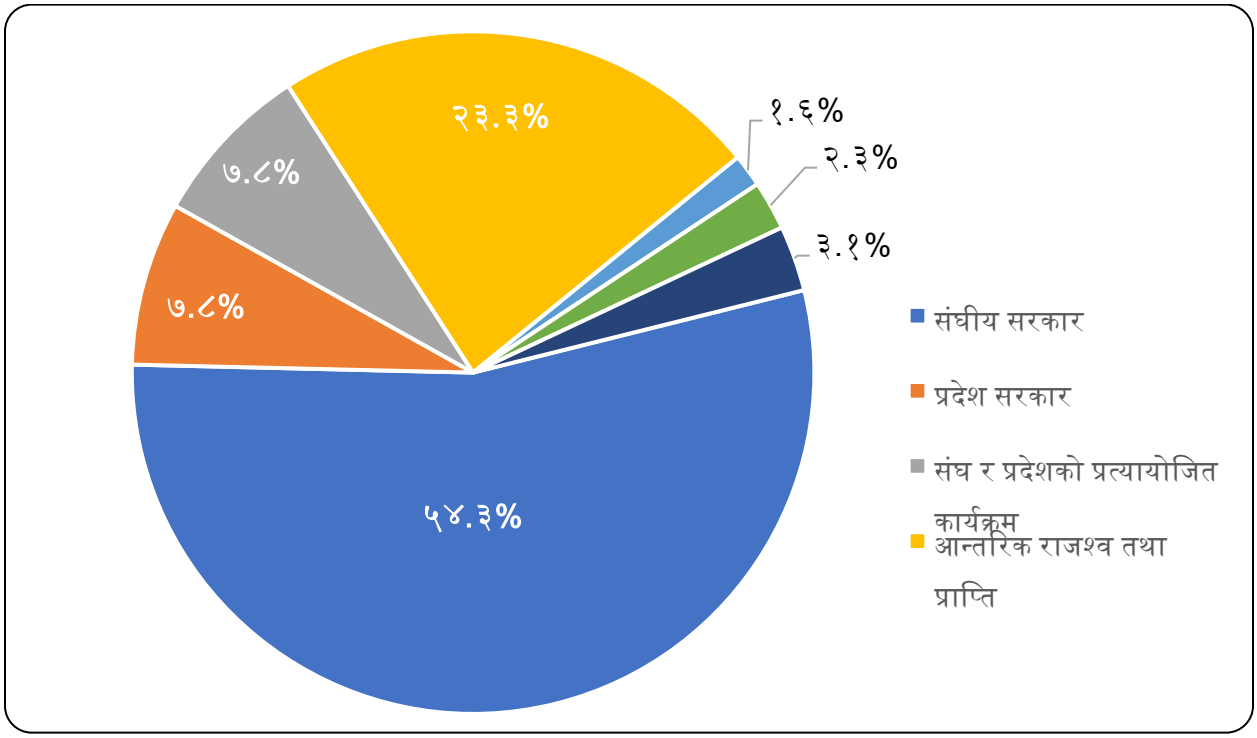

चित्र ३: सार्वजनिक खर्च व्यहोर्ने स्रोतहरु

परिच्छेद ४: आर्थिक श्रेत्र

४.१ कृषि तथा पशुपन्छी

४.१.१ पृष्ठभूमि

कृषि, मत्यपालन तथा पशुपालन गौरादह नगरपालिकाका नागरिकको जीवन यापनको प्रमुख आधार हो । नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफलको करिब ८०% भूमि (१२० वर्ग किमि) कृषियोग्य गरेको छ । धान, मकै, गहुँ यहाँका प्रमुख खाद्यन्न वालीहरु हुन भने तोरी, भटमास, रहरदाल, मसुर, कोदो, सिमि आदि जस्ता दलहन बालीहरु समेत उत्पादन हुने गरेको छ । तरकारी र फलफूल तर्फ प्याज, खुर्सानी, बन्दा, लसुन, काँक्रो, फुलगोभी, गोलभेंडा, आँप, लिचि, मेवा, केरा, कटहर, सुपारी, नरिवल, कागती आदि प्रमुख रुपमा रहेका छन् । त्यसैगरी नगरपालिका भित्र पशुपालन तर्फ गाई, भैसी, गोरु, राँगा, बाख्रा, सुंगुर, कुखुरा, हासँ, परेवा आदि हुने गरेका छन । नगरपालिकाका सबै वडाहरुमा कृषक समुहहरु सकृय छन । सडक तथा यातायातको राम्रो अवस्था भएकोले यहाँ कृषि, मत्स्यपालन तथा पशुपालन र यससंग सम्बन्धित उद्योगहरुको ठूलो संभावना रहेको छ ।

४.१.२ समस्या तथा चुनौती

समस्याहरु

- पर्याप्त सिंचाई सुविधा नभएको ।
- पराम्परागत, निर्वाहमुखी कृषि र न्यून उत्पादकत्व ।
- अधिकांश कृषकहरुको कम कृषि भूमि र स्वामित्त ।
- खाद्य सुरक्षाको कमी ।
- उच्च उत्पादकत्व भएका पशु पालन नहुनु ।
- उन्नत वीउ र आधुनिक प्रविधिको अभाव ।
- कृषि बजार र सूचनाको अभाव ।
- पराम्परागत पशुपालन ।
- स्थानीय स्तरमा पुश पालनको लागि सामाग्रीहरु उपलब्ध नहुनु ।
- बजार र सूचनाको अभाव ।

चुनौतीहरु

- व्यावसायिक तथा जैविक कृषि विकास गर्नु ।
- उन्नत पशु, मल वीउ र प्रविधि ल्याउनु ।
- कृषि र पशुपालनलाई आकर्षक र सम्मानित पेशाको रुपमा विकास गर्नु ।
- वाली विविधिकरण र संघनीकरण गर्नु ।
- सम्पूर्ण कृषि योग्य जमिनमा सिंचाइको व्यवस्था गर्नु ।
- खाद्य व्यवहारमा सुधार गरी स्थानीय उत्पादनको उपभोग प्रवृत्ति वढाउनु ।

- कृषि र पशु पकेट क्षेत्रमा यातायात पहुँच पुऱ्याउनु ।
- पशु खाद्य व्यवहारमा सुधार गरी स्थानीय उत्पादनको उपभोग प्रवृत्ति वढाउनु

४.१.३ संभावना तथा अवसर

- धान, मकै, गहुँ, आलु लगायतका स्थानीय उत्पादनको विस्तार गरि मूल्य श्रृङ्खालामा आवद्ध गर्न सकिने।
- फलफुल र तरकारीको व्यवसायिक खेतिको सम्भावना ।
- कृषि अधिकांश नागरिक र जनप्रतिनिधिहरूको चासोको विषय रहनु ।
- पशुपालनको विस्तार गरि मूल्य श्रृङ्खालामा आवद्ध गर्न सकिने ।
- दुध र मासु उत्पादनको प्रशस्त संभावना ।
- पशुपालनको लागि उपयुक्त हावापानी
- कृषि तथा पशुपालनबाट स्थानीय स्तरमा रोजगारी सृजना र आर्थिक उन्नती गर्ने सकिने ।
- नगरपालिकाको लागि राजश्वको स्रोत बढने ।

४.१.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

उपक्षेत्रगत लक्ष्य

- व्यवसायिक कृषि, पशुपालन र लाभप्रद रोजगारीद्वारा स्थानीय किसानको आयस्तर बृद्धि भै समृद्ध नगरपालिका निर्माणमा योगदान पुऱ्याउने ।

उदेश्य

- कृषि र पशुपालनको आधुनिकीकरण गरी स्थानीय कृषकको जीवन स्तरमा सुधार गर्नु ।

रणनीतिहरु

- व्यवसायिक कृषि तथा पशुपालनको प्रवर्द्धन गर्ने ।
- कृषि तथा पशुजन्य उत्पादनलाई मूल्य श्रृंखलामा आवद्ध गर्ने ।
- स्थानीय विशिष्टिकृत उत्पादनको ब्राण्डिङ र बजारीकरण गर्ने ।
- कृषि भूमिको संरक्षण गर्ने ।

कार्यक्रम तथा आयोजना

- जैविक खेती र जैविक मल उत्पादन कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- कृषि प्रसार सेवा कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- कृषि उपज संकलन केन्द्रहरु निर्माण गर्ने ।
- कृषकहरुलाई वेमौसमी खेति गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।
- कृषक तालिम र भ्रमण कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने ।
- उच्च मूल्य श्रृङ्खला अभिमुखीकरण कार्यक्रम गर्ने ।

- व्यावसायिक खेतीको लागि पूर्वाधार तयार गरी कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- प्रविधि हस्तान्तरण सम्बन्धी कार्यक्रम गर्ने ।
- कृषि वीमा कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- कृषि पकेट क्षेत्रको विकास गर्ने ।
- नमूनाका लागि जैविक कृषि पकेट क्षेत्र विकास गर्न ।
- अनुसन्धान केन्द्र तथा शैक्षिक संस्थाहरुसंगको आवद्धता विकास गर्ने ।
- भू-उपयोग नीति तर्जुमा गरी कृषि भूमिको संरक्षण गर्ने ।

४.१.५ अपेक्षित उपलब्धि

- कृषि तथा पशुपंक्षी पकेट क्षेत्रको बिकास भएको हुनेछ ।
- स्थानीय कृषि र पशुजन्य उत्पादन र उत्पादकत्वमा बृद्धि भएको हुनेछ ।
- स्थानीय उत्पादनहरुको ब्राण्डिङ भएको हुनेछ ।
- कृषि उत्पादन संकलन केन्द्रहरुको निर्माण भएको हुनेछ ।
- कृषि क्षेत्रको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा बृद्धि भएको हुनेछ ।
- कृषकहरुको बित्तिय र कृषि सामाग्रीमा सहज पहुँच स्थापित भएको हुनेछ ।
- कृषि भूमिको संरक्षण भएको हुनेछ ।
- स्थानीय दुग्ध उत्पादन र उत्पादकत्वमा बृद्धि भएको हुनेछ ।
- दुग्ध संकलन केन्द्रहरुको निर्माण भएको हुनेछ ।
- पशु क्षेत्रको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा बृद्धि भएको हुनेछ ।
- दुग्ध चिस्यान केन्द्रको निर्माण भएको हुनेछ ।

४.१.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

- नगरपालिकाको कृषि बिकास रणनीति कार्यान्वयन हुनुपर्ने ।
- कृषि तथा पशुंपन्छी क्षेत्रको विकासको लागि नगरपालिकाको बार्षिक नीति तथा कार्यक्रममम्मा नियमित योजना र कार्यक्रमहरु समावेश गर्नुपर्ने ।
- सरकारी, गैरसरकारी र नीजि क्षेत्रको कार्यक्रम र लगानीमा बृद्धि हुनुपर्ने ।
- संघ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान र अन्य रकममा बृद्धि हुनुपर्ने ।
- कृषि सेवा तथा प्रविधि प्रवाहमा वैकल्पिक प्रणालीको प्रयोग भएको हुनुपर्ने ।
- आवश्यक जनशक्ति र कृषि प्राविधिकहरुको पदपूर्ती हुनुपर्ने ।
- स्थानीय संघसंस्था र दातृनिकायहरुको नियमित आर्थिक र प्राविधिक सहयोग हुनुपर्ने ।
- नगरपालिका, प्रदेश र संघीय सरकारबिच कृषि तथा पशुपंक्षी विकासमा आवश्यक समन्वय र सहकार्य हुनुपर्ने ।

४.२ सिंचाई

४.२.१ पृष्ठभूमि

कृषि नगरपालिकाको मुख्य आर्थिक र अग्रिणी क्षेत्र भएतापनि नगरपालिका भित्रका सबै कृषि योग्य भूमिहरुमा सिंचाईको व्यवस्था हुन सकेको छैन । स्थानीय खोलानालाहरुबाट स-साना स्तरमा कुलो र नहरहरु संचालनमा रहेको भएतापनी यी कुलो र नहरहरुको क्षमताले नगरपालिकाका सम्पूर्ण कृषि भूमिलाई सिंचित गर्न सक्दैन । त्यसैले स्थानीय कृषकहरुले आफ्नै नीजि खर्चमा भूमिगत बोरिङ्ग मार्फत आफ्नो खेतहरुमा सिंचाई गर्ने गरेका छन् । स्थानीय खोलानाला र पोखरीहरु लगायत भूमिगत सिंचाई आयोजनाहरुको विस्तृत संभाव्यता अध्ययन गरी सिंचाईको स्थायी पूर्वाधार निर्माण गर्न सकेको खण्डमा नगरपालिकाका कृषकहरुले कृषि उत्पादनबाट ठूलो आर्थिक लाभ लिनुका साथै रोजगारीका अवसरहरु समेत सृजना हुन सक्ने देखिन्छ ।

४.२.२ समस्या तथा चुनौती

- नगरपालिकासंग सिंचाईको लागि न्यून बजेट हुनु ।
- स्थानीय खोलानालाहरुबाट हुने सिंचाईको संभाव्यता अध्ययन नहुनु ।
- ठूला सिंचाई आयोजनाहरु नहुनु ।
- स्थानीय कृषकहरुको लागि भूमिगत सिंचाई महंगो हुनु ।
- स्थानीय कुलो र नहरहरुको आवश्यक मर्मत संभार हुन नसक्नु ।
- नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाई आयोजनाको विस्तार हुन नसक्नु ।
- पानीजन्य प्रकोप नियन्त्रण गर्नु ।

४.२.३ संभावना तथा अवसर

- स्थानीय कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउन सकिने ।
- परम्परागत रुपमा रहेका स्थानीय कुलोहरुको आवश्यक मर्मतसंभार गरी सिंचाई सुविधा बढाउन सकिने ।
- भूमिगत सिंचाई आयोजनाहरु संचालन गर्न सकिने ।
- स्थानीय खोलानालाबाट मध्यम स्तरको सिंचाई आयोजनाहरु संचालन गर्न सकिने ।

४.२.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

उप-क्षेत्रगत लक्ष्य

- सम्पूर्ण कृषि योग्य जमीनमा सिंचाई सुविधाको व्यवस्था गरी कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउनु ।

उदेश्य

- कृषि योग्य जमीनमा सिंचाई सुविधा पुऱ्याउनु ।

रणनीतिहरु

- सिंचाईको संभाव्यता अध्ययन गर्ने ।
- भूमिगत तथा नयाँ सिचाइ प्रणालीको विकास गरी कृषि योग्य भूमिमा सिंचाइ सुविधा विस्तार गर्ने।

कार्यक्रम तथा आयोजना

- सतह सिंचाइको पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।
- भूमिगत सिंचाईको संभाव्यता अध्ययन गर्ने ।
- स्थानीय कृषकहरुको क्षमता विकास गर्ने ।
- नदी तथा खोलानाला नियन्त्रण गर्ने ।
- वायो इन्जिनियरिङ तथा नदी किनारमा वृक्षरोपण गर्ने ।
- सिंचाई सम्बन्धी नीति र ऐनहरु तर्जुमा गर्ने ।
- बाढी, पहिरो, डुबान र नदि कटान नियन्त्रणका लागि गुरुयोजना तर्जुमा गर्ने ।
- स्थानीय सिमसार र पोखरीहरुको संरक्षण गर्ने ।
- सिंचाई आयोजना निर्माण गर्ने ।

४.२.५ अपेक्षित उपलब्धि

- थप ७०% कृषि योग्य भूमिमा सिचाइ सुविधा पुगेको हुनेछ ।
- भूमिगत सिंचाईको लागि नगरपालिकाबाट स्थानीय कृषकहरुलाई बोरिङ र पम्पसेट जडानमा ऋण सहुलियत र उपदान प्राप्त भएको हुनेछ ।
- २ वटा नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाइ अयोजना निर्माण भएको हुनेछ ।
- परम्परागत र पुराना सिंचाई आयोजनाहरुको मर्मत संभार भएको हुनेछ ।
- सिंचाई संभाव्यता अध्ययन सम्पन्न भै सिंचाई गुरुयोजना कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ ।
- नदी जन्य प्रकोप नक्साङ्कन र नियन्त्रण भएको हुनेछ ।

४.२.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

- संघ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तिय हस्तान्तरण लगायत अन्य बजेटहरु नियमित रुपमा प्राप्त हुनुपर्ने ।
- नगरपालिकामा आवश्यक जनशक्ति र कृषि प्राविधिकहरुको पदपूर्ती हुनुपर्ने ।
- सिंचाई आयोजनाको संभाव्यता अध्ययन हुनुपर्ने ।

- स्थानीय संघसंस्था र दातृ निकायहरुको कृषि र सिंचाई पूर्वाधारमा नियमित आर्थिक र प्राविधिक सहयोग हुनुपर्ने ।
- कृषि र सिंचाई आयोजना संचालन सम्बन्धी आवश्यक ऐन र कार्यविधिहरु तर्जुमा हुनुपर्ने ।
- नगरपालिका, प्रदेश र संघीय सरकारबिच कृषि विकास र सिंचाई पूर्वाधार निर्माणमा आवश्यक समन्वय र सहकार्य हुनुपर्ने ।

४.३ उद्योग, व्यापार, व्यवसाय तथा आपूर्ति

४.३.१ पृष्ठभूमि

गौरादह नगरपालिकामा क्रमश नयाँ उद्योग र व्यवसायहरुको संख्या बढदै गएको देखिन्छ । जसमा साना तथा मझौला उद्योगहरु, कुटानी पिसानी मिल, धान मिल, थोक तथा खुद्रा पसल, निर्माण व्यवसाय, भाँडाकुडा व्यवसाय, टेलरिंग, गहना पसल, कृषिसंग सम्बन्धित उद्योग, फर्निचर उद्योग, इटा उद्योग, केमिकल उद्योग, ग्यास स्टेसन आदि पर्दछन् । नगरपालिका भित्रका गौरादह बजार, डिपु चौक, स्कुलचौन, ग्वालडुब्बा, दामुना, दुधाली, डोरामारी, वैगुनधुरा जस्ता बजारहरुमा क्रमश व्यापार र व्यवसाहरु बढदै गएको देखिन्छ । त्यसैगरी गौरादह नगरपालिकामा १३ वटा हाटबजारहरु समेत छन् । नगरपालिकामा हुने आयात निर्यातको यकिन तथ्याङ्कहरु उपलब्ध नभएतापनि अधिकांश निर्माण सामाग्री, वाथरुम फिटिङस, घरको पेन्टस, लत्ता कपडा, जुत्ता चप्पल, भाँडाकुडा, श्रृंगार सामाग्री, ईन्धन र खाना पकाउने ग्यास, विद्युतीय सामाग्री, सवारी साधन, कृषि मल र उपकरण/औजार, सवारी साधन, पार्टपुर्जा आदि जस्ता वस्तुहरु नगरपालिकामा आयात हुने गरेको पाइन्छ भने स्थानीय उत्पादनहरु जस्तै धान, मकै, गहु, आलु, तरकारी, दाल, गेडागुडी, दुध, माछामासु, घरपालुवा जनावरहरु भने नगरपालिकाबाट निर्यात हुने गरेको देखिन्छ । काठमाण्डौ, विराटनगर, ईटहरी, दमक, वितामोड, काँकडभिट्टा र भारत सिलगुडी शहर नगरपालिकाबाट आयात र निर्यात हुने मुख्य शहरहरु हुन ।

४.३.२ समस्या तथा चुनौती

समस्याहरु

- स्थानीय बजारको व्यवस्थापन नहुनु ।
- ठूला उद्योगहरु नहुनु ।
- बाहिरी लगानी आउन नसक्नु ।
- अधिकांश सरसामानहरु बाहिरबाट आपूर्ती हुनु ।
- यथोचित तथ्याङ्कको अभाव ।
- नगरपालिकामा उद्योग र उद्यमशिलताको कमी ।
- औद्योगिक पूर्वाधारको कमी ।
- औद्योगिक ग्राम स्थापना नहुनु ।
- जनशक्तिको अभाव ।
- व्यावसायिक दक्षताको अभाव ।

- वाह्य बजारसंग पहुँचको अभाव ।
- स्थानीय व्यापारीहरुको वित्तीय पहुँचको कमी ।

चुनौतीहरु

- उद्यमशिलता विकास गर्नु ।
- कृषि तथा पशुपालनलाई व्यावसायिकता प्रदान गर्नु ।
- बाह्य लगानी भित्र्याउने वातावरणको निर्माण गर्नु ।
- प्रतिस्पर्धात्मक क्षमताको पहिचान र विकास गर्नु ।
- युवा जनशक्तिलाई उद्यमशिलता तर्फ आकर्षित गराउनु ।
- व्यापार व्यवसायको आकार सानो हुनु ।

४.३.३ संभावना तथा अवसर

- महेन्द्र राजमार्ग र हुलाकी राजमार्गसंग पक्की सडकको पहुँच हुनु ।
- औद्योगिक नीति तर्जुमा गरी नगरपालिका भित्र औधोगिक ग्रामको पूर्वाधार निर्माण गरी नगरपालिकामा बाह्य लगानी र नयाँ उद्योगहरु आकर्षित गर्न सकिने ।
- कृषि, मत्यपालन तथा पशुपंक्षीमा आधारित लघु तथा घरेलु उद्योगहरु स्थापना गर्ने सकिने ।
- स्थानीय कृषि तथा पशुजन्य उत्पादनहरु प्रदेश नं १ का ठूला शहरहरुमा निर्यात गर्न सकिने ।
- स्थानीय युवाहरुलाई रोजगारी प्रदान गरी गरिबी न्यूनिकरण गर्न सकिने ।
- वैदेशिक रोजगारीको बढदो प्रवृतिलाई कम गर्न सकिने ।
- व्यवसाय कर मार्फत नगरपालिकाको आन्तरिक आयमा वृद्धि गर्न सकिने ।
- नगरपालिका भित्र हुने बाह्य आपूर्तीलाई कम गर्न सकिने ।
- स्थानीय हाटबजारहरुमा व्यवस्थित पूर्वाधार निर्माण गरी स्थानीय कृषि तथा पशुजन्य उत्पादनहरुको बजारीकरण गर्न सकिने ।

४.३.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

उपक्षेत्रगत लक्ष्य

- औधोगिक क्षेत्रको विकास र विस्तार द्वारा कृषिको औधिगिकीकरण, रोजगारी सृजना र आयात प्रतिस्थापना गर्ने ।

उदेश्य

- उद्योग, व्यापार र व्यवसायको विकास गरी रोजगारी र आय वृद्धि गर्नु ।

रणनीतिहरु

- उद्यमशीलताको प्रवर्द्धन गरी लघु तथा घरेलु उद्योगको विकास तथा विस्तार गर्ने ।
- व्यापार व्यवसायको विकास र विस्तार गर्ने ।
- काठजन्य उद्योगहरु संचालन गर्ने ।
- आपूर्ति प्रतिस्थापना गर्ने ।

कार्यक्रम तथा आयोजना

- औधोगिक एवं व्यापार नीति र कानूनहरु तर्जुमा गर्ने ।
- परम्परागत उद्योगको आधुनिकीकरण र प्रवर्द्धन गर्ने ।
- स्थानीय उत्पादनहरूको प्रशोधन, लेवलिङ, ब्राण्डिङ तथा प्याकेजिङ गर्ने ।
- उद्यमशीलता र सीप तथा क्षमता विकास गर्ने ।
- हाट बजारको पूर्वाधार विकास गर्ने ।
- महिला उद्यम विकास गर्ने ।
- औद्योगिक क्षेत्र निर्धारण गरी पूर्वाधारको विकास गर्ने ।
- बजार प्रवर्द्धन गर्ने ।
- बजारको नियमित अनुगमन गर्ने ।
- बाह्य लगानी आकर्षण गर्ने ।
- आपूर्ति न्यूनिकरण गर्ने ।
- काठ जन्य रुखहरु रोप्ने ।

४.३.५ अपेक्षित उपलब्धि

- थप १००० लघु तथा घरेलु उद्योग स्थापना भएको हुनेछ ।
- थप ५००० जनाले रोजगारी प्राप्त गरेका हुनेछन ।
- औद्योगिक ग्राम स्थापना भएको हुनेछ ।
- स्थानीय युवा र उद्यमीहरुले उद्यम विकास तालिम लिएको हुनेछन ।
- करिब २५०० महिलाहरुले सीपमूलक तालिम लिएका हुनेछन ।
- बाह्य तथा आन्तरिक लगानीको वातावरण सृजना भएको हुनेछ ।
- स्थानीय कृषक र उद्यमीहरुको बजारसम्मको सहज पहुँच स्थापित भएको हुनेछ ।
- हाटबजारको व्यवस्थित पूर्वाधार विकास भएको हुनेछ ।

४.३.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

- औधोगिक ग्रामको व्यवस्था भै पूर्वाधार विकास हुनुपर्ने ।
- औधोगिक एवं व्यापार नीति र कानूनहरु तर्जुमा भएको हुनुपर्ने ।

- आवश्यक जनशक्ति र प्राविधिकहरुको स्थानीय स्तरमा नै व्यवस्था हुनुपर्ने ।
- औधोगिक र व्यापार मैत्री कर प्रणाली हुनुपर्ने ।
- उद्योगहरुको लागि कच्चा पदार्थ स्थानीय स्तरमा नै उपलब्ध हुनुपर्ने ।
- स्थानीय उद्यमी व्यवसायीहरुलाई लगानीको लागी सुलभ दरमा ऋण उपलब्ध हुनुपर्ने ।

४.४ श्रम, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षा

४.४.१ पृष्ठभूमि

कृषि र पशुपालन नगरपालिकाको मुख्य श्रम तथा रोजगारीको क्षेत्र हो । यहाँका अधिकांश घरधुरीहरु कृषि, पशुपालन, मत्यपालन, स-साना घरेलु उद्योगहरुमा संलग्न रहेका छन भने रोजगारी अन्य स्रोतहरुमा स्थानीय सहकारी संस्था, बैंकहरु, शैक्षिक संस्थाहरु, निर्माण क्षेत्र, थोक तथा खुद्रा व्यापार आदि रहेका छन् । कृषि र निर्माण क्षेत्रमा हुने ज्याला मजदुरी रोजगारी र आम्दानीको अर्को प्रमुख स्रोत हो । ठूला उद्योगहरु नगण्य मात्रामा रहेको र पर्यटन क्षेत्रको खासै विकास नभएकोले यी दुवै क्षेत्रले खासै रोजगारी सृजना गर्न सकेको छैन । स्थानीय युवाहरु ठूलो संख्यामा वैदेशिक रोजगारीमा गएकोले विप्रेषण यस नगरपालिकाका घरधुरीहरुको आम्दानीको अर्को प्रमुख स्रोत हो । नगरपालिकाबाट जेष्ठ नागरिक, एकल महिला, अपांग र लोपोउन्मुख जातिहरुको लागि मासिक भत्ता वितरण भएको भएतापनि शिक्षा, स्वास्थ्य लगायत अन्य सामाजिक सेवाहरुमा नगरवासीको कमजोर पहुँच रहेको छ ।

४.४.२ समस्या तथा चुनौती

समस्याहरु

- ठूला उद्योगहरु नहुनु ।
- रोजगारीको अभाव ।
- बाहिरी लगानी आउन नसक्नु ।
- सामाजिक सुरक्षामा नगरवासीको कमजोर पहुँच ।

चुनौतीहरु

- आर्थिक रुपमा सक्रिय जनसंख्यालाई स्थानिय स्तरमा नै रोजगारीका अवसरहरु सिर्जना गर्नु ।
- श्रम शक्तिको माग र आपूर्ति बीचको सन्तुलन मिलाउनु ।
- अन्तराष्ट्रिय श्रम बजारको पहिचान गर्नु ।
- गन्तव्य मुलुकहरुसंग द्विपक्षीय श्रम सम्झौता र त्यसको कार्यान्वय गर्नु ।
- विप्रेषणको उत्पादनमुलक क्षेत्रमा लगानी गर्नु ।
- तालिम प्राप्त जनशक्तिको निम्ति सहि कामको उपलव्धता गराउनु ।
- रोजगारीको अवसर सम्बन्धि सूचनामा रोजगारी चाहने मानिसको पहुँच स्थापित गर्नु ।
- योगदानमा आधारित सामजिक सुरक्षा प्रणालीमा स्थानीयको पहुँच स्थापित गराउनु ।

- नगरवासीहरुलाई सामाजिक सुरक्षाको प्रत्याभूति गर्नु ।

४.४.३ संभावना तथा अवसर

- स्थानीय उत्पादनमा आधारित उद्योगहरुको स्थापना गरी रोजगारी सृजना गर्न सकिने ।
- आर्थिक गतिविधि बढाउन सकिने ।
- वैदेशिक रोजगारीलाई कम गर्न सकिने ।
- दक्ष जनशक्तिको पलायन रोक्न सकिने ।
- दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्न सकिने ।
- स्थानीय उत्पादनले बजार प्राप्त गरी कृषकहरुले उत्पादनको उचित मूल्य पाउन सक्ने ।
- स्थानीय सरकारको राजश्व अभिवृद्धि हुने ।
- स्थानीय उत्पादनलाई ब्राण्डिङ गरी बढी मूल्य प्राप्त गर्न सकिने ।
- नगरवासीहरुलाई सामाजिक सुरक्षा उपलब्ध गराउन सकिने ।

४.४.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

उपक्षेत्रगत लक्ष्य

- दक्ष तथा शिपयुक्त मानव संसाधनको विकास गर्ने ।

उदेश्य

- बेरोजगारी न्यूनिकरण गर्न स्थानीय स्तरमा नै रोजगारीका अवसरहरु सृजना गर्नु ।
- व्यवसायिक शिपमूलक तालिमका अवसरहरु बृद्धि गरी प्रतिस्पर्धी जनशक्तिको विकास गर्नु ।

रणणीतिहरु

- श्रमिकको हक र अधिकारको कानुनी तथा आर्थिक आधार तयार गर्ने ।
- लगानीमैत्री वातावरण सिर्जना गरी निजी तथा सामुदायिक/सहकारीको माध्यमद्वारा रोजगारीका अवसर निर्माण गर्ने ।
- प्राविधिक शिक्षा, व्यवसायिक तालिम तथा शिपको माध्यमबाट दक्ष जनशक्तिको उत्पादन गर्ने ।
- वैदेशिक रोजगारीलाई कम खर्चिलो, सुरक्षित र मर्यादित बनाउने र विप्रेषणलाई उत्पादनमूलक क्षेत्रमा परिचालन गर्ने ।

कार्यक्रम तथा आयोजना

- रोजगारीका अवसर बृद्धि गर्ने खालका कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने ।
- राष्ट्रिय रोजगार नीति तथा श्रमिको हक हित सम्वन्धि कानुन प्रभावकारी रुपमा कार्यन्वयन गर्ने ।

- श्रमिकको कार्य क्षेत्रमा सुरक्षाको मापदण्ड लागू गर्न सहयोग गर्ने ।
- कम्तिमा एउटा बहुविषयगत शिप विकास तालिम केन्द्र स्थापना गर्ने ।
- रोजगार केन्द्रलाई प्रभावकारी बनाउने ।
- सामाजिक सुरक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने ।
- प्रधानमन्त्री रोजगार कार्क्रमलाई सफल बनाउन समन्वय र सहकार्य गर्ने ।
- विप्रेषणलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा लगानी गर्न आवश्यक नीति र विश्वासिलो संयन्त्र निर्माण गर्ने ।
- नगरपालिकाबाट वैदेशिक रोजगारमा जानेका निम्ति श्रम क्षेत्र निर्धारण गरी उपयुक्त पूर्व तालिमको व्यवस्था गर्ने ।
- वैदेशिक रोजगारीलाई सुरक्षित, लाभप्रद र मर्यादित बनाउन नगरपालिकामा नियमित अनुगमनको व्यवस्था गर्ने ।
- कृषि, पशुपालन लगायत अन्य उत्पादनमा आधारित उद्योगहरु स्थापना गरी नगरपालिका भित्रै रोजगारीको अवसर सृजना गर्ने ।

४.४.५ अपेक्षित उपलब्धि

- ५०% आर्थिक रुपमा सकृय जनसंख्यालाइ नगरपालिका भित्रै रोजगारीको अवसर सिर्जना हुनेछ ।
- श्रमिकहरुको श्रम, मर्यादा, सम्मान र जिवनस्तर बढेको हुनेछ ।
- श्रम र कामदार प्रति असल सम्बन्ध स्थापना हुनेछ ।
- वैदेशिक रोजगारी व्यवस्थित, मर्यादित र सुक्षित भएको हुनेछ ।
- विप्रेषण उत्पादन क्षेत्रमा लगानी भै श्रमिकको जिवनस्तरमा स्तरोउन्नती भएको हुनेछ ।

४.४.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

- आवश्यक दक्ष जनशक्ति र प्राविधिकहरुको सहज आपूर्ती हुनुपर्ने ।
- नगरपालिका भित्रै रोजगारीको अवसरहरु सृजना हुनुपर्ने ।
- नगरपालिकामा सुरक्षित र सहज लगानीको वातावरण हुनुपर्ने ।
- स्थानीय संघसंस्था र दातृनिकायहरुको नियमित आर्थिक र प्राविधिक सहयोग हुनुपर्ने ।
- नगरपालिका, प्रदेश र संघीय सरकारबिच श्रम, रोजगारी सृजना र नागरिकको सामाजिक सुरक्षामा आवश्य समन्वय र सहकार्य हुनुपर्ने ।

परिच्छेद ५: सामाजिक क्षेत्र

५.१ स्वास्थ्य तथा पोषण

५.१.१ पृष्ठभूमि

गौरादह नगरपालिकामा नगरवासीहरुले प्राथमिक र आधारभूत तहको स्वास्थ्य सेवा नगरपालिकाका स्वास्थ्य चौकीहरुबाटै प्राप्त गर्ने गरेका छन् । प्राथमिक स्वास्थ्य चौकीहरुबाट प्रवाह हुने सेवाहरुमा प्रसुति, सामान्य स्वास्थ्य परीक्षण, खोप सेवा, सामान्य चिरफार, परिवार नियोजन सेवा, सुरक्षित मातृत्व सेवा आदि सेवाहरु रहेका छन् । दीर्घ र गम्भिर प्रकारका रोगहरुको लागी नगरवासीहरु प्रदेश नं १ का दमक, बिराटनगर, धरान र विर्तामोड जस्ता ठूला शहरहरु जाने गरेका छन् । नगरपालिकाका वडाहरुमा रहेका स्वास्थ्य चौकीहरुबाट प्राथमिक स्तरको स्वास्थ्य सेवा सहज रुपमा प्राप्त भैरहेको र ठूला अस्पतालहरुसम्म पनि सडक तथा यातायातको सहज पहुँच भएकोले नगरवासीहरुको स्वास्थ्य सेवा पहुँचको अवस्था राम्रो रहेको देखिन्छ । प्रशस्त कृषि भूमि, कृषिको लागि उपयुक्त मौसम र अधिकांश नगरवासीहरुको आफ्नै केहि खेतियोग्य जमीन हरेकोले नगरपालिकामा बर्षैभरी खानपुग्ने घरधुरीको संख्या ७०% भन्दा बढी रहेको छ ।

५.१.२ समस्या तथा चुनौती

समस्याहरु

- सरकारी स्वास्थ्य संस्थामा आवश्यकता अनुसारको उपकरण र विशेषज्ञ चिकित्सकको अभाव ।
- गम्भिर प्रकारको रोगको उपचार हुन नसक्नु ।
- निशुल्क तथा अत्यावश्यक औषधीको पर्याप्त मात्रामा सर्वयाम उपलब्ध नहुनु ।
- Cold chain maintain गर्ने सुविधा नहुनु ।
- अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा महिलाहरूको स्वास्थ्य चौकीको कमजोर पहुँच ।
- कुपोषण, श्वास प्रश्वासजन्य स्वास्थ्य समस्या रहनु ।
- स्वास्थ्य र पोषण सम्बन्धी चेतनाको कमी ।
- गरिबी ।
- बर्षैभरी खान पुग्ने घरिपरिवारको संख्या न्यून हुनु ।

चुनौतीहरु

- पूर्ण खोपको कार्यान्वयन गर्नु ।
- आधारभूत स्वास्थ्य सेवालाई सबैको पहुँच भित्र ल्याउनु ।
- सबै सुत्केरी सेवालाई संस्थागत दायरामा ल्याउनु ।
- स्वास्थ्य संस्थामा आधारभूत तथा अत्यावश्यक औषधि निशुल्क रुपमा सर्वयाम उपलब्ध गराउनु ।

- स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आधारभूत सुविधा युक्त औजार/उपकरण, दक्ष जनशक्ति र पूर्वाधार पुऱ्याउनु ।
- स्वास्थ्य वीमालाई सबै नागरिकको दायरामा पुऱ्याउनु ।
- जडिवुट्टीमा आधारित तथा स्थानीय उपचार प्रणालीलाई स्वास्थ्य संस्थाको दायरामा ल्याई व्यवस्थित र गुणस्तरीय बनाउनु ।
- खाद्य सेचतना तथा खाद्य व्यवहार सुधारलाई स्वास्थ्य प्रणालीको अङ्गको रुपमा विकास गर्नु ।
- स्वास्थ्य सेवा बारे जनचेतना अभिवृद्धि गर्नु ।
- महिलाहरुमा पाठेघरजन्य समस्या बढनु ।
- भएका स्वास्थ्य केन्द्रलाई स्तरोउन्नती गरी स्वास्थ्य विमा कार्यक्रम संचालन गर्नका लागि मापदण्ड पुरा गर्नु ।

५.१.३ संभावना तथा अवसर

- पूर्वाधारहरुको विकास गरी स्वास्थ्य सेवामा स्थानीय नागरिकहरुको सहज पहुँच स्थापन गर्न सकिने ।
- नयाँ स्वास्थ्य संस्थाहरुको विकास हुँदै गरेको ।
- स्वास्थ्य सचेतनामा बृद्धि गर्न सकिने ।
- स्थानीय उत्पादनमा बृद्धि गरी खाद्य सुरक्षाको स्थितिमा सुधार ल्याउन सकिने ।

५.१.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

उपक्षेत्रगत लक्ष्य

- स्वास्थ्य सेवामा सम्पूर्ण नगरवासीको पहुँच स्थापित गरी गुणस्तरिय स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने ।

उदेश्य

- गुणस्तरिय स्वास्थ्य सेवा तथा पोषणलाई सबैको पहुँचमा पुऱ्याउनु ।

रणणीतिहरु

- आधारभूत स्वास्थ्यमा समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।
- स्वास्थ्य बिमा सेवा सबै नगरवासीको पहुँचमा पुऱ्याउने ।
- रिफरल स्वास्थ्य सेवाको पहुँचलाई सहज बनाउने ।
- वैकल्पीक स्वास्थ्य सेवाको प्रवर्द्धन गर्ने ।
- स्वास्थ्य तथा पोषण चेतना अभिवृद्धि गर्ने ।
- खाद्य सुरक्षा सुनिश्चित गर्ने ।

कार्यक्रम तथा आयोजना

- नगरपालिकाको स्वास्थ्य नीति तर्जुमा गर्ने
- स्वास्थ्य र पोषण सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम गर्ने ।
- आधारभूत औषधीहरु सर्वसुलभ रुपमा नगरपालिकामा नै उपलब्ध हुने व्यवस्था गर्ने ।
- नगरपालिकामा १५ शैयाको अस्पताल निर्माण गर्ने ।
- विद्यमान स्वास्थ्य चौकीहरुमा स्वास्थ्य पूर्वाधार तथा उपकरणहरुको व्यवस्था गर्ने ।
- खोप कार्यक्रम र स्वास्थ्य घुम्ति सेवा नियमित रुपमा संचालन गर्ने ।
- विद्यमान स्वास्थ्य चौकीहरुमा प्रसुती सेवा संचालन गर्ने ।
- विद्यमान स्वास्थ्य चौकीहरुमा चिस्यान भण्डारको व्यवस्था गर्ने ।
- रेफरल अस्पतालको लागि विशेषज्ञ अस्पतालसंग समन्वय गर्ने ।
- चिकित्सकहरुको पदपुर्ती गर्ने ।
- भूमिको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने ।
- प्राकृतिक स्रोतहरुको दोहन कम गर्ने ।
- माटोको उर्वरा शक्ति बढाउने ।
- उन्नत वालीको प्रयोग गर्ने र बाली बिमा गर्ने ।
- शिक्षित युवा किसानहरूलाई कृषि व्यवसायमा आकर्षित गर्ने ।
- खाद्यन्न वैंकहरुबाट सुफत मूल्यमा स्थानीय जनतालाई खाद्यान्न उपलब्ध गराउने ।
- खाद्यान्न संकटबाट मुक्ति पाउनका लागि किसानदेखि उपभोक्तासम्मको आपूर्ती शृंखलामा कार्य गर्न सबैले विशेष भूमिका निर्वाह गर्ने ।
- खाद्यान्न, दूध, मासु, माछा, फलफूल, तरकारी तथा खाद्य तेलको गुणस्तर कायम गर्न खाद्यान्न गुणस्तर कानुन बनाएर कडाइसाथ लागु गर्ने ।
- सार्वजनिक वितरण प्रणाली लागु गर्ने ।
- लक्षित सार्वजनिक वितरण प्रणाली अन्तर्गत गरिब तथा अति गरिब परिवारहरूलाई सुफत मूल्यमा खाद्यान्न उपलब्ध गराउने ।

५.१.५ अपेक्षित उपलब्धि

- पूर्ण खोपयुक्त नगरपालिका घोषित भएको हुनेछ ।
- १५ शैयाको सरकारी अस्पताल निर्माण भएको हुनेछ ।
- विद्यमान स्वास्थ्य चौकीहरुको स्तरोउन्नती भएको हुनेछ ।
- विद्यमान स्वास्थ्य चौकीहरुमा चिकित्सक र स्वास्थ्य उपकरणको व्यवस्था भएको हुनेछ ।
- सबै स्वास्थ्य सेवामा आधारभूत सुविधा तथा प्रसूति सेवा उपलब्ध भएको हुनेछ ।
- १ घण्टाको दुरी भित्र ९०% नागरिकको स्वास्थ्य संस्थामा पहुँच भएको हुनेछ ।
- रिफरल अस्पतालसँग सहकार्य सम्झौता भएको हुनेछ ।
- स्वास्थ्य बीमाको पहुँच ७५% जनसंख्यामा स्थापित भएको हुनेछ ।

- ९०% भन्दा बढी महिलाले संस्थागत सुत्केरी सेवा प्राप्त गरेका हुनेछन ।
- बाल कुपोषण दर १०% मा झरेको हुनेछ ।
- झाडा पखालाको संक्रमण दर प्रतिहजार १५ जनामा झरेको हुनेछ ।
- भिटामिन ए प्राप्त गर्ने बालबालिका ९८% प्रतिशत पुगेको हुनेछ ।
- सरुवा रोग उल्लेख्य रुपमा घटेको हुनेछ ।
- सबै विद्यालयमा पोषण स्वास्थ्य कार्यक्रम पुगेको हुनेछ ।
- स्थानीय नागरिकहरुको खाद्य सुरक्षाको स्थितिमा सुधार आएको हुनेछ ।

५.१.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

- नगरपालिकामा स्वास्थ्य विमाको कार्यक्रम पूर्ण रुपमा लागू भएको हुनेछ ।
- स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरुमा नगरवासीको सहज पहुँच स्थापित भएको हुनेछ ।
- स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरुको स्तरोउन्नती भै स्वास्थ्य उपकरण र आवश्यक चिकित्सकको व्यवस्था भएको हुनेछ ।
- नगरपालिकाको स्वास्थ्य सम्बन्धी नीति तर्जुमा भएको हुनेछ ।
- नगरपालिका भित्रका गरिब, अति गरिब घरधुरी र समुदायहरुको स्थानीय सरकारबाट खाद्य सुरक्षाको व्यवस्था भएको हुनेछ ।
- स्थानीय संघसंस्था र दातृनिकायहरुको नियमित आर्थिक र प्राविधिक सहयोग हुनेछ ।
- नगरपालिका, प्रदेश र संघीय सरकारबिच नगरवासीको स्वास्थ्य सेवा र पोषणमा आवश्यक समन्वय र सहकार्य भएको हुनेछ ।

५.२ शिक्षा, विज्ञान तथा नवप्रवर्तन

५.२.१ पृष्ठभूमि

समथल भूमी, वडा र स-साना वस्तीहरुसम्म सडकको पहुचका साथै सवै वडा र प्रमुख वस्तीहरुसम्म विद्यालयको वितरण भएकोले नगरवासीहरुको विद्यालय शिक्षामा राम्रो पहुच रहेको देखिन्छ । सन २०११ को राष्ट्रिय जनगणनामा नै नगरपालिकाको साक्षरता दर ७३% थियो भने हाल यो दर ८०% भन्दा माथि रहेको सजिलै अनुमान गर्न सकिन्छ जुन राष्ट्रिय साक्षरता दर भन्दा राम्रो हो । गौरादह नगरपालिकामा ३२ वटा सामुदायिक विद्यालय र २५ वटा नीजि क्षेत्रबाट संचालित संस्थागत विद्यालहरु छन् । त्यसबाहेक नगरपालिकामा ५५ वटा वाल विकास केन्द्रहरु र ५ वटा परम्परागत र धार्मिक विद्यालयरहरु (मदरसा) समेत संचालनमा रहेका छन् । उच्च शिक्षाको लागि नगरपालिकामा ४ वटा क्याम्पसहरु संचालनमा छन् जसमा २ वटा नीजि र २ वटा सरकारी हुन । संचालित क्याम्पसहरुमा २ वटा प्राविधिक धारको कृषि क्याम्पसहरु समेत छन् ।

५.२.२ समस्या तथा चुनौती

समस्याहरु

- स्थानीय दलित, आदिवासी र पिछडिएको वर्गमा न्यून साक्षरता ।
- कमजोर शैक्षिक पूर्वाधार ।
- दक्ष शैक्षिक जनशक्तिको अभाव ।
- विद्यालयका भौतिक पूर्वाधार अपाङ्ग मैत्री नहुनु ।
- प्राविधिक विद्यालय नहुनु ।
- वाल विकास केन्द्र व्यवस्थित नहुनु ।
- गणित, विज्ञान तथा अंग्रेजी शिक्षकको कमी ।
- लक्षित समुहका वालवालिकाको विशेष शिक्षामा पहुँचको कमी ।
- गुणस्तरीय शिक्षामा पहुँचमा कमी ।
- शिक्षकहरूमा पेशागत दक्षतामा कमी हुनु ।
- मातृ भाषामा शिक्षा नहुनु ।
- छात्रा एवं अपाङ्गता मैत्री शौचालय न्यून रहेको ।
- स्पोर्ट विधामा आधारित क्रियाकलापहरुमा आधारित पढाई सिकाई नहुनु ।

चुनौतीहरु

- समावेशी र गुणस्तरिय शिक्षाको पहुँचको सुनिश्चितता ।
- कक्षा छाड्ने र दोहोऱ्याउने दर घटाउनु ।
- प्राविधिक शिक्षा र विशेष शिक्षाको पहुँच बढाउनु ।
- शैक्षिक पूर्वाधारको विकास ।
- शिक्षण र सिकाई दरमा सुधार गर्नु ।
- विषयगत शिक्षकलाई पुर्नताजगी तालिम प्रदान गर्नु ।
- गुणस्तरीय र प्रतिस्पर्धात्मक शिक्षाको उपलब्धता बढाउनु ।
- दरबन्दी अनुसार शिक्षक पदपूर्ति गर्नु ।
- स्थानीय स्तरमा नै गुणस्तरीय शिक्षाको अवसर बढाउनु ।

५.२.३ संभावना तथा अवसर

- शैक्षिक वातावरण, पूर्वाधार र सामाग्रीहरुको व्यवस्था गरी साक्षरता बृद्धि गर्न सकिने ।
- शैक्षिक जनशक्ति उत्पादन गरी स्थानीय जनशक्तिको मागलाई पूर्ति गर्न सकिने ।
- खेलकुद र अतिरिक्त क्रियाकलापको पढाई सिकाईले व्यक्तिको शारीरीक सवलता ल्याउने ।
- खेल र खेलाडीको क्षमता बृद्धि अनुसार सवल जनशक्ति बृद्धिमा सघाउने ।

५.२.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

उपक्षेत्रगत लक्ष्य

- प्रतिस्पर्धी र उद्यमशील जनशक्ति उत्पादन गरी समृद्धि हासिल गर्ने ।

उदेश्य

- गुणस्तरिय शिक्षामा समतामूलक पहुँच स्थापित गर्नु ।
- प्राविधिक, व्यवसायिक, शिपयुक्त एवं व्यवहारिक शिक्षाको विकास एवं विस्तार गर्नु ।

रणनीतिहरु

- आधारभूत सुविधा सहितको शैक्षिक पूर्वाधारको विकास गर्ने ।
- शिक्षामा समतामूलक पहुँच स्थापित गर्ने ।
- शिक्षण सिकाई दर बढाउने ।
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको विकास र विस्तार गर्ने ।

कार्यक्रम तथा आयोजना

- शिक्षा उपसमिति र विद्यालय व्यवस्थापन समितिको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- विद्यालयमा वालमैत्री, अपाङ्गता मैत्री र महिला मैत्री संरचना विकास गर्ने ।
- अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- विद्यालय भर्ना अभियान संचालन गर्ने ।
- सूचना प्रविधि तथा कम्प्युटर ल्याव स्थापना गर्ने ।
- आवासीय र नुमना विद्यालयको निर्माण गर्ने ।
- स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी लागू गर्ने ।
- सामाजिक लेखापरीक्षण गर्ने ।
- शिक्षक तालिम संचालन गर्ने ।
- विद्यालयका भौतिक पूर्वाधारको मर्मत र स्तरोउन्नती गर्ने ।
- वहुप्राविधिक शिक्षालयको स्थापना गर्ने ।
- छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्ने ।
- दरबन्दी अनुसार शिक्षक पदपूर्ति गर्ने ।
- लक्षित वर्गहरुलाई अनौपचारिक कक्षाहरु संचालन गर्ने ।

५.२.५ अपेक्षित उपलब्धि

- वहु प्राविधिक शिक्षालय स्थापना भएको हुनेछ ।
- साक्षरता दर ८५% प्रतिशत पुगेको हुने ।
- आधारभूत तहको खुद भर्ना दर ९८% प्रतिशत पुगेको हुनेछ ।

- माध्यमिक तहको खुद भर्ना दर ७५% पुगेको हुनेछ ।
- विद्यालयमा रहने औसत अवधि ८ बर्ष पुगेको हुनेछ ।
- १०+२ सम्मको औसत शैक्षिक उपलब्धि ५% बर्षको हुनेछ ।
- विद्यालय छाडने दरमा उल्लेख्य कमी आएको हुनेछ ।
- स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण भई लागू भएको हुनेछ ।
- हरेक माध्यामिक तहको विद्यालयमा कम्प्यूटर ल्याव र विज्ञान प्रयोगशाला स्थापना भएको हुनेछ ।
- एस.ई.ई परीक्षामा सबै विद्यार्थी "वी" भन्दा माथिको श्रेणीमा उतीर्ण भएको हुनेछ ।
- सबै शिक्षकहरुले तालिम प्राप्त गरेका हुनेछ ।
- दरबन्दी अनुसार शिक्षकहरुको पदपूर्ती भएको हुनेछ ।
- अनौपचारिक शिक्षा मार्तफ प्रौढहरुको साक्षरता दर बढेको हुनेछ ।

५.२.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

- स्थानीय शैक्षिक संस्थाहरुमा आवश्यक जनशक्तिहरुको पदपूर्ती हुनुपर्ने ।
- बहुप्राविधिक शिक्षालयको स्थापना हुनुपर्ने ।
- स्थानीय शैक्षिक संस्थाहरुको भौतिक पूर्वाधारको स्तरोउन्नती हुनुपर्ने ।
- स्थानीय संघसंस्था र दातृनिकायहरुको नियमित आर्थिक र प्राविधिक सहयोग हुनुपर्ने ।
- नगरपालिका, प्रदेश र संघीय सरकारबिच नगरपालिकाको शैक्षिक विकासमा आवश्यक समन्वय र सहकार्य हुनुपर्ने ।
- नगरपालिकाको शिक्षामा लगानी वृद्धि गर्नुपर्ने ।
- हरेक माध्यामिक तहको विद्यालयमा कम्प्यूटर ल्याव र विज्ञान प्रयोगशाला स्थापना गर्नुपर्ने ।

५.३ खानेपानी तथा सरसफाई

५.३.१ पृष्ठभूमि

खानेपानी नगरपालिकाको आधारभूत आवश्यक्ता हो । नगरपालिका भित्र खानेपानी तथा सरसफाई नगरवासीहरुको स्वास्थ्यसंग प्रत्यक्ष जोडिएको भएतापनि करिब १०% घरधुरीमा मात्र धाराको पानी पुगेको छ । भूमिगत पानीलाई ओभरहेड टैंकमा जम्मा गरी खानीपानी कार्यालय मार्फत स्थानीय घरधुरीमा वितरण हुँदै आईरहेको छ । नगरपालिकाका बाँकी घरधुरीको खानेपानीको मुख्य स्रोत ट्युबवेल/हेण्डपम्प हो । दुवै पानीको स्रोत भूमिगत भएतापनि धाराबाट वितरण हुने पानी प्रषोधन पश्चात मात्र वितरण हुने भएकोले ट्युवेल/हेण्डपम्पको पानी भन्दा धाराको पानी स्वस्थ्य हुने भएकोले नगरपालिकामा स्वस्थ्य खानेपानीको पहुँच भने कमजोर देखिन्छ । नगरपालिकाको ग्वालडुब्बा, स्कुलचौन, चन्दुगाउँ, गौरादह र कोहबरा क्षेत्रमा ओभरहेड टैंक मार्फत खानेपानी वितरण हुँदै आईरहेको छ ।

गौरादह नगरपालिकामा ७१.३% घरधुरीमा शौचालय रहेको छ भने बाँकी २८.५% घरधुरीहरुमा शौचालय छैन । नगरपालिकाका मुख्य बजार क्षेत्रहरुमा राजमार्ग दायाँबाँया भने सडक नाला भएतापनि अन्य ग्रामिण

वस्तीहरुमा ढल र नालीहरुको व्यवस्था छैन। गौरादह बजार आसपासका क्षेत्रहरुमा भने नगरपालिकाबाट फोहोर संकलन हुने गरेको छ र उक्त फोहोरलाई अस्थाई स्यानिटरी ल्याण्डफिलमा विसर्जन गर्ने गरिएको छ । नगरपालिकाका ग्रामिण क्षेत्रहरुमा स्थानीय घरहरुबाट निस्कने फोहोरमैलाहरु गोबरको खाडीमा फाल्ने र जलाउने गरेका छन् । तरपनि स्थानीय स्तरका बजारहरुमा प्लाष्टिकका झोला, चाउचाउका खोल र कागजहरु यत्रतत्र छरिएर रहेका छन् । गौरादह नगरपालिका खुला दिशा मुक्त नगरपालिका घोषणा भै सकेको छ ।

५.३.२ समस्या तथा चुनौती

समस्याहरु

- प्राकृतिक एवं मानवजन्य कारणले पानीका श्रोत तथा मुहानहरूमा ह्रास आएको ।
- जनचेतनाको कमि हुनु ।
- सम्पूर्ण घरधुरीमा धाराको पानी वितरण नहुनु ।
- खानेपानी वितरण मापदण्ड अनुसार नहुनु ।
- स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्था नहुँदा पानीजन्य रोगहरू वढ्नु ।
- व्यक्तिगत तथा सामुदायिक सरसफाइको अभ्यास कमजोर हुनु ।

चुनौतीहरु

- "एक घर एक धारा" नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु ।
- स्वच्छ पानीको वितरण गर्नु ।
- खानेपानी प्रणालीको दीगो व्यवस्थापन गर्नु ।
- सरसफाइको अभ्यास वढाउनु ।

५.३.३ संभावना तथा अवसर

- "एक घर एक धारा" नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन भै सबै घरधुरीमा खानेपानीको पहुँच स्थापित हुनु ।
- स्वच्छ पानीको वितरण हुने ।
- खानेपानी प्रणालीको दीगो व्यवस्थापन हुने ।
- सरसफाइको अभ्यास वढने ।

५.३.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

उपक्षेत्रगत लक्ष्य

- स्वच्छ खानेपानी र सरसफाईको व्यवस्था गर्नु ।

उदेश्य

- सम्पूर्ण घरधुरीमा स्वच्छ खानेपानी पहुँच स्थापित गरी नियमित सरसफाईको व्यवस्था गर्नु ।

रणनीतिहरु

- एक घर एक धाराको अवधारणा अनुसार स्वच्छ खानेपानी उपलब्ध गराउने ।
- सबै घरमा चर्पीको व्यवस्था गर्नुका साथै सरसफाइको अभ्यास वढाउने।

कार्यक्रम तथा आयोजना

- खानेपानी तथा सरसफाई गुरुयोजना तर्जुमा गर्ने ।
- खानेपानीका श्रोतहरुको संरक्षण गर्ने ।
- एक घर एक धाराको लागि पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।
- खानेपानीका विद्यमान संरचनाहरु मर्मत गर्ने ।
- दक्ष जनशक्ति उत्पादन तथा सचेतना तालिम संचालन गर्ने ।
- आर्थिक स्रोत व्यवस्थापन र नीति निर्माणको लागि अन्तर सरकार समन्वय गर्ने ।
- खानेपानी अपुग भएका वडा र वस्तीहरुको लागि नयाँ खानेपानी आयोजना निर्माण गर्ने ।
- खानेपानी उपभोक्ता समितिहरुलाई प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउने ।
- फोहर पानीको उचित व्यवस्थापन गरी वातावरण स्वच्छ राख्ने ।
- मुख्य बजार केन्द्रहरुमा सार्वजनिक शौचालयहरुको निर्माण गर्ने ।

५.३.५ अपेक्षित उपलब्धि

- खानेपानी तथा सरसफाइ गुरुयोजना तर्जुमा भै कार्यान्वयन भएको हुनेछ ।
- खानेपानीको श्रोतहरुको संरक्षण भएको हुनेछ ।
- सबै घर परिवारमा पाइपद्वारा खानेपानी वितरण भै एक घर एक धारा भएको हुनेछ ।
- खानेपानी नपुगेका वडा र वस्तीहरुमा नयाँ खानेपानी आयोजना निर्माण भएको हुनेछ ।
- सबै घरमा व्यवस्थित चर्पी हुनेछ ।
- सरसफाइको अवस्थामा उल्लेख्य सुधार भएको हुनेछ ।
- मुख्य बजार केन्द्रहरुमा सार्वजनिक शौचालयको निर्माण भएको हुनेछ ।
- खानेपानी र सरसफाई सम्बन्धि जनचेतनाको विकास भएको हुनेछ ।

५.३.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

- संभाव्यता अध्ययनको आधारमा नयाँ खानेपानी आयोजना निर्माण भएको हुनेछ ।
- प्रत्येक घरधुरीमा धाराको पानी वितरण भएको हुनेछ ।

- आवश्यक जनशक्ति र प्राविधिकहरुको व्यवस्था भएको हुनेछ ।
- स्थानीय संघसंस्था र दातृनिकायहरुको नियमित आर्थिक र प्राविधिक सहयोग हुनुपर्ने ।
- नगरपालिका, प्रदेश र संघीय सरकारबिच नगरपालिकामा खानेपानी वितरण र सरसफाईमा आवश्यक समन्वय र सहकार्य भएको हुनेछ ।
- नगरपालिकाले खानेपानी वितरणमा आवश्यक बजेटको व्यवस्था गरेको हुनेछ ।

५.४ महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग

५.४.१ पृष्ठभूमि

नेपालको सन्दर्भमा सामाजिक वन्चितिकरणले सामाजिक विकास क्रमसंगै बर्षौदेखि जातजाति, लिंग, उमेर तथा धर्मका आधारमा विभेद गरिएका कारण पछाडी परेका वा पारिएका समुहहरुको अवस्थालाई चित्रण गर्दछ । यस्ता लक्षित वर्गहरुमा महिला, दलित, आदिवासी, जनजाती, मधेशी, मुस्लिम, १६ बर्ष उमेर समुहका वालिवालिकाहरु र ६० बर्ष माथिका जेष्ठ नागरिकहरु, अपारुता भएका व्यक्तिहरु तथा भौगोलिक रुपले दुर्गम क्षेत्रमा वसोबास गर्ने जनतालाई लिईएको छ । गौरादह नगरपालिकामा कुल जनसंख्यामा (६०५९८) पुरुषको संख्या २८७८२ (४७.५%) र महिलाको संख्या ३१८१६ (५२.५%) रहेको छ भने समग्र लैंगिक अनुपान ९०.४६ रहेको छ । त्यसैगरी ६०-७० बर्ष उमेर समुहका मानिसहरुको संख्या कुल जनसंख्याको ६.५% र ७० बर्ष भन्दा माथिका मानिसहरु संख्या ४.७% छन् । राजवंशी, सन्थाल, ताजपुरिया नगरपालिकाका आदिवासीहरु हुन जसको जनसंख्या क्रमश ६.९%, ५.२% र ७.२ छ । कामी र दमाई जस्ता अत्यन्त सिमान्तकृत र पिछडिएका मानिसहरुको संख्या क्रमश २.१% र २.३% छ । नेपाली, राजवंशी, ताजपुरिया नगरपालिकामा बोलिने मुख्य भाषाहरु हुन । कुल जनसंख्याको ९७.६८% मा कुनैपनि प्रकारको अपांगता छैन भने कुनै एक प्रकारको अपांगता हुने जनसंख्या २.३२% रहेको छ ।

५.४.२ समस्या तथा चुनौती

समस्याहरु

- शिक्षा, स्वास्थ्य लगायत सेवामा महिलाको न्यून पहुँच ।
- महिला नेतृत्व विकासको कमी ।
- महिलाको भूमिका औपचारिक आर्थिक कृयाकलापमा भन्दा घरायसी काममा बढी केन्द्रित हुनु ।
- महिला लक्षित कार्यक्रमको कमी ।
- महिला, अपाङ्गता तथा वाल मैत्री पूर्वाधारको कमी ।
- अशक्त तथा जेष्ठ नागरिकलाई असमान व्यवहार गर्ने प्रवृत्ति बढ्दो ।

चुनौतीहरु

- महिला, बालबालिका तथा वंचितिमा परेका वर्ग समुदायको क्षमता विकास गरी उत्पादनशील क्षेत्रमा परिचालन गर्नु ।
- नगरपालिका भित्रका समिति, उपसमिति, उपभोक्ता समितिहरू, सामुदायिक संस्था तथा लाभग्राही संस्थाहरूमा यस वर्ग र समुदायको प्रतिनिधित्व कायम राख्नु ।
- अर्थपूर्ण सहभागिता र निर्णयमा पहुँच स्थापित गर्नु ।
- वाल मैत्री स्थानीय शासन स्थापना गर्नु ।
- अपाङ्ग र जेष्ठ नागरिक मैत्री पूर्वाधारको विकास गर्नु ।
- आर्थिक तथा सामाजिक जिवनमा लैङ्गिक समानता कायम गर्नु ।
- पारिवारिक र सामाजिक मूल्य मान्यता तथा लैङ्गिक भूमिकामा परिवर्तन ल्याउनु ।
- स्थानीय पिछडिएका र ग्रामिण वस्तीहरुका महिलाको जीवन स्तरमा सुधार ल्याउनु ।
- महिला माथि हुने सबै किसिमका हिंसा, विभेद र शोषणको अन्त्य गर्नु ।

५.४.३ संभावना तथा अवसर

- शिक्षा, स्वास्थ्य लगायत सेवामा महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्गको पहुँच स्थापित हुने ।
- महिला तथा पिछडिएका वर्गहरुको नेतृत्व विकास हुने ।
- महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्गहरुलाई समेटिएका कार्यक्रमहरु संचालन हुने ।
- महिला, अपाङ्गता तथा वाल मैत्री पूर्वाधारको निर्माण हुने ।
- अशक्त तथा जेष्ठ नागरिकहरुको सम्मान हुने ।

५.४.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

उपक्षेत्रगत लक्ष्य

- नगरपालिकामा सबै प्रकारको हिंसा, शोषण तथा दुर्व्यवहारबाट मुक्त लैंगिक एवं सामाजिक विभेदको अन्त्य गर्ने ।

उदेश्य

- समावेशि र समतामूलक समाजको निर्माण ।

रणनीतिहरु

- महिला, वालवालिका तथा लक्षित वर्गलाई सामाजिका आर्थिक विकासको मूल प्रवाहमा समाहित गर्ने ।

- वंचितिकरण र भेदभावमा परेका वर्ग र समुदायको सशक्तीकरण गरी विकास प्रक्रियामा सहभागिता वढाउने ।
- बालबालिका, किशोर किशोरीको श्रृजनशीलताको विकास गर्ने ।
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिको संरक्षण र क्षमता विकास गरी अवसरमा पहुँच वढाउने ।
- जेष्ठ नागरिकको संरक्षण गर्दै सम्मानपूर्ण जीवनको अनुभूति दिलाउने ।
- लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीतिको अवलम्वन गर्ने ।

कार्यक्रम तथा आयोजना

- लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीतिको तर्जुमा गर्ने ।
- जनचेतन सम्बन्धि कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने ।
- लक्षित वर्गको बिकास सम्बन्धि कार्यक्रमहरु गर्ने ।
- आय आर्जन तथा रोजगारीमूलक तालिमहरु संचालन गर्ने ।
- नेतृत्व विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धि कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- महिला शसक्तिकरण सम्बन्धि कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने ।
- विशेष शिक्षा कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- न्यायिक समितिको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धि कार्यक्रमहरु गर्ने ।
- नगरपालिका भित्रका सार्वजनिक स्थानहरुमा अपांग मैत्री पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।
- अपांगता भएका व्यक्तिहरुलाई कृतिम अंग र ह्विल चयेर प्रदान गर्ने ।

५.४.५ अपेक्षित उपलब्धि

- लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति तर्जुमा भएको हुनेछ ।
- लैङ्गिक बजेट प्रणाली अवलम्बन भएको हुनेछ ।
- महिला साक्षरता ८०% पुगेको हुनेछ ।
- महिलाको नाममा जग्गाको स्वामित्त १८% भएको हुनेछ ।
- नेतृत्व तहमा महिला तथा लक्षित बर्गको प्रतिनिधित्व ६०% पुगेको हुनेछ ।
- ६०% महिलाको बैङ्क खाता भएको हुनेछ ।
- ५०० जनालाई क्षमता विकास सम्बन्धि तालिम संचालन भएको हुनेछ ।
- नगरपालिकाबाट गठन हुने समितिहरूमा ५०% समावेशीता भएको हुनेछ ।
- वार्षिक ३ वटा महिला तथा जेष्ठ नागरिक लक्षित घुम्ती स्वास्थ्य सेवा संचालन भएको हुनेछ ।
- प्रत्येक वडामा वालक्लव स्थापना भएको हुनेछ ।
- अपाङ्गता भएका ९०% बालबालिकाहरुले विशेष शिक्षामा पहुँच प्राप्त गरेका हुनेछन ।
- अपांगता भएका ७०% व्यक्तिहरुले कृतिम अंग र ह्विल चयेर प्राप्त गरेका हुनेछन ।

५.४.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

- संघ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तिय हस्तान्तरण लगायत अन्य बजेटहरु नियमित रुपमा प्राप्त हुनुपर्ने ।
- नगरपालिकाको लैंगिक समानता तथा सामाजिक सवावेशीकरण नीति तर्जुमा भएको हुनुपर्ने ।
- स्थानीय संघसंस्था र दातृ निकायहरुको महिला, बालाबलिका तथा लक्षित वर्गलाई नियमित आर्थिक र प्राविधिक सहयोग हुनुपर्ने ।
- नगरपालिकाको सेवा प्रवाह समावेशी र लक्षित वर्ग मैत्री हुनुपर्ने ।
- नगरपालिकाका सार्वजनिक स्थानहरुमा अपांगमैत्री पूर्वाधार विकास भएको हुनुपर्ने ।
- सुशासन, योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनसंग सम्बन्धित आवश्यक ऐन कानुन र कार्यविधिहरु तर्जुमा भएको हुनुपर्ने ।
- नगरपालिकाले महिला, वालवालिका तथा लक्षित वर्गको लागि पर्याप्त बजेटको व्यवस्था गरेको हुनुपर्ने।
- नगरपालिका, प्रदेश र संघीय सरकारबिच महिला, वालवालिका तथा लक्षित वर्गको लागी आवश्यक समन्वय र सहकार्य हुनुपर्ने ।

५.५ युवा तथा खेलकुद

५.५.१ पृष्ठभूमि

नगरपालिकाको राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक रूपान्तरणमा युवावर्गको भूमिका महत्वपूर्ण हुने गर्दछ । साहस, सिर्जनशीलता, सिक्ने क्षमता एवम् उच्च आत्मविश्वासका कारण यो वर्गलाई राष्ट्र निर्माणको प्रमुख स्रोत समेत मानिएको छ । शिक्षित, सीपयुक्त, अनुशासित र उद्यमशील युवाशक्ति विकास गरी यो जनसाङ्ख्यिक प्रवृत्तिलाई पुँजीकृत गर्दै नगरपालिका निर्माणमा लगाउन सकिएमा युवाहरूले नगरपालिकाको मात्र नभएर समग्र देशकै सामाजिक एवम् आर्थिक विकासमा नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्न सक्दछन् । स्वस्थ तथा अनुशासित नागरिक र समाजको सृजना गर्न खेलकुदलाई प्रमुख आधारको रूपमा लिइन्छ । नगरपालिकाको प्रतिष्ठा वृद्धि गर्ने र विभिन्न सम्प्रदाय, भाषा तथा संस्कृति एवम् समुदायबीच एकता कायम गरी राष्ट्रिय विकासको अभियानमा एकजुट बनाउन खेलकुदको योगदान महत्वपूर्ण रहेको हुन्छ । नगरपालिकाको खेलकुद क्षेत्रलाई विश्वव्यापी मूल्य र मान्यताअनुसार विकास गर्न नगरपालिकाको विद्यमान साङ्गठनिक ढाँचामा समयसापेक्ष सुधार गर्ने तथा नगरपालिकाको खेल क्षेत्रमा विकास गर्न सरकारी, गैरसरकारी एवम् निजी क्षेत्रबीच समन्वय, सहकार्य एवम् साझेदारीको वातावरण सिर्जना गरी खेलकुदको विकास र विस्तार गर्दै यसलाई स्थानीय जनजीवनको अभिन्न अङ्ग बनाउने प्रयास गरिनु पर्दछ । खेलकुदको माध्यमबाट शारीरिक, मानसिक, बौद्धिक, संवेगात्मक र नैतिकवान् मानव संशाधनको विकास गरी अनुशासित र मर्यादित समाज निर्माण गर्दै खेलकुदलाई रोजगारमूलक व्यवसायको रूपमा समेत स्थापित गर्न स्थानीय तहदेखि नै कार्यक्रम संचालन गरी "सबैको लागि खेलकुद" भन्ने अभियानलाई साकार पार्न नगरपालिकामा खेलकुदसँग सम्बन्धित पूर्वाधार निर्माण, प्रशिक्षण, प्रतियोगिता र प्रोत्साहनका कार्यक्रमहरू संचालन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

५.५.२ समस्या तथा चुनौती

समस्याहरु

- स्रोत र साधनको अभाव ।
- युवा शक्तिलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा परिचालन गर्न नसक्नु ।
- युवाहरुको निरन्तर पलायन ।
- खेलकुदको विकासका लागि पूर्वाधारको अभाव ।
- व्यावसायिक खेलकुदको कमी ।
- खेलकुद प्रशिक्षणको कमी ।
- क्लव तथा खेलकुदसँग सम्बन्धित संस्थाको आय स्रोतमा कमी ।
- युवामा दक्षता र क्षमताको कमीका साथै उनीहरूलाई उद्यमशील, रोजगारीमूलक र स्वरोजगार बनाउन नसक्नु ।

चुनौतीहरु

- युवा क्षमताको विकास गर्नु ।
- युवा प्रतिभा पलायन रोक्नु ।
- युवामा सकारात्मक सोंचको निर्माण गर्नु ।
- स्थानीय स्तरमा सृजना गर्न सकिने रोजगारीका सम्भावनाहरूमा युवाहरूको आकर्षण बढाउनु ।
- युवालाई खेलकुद प्रति प्रोत्साहित गराउनु ।
- खेलकुद पूर्वाधारको निर्माण गर्नु ।
- व्यावसायिक खेलकुदको विकास गर्नु ।
- खेलकुद प्रतियोगिताहरु नियमित रुपमा आयोजना गर्नु ।

५.५.३ संभावना तथा अवसर

- खेलकुद पूर्वाधार विकास गर्न स्थानहरु उपलब्ध हुने ।
- स्थानीय खेल प्रतिभाहरुको माध्यमबाट नगरपालिकाको पहिचानमा थप योगदान हुने ।
- खेलकुदको विकास गरी युवा क्षमताको विकास गर्न सकिने ।
- स्थानीय युवायुवातीहरुलाई स्वस्थ्य र स्फूर्त गराउन सकिने ।
- स्थानीय स्तरमा खेलकुदको नियमित कार्यक्रम गरी स्थानीय खेल प्रतिभाहरुको पहिचान र विकास गर्न सकिने

५.५.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

उपक्षेत्रगत लक्ष्य

- खेलकुद विकासको माध्यमबाट व्यवसायिक खेलको विकास गरी प्रतिभावान खेलाडीको उत्पादन मार्फत नगरपालिकाको पहिचान र समृद्धिमा योगदान पुऱ्याउने ।

उदेश्य

- युवा शक्तिलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा परिचालन गर्नु ।
- खेलकुदको बिकास गर्नु ।

रणनीतिहरु

- युवाहरूको क्षमता विकास गरी रोजगारीको अभिवृद्धि गर्ने ।
- खेलकुद पूर्वाधारको विकास गर्ने ।

कार्यक्रम तथा आयोजना

- युवाहरुको क्षमता विकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरु गर्ने
- युवा तथा खेलकुदको संस्थागत विकास गर्ने ।
- युवाहरुलाई रोजगार सृजना र उद्यशिलताको लागि सहुलियत ऋण र तालिम प्रदान गर्ने ।
- स्थानीय स्तरको रंगशाला निर्माण गर्ने ।
- कभर्ड हलको पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।
- पालिका स्तिरय खेकलुद प्रतियोगिताहरु नियमित रुपमा गर्ने ।
- प्रशिक्षकहरुलाई क्षमता अभिवृद्धि तालिम प्रदान गर्ने ।
- विद्यालयहरुमा खेलकुद शिक्षक र सामाग्रीहरु उपलब्ध गराउने ।
- स्थानीय युवा क्लबहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- युवा तथा खेलकुद सम्बन्धी आवश्यक नीतिहरु तर्जुमा गर्ने ।

५.५.५ अपेक्षित उपलब्धि

- युवा संजाल निर्माण भएको हुनेछ ।
- नगरपालिका स्तरीय खेलकुद मैदानको स्तरोन्नती भएको हुनेछ ।
- नगरपालिका भित्र ३ वटा कभर्डहल निर्माण भएको हुनेछ ।
- सबै माध्यमिक विद्यालयमा खेलकुद शिक्षक र खेलकुदका सामग्रीहरुको व्यवस्था भएको हुनेछ ।
- वार्षिक रुपमा अन्तर विद्यालय खेलकुद प्रतियोगिताहरु आयोजना भएको हुनेछ ।
- युवाहरुले उद्यमशिलता तालिम प्राप्त गरेका हुनेछन ।
- स्थानीय क्लबहरुको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।
- युवाहरुले उद्यम र स्वरोजगारको लागि सहुलियत रुपमा ऋण प्राप्त गरेका हुनेछन् ।

५.५.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

- संघ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तिय हस्तान्तरण लगायत अन्य बजेटहरु नियमित रुपमा प्राप्त हुनुपर्ने ।
- नगरपालिकाको युवा तथा खेलकुद सम्बन्धी नीति तर्जुमा भएको हुनुपर्ने ।
- आवश्यक खेल पूर्वाधारहरु निर्माण भएको हुनुपर्ने ।
- नगरपालिकाले युवा तथा खेकलुदको विकासमा नियमित बजेट विनियोजन गरेको हुनुपर्ने ।
- स्थानीय संघसंस्था र दातृ निकायहरुको युवा तथा खेलकुदको विकासमा नियमित आर्थिक र प्राविधिक सहयोग हुनुपर्ने । नगरपालिका, प्रदेश र संघीय सरकारबिच युवा तथा खेलकुद विकासमा आवश्यक समन्वय र सहकार्य हुनुपर्ने ।

परिच्छेद ६: पूर्वाधार क्षेत्र

६.१ वस्ती, आवास, भवन तथा सार्वजनिक निर्माण

६.१.१ पृष्ठभूमि

गौरादह नगरपालिकाका वस्तीहरु सडकको दुवैतिर रेखाकार रुपमा विकास भएका छन भने मुख्य बजार क्षेत्रका वस्तीहरु भने बाक्ला र गुजुमुज्ज परेका छन । पुराना घरहरु काठको खम्बा वा ढुंगा ईटाको जग भएका र जस्तापाताले छाएका घरहरु छन भने नयाँ आधुनिक घरहरु ईटा, ढुंगा, सिमेन्ट, छड प्रयोग गरी बनेका छन् । सडक पूर्वाधार र शहरीकरणको विस्तारसंगै यस्ता आधुनिक घरहरुको निर्माण क्रमश बढदै गैरहेको छ । काठको बढदो मूल्यले गर्दा पुराना काठेघरहरु क्रमश लोप हुँदै गएको अवस्था छ भने राजवंशी, सन्थाल र ताजपुरिया जस्ता आदिवासीहरुको परम्परागत घरहरुको संख्या समेत घटदो क्रममा छ । नगरपालिकाबाट घर निर्माणको लागि भवन निर्माण मापदण्ड र निर्माण संहिता लागू गरेको भएतापनि यो पूर्ण रुपमा लागू हुन सकेको छैन । स्थानीयवासीमा निर्माण मापदण्डको बारेमा सचेतनाको कमी, तालिमा प्राप्त मिस्त्री नगरपालिकामा उपलब्ध नहुनु र नगरपालिकाको विभिन्न प्रशासनिक झमेलाले गर्दा नगरपालिकामा अझपनि मापदण्ड विपरितका घरहरु निर्माण हुने क्रम यथावतै छ । नगरपालिकाको मुख्य बजार क्षेत्रहरुमा नीजि स्तरमा घडेरीहरु विकास गरी जग्गा बेचबिखन भैरहेकोले स्थानीय सरकारबाट नै संघीय र प्रदेश सरकारसंगको सहकार्य र सहयोगमा व्यवस्थित जग्गा विकास कार्यक्रम गर्न सकेको खण्डमा अहिले भैरहेको जथाभावी जग्गा प्लटिङलाई वैलेमा नियन्त्रण गरी योजनावद्ध वस्ती विकास गर्न सकिने प्रशस्त संभावना रहेको छ । शैक्षिक तथा स्वास्थ्य संस्था, सडक, पुल, कल्भर्ट, सामुदायिक भवन, ठूला सरकारी भवनहरु, पार्क, आदि निर्माण गर्दा पनि नगरपालिकाले निर्माण मापदण्ड र भवन संहितालाई कडाईका साथ लागू गर्न सकेको खण्डमा सार्वजनिक निर्माण अझ व्यवस्थित र कम जोखिमपूर्ण हुनेछ । नगरपालिकामा हुने वस्ती विकास, भवन तथा सार्वजनिक निर्माणको समस्या तथा चुनौती, संभावना, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम र उपलब्धीहरुको चर्चा तलको उपखण्डमा गरिएको छ ।

६.१.२ समस्या तथा चुनौती

समस्याहरु

- आवास तथा वस्ती विकासको लागि उच्च लागत लाग्ने ।
- निर्माण सामाग्रीहरु बाहिरबाट आयात गर्नुपर्ने ।

चुनौतीहरु

- भवन निर्माण मापदणड तथा भवन संहिता पूर्ण रुपमा लागु हुन नसकेको ।
- असुरक्षति तथा जोखिमयुक्त स्थानमा वस्तीहरु भएको ।
- व्यवस्थित वस्ती विकास नभएको ।
- नयाँ घरहरु निर्माण गर्दा मौलिकता लोप हुँदै गएको ।

- व्यवस्थित आवास र वस्ती विकासमा जग्गा प्राप्त गर्न जटिल हुँदै गैरहेको।

६.१.३ संभावना तथा अवसर

- समथल भू-भाग भएकोले वस्ती विकास सहज हुने।
- व्यवस्थित र भूकम्प प्रतिरोधक वस्तीहरु निर्माण र विकास गर्न सकिने।
- असुरक्षित र जोखिमयुक्त वस्तीहरुलाई स्थानान्तरण गर्न सकिने।
- नयाँ घरहरु निर्माण गर्दा स्थानीय मौलिकता कायम राख्न सकिने।
- व्यवस्थित वस्ती विकासको लागि जग्गा उपलब्ध हुन सक्ने।
- स्थानीय अदिवासी पिछडिएका वर्गहरुको लागि एकिकृत वस्ती निर्माण गर्न सकिने

६.१.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

उपक्षेत्रगत लक्ष्य

- व्यवस्थित, गुणस्तरिय, सन्तुलित र सुरक्षित आवास तथा वस्ती विकास।

उदेश्य

- आवासमा सवै वर्ग, क्षेत्र र तहका मानिसहरुको पहुँच सुनिश्चित गर्नु।
- गुणस्तरिय, व्यवस्थित, सुरक्षित र किफायति भवन निर्माण गर्नु।

रणनीति

- आवास, वस्ती विकास र भवन सम्बन्धि आवश्यक नीतिगत व्यवस्था गर्ने।
- न्यूनतम पूर्वाधार सहितको एकीकृत वस्ती विकास गर्ने।
- सुरक्षित आवास तथा भवनहरू निर्माण गर्ने।

कार्यक्रम तथा आयोजना

- आवास, वस्ती विकास र भवन सम्बन्धी आवश्यक नीति तथा मापदण्डहरु तर्जुमा गर्ने।
- आवास तथा वस्ती विकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने।
- भू-उपयोग नीति अनुसार प्रदेश सरकार र नीजि क्षेत्रसमेतको सहकार्यमा आवास तथा वस्ती विकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने।
- न्यून आय हुने वर्गका लागि सुलभ आवासको व्यवस्था गर्न नीजि क्षेत्रसंग सहकार्य गर्ने।
- सुरक्षित र व्यवस्थित वस्ती विकासको लागि योग्य र अयोग्य भूमिको पहिचान गर्ने।
- जोखिममा रहेका वस्तीहरुलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने।

- सार्वजनिक जग्गा र नदि किनार लगायतका क्षेत्र अतिक्रमण गरी गरिने वस्ती विकास लगायतका कार्यक्रमहरुलाई निरुत्साहित गर्ने।
- सकुम्वासी वस्ती, अव्यवस्थित वस्ती र गुठी जग्गासंग सम्बन्धित समस्याहरु समाधान गर्ने।
- सरकारी भवनहरु निर्माण गर्दा वातावरणमैत्री, किफायती र परम्परागत निर्माण प्रविधि एवं वास्तुकलाको समेत जगेर्ना हुने गरी निर्माण गर्ने
- सुरक्षित भवन निर्माणको लागि प्राविधिक जनशक्ति, कालिगढ तथा सेवाग्राहीलाई तालिम तथा सचेतन कार्यक्रम संचालन गर्ने।
- सभागृह र प्रदर्शनी स्थलको संभाव्यता अध्ययन तथा विकास गर्ने।
- नगरपालिका भित्रका खाली जग्गाहरु पहिचान गरी हरियाली पार्क विकास गर्ने।
- व्यवस्थित शवदाह स्थल निर्माण गर्ने।
- नीजि र सामुदायिक भवनहरु निर्माण गर्दा परम्परागत वास्तुकला र शैलिमा निर्माण गर्ने।

६.१.५ अपेक्षित उपलब्धि

- आधुनिक, सुरक्षित र सुविधा सम्पन्न शहरी पुर्वाधारयुक्त आवास र वस्तीहरु विकास हुनेछन।
- नगरवासीलाई गुणस्तरिय स्वास्थ्य र शैक्षिक सेवा उपलब्ध हुनेछ।
- भवन संहिता र भवन निर्माण मापदण्डको पूर्ण कार्यान्यवयन हुनेछ।
- सार्वजनिक विकास निर्माण गुणस्तरीय र कम जोखिमयुक्त हुनेछ।

६.१.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

- संघ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तिय हस्तान्तरण लगायत अन्य बजेटहरु नियमित रुपमा प्राप्त हुनुपर्ने।
- आन्तरिक आयको दायरा बढेको हुनुपर्ने।
- स्थानीय संघसंस्था र दातृनिकायहरुको नियमित आर्थिक र प्राविधिक सहयोग हुनुपर्ने।
- नगरपालिकामा आवश्यक जनशक्ति र प्राविधिकहरुको पदपूर्ती हुनुपर्ने।
- स्थानीय मजदुर र मिस्त्रीहरु सुरक्षित निर्माण सम्बन्धी तालिम प्राप्त हुनुपर्ने।
- नगरपालिका, प्रदेश र संघीय सरकारबिच योजनावद्ध वस्ती विकास तथा सार्वजनिक विकास निर्माणमा आवश्यक समन्वय र सहकार्य हुनुपर्ने।
- योजनावद्ध वस्ती विकास र सार्वजनिक विकास निर्माणको लागी नगरपालिकाबाट अध्ययन अनुसन्धान र पर्याप्त बजेटको व्यवस्था हुनुपर्ने।
- निर्माण मापदण्ड तथा भवन संहिता पूर्ण रुपमा लागू भएको हुनुपर्ने।
- नगरपालिकाबाट नक्शापास लगायत अन्य विकास निर्माणसंग सम्बन्धित कार्यविधिहरु तर्जुमा भएको हुनुपर्ने।

६.२ सडक, पुल तथा यातायात

६.२.१ पृष्ठभूमि

गौरादह नगरपालिकाको सवै वडा र अधिकाशं वस्तीहरुसम्म सडकको राम्रो पहुँच पुगेको छ। नगरपालिकालाई उत्तर दक्षिण पाँडाजुँगी-गौरीगंज राजमार्गले महेन्द्र राजमार्ग र हुलाकी राजमार्गसंग जोडेको छ । मुख्य राजमार्गहरु पक्की भएकोले नियमित बससेवाहरु संचालनमा रहेका छन भने स-साना नीजि र भाडाँका गाडीहरु समेत सहज रुपमा उपलब्ध हुने गरेको छ । तरपनि नगरपालिका भित्री वस्ती र ग्रामीण भेगहरुसम्म पुग्ने अधिकांश सडकहरु ग्राभेल र कच्ची छन् भने सम्पूर्ण नगरवासीहरुको सहज आवगमनलाई स्थायीत्व दिन यस्ता सडकहरुमा पुल, कल्भर्ट र नियमित यातायात सेवाको पनि त्यतिकै खाँचो छ। त्यसैले नगरपालिकाले स्थानीय सडकहरुको स्तरोउन्नती र पुलपुलेसाहरु निर्माणको लागि नियमित बजेटको व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ भने अधुरा निर्माण कार्यहरु समेत समयमै सम्पन्न गर्नुपर्ने छ।

६.२.२ समस्या तथा चुनौती

समस्याहरु

- वडा र भित्रि वस्तीका सडकहरु कच्ची र ग्राभेल हुनु।
- नगरपालिकाको स्थाई बसपार्क र बस स्टेण्डहरु नहुनु।
- मुख्य वस्ती, बजार र धार्मिक/पर्यटकिय क्षेत्रहरुसम्म स्थायी सडकको पहुँच नहुनु।
- मापदण्ड बिहिन सडकहरु निर्माण हुनु।
- अध्ययन डिजाईन बिनै सडकहरुको ट्र्याक खोल्नु।
- आवश्यकता अनुसार पुलहरु नहुनु।
- पक्की सडक संजालको अभावमा ग्रामिण भेगका बजार केन्द्रहरुमा न्यून आर्थिक गतिविधिहरु हुनु।
- खेतियोग्य जमीन र मत्यपालन भएका पोखरीहरुसम्म कृषि सडक तथा ट्रली सडकहरु नहुनु।
- सडकका चौकहरु गोलाकार नहुनु, न्यूनतम सडक, चौक र गल्लीको मापदण्ड तय नगरिनु।

चुनौतीहरु

- सडक निर्माणमा न्यून प्रगति र ढिलासुस्ती।
- सडक निर्माणको लागि आवश्यक लगानी जुटाउनु।
- नगरपालिकाको आन्तरिक आयबाट मात्रै पालिका भित्रका सडक तथा पुल निर्माण गर्न गर्न नसक्नु।
- सडक तथा पुलहरु निर्माण गर्न स्थानीय राजनैतिक दलहरुबिच समन्वय र साझा धारणा निर्माण गर्नु।
- ट्राफिक नियमको पूर्ण कार्यान्वयन गर्नु।

६.२.३ संभावना तथा अवसर

- समथल भू-भाग भएकोले सडक निर्माणमा सहज हुने र कम लागत लाग्ने।

- डिजाईन अनुसार गुणस्तरिय सडकहरु निर्माण गर्न सकिने ।
- स्थानीय बजार र वस्तीहरुलाई सडक संजालसंग जोडन सकिने ।
- सडक निर्माण गर्दा वातावरणलाई न्यून क्षति गरेर काम गर्न सकिने ।
- नगरपालिका भित्र नगर वसहरु संचालन गरी स्थानीयवासीहरुको आवगमनलाई सहज बनाउन सकिने।
- राजधानी काठमाण्डौ लगायत प्रदेश नं १ का प्रमुख शहरहरुसंग स्तरिय बस संचालन गरी नगरपालिका र त्यस्ता शहरहरुसंग सहज अन्तरसम्बन्ध स्थापना गर्न सकिने ।
- ट्राफिक सचेतनाका कार्यक्रमहरु संचालन गरी राजमार्गहरुमा हुने दुर्घटना न्यूनिकरण गर्न सकिने ।
- नगरपालिकाको यातायात गुरु योजनालाई क्रमश कार्यान्वयन गरी सडक तथा यातायात सेवालाई गुणस्तरिय, सहज र भरपर्दो बनाउन सकिने।

६.२.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

उपक्षेत्रगत लक्ष्य

- नगरपालिका भित्रका बजार केन्द्र र वस्तीहरुमा सडक तथा यातायात पूर्वाधारको बिकास, त्यसको गुणस्तर र पहुँचमा अभिवृद्धि गर्ने ।

उदेश्य

- नगरलिकाको केन्द्र, वडा केन्द्र, मुख्य बजार र वस्तीहरुमा सडक यातायातको पहुँच पुऱ्याउनु ।

रणनीतिहरु

- नगरपालिका केन्द्रबाट सबै वडाकेन्द्र र महत्वपूर्ण स्थानमा पक्की सडक संजाल विस्तार गर्ने ।
- मौजुदा सडकहरूको स्तरोउन्नती र नियमित मर्मत सम्भार गरी सर्वयाम सुचारु गर्ने ।
- स्थानीय खोलानालाहरुमा पुल र कल्भर्टहरु निर्माण गरी नगरवासीको आवागमन तथा यातायात सहज बनाउने ।
- कृषि र मत्यपालनका क्षेत्रमा कृषि र ट्रली सडकको संजाल विस्तार गर्ने ।

कार्यक्रम तथा आयोजना

- नगरपालिकाको यातायात गुरु योजना तर्जुमा गर्ने ।
- सबै वडा केन्द्र, मुख्य बजार र वस्तीहरु जोडने पक्की सडक संजाल निर्माण गर्ने ।
- नयाँ सडक निर्माण गर्दा प्राविधिक अध्ययन गर्ने ।
- नगरपालिकामा व्यवस्थित बसपार्क निर्माण गर्ने ।
- मुख्य बजार क्षेत्रहरुमा स्तरिय बस स्ट्याण्ड निर्माण गर्ने ।

- स्थानीय साधन, श्रोत र सीपको अत्यधिक उपयोग गर्ने ।
- सडक तथा पुल निर्माण गर्दा गुणस्तरीयता कायम गर्न निर्माण व्यवसायीले नै आयोजना हस्तान्तरण भएको कम्तीमा ५ वर्ष सम्म मर्मत सम्भार समेत गर्ने गरी ठेक्का व्यवस्थापन गर्ने ।
- निर्माणधिन र ढिलासुस्ती भएका सडक आयोजनाहरुलाई समयमै निर्माण सम्पन्न गर्ने ।
- नगरपालिका स्तरीय सडकको सडक अधिकार क्षेत्र उल्लेख गरी राजपत्रमा प्रकाशित गर्ने ।
- सडकहरूको नियमित स्तरोउन्नती र मर्मत सम्भार गर्ने ।
- सडक मर्मत सम्भार कोष खडा गर्ने ।
- नगरपालिकाका भित्री वस्ती र टोलहरुसम्म पुग्नको लागि पुल र कल्भर्टहरु निर्माण गर्ने ।
- पुराना पुल र कल्भर्टहरुको नियमित मर्मत संभार गर्ने ।
- कृषि र मत्यपालनका क्षेत्रमा कृषि र ट्रली सडकको संजाल विस्तार गर्ने ।

६.२.५ अपेक्षित उपलब्धि

- नगरपालिकाका वडा भित्रका स-साना बजार केन्द्रहरु र वस्तीहरुसम्म जाने सडक पक्की भै मुख्य राजमार्गसंग जोडिएको हुनेछ ।
- नगरपालिकाको यातायात गुरु योजना पूर्ण रुपमा कार्यान्वयन भएको हुनेछ ।
- सडकहरुको मापदण्ड (अधिकार क्षेत्र) निर्धारण भएको हुनेछ ।
- सबै वडा केन्द्र, मुख्य बजार केन्द्र र वस्तीहरुसम्म जाने सडकका पुल र कल्भर्टहरु निर्माण भएको हुनेछ ।
- सडक मर्मत संभार कोष खडा भएको हुनेछ ।
- स्थायी बसपार्कको निर्माण भै लामो तथा छोटी दुरीको यातायात सेवा सहज भएको हुनेछ ।
- नगरपालिका भित्रका मुख्य बजार क्षेत्रहरुमा व्यवस्थित बस स्टेण्ड निर्माण भएको हुनेछ ।
- प्राविधिक अध्ययनको आधारमा मात्र नयाँ सडकहरु निर्माण भएको हुनेछ ।
- स्थानीय सडकहरुको नियमित मर्मत संभार भएको हुनेछ ।
- कृषि र मत्यपालनका क्षेत्रमा कृषि र ट्रली सडकको संजाल विस्तार भएको हुनेछ ।

६.२.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

- संघ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तिय हस्तान्तरण लगायत अन्य बजेटहरु नियमित रुपमा प्राप्त हुनुपर्ने ।
- आन्तरिक आयको दायरा बढेको हुनुपर्ने ।
- स्थानीय संघसंस्था र दातृनिकायहरुको नियमित आर्थिक र प्राविधिक सहयोग हुनुपर्ने ।
- नगरपालिकामा आवश्यक जनशक्ति र प्राविधिकहरुको पदपूर्ती हुनुपर्ने ।
- स्थानीय मजदुर र मिस्त्रीहरु सुरक्षित निर्माण सम्बन्धी तालिम प्राप्त हुनुपर्ने ।
- नगरपालिका, प्रदेश र संघीय सरकारबिच सडक तथा पुल निर्माणमा आवश्यक समन्वय र सहकार्य हुनुपर्ने।

- मापदण्डयुक्त सडक, पुल र बसपार्कहरु निर्माणको लागी नगरपालिकाबाट अध्ययन अनुसन्धान र पर्याप्त बजेटको व्यवस्था हुनुपर्ने ।
- निर्माण मापदण्ड तथा भवन संहिता पूर्ण रुपमा लागू भएको हुनुपर्ने ।

६.३ जलश्रोत, विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा

६.३.१ पृष्ठभूमि

रतुवा, किस्ने, गौरिया, लालपैनी, चन्दु, रामचन्द्रे र डोरामारी जस्ता नदि र खोलाहरु लगायत गौरादह बजारमा अवस्थित गौरादह पोखरी र अन्य नीजि पोखरीहरु नै नगरपालिकाका मुख्य जलस्रोतहरु हुन । तर यस्ता नदि खोलाहरुबाट जलविद्युतको संभावना भने अत्यन्त न्यून रहको छ । नगरपालिका राष्ट्रिय प्रसारण लाईनसंग जोडिएको छ । त्यहि राष्ट्रिय प्रसारणको विद्युत सेवा नगरपालिकाको सम्पूर्ण वडाहरुमा पुगेको छ र अधिकांश घरधुरीले वत्तीको लागि विजुली वत्ती नै बाल्ने गर्दछन । तर गुणस्तरिय ट्रान्सफरमर र प्रसारण लाईनको अभावमा ग्रामीण क्षेत्रमा भोल्टेज कम हुने र विद्युत अवरुद्ध भैरहने समस्या विद्यमान छ । वत्तीको लागि व्यायोग्यास र सोलार जस्ता वैकल्पिक उर्जा प्रयोग गर्ने घरधुरीहरु भने अत्यन्त न्यून रहेको छ ।

६.३.२ समस्या तथा चुनौती

समस्याहरु

- राष्ट्रिय प्रसारण लाईन पुगेको भएतापनि नगरपालिकाका भित्री वस्ती र टोलहरुसम्म गुणस्तिरय प्रसारण लाईन र ट्रान्सफर्मर नभएकोले बिजुलीको भोल्टेज कम गुणस्तरको भएको ।
- कृषि विद्युतीकरण हुन नसकेको ।
- सबै टोल र वस्तीहरुमा सडक वत्ती नभएको ।

चुनौतीहरु

- गुणस्तरीय ग्रामिण र कृषि विद्युतीकरण गर्नु ।
- स्थानीय घरधुरीहरुमा विद्युत खपत बढाउनु ।
- विद्युतीकरणको लागि बजेटको व्यवस्था गर्नु ।
- स्थानीय लोडसेडिङ अन्त्य गर्नु ।
- वैकल्पिक उर्जाको प्रयोग बढाउनु

६.३.३ संभावना तथा अवसर

- वैकल्पिक उर्जाको रुपमा सोलार उर्जाको प्रयोग गरी वैकल्पिक उर्जालाई प्रवर्द्धन गर्न सकिने ।
- कृषिमा विद्युतीकरण गरी कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउन सकिने ।

- नगरपालिका भित्रका सम्पूर्ण वडा, टोल र वस्तीहरुमा विद्युतीय चुल्होको प्रयोग गरी आयतीत ग्यास खपतमा कमी ल्याउन सकिने ।

६.३.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

उपक्षेत्रगत लक्ष्य

- नगरपालिकामा उर्जाको सहज व्यवस्था र खपत बृद्धि गर्ने ।

उदेश्य

- नगरपालिकाका सबै घरधुरी र लघु/घरेलु उद्योगहरुमा उर्जाको पहुँच स्थापित गराउने ।
- कृषि विद्युतीकरण गरी कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउने ।

रणनीतिहरु

- नगरपालिकाका सबै वडाहरुमा उर्जालाई भरपर्दो र सुलभ बनाउने ।
- विद्युत तथा उर्जाको व्यवस्था गरी खपत बढाउने ।
- वैकल्पिक उर्जाको प्रवर्द्धन गर्ने ।

कार्यक्रम र आयोजना

- वैकल्पिक उर्जाको संभाव्यता अध्ययन गर्ने ।
- विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा सम्बन्धि नीतिहरु तर्जुमा गर्ने ।
- नगरपालिका भित्रका टोल, वस्ती र स-साना बजार केन्द्रहरुमा पुग्ने सकडमा सडक वत्ती जडान गर्ने ।
- कृषि योग्य जमीन र खेतहरुमा सिंचाईको लागि विद्युतीकरण गर्ने ।
- नवीकरणीय तथा वैकल्पिक उर्जा उत्पादनमा सहयोग गर्ने ।
- सिंचाई, घरेलु उद्योग लगायतको क्षेत्रमा हुने बिजुलीमा सहुलियत प्रदान गर्ने ।
- विद्युतीय चुल्होको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्नको लागि अनुदान र अन्य कार्यक्रमहरु लागु गर्ने ।

६.३.५ अपेक्षित उपलब्धि

- नगरपालिका भित्रका टोल, वस्ती र बजार केन्द्रहरुसम्म स्तरीय विद्युत प्रसारण लाईन जडान भै प्रत्येक घरधुरी, उद्योग र कलकारखानाहरुसम्म गुणस्तरीय भोल्टेज पुगेको हुनेछ ।
- कृषियोग्य खेतहरुमा विद्युतीकरण भै कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व बढेको हुनेछ ।
- खाना पकाउन विद्युतीय चुल्होको प्रयोग बढेर नगरपालिका भित्र आयातीय खाना पकाउने ग्यासको प्रयोगमा कमी आएको हुनेछ ।

- विद्युतको नियमित आपूर्तीसंगै नगरपालिका भित्र उद्योगहरुको संख्या बृद्धि भइ नयाँ रोजगारी सृजना भएको हुनेछ ।
- वैकल्पिक उर्जाको प्रयोगमा बृद्धि भएको हुनेछ।
- ईन्धनको रुपमा विद्युतको प्रयोगको गर्ने घरपरिवारको संख्या बढेको हुनेछ।

६.३.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

- संघ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तिय हस्तान्तरण लगायत अन्य बजेटहरु नियमित रुपमा प्राप्त हुनुपर्ने।
- आवश्यक जनशक्ति र प्राविधिकहरुको पदपूर्ती हुनुपर्ने।
- आन्तरिक आयको दायरा बढेको हुनुपर्ने।
- स्थानीय संघ संस्था र दातृ निकायहरुको नियमित आर्थिक र प्राविधिक सहयोग हुनुपर्ने।
- नगरपालिका, प्रदेश र संघीय सरकारबिच जलश्रोत, विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जाको विकासमा आवश्यक समन्वय र सहकार्य हुनुपर्ने।
- स्तरिय विद्युत प्रसारण लाईनको व्यवस्था भएको हुनुपर्ने।
- कृषि विद्युतीकरणको पूर्वाधार निर्माण भएको हुनुपर्ने।
- नगरपालिकाले वैकल्पिज उर्जाको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्नुपर्ने।
- नगरपालिकामा विद्युत र वैकल्पिक उर्जाको प्रयोग सम्बन्धि नीतिहरु तर्जुमा भएको हुनुपर्ने।

६.४ सूचना, संचार तथा प्रविधि

६.४.१ पृष्ठभूमि

नगरपालिका विकासको समग्र क्षेत्रमा सूचना, संचार र प्रविधि क्षेत्रको महत्वपूर्ण भूमिका हुने गर्दछ । नगरपालिकाबाट प्रवाह हुने विभिन्न खालका सेवा सुविधाहरुलाई अझ प्रभावकारी, पारदर्शी, सक्षम, सहज र सुलभ बनाउन पनि सूचना, संचार तथा प्रविधि क्षेत्रको त्यतिकै भूमिका हुने गर्दछ । नगरपालिकामा इन्टरनेट, मोवाईल फोन, पत्रपत्रिका, रेडियो, टेलिभिजन जस्ता सूचना तथा संचार क्षेत्रको विकास भएको भएतापनि महंगो पर्ने भएकोले इन्टरनेट र सूचना प्रविधिमा स्थानीय आदिवासी, दलित, गरिब र पिछडिएका वर्गहरुको पहुँच भने निक्कै न्यून रहेको छ। मुख्य बजार क्षेत्र र वस्तीहरुसम्म नीजि क्षेत्रबाट इन्टरनेटको पूर्वाधार भने विकास भएको छ । ईन्टरनेट जडित घरहरुमा पनि कम्प्युटरबाट भन्दा मोवाईलबाटै ईन्टरनेट चलाउने घरधुरीको संख्या बढी रहेको छ। नगरपालिकाबाट प्रवाह हुने सेवा सुविधाहरु पूर्ण रुपमा इन्टरनेट र सूचना प्रविधिमा गैसकेको छैन तर केहि भुक्तानी सेवाहरु भने अलनाईन हुन थालेको छ । नगरपालिकाको आफ्नै वेभसाइट भएतापनि नियमित अद्यावधिक नगरिएकोले नगरवासीहरुले वेभसाइटबाट अद्यावधिक सूचना र तथ्याङ्कहरु समेत पाउन सकेको देखिदैन ।

६.४.२ समस्या तथा चुनौती

समस्याहरु

- नगरपालिकाका प्रत्येक घरधुरी र टोलहरुसम्म ईन्टरनेट सेवा प्रदायक संस्थाहरु नपुगेको ।
- ईन्टरनेट महंगो पर्ने भएकोले सबैको पहुँच हुन नसक्ने ।
- मोवाईल सेवाको गुणस्तर भरपर्दो नभएको ।
- नगरपालिकाको वेभसाईट नियमित अद्यावधिक नहुने ।
- आवश्यक जनशक्ति र प्राविधिक ज्ञानको अभाव ।
- सूचना र संचारको विकासको लागि आवश्यक बजेट नहुनु ।
- नगरपालिकामा सूचना, संचार र प्रविधि सम्बन्धी नीति नहुनु ।

चुनौतीहरु

- नगरपालिकामा प्रत्येक घरधुरीमा ईन्टरनेट सेवाको पहुँच स्थापित गर्नु ।
- मोवाईल सेवाको नेटवर्क भरपर्दो र गुणस्तरीय बनाउनु ।
- ईन्टरनेट र वाईफाईको गुणस्तर र पहुँच बढाउनु ।
- आवश्यक जनशक्ति र प्राविधिक ज्ञान बढाउनु ।
- ईन्टरनेटको व्यापक प्रयोगसंगै साईबर सुरक्षाको चुनौती ।
- बौद्धिक सम्पतिको संरक्षण तथा सुरक्षा संवेदनशिलता ।
- आवश्यक कानुन र नीतिगत व्यवस्था गर्नु ।
- सामाजिक संजालको बढदो प्रयोगबाट आउने चुनौती र विकृतिहरुलाई नियन्त्रण गर्नु ।
- सूचना तथा संचार प्रविधिका क्षेत्रमा विभिन्न परियोजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा चुनौती ।

६.४.३ संभावना तथा अवसर

- समय र पैसाको बचत हुने ।
- नगरपालिकाबाट प्रवाह हुने सेवाहरु सरल, सहज र पारदर्शी हुने ।
- स्थानीय सरकार र संघसंस्थाहरुमा सुशासन कायम हुने ।
- नगरपालिकाका काम कारवाही र भुक्तानी प्रणाली पारदर्शी हुने ।
- छिटो र सहज रुपमा सूचना प्राप्त हुने ।
- नगरपालिकाका सबै वडा, टोल र वस्तीहरुसम्म गुणस्तरीय मोवाईल र ईन्टरनेट सेवाको पहुँच स्थापित हुने ।

६.४.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

उपक्षेत्रगत लक्ष्य

- नगरपालिकामा भरपर्दो सूचना तथा संचार सेवा र सुविधा विस्तार गरी नागरिकको पहुँच बढाउनु ।

उदेश्य

- विद्युतीय स्थानीय सरकार सूचाङ्कमा सन २०२५ सम्ममा नेपालका उत्कृष्ट स्थानीय सरकारहरुको तहमा पुऱ्याउने ।
- मोवाईल र टेलिफोन सेवाको पहुँच सबै नागरिकमा सुनिश्चित गर्ने ।
- नगरपालिकाका सम्पूर्ण घरधुरीमा ईन्टरनेट सेवाको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।
- विद्युतीय सरकारको अवधारणा अनुरुप कम्तिमा ८०% नागरिक लक्षित सेवाहरु अनलाईन मार्फत प्रदान गर्ने ।
- पिछडिएका, गरिब र आदिवासीहरुलाई ईन्टरनेटको सरल र सुलभ व्यवस्था गर्ने ।

रणनीति

- सबै प्रकारका संचार सुविधाहरु सम्पूर्ण वडा, बजार केन्द्र, वस्ती र घरधुरीहरुसम्म विस्तार गर्ने ।

कार्यक्रम तथा आयोजना

- नगरपालिकाको विद्युतिय शासन क्षमता विकास गर्ने ।
- ईन्टरनेट सेवा नपुगेका वडा, टोल र वस्तीहरुमा सेवा पुऱ्याउन सेवा प्रदायक संस्थाहरुलाई सहजीकरण गर्ने ।
- सूचना प्रविधि पूर्वाधारहरुको निर्माण तथा विकास गर्ने ।
- सामुदायिक सूचना केन्द्रको स्थापना गर्ने ।
- स्थानीय पत्रिपत्रिकाहरु प्रकाशन गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।
- नगरपालिका भित्र वसोबास गर्ने आदिवासी, गरिब र पिछडिएका घरधुरीहरुमा ईन्टरनेट सेवाको सहज र सरल पहुँच स्थापित गर्ने ।

६.४.५ अपेक्षित उपलब्धि

- नगरपालिकाको विद्युतिय शासन क्षमता अभिवृद्धि भइ नागरिकहरुले सरल र सहज रुपमा सेवा र सुविधाहरु प्राप्त गरेका हुनेछन ।
- नगरपालिकाका सबै कार्यालयहरुका सेभसाइट, ईमेल, फेसबुक, ट्वीटर, भाइबर जस्ता सामाजिक संजालका माध्यमबाट नागरिकको गुनासो प्राप्ति तथा सुनवाई हुने व्यवस्था भएको हुनेछ ।
- नगरपालिकाको ७५% घरधुरीमा ईन्टरनेट सेवाको पहुँच स्थापित हुनेछ ।
- नगरपालिकाको सम्पूर्ण क्षेत्रमा सूचना प्रविधि पूर्वाधारहरुको निर्माण तथा विकास भएको हुनेछ ।
- सामुदायिक सूचना केन्द्रको स्थापना भएको हुनेछ ।

- आम संचार माध्यम व्यवासायिक, मर्यादित र जिम्मेवार भएको हुनेछ।
- अनलाईन सेवाहरु व्यवस्थित र विश्वासिलो भएको हुनेछ।

६.४.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

- संघ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तिय हस्तान्तरण लगायत अन्य बजेटहरु नियमित रुपमा प्राप्त हुनुपर्ने।
- नगरपालिकामा आवश्यक जनशक्ति र प्राविधिकहरुको पदपूर्ती हुनुपर्ने।
- नगरपालिकामा सूचना तथा संचारको लागि आवश्यक पूर्वाधारको व्यवस्था हुनुपर्ने।
- नगरपालिकाबाट प्रवाह हुने सेवा र दैनिक कार्यसम्पादन सूचना प्रविधिमा आधारित भएको हुनुपर्ने।
- सूचना तथा संचार र प्रविधि क्षेत्रमा स्थानीय संघसंस्था र दातृनिकायहरुको नियमित आर्थिक र प्राविधिक सहयोग हुनुपर्ने।
- नगरपालिकाको सूचना तथा संचार नीति तर्जुमा भएको हुनुपर्ने।
- नगरपालिका, प्रदेश र संघीय सरकारबिच सूचना, संचार र प्रविधिको क्षेत्रमा आवश्यक समन्वय र सहकार्य हुनुपर्ने।

परिच्छेद ७: वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्र

७.१ वन तथा जैविक विविधता

७.१.१ पृष्ठभूमि

जैविक विविधता भन्नाले पृथ्वीमा रहेका सबै प्रकारका जीवजन्तु तथा वनस्पतिका आणुवंशिक, प्रजातिगत र पारिस्थितिक प्रणाली विविधता भनेर बुझिन्छ । जैविक विविधताबाट मानिसले प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा अनेकौ वस्तु तथा सेवाहरू जस्तै खाना, उर्जा, औषधि, अक्सिजन आदि निरन्तर पाइरहेका छन् । जैविक विविधताको अत्यधिक उपयोग हुँदै जाँदा, जैविक विविधतामा ह्रास आउनुका साथै प्राकृतिक प्रक्रिया असन्तुलित भई मानव जीवनको अस्तित्व नै खतरामा पर्न जान्छ । गौरादह नगरपालिका राष्ट्रिय तथा कवुलियत वनहरु नभएपनि नीजि स्तरमा स्थानीय कृषक र अन्य व्यक्तिहरुले रोपेका रुखविरुवा, वगैचा आदि नगरपालिकाका हरियाली क्षेत्रहरु हुन । गौरादह नगरपालिकामा १५-२० वटा नीजि स्तरमा रुख रोपिएका क्षेत्रहरु छन जहाँ कृषि कार्य समेत हुने गरेको छ । जसले गर्दा यस्ता क्षेत्रहरु कृषि र वनको एकिकृत क्षेत्रको रुपमा रहेको छ । केहि धार्मिक स्थलको परिसरमा समेत वनको स-साना क्षेत्रहरु विकास भएका छन् । नगरपालिकाको विद्यमान हरियाली क्षेत्रलाई कायम गर्दै स्थानीय जैविक विविधताको संरक्षण गर्न केहि समस्या तथा चुनौतीहरु संगसंगै संभावना र अवसरहरु पनि छन् जसलाई निम्न वमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

७.१.२ समस्या तथा चुनौती

समस्याहरु

- स्थानीय हरियाली क्षेत्र र नीजि वनको दिगो व्यवस्थापन हुन नसकेको ।
- वन पैदावर, वन्यजन्तु र जैविक विविधताको संरक्षणको कार्ययोजना नभएको ।
- बर्षातको समयमा नदि कटान र भूक्षय भैरहने ।
- पानीका स्रोत र मुहानहरुको संरक्षण नभएको ।
- दर्ता भएका नीजि वन र रुखपालकहरुले हुर्काएका नीजि रुखजन्य काठपात र विरुवाको दिगो व्यवस्थापन हुन नसकेको ।

चुनौतीहरु

- बिकास र वातावरण बिच सन्तुलन कायम गर्नु ।
- खाली एवं बाझो जमीनमा बृक्षारोपण गर्नु ।
- वन तथा वातावरण संरक्षणलाइ आर्थिक क्रियाकपालसंग आवद्ध गर्नु ।
- दाउरा, घर निर्माण र फर्निचरको लागि स्थानीय नीजि वनहरुको फडानी रोक्नु ।
- वन पैदावर र वन्यजन्तुहरुको संरक्षण ।

- वन, वातावरण तथा जैविक विविधता सम्बन्धी जनचेतनामा बृद्धि गर्नु।

७.१.३ संभावना तथा अवसर

- स्थानीय वन तथा वातावरणको दिगो व्यवस्थापन भै स्थानीयवासीहरुको जिवनस्तरमा सकारात्मक प्रभाव पर्ने।
- जैविक विविधताको संरक्षण हुने।
- भू-क्षय, नदि कटान र पहिरो आदिको प्रकोप न्यूनिकरण हुने।
- पानीका स्रोत र मुहानहरुको संरक्षण हुने।
- जथाभावी बोटविरुवा र रुखहरुको फडानी नियन्त्रण हुने
- व्यक्तिगत रुपमा रोपिएका र हुर्काईएका काठजन्य बोटविरुवालाई व्यवसायिक कच्चा पदार्थको स्रोत बनाउन सकिने।

७.१.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

उपक्षेत्रगत लक्ष्य

- वन तथा वातावरण संरक्षण गरी जैविक विविधता कायम गर्ने।

उदेश्य

- स्थानीय वन व्यवस्थापन तथा वातावरण संरक्षण मार्फत नगरपालिका भित्रका रुखविरुवा तथा हरियाली क्षेत्रको विकास र संरक्षण गर्दै जैविक विविधताको संरक्षण गर्नु।
- वन तथा वातावरणको संरक्षण गर्दै विपदलाई न्यूनिकरण गर्नु।

रणनीति

- वन तथा जैविक विविधता सम्बन्धि गुरुयोजनाको आधारमा जलस्रोत तथा हरियाली क्षेत्रको उपयोग तथा व्यवस्थापन गरिनेछ।
- हरियाली क्षेत्रको उपयोग तथा व्यवस्थापन गर्दा एकिकृत जलस्रोत व्यवस्थापन तथा जैविक विविधताको बहुउदेश्यिय उपयोगलाई प्राथमिकता दिईने छ।
- वन तथा जैविक विविधता क्षेत्रको संरक्षण, विकास, व्यवस्थापन तथा नियमनका लागि संस्थागत व्यवस्था गरिनेछ।
- वन तथा जैविक विविधताको संरक्षण र विकासमा निजी क्षेत्र तथा सम्बन्धित सरोकारवालाहरुको सहभागितामा अभिवृद्धि गरिनेछ।

कार्यक्रम तथा आयोजना

- उजाड र खाली क्षेत्रहरुमा वृक्षारोपण गर्ने ।
- स्थानीय खोलानाला, पोखरी, ताल र जैविक विविधताको संरक्षण गर्ने ।
- वातावरण संरक्षण र जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने ।
- आयमूलक कार्यक्रममा वित्तीय पहुँच र प्राविधिक सहायता उपलब्ध गराउने ।
- वातावरण र जैविक विविधता सम्बन्धी अध्ययनहरु गर्ने ।
- वन, वातावरण र जैविक विविधता संरक्षण सम्बन्धि नीति र योजनाहरु तर्जुमा गर्ने ।
- वन, वातावरण र जैविक विविधता संरक्षणको लागि अन्तर सरकार र निकायहरुबिच समन्वय गर्ने ।

७.१.५ अपेक्षित उपलब्धि

- वन तथा जैविक विविधता क्षेत्रको संरक्षण एवं विकास गर्ने ।
- स्थानीय खोलानाला, ताल, पोखरी र सिमसारहरुको संरक्षण गर्ने ।
- वातावरण विकास एवं संरक्षणलाई आय र रोजगारीसंग आवद्ध गर्ने ।

७.१.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

- संघ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तिय हस्तान्तरण लगायत अन्य बजेटहरु नियमित रुपमा प्राप्त हुनुपर्ने ।
- आवश्यक जनशक्ति र प्राविधिकहरुको पदपूर्ती हुनुपर्ने ।
- नगरपालिकाको वन तथा जैविक विविधता सम्बन्धी नीति तर्जुमा हुनुपर्ने ।
- स्थानीय संघसंस्था र दातृनिकायहरुको वन तथा जैविक विविधताको क्षेत्रमा नियमित आर्थिक र प्राविधिक सहयोग हुनुपर्ने ।
- नगरपालिका, प्रदेश र संघीय सरकारबिच वन तथा जैविक विविधता संरक्षणमा आवश्यक समन्वय र सहकार्य हुनुपर्ने ।
- नगरपालिकाले वन तथा जैविक विविधता संरक्षण सम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रमको लागी नियमित बजेटको व्यवस्था गरेको हुनुपर्ने ।

७.२ भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन

७.२.१ पृष्ठभूमि

गौरादह नगरपालिका समथल भू-भागमा अवस्थित भएकोले यहाँ उचाईगत भौगोलिक विविधता छैन र जलाधार व्यवस्थापन सम्बन्धी चुनौतीहरु समेत छैन । तर स्थानीय नदि तथा खोलाहरुबाट बर्षेनी हुने नदि कटान, बाढी, डुबान, भूक्षय आदिको भने निक्कै समस्या रहेको छ । त्यसैगरी स्थानीय नदिजन्य खनिजहरुको अत्यधिक

उत्खननले नदिजन्य प्रकोप बढदै गैरहेको छ भने स्थानीय खेतबारीमा प्रयोग हुने विभिन्न प्रकारका किटनाषक औषधी, रासायनिक मल र बिषादीहरुको जथाभावी प्रयोगले पनि जग्गाको उर्वराशक्ति र प्राकृतिकपन समेत क्रमश खस्कदै गैरहेको छ। त्यसैले भूसंरक्षण नगरपालिकाको एक प्रमुख समस्या र चुनौतीको रुपमा रहेको छ भने यसका केहि संभावनाहरु समेत छन। यस्ता समस्या, चुनौती र संभावनाहरुलाई निम्न वमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ।

७.२.२ समस्या तथा चुनौती

समस्याहरु

- जलस्रोतको उपयोग र व्यवस्थापन सम्बन्धी स्थानीय ऐन कानुन र नीतिको अभाव।
- बाढी, डुबान, नदि कटान र भूक्षयको प्रकोप।
- नदि र खोलानाबाट वालुवा, ढुंगा, गिटि आदिको जथाभावी उत्खनन।
- जलस्रोतको चरम दोहन।
- स्तानीय ताल, सिमसार र खोलानालाहरु सुक्दै जानु।
- जलस्रोतको वैज्ञानिक अध्ययन र अभिलेख नहुनु।
- जलस्रोत क्षेत्रसँग सम्बन्धित निकायहरूको बीचमा आपसी समन्वय तथा सहकार्यको अभाव।

चुनौतीहरु

- स्थानीय खोलानाला, ताल र खेतियोग्य जमीनको उपयोग र व्यवस्थापन सम्बन्धी स्थानीय ऐन कानुन र नीतिको अभाव।
- बाढी, डुबान, नदि र भूक्षयको नियन्त्रण।
- नदि र खोलानाबाट वालुवा, ढुंगा, गिटी आदिको जथाभावी उत्खनन।
- स्थानीय खोलानाला, ताल र सिमसार क्षेत्रहरुको संरक्षण र सम्वर्द्धन।
- जलस्रोतको चरम दोहनको नियमन र नियन्त्रण।
- जलस्रोतको वैज्ञानिक अध्ययन र अभिलेख नहुनु।
- जलस्रोत क्षेत्रसँग सम्बन्धित निकायहरूको बीचमा आपसी समन्वय तथा सहकार्यको अभाव।

७.२.३ संभावना तथा अवसर

- कृषियोग्य भूमिमा सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराउन सकिने।
- खानेपानीको अभाव भएका वडाहरुमा खानेपानी आयोजना विस्तार गर्ने सकिने।
- वालुवा, ढुंगा, गिट्टी आदिको उत्खननबाट नगरपालिकाको राजश्व अभिवृद्धि गर्न सकिने।
- स्थानीय खोला, नदि, ताल र सिमसारको संरक्षणबाट स्थानिय पर्यावरण र पारस्थितिक प्रणालीमा सकारात्मक प्रभाव हुने।
- जलस्रोतको सदुपयोगबाट स्थानीयवासीहरुको जिवनस्तरमा सुधार ल्याउन सकिने।

- मत्यपालनबाट स्थानीयवासीको आर्थिक बृद्धि हुने सक्ने ।

७.२.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

उपक्षेत्रगत लक्ष्य

भूसंरक्षण तथा स्थानीय खोलानाला, ताल र सिमसारको सम्वर्द्धन र बहुउपयोगी विकास एवम् दिगो रूपमा उपयोग गरी संमृद्धि हासिल गर्नु ।

उदेश्य

- स्थानीय ताल, पोखरी, नदिनाला र सिमसार क्षेत्रको संरक्षण तथा विकासमा संघ र प्रदेश सरकारसंग समन्वय गर्ने ।
- आर्थिक, सामाजिक तथा वातावरणीय पक्षमा पर्नसक्ने नकारात्मक प्रभाव न्यून हुनेगरी जलस्रोतको विकास र उपयोग गर्ने व्यवस्था मिलाउनु ।
- जलउत्पन्न विपद्को न्यूनीकरण एवम् प्रभावकारी व्यवस्थापन गरी क्षति न्यनीकरण गर्नु ।

रणनीतिहरु

- स्थानीय खोलानाला, ताल, सिमसार सम्बन्धि गुरुयोजनाको आधारमा जलस्रोत तथा जलाधार क्षेत्रको उपयोग तथा व्यवस्थापन गरिनेछ ।
- जलस्रोतको उपयोग तथा व्यवस्थापन गर्दा एकिकृत जलस्रोत व्यवस्थापन, जैविक विविधता तथा जलस्रोतको बहुउदेश्यिय उपयोगलाई प्राथमिकता दिईने छ ।
- जैविक विविधता क्षेत्रको संरक्षण, विकास, व्यवस्थापन तथा नियमनका लागि संस्थागत व्यवस्था गरिनेछ ।
- भू-संरक्षण र विकासमा निजी क्षेत्र तथा सम्बन्धित सरोकारवालाहरुको सहभागितामा अभिवृद्धि गरिनेछ ।

कार्यक्रम तथा आयोजना

- क्षेत्रगत गुरुयोजना अनुसार सम्बन्धित क्षेत्रका निकायहरू मार्फत निर्माण र व्यवस्थापन गर्ने ।
- वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन, अध्ययन र विश्लेषणको आधारमा जलस्रोतको उपयोग र व्यवस्थापन गर्ने ।
- स्थानीय खोलानाला, ताल, पोखरी र सिमसार क्षेत्रको प्रभावकारी संरक्षण, नियमन एवम् नियन्त्रणको लागि गुरुयोजना तयार गरी लागू गर्ने ।
- बाढी, पहिरो र भूक्षय जस्ता विपद्लाई न्यूनीकरण गर्ने ।
- नदीनाला, पोखरी, तालहरूमा पानीको मात्रा यथेष्ठ र स्थिर राख्नका लागि जलाशयहरूको निर्माण गर्ने ।

- स्थानीय जलस्रोतमा निजी क्षेत्रको सहभागिता एवम् सार्वजनिक निजी साझेदारीको व्यवस्था गर्ने ।
- जलस्रोत तथा भू-संरक्षणको क्षेत्रसँग सम्बन्धित निकायहरूको बीचमा आपसी समन्वय तथा सहकार्य गर्ने ।
- स्थानीय नदी तथा खोला नियन्त्रण एवम् व्यवस्थापनबाट उकास भएका जमिनको उपयोग लाभ लागतको आधारमा गर्ने ।
- स्थानीय खोलानाला, ताल, पोखरी र सिमसार क्षेत्रको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्ने ।

७.२.५ अपेक्षित उपलब्धि

- स्थानीय जलस्रोत र भू-संरक्षण, विकास, व्यवस्थापन र नियमन गर्दा अध्ययन, अनुसन्धान, तथ्य एवम् प्रमाणका आधारमा हुनेछ ।
- स्थानीय खोलाना, ताल, पोखरी र सिमसार क्षेत्रको संरक्षण र सदुपयोग भएको हुनेछ ।
- जलस्रोत र भू-संरक्षण तथा विकासमा संघ र प्रदेश सरकारसंग समन्वय हुनेछ ।
- स्थानीयवासीका आवश्यकता परिपूर्तिका लागि आवश्यक पर्ने जलस्रोतजन्य सेवा सुविधा सहज, सुलभ, सुपथ र समन्यायिक तवरले उपलब्ध हुनेगरी जलस्रोत क्षेत्रको विकास हुनेछ ।
- आर्थिक, सामाजिक तथा वातावरणीय पक्षमा पर्नसक्ने नकारात्मक प्रभाव न्यून हुनेगरी जलस्रोतको विकास र उपयोग हुनेछ ।
- जल उत्पन्न विपद्को न्यूनीकरण एवम् प्रभावकारी व्यवस्थापन भै क्षति न्यूनीकरण भएको हुनेछ ।

७.२.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

- संघ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तिय हस्तान्तरण लगायत अन्य बजेटहरु नियमित रुपमा प्राप्त हुनुपर्ने ।
- स्थानीय संघसंस्था र दातृ निकायहरुको नगरपालिकाको भूसंरक्षणको क्षेत्रमा नियमित आर्थिक र प्राविधिक सहयोग हुनुपर्ने ।
- नगरपालिकाको भू-संरक्षण सम्बन्धी नीति तर्जुमा भएको हुनुपर्ने ।
- स्थानीय खोलानाला तथा नदिहरुमा तटबन्धको निर्माण भएको हुनुपर्ने ।
- स्थानीय खोलानाना तथा नदिहरुको चरम दोहन बन्द हुनुपर्ने ।
- रासायनिक मल, किटनाषक औषधी र विषादीहरुको जथाभावी प्रयोग बन्द भएको हुनुपर्ने ।
- नगरपालिकाको भू-उपयोग योजना तर्जुमा भै पूर्ण कार्यान्यवन भएको हुनुपर्ने ।
- नगरपालिका, प्रदेश र संघीय सरकारबिच भूरक्षण क्षेत्रमा आवश्यक समन्वय र सहकार्य हुनुपर्ने ।

७.३ वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन

७.३.१ पृष्ठभूमि

बढदो विकास निर्माण कार्य, जनघनत्व र शहरीकरणसंगै नगरपालिकाको वातावरण संरक्षण र फोहोरमैला व्यवस्थापन निक्कै चुनौतीपूर्ण हुँदै गैरहेको छ। नगरपालिको गौरादह बजार, डिपु चौक, ग्वालडुब्बा, स्कुलचौन, दुधाली, दामुना, डोरामारी जस्ता बजार क्षेत्रहरुमा बढदो घरनिर्माण र शहरीकरणसंगै बजार आसपासका क्षेत्रहरुमा ठोस फोहोर बढदै गएको छ भने ढलको उचित व्यवस्थापन हुन नसक्दा स्थानीय वातावरण समेत दुर्गन्धित हुने स्थिति छ । त्यसैगरी नगरपालिका भित्रका हाटबजार लाग्ने क्षेत्रमा समेत फोहोर बढेर यसको व्यवस्थापन अझ चुनौतीपूर्ण हुँदै गैरहेको छ । नगरपालिकाले मुख्य बजार क्षेत्रबाट फोहोरमैला संकलन गरी विसर्जन गर्ने कार्यको थालनी गरेको छ तर स्थायी ल्याण्डफिल साइटको अभाव, सिमित पूर्वाधार र जनशक्तिबाट स्थानीय बजार र हाटबजार क्षेत्रको फोहोर व्यवस्थापन हुन कठिन छ । नगरपालिकाको वातावरण संरक्षण र फोहोरेमैला व्यवस्थापनका समस्या तथा चुनौतीहरु लगायत संभावनाहरुको चर्चा तलको उपखण्डमा गरिएको छ ।

७.३.२ समस्या तथा चुनौती

समस्याहरु

- पानीका स्रोतहरु सुक्दै गैरहेको ।
- बर्षायाममा डुबान, नदि कटान र भूक्षयको प्रकोप ।
- स्थाई स्यानीटरी ल्याण्डफिल साइट नभएको ।
- मुख्य बजार क्षेत्रहरुबाट नियमित फोहोरमैला संकलन हुन नसकेको ।
- प्लाष्टिक झोलाहरुको जथाभावी प्रयोग ।
- नगरपालिकाका बजार क्षेत्रमा ढलको व्यवस्था नभएको ।
- वातावरण संक्षणमा अत्यन्त न्यून बजेटको व्यवस्था ।
- आवश्यक ऐन र कार्यविधिहरु नभएको
- ढल निकास तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धि न्यून सचेतना ।
- ढल निकास र फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि पूर्वाधार निर्माण गर्न आर्थिक स्रोतको अभाव ।
- नियमित पानी बग्ने ढलको व्यवस्था हुन नसकेको ।

चुनौतीहरु

- वातावरणिय प्रदुषणले गर्दा वातवरणीय तत्वहरुमा प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष प्रभाव पार्ने ।
- वातावरणीय प्रदुषणको समाधानको व्यवस्थापन जटिल र प्राविधिक रुपमा अत्यन्तै चुनौतीपूर्ण हुने ।
- पानिको श्रोतहरु सुक्दै जानु ।

- उचित समयमा पानि नपर्ने, लामो समयसम्म खडेरी लाग्ने, अति बर्षा, खण्ड बर्षाले वाढी, डुबान र नदि कटानको व्यवस्थापन र न्यूनिकरण ।
- ढल निकास तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धि सचेतना बढाउनु ।
- प्लाष्टिक जन्य फोहोरको नियन्त्रण र व्यवस्थापन ।

७.३.३ संभावना तथा अवसर

- फोहोरमैला र ढल निकास समस्याको दिर्घकालिन समाधानको लागि फोहोरमैला प्रसोधन केन्द्र र स्यानिटरी ल्याण्डफिल साइटको निर्माण गर्न सकिने ।
- मुख्य बजार र वस्ती क्षेत्रमा ढल संजालको निर्माण गर्न सकिने ।
- फोहोरमैला व्यवस्थापन र ढलको निकासबाट सफा, सुन्दर र स्वच्छ नगरपालिका निर्माण गर्न सकिने।
- नगरवासीमा फोहोरमैला व्यवस्थापन र ढल निकास सम्बन्धि जनचेतना अभिबृद्धि भइ फोहोरलाई स्रोतमै व्यवस्थापन गर्ने सकिने ।
- वातावरण तथा प्रदुषण नियन्त्रणको क्षेत्रमा स्थानीय सरकार, विकास साझेदार तथा अन्य सरकारी/गैर सरकारी संस्थाहरु, उपभोक्ता समितिहरु र नागरिकको सहभागिता बढदै जानु ।
- फोहोरलाई उर्जाको रुपमा प्रयोग गर्न सक्ने प्रविधिको विकास हुनु ।
- प्रदेश तथा संघीय सरकारको फोहोर व्यवस्थापनको नीति, रणनीति र निर्देशिकाहरु निर्माण हुनु ।
- वातावरण संरक्षणको क्षेत्रमा दक्ष जनशक्ति उत्पादन हुन सक्ने ।
- वातावरण संरक्षण सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम संचालन गरी वातावरण संरक्षणमा स्थानीयवासीहरुलाई परिचालन गर्न सकिने ।
- वातावरण संरक्षणमा पर्याप्त बजेटको व्यवस्था गर्न सकिने ।

७.३.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

उपक्षेत्रगत लक्ष्य

- वातावरणीय संरक्षण तथा प्रदुषण न्यूनीकरण गरी वातावरणीय स्वच्छता कायम गर्ने

उदेश्य

- व्यवस्थित फोहोरमैला व्यवस्थापन र ढल निकासको लागि पूर्वाधार तयार गर्नु ।
- स्थानीय खोला, ताल, पोखरी र नदिहरुमा हुने प्रदुषण न्यूनीकरण गरी त्यहाको पारस्थितिकीय प्रणालीमा सुधार गर्नु ।
- फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन गर्नु ।

रणनीतिहरु

- फोहोरमैलालाई सुरक्षित रुपमा विसर्जन गर्ने ।

- व्यवस्थित ढल निकासको व्यवस्था गर्ने ।
- स्थानीय लघु तथा घरेलु उद्योगहरुलाई वातावरण मैत्री र वैकल्पिक उर्जाको प्रयोगमा प्रोत्साहन गर्ने ।
- किटनाशक विषादी र रासायनिक मल प्रयोगलाई दुरुत्साहन गरी जैविक उयार र प्रांगारिक मलको प्रयोग र प्लाष्टिक झोलाको सट्टा स्थानीय सामाग्रीबाट उत्पादित वातावरण मैत्री झोला उपयोगमा ल्याउने ।
- वातावरणीय सचेतना अभिवृद्धि गर्ने र हरियाली कायम गर्ने ।

कार्यक्रम तथा आयोजना

- वातावरण संरक्षण तथा प्रदुषण नियन्त्रणका लागि अध्ययन, अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने ।
- नदिनाला, ताल, पोखरी तथा अन्य पानीका स्रोतहरुको संरक्षण गर्ने ।
- सडक छेउमा जथाभावी फोहोर र शौच गर्ने, नदि किनारमा जथाभावी सवारी साधन धुने, मानिस र गाईवस्तु नुहाउने, पखाल्ने कार्यलाई नियन्त्रण गर्ने ।
- नगरपालिकाका सार्वजनिक स्थान र बजार क्षेत्रहरुमा शौचालय निर्माण गर्ने ।
- फोहोरमैलाको उपयुक्त व्यवस्थापन गर्न बजार क्षेत्रबाट नियमित रुपमा फोहोरमैला संकलन गर्ने ।
- फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि संभाव्यता अध्ययन गरी उपयुक्त स्थानको छनौट गर्ने ।
- वैकल्पिक उर्जाबाट चल्ने सवारी साधन र उद्योगहरुलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
- बायो ग्यास, सुधारिएको चुल्हो, ग्यासीफायर, बायोब्रिकेट जस्ता किफायती जैविक उर्जाहरुको प्रवर्द्धन एवं विस्तार गर्ने ।
- उद्योगहरुलाई मुख्य बजार र मानव वस्तीभन्दा टाढा लैजान प्रोत्साहन गर्ने ।
- गरिब र विपन्न वर्गसम्म नवीकरणिय उर्जा प्रविधिको पहुँच सुलभ गरी दाउराको प्रयोग कम गर्ने ।
- नगरपालिका क्षेत्रमा प्लाष्टिक झोला निषेध गर्ने ।
- स्थानीय सामाग्रीबाट उत्पादित वातावरण मैत्री हरित झोला उपयोगमा ल्याउने ।
- किटनाशक औषधी प्रयोग र व्यवस्थापन गर्ने काममा स्थानीय कृषक, उपभोक्ता समुह र संघसंस्थाहरुसंग समन्वय र सहकार्य गर्ने ।
- फोहोरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी शैक्षिक तथा जनचेतनाका कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने ।
- नगरपालिकामा वातावरण संरक्षण तथा प्रदुषण नियन्त्रण सम्बन्धी आवश्यक संयन्त्रको व्यवस्था गर्ने ।
- हरियाली कायम गर्न खाली रहेका स्थानहरुमा वृक्षारोपण गर्ने ।
- नगरपालिका भित्रका प्रत्येक वडा र टोलहरुबाट फोहोरमैला नियमित संकलन गर्ने ।
- फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि जनप्रतिनिधिहरु र कर्मचारीहरुलाई आवश्यक तालिम प्रदान गर्ने ।
- फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि आवश्यक पर्ने यन्त्र उपकरणहरु खरिद गर्ने ।
- आवश्यक नीति, नियम र ऐन र कार्यविधिहरु तर्जुमा गर्ने ।
- नगरपालिकाका मुख्य बजार क्षेत्र, वस्ती र टोलहरुमा ढल व्यवस्थापनको लागि विस्तृत ईन्जिनियरिङ अध्यनन गर्ने ।
- मुख्य बजार क्षेत्र, वस्ती र टोलहरुमा ढल संजालको निर्माण गर्ने ।

- सफा शौचालय, सफासुग्घर भान्साघर एवं फोहोरमैलाको स्रोत पहिचान र उत्सर्गन कार्यक्रम संचालन गर्ने।

७.३.५ अपेक्षित उपलब्धि

- मुख्य बजार र वस्ती क्षेत्रमा ढल संजालको निर्माण हुनेछ।
- मुख्य बजार र वस्तीहरुबाट नियमित फोहोर संकलन भएको हुनेछ।
- फोहोरमैला व्यवस्थापन र ढलको निकासबाट सफा, सुन्दर र स्वच्छ नगरपालिका निर्माण भएको हुनेछ।
- स्थानीयवासीमा फोहोरमैला व्यवस्थापन र ढल निकास सम्बन्धि जनचेतना अभिबृद्धि भई फोहोरको स्रोतमै व्यवस्थापन भएको हुनेछ।
- फोहोरजन्य झाडापखाला र हैजाहरुको प्रकोप कम भएको हुनेछ।
- स्थानीय नदि तथा खोलाहरुमा प्रदुषण न्यूनिकरण भएको हुनेछ।
- फोहोरमैलाको व्यवस्थापन भै वैकल्पिक उर्जाको प्रयोग बढेको हुनेछ।
- प्लाष्टिक झोला निषेध भएको हुनेछ।

७.३.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

- संघ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तिय हस्तान्तरण लगायत अन्य बजेटहरु नियमित रुपमा प्राप्त हुनुपर्ने।
- वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापनमा आवश्यक जनशक्ति र प्राविधिकहरुको पदपूर्ती हुनुपर्ने।
- फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि आवश्यक पर्ने यन्त्र उपकरणहरुको व्यवस्था भएको हुनुपर्ने।
- स्थाई स्यानिटरी ल्याण्डफिल साइटको पूर्वाधार निर्माण भएको हुनुपर्ने।
- वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय संघसंस्था र दातृनिकायहरुको नियमित आर्थिक र प्राविधिक सहयोग हुनुपर्ने।
- नगरपालिका, प्रदेश र संघीय सरकारबिच वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापनमा आवश्यक समन्वय र सहकार्य हुनुपर्ने।
- फोहोरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा भएको हुनुपर्ने।

७.४ विपद जोखिम न्यूनिकरण र व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थानशीलता

७.४.१ पृष्ठभूमि

गौरादह नगरपालिकामा गर्मी र बर्षातको समयमा झाडापखाला र हैजा जस्ता प्रकोपहरु बेला बेला हुने गरेको छ भने जाडोको समयमा शितलहरले समेत सताउने गरेको छ। तर यस्ता प्रकोपहरुबाट मानविय क्षति भने न्यून हुने गरेको छ। त्यसैगरी विगत २ बर्षदेखि शुरु भएको कोभिड-१९ को महामारीले समेत नगरपालिकालाई निक्कै सताएको थियो। कोरोनाको चपेटबाट ६ जना संक्रमितहरुको मृत्य समेत भएको थियो। बाढी, नदि कटान र

डुबान गौरादह नगरपालिकाका बर्षेनी आईपर्ने मुख्य विपदहरु हुन । यस्ता विपद व्यवस्थापनको लागि नगरपालिकाले केहि स्थानमा बाध बाध्ने, वृक्षारोपण गर्ने, सचेतना कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने जस्ता कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने गरेको भएतापनि हालसम्म नगरपालिकाले नगर क्षेत्र भित्रका विपद क्षेत्रहरुको पहिचान गरी यस्ता विपद व्यवस्थापनको लागि कार्ययोजना र कार्यविधि भने तर्जुमा हुन सकेको छैन । नगरपालिका भएर बग्ने रतुवा, किस्ने र गौरीया खोलाबाट हुने नदि कटान, डुबान र बाढीले बर्षैनी सैयौ घरहरु डुबान हुने गरेको छ भने खतियोग्य जमीनहरु समेत कटान भैरहेको छ । गर्मीको समयमा नगरपालिकामा केहि आगालागीका घटनाहरु समेत हुने गरेका छ । त्यसैगरी बिगत १० बर्षको तथ्याङ्क हेर्दा नगरपालिकामा चट्याङबाट ३ जना मानिसको मृत्यु भएको छ । भूकम्प नगरपालिकाको अर्को विपद क्षेत्र हो । नगरपालिकाले भूकम्प प्रतिरोध घर निर्माणको लागि निर्माण मापदण्ड र भवन संहिता लागू गरेको छ भने समय समयमा भूकम्प प्रतिरोधक घर निर्माणको लागि स्थानीय डकर्मीहरुलाई तालिम समेत दिने गरेको छ । तरपनि नगरपालिकामा विपद जोखीम न्यूनिकरण र व्यवस्थापन तथा जलावयु परिवर्तन अनुकुलन निक्कै चुनौतीपूर्ण र समस्याग्रस्त छ ।

७.४.२ समस्या तथा चुनौती

समस्याहरु

- पानीका स्रोतहरु सुक्दै गैरहेको ।
- खडेरी र सुख्खाले कृषि उत्पादनमा कमी ।
- विभिन्न प्रकारका महामारी तथा स्वास्थ्य प्रकोपहरु ।
- बर्षायाममा डुबान, बाढी, नदि कटान र भूक्षयको प्रकोप ।
- प्लाष्टिक झोलाहरुको जथाभावी प्रयोग ।
- बजार क्षेत्रमा ढलको व्यवस्था नभएको ।
- स्यानिटरी ल्याण्डफिल साइट नभएको ।
- नगरपालिकाबाट फोहोर संकलनको नियमित व्यवस्था नभएको ।
- वातावरण सम्बन्धि न्यून सचेतना ।
- वातावरण संक्षणमा अत्यन्त न्यून बजेटको व्यवस्था ।
- आवश्यक ऐन र कार्यविधिहरु नभएको

चुनौतीहरु

- वातावरणिय प्रदुषणले गर्दा वातवरणीय तत्वहरुमा प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष प्रभाव पार्ने ।
- वातावरणीय प्रदुषणको समाधानको व्यवस्थापन जटिल र प्राविधिक रुपमा अत्यन्तै चुनौतीपूर्ण हुने।
- स्थानीय खोलानाला, ताल, पोखरी, सिमसार क्षेत्र सुक्दै जानु ।
- उचित समयमा पानि नपर्ने, लामो समयसम्म खडेरी लाग्ने, अति बर्षा, खण्ड बर्षा, डुबान, वाढी, नदि कटान, पहिरो नियन्त्रण गर्नुपर्ने ।
- विभिन्न प्रकारका महामारी तथा स्वास्थ्य प्रकोपहरु बढने ।
- कतिपय लोपोन्मुख प्राणी र जैविक विविधता नास हुने ।
- बिपद्मा परेका घरपरिवार तथा समुहलाई तत्काल राहतको व्यवस्था गर्नु ।

- हावापानीको परिवर्तनको कारण जलवायु परिवर्तन अनुकुलन र विपद् व्यवस्थापनलाई समय अनुकुल परिमार्जित तथा व्यवस्थित गर्न नसक्नु ।

७.४.३ संभावना तथा अवसर

- जलस्रोत, उर्जा, पूर्वाधार, मानव स्वास्थ्य, कृषि तथा खाद्य सुरक्षा र वन तथा जैविक विविधतामा हुने असर कम गर्न सकिने ।
- वातावरण तथा प्रदुषण नियन्त्रणको क्षेत्रमा स्थानीय सरकार, विकास साझेदार तथा अन्य सरकारी/गैर सरकारी संस्थाहरु, उपभोक्ता समितिहरु र नागरिकको सहभागिता बढदै जानु ।
- सबै प्रकारका विपद्को सामना गर्न आधुनिक प्रविधि संरचना, मापदण्ड र आवश्यक दक्ष जनशक्तिको बिकास हुन सक्ने ।
- फोहोरलाई उर्जाको रुपमा प्रयोग गर्न सक्ने प्रविधिको विकास हुनु ।
- प्रदेश तथा संघीय सरकारको फोहोर व्यवस्थापनको नीति, रणनीति र निर्देशिकाहरु निर्माण हुनु ।
- वातावरण संरक्षणको क्षेत्रमा दक्ष जनशक्ति उत्पादन हुन सक्ने ।
- तटबन्ध र वृक्षारोपण आदिबाट बाढी, डुबान र नदि कटानको समस्या न्यूनिकरण गर्ने सकिने ।
- स्थानीय खोलानाला, ताल, पोखरी र सिमसार क्षेत्रहरुको संरक्षण र व्यवस्थापनबाट पानीका श्रोतहरुको संरक्षण गर्ने सकिने ।
- बिपदमा परेका घरपरिवार तथा समुहलाई तत्काल राहतको व्यवस्था गर्न सकिने ।
- वातावरण संरक्षण सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम संचालन गरी वातावरण संरक्षणमा स्थानीयवासीहरुलाई परिचालन गर्न सकिने ।
- वातावरण संरक्षणमा पर्याप्त बजेटको व्यवस्था गर्न सकिने ।

७.४.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

उपक्षेत्रगत लक्ष्य

- जलवायु परिवर्तनका असरहरु न्यूनीकरण गर्दै वातावरणीय संरक्षण तथा प्रदुषण न्यूनीकरण गरी वातावरणीय स्वच्छता कायम गर्ने ।

उद्देश्य

- स्थानीय नदि, खोला, ताल, पोखरी र सिमसारहरुमा हुने प्रदुषण न्यूनीकरण गरी त्यहाको पारस्थितिकीय प्रणालीमा सुधार गर्नु ।
- विपद जोखिम न्यूनिकरण गर्नु ।
- फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन गर्नु ।
- जलवायूको परिवर्तनले मानव स्वास्थ्यमा पार्ने असरको नियन्त्रण र यसले अन्य क्षेत्रमा पार्ने असरसित अनुकुलित हुँदै त्यसबाट उत्पन्न लाभ र जलबायु कोष र संयन्त्रबाट हुने लाभको अधिकतम उपयोग गर्नु।

रणनीतिहरु

- उपलब्ध पानीका श्रोतहरुको संरक्षण गर्न वैकल्पिक उयायहरु अवलम्वन गर्ने ।
- मौसम पूर्वअनुमान प्रणालीलाई सुदृढीकरण गर्दै विपद न्यूनिकरण गर्ने ।
- जलवायुजन्य घटनाहरुको पहिचान गरी मानव जीवनको रक्षा गरिने छ ।
- जलवायुमैत्री, उर्जा र कृषि प्रविधिको छनौट र विस्तार गर्ने ।
- वातावरणीय सचेतना अभिवृद्धि गर्ने र हरियाली कायम गर्ने ।

कार्यक्रम तथा आयोजना

- पानीका स्रोतहरूको पहिचान गर्ने, संरक्षण गर्ने, बर्षातको पानी संकलन गर्ने प्रविधि र पद्धतिलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
- नदी तथा खोलाहरुको प्राकृतिक वहाव कायम गर्ने कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने ।
- स्थानीय अनुकुलन कार्ययोजनालाई व्यापक बनाई अनुकुलनलाई विकास कार्यक्रमसंग आवद्ध गर्ने ।
- स्थानीय र आधुनिक ज्ञानलाई संयोजन गर्दै जलस्रोत र उर्जाको व्यवस्थापनमा अनुकुलन कार्यक्रम संचालन गर्ने
- स्थानीय खोला र नदि आदिको संरक्षणका कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने । ।
- मौसम पूर्व अनुमान प्रणाली र तथ्याङ्क संकलन पद्धतिलाई संघीय र प्रदेश सरकारसंग समन्वय र सहकार्य गरी स्वचालित विपद सूचना प्रणाली जडान गर्ने ।
- बाढी, डुबान, भू-क्षय र नदि कटानको समस्यालाई समाधान गर्न तटबन्ध कार्यक्रमहरुलाई प्रभावकारी बनाउने ।
- जलवायु परिवर्तन र विपद जोखिम न्यूनिकरणको लागि स्थाई कोषको व्यवस्था गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तनले मानव जीवनमा पारेको प्रभाव र अनुकुलन सम्बन्धी तालिम लगायत सचेतना कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तनबाट फैलिन सक्ने रोगव्याधि र सोको नियन्त्रणको लागि सम्बन्धित सरोकारवालाहरुको अभिमुखिकरण एवं क्षमता विकास गर्ने ।
- वातावरण मैत्री र जलवायु शसक्त कृषि वालिको लागि प्रदेश सरकार र सरोकारवालाहरुसंग समन्वय र सहकार्य गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित क्षेत्रमा उपयुक्त कृषि प्रणाली र वैकल्पिक उर्जा प्रविधिको पहिचान, प्रवर्द्धन र प्रसार गर्ने ।
- स्थानीय प्रविधि र शिपलाई प्रयोग गरेर कृषि व्यवस्थापनमा अनुकुलनका कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने ।
- खडेरी तथा अधिक बर्षा सहन सक्ने खालका वालीहरुको संभाव्यता अध्ययन गरी स्थानीय कृषकहरुलाई उक्त वालीहरु लगाउन प्रोत्साहन गर्ने ।

७.४.५ अपेक्षित उपलब्धि

- स्थानीय वातावरणमा सुधार भएको हुनेछ।
- नागरिकहरुको स्वास्थ्यमा सुधार आएको हुनेछ।
- फोहोरजन्य झाडापखाला र हैजाहरुको प्रकोप कम भएको हुनेछ।
- स्थानीय नदि तथा खोलाहरुमा प्रदुषण न्यूनिकरण भएको हुनेछ।
- फोहोरमैलाको व्यवस्थापन भै वैकल्पिक उर्जाको प्रयोग प्रयोग बढेको हुनेछ।
- मुख्य बजार र चौकहरुमा शौचालय र ढलको निर्माण भएको हुनेछ।
- प्लाष्टिक झोला निषेध भएको हुनेछ।
- जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी दक्ष जनशक्ति सहित संस्थागत व्यवस्था भै स्थानीय अनुकुलन योजना कार्यान्वयन भएको हुनेछ।
- पानीका मौजुदा स्रोतहरुको संरक्षण भएको हुनेछ।
- जोखीम युक्त क्षेत्रहरुमा पूर्व सूचना प्रणालीहरुको जडान भएको हुनेछ।
- स्थानीय वातावरण र कृषि उत्पादनमा जलवायु परिवर्तनको असर न्यूनिकरण भएको हुनेछ।
- जलवायु परिवर्तनले स्वास्थ्यमा ल्याउने समस्याहरुको पहिचान भएको हुनेछ।
- जलवायु परिवर्तनले कृषि तथा खाद्यन्न सुरक्षामा पारेको प्रभाव न्युनिकरण भएको हुनेछ।

७.४.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

- संघ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तिय हस्तान्तरण लगायत अन्य बजेटहरु नियमित रुपमा प्राप्त हुनुपर्ने।
- नगरपालिकामा विपद जोखिम न्यूनिकरण र व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलनको लागि आवश्यक जनशक्ति र प्राविधिकहरुको पदपूर्ती हुनुपर्ने।
- विपद कोषको गठन भएको हुनुपर्ने।
- स्थानीय हरियाली क्षेत्र, खोलानाला, पोखरी, सिमसार र तालहरुको संरक्षण भएको हुनुपर्ने।
- नगरपालिकाको आन्तरिक आयको दायरा बढेको हुनुपर्ने।
- स्थानीय खोलानाला र नदिहरुमा तटबन्ध र पूर्व सूचना प्रणालीको पूर्वाधार निर्माण भएको हुनुपर्ने।
- नगरपालिका भित्र विपद व्यवस्थापन केन्द्रको पूर्वाधार निर्माण भएको हुनुपर्ने।
- विपद व्यवस्थापनको लागि आवश्यक यन्त्र उपकरणको व्यवस्था भएको हुनुपर्ने।
- विपद जोखिम न्यूनिकरण र व्यवस्थापनमा स्थानीय संघसंस्था र दातृ निकायहरुको नियमित आर्थिक र प्राविधिक सहयोग हुनुपर्ने।
- नगरपालिका, प्रदेश र संघीय सरकारबिच विपद जोखिम न्यूनिकरण, व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन अनुकुलनमा आवश्यक समन्वय र सहकार्य हुनुपर्ने।
- नगरपालिकाको विपद जोखिम न्यूनिकरण, व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलन सम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा भएको हुनुपर्ने।

परिच्छेद ८: संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्र

८.१ संस्थागत विकास तथा सुशासन

८.४.१ पृष्ठभूमि

गौरादह नगरपालिका गठन भएको ६ बर्ष भैसकेको छ भने निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरुको आफ्नो पहिलो कार्यकाल समाप्त भएर नयाँ निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरु आईसकेका छन् । यसै बिचमा नगरपालिकाले आफुलाई दैनिक कार्यसम्पादन, सेवा प्रवाह, योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनका साथै समग्र सुशासनलाई सवल र प्रभावकारी बनाउन आवश्यक ऐन, कानुन, नियम, निर्देशिका, नीति र कार्यविधिहरु तर्जुमा गरेको छ । तराईको समथल भूमि र प्रशस्त खेतियोग्य जमीन रहेको, व्यापार व्यवसाय फस्टाउदै गरेको, शहरीकरण बढदै गैरहेको, शिक्षा र स्वास्थ्य सेवाको अवस्था राम्रो रहेको र देशका २ प्रमुख राजमार्गहरुसंग पक्की सडकको पहुँच भएकोले नगरपालिको समग्र भौतिक, आर्थिक र सामाजिक अवस्था राम्रो रहेको छ । संस्थागत रुपमा हेर्दा नगरपालिकाको आफ्नै पक्की कार्यालय भवन रहेको छ भने सम्पूर्ण वडाहरु समेत आफ्नै वडा कार्यालयबाट संचालित छन । अन्य भौतिक सामाग्री, जनशक्ति र सेवा प्रवाहको अवस्था समेत सन्तोषजनक नै देखिन्छ । तरपनि नगरपालिकाले आफुलाई आवश्यक पर्ने पर्याप्त कानुन र कार्यविधिहरु तर्जुमा गर्न सकेको छैन । राजश्व सुधार कार्ययोजना लगायत अन्य योजना तथा नीतिगत दस्तावेजहरु बन्न सकेका छैनन । कुल आम्दानीमा नगरपालिकाको आन्तरिक आयको हिस्सा कमजोर (करिब २०%) छ भने आन्तरिक आयलाई बढाउनु पर्ने चुनौती समेत थपिएको छ । नगरपालिकाबाट हुने सेवा प्रवाहको लागि चाहिने दस्तुर, शुल्क, कर आदिको भुक्तानी प्रणाली पूर्ण रुपमा अनलाईन हुन सकेको छैन । साथै नगरपालिकाको "गुनासो सुनवाई तथा सम्वोधन कार्यविधि" समेत तर्जुमा भएको छैन । जसले गर्दा नगरवासीहरुको गुनासोहरुलाई नियमित र चुस्त तरिकाले सम्वोधन हुने परिपाटीको विकास भएको छैन र त्यसको लागि नगरपालिकाले आवश्यक संयन्त्र समेत बिकास गरेको देखिदैन । सार्वजनिक सुनवाई, सामाजिक लेखा परिक्षण नियमित भएको देखिदैन भने सूचनाको हक अनुसार सार्वजनिक हुनुपर्ने तथ्याङ्क, सूचना, दस्तावेज, आन्तरिक र अन्तिम लेखा परिक्षण प्रतिवेदनहरु र ऐन कानुनहरु समेत नगरपालिकाको वेभसाइटमा नियमित रुपमा सार्वजनिक भएको देखिदैन ।

८.४.२ समस्या तथा चुनौती

समस्याहरु

- पर्याप्त नीतिगत तथा कानुनी व्यवस्थाको अभाव ।
- कमजोर संस्थागत क्षमता र पूर्वाधार ।
- कमजोर अभिलेख तथा व्यवस्थापन प्रणाली ।
- न्यून आन्तरिक आय र कर्मचारी ।
- कमजोर आर्थिक प्रगति ।
- कमजोर योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन खाकाको अभाव ।

- आवश्यक्ता भन्दा पहुँचका भरमा योजना तर्जुमा हुनु ।
- योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनको लागि बजेटको अभाव ।
- दक्ष जनशक्ति र प्राविधिकहरुको अभाव ।
- कमजोर अन्तर सरकार र अन्तर निकाय समन्वय ।
- बजेट अनुमान कार्यक्रममा आधारित तथा यथार्थपरक नहुनु ।
- ठेक्का तथा खरिद कार्य समयमा नहुनु ।
- पूँजीगत खर्चको तुलनामा चालू खर्चको मात्रा बढदै जानु ।
- कार्यालयको आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सुदृढ हुन नसक्नु ।
- आन्तरिक लेखापरीक्षण र अन्तिम लेखापरीक्षण बीच समन्वय हुन नसक्नु ।
- बेरुजुको अन्त्य हुन नसक्नु ।
- आर्थिक वर्षको अन्यमा मात्र बढी खर्च गर्ने प्रवृत्तिमा रोक लगाउन नसक्नु ।
- वित्तीय पारदर्शिता तथा जवाफदेहिता सम्वन्धमा तालुक निकाय थप जिम्मेवार नहुनु ।
- मासिक प्रगति विवरणको वास्तविक समीक्षा हुन नहुनु ।
- लक्ष्य र प्रगति बीचको अन्तरमा सम्बन्धित निकाय जिम्मेवार नहुनु ।
- अनुगमन र मूल्याङकन प्रणाली सुदृढ हुन नसक्नु ।
- पारदर्शिता, उत्तरदायित्व र जवाफदेहिताको अभाव ।

चुनौतीहरु

- तथ्यमा आधारित योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्नु ।
- आन्तरिक आय बृद्धि गर्नु ।
- भौतिक पूर्वाधार आयोजनाहरु निर्धारित समयमै सम्पन्न गर्नु र नियमति अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नु ।
- दक्ष जनशक्तिको व्यवस्था गर्नु ।
- आवधिक योजना र वार्षिक योजना वीच तादाम्यता कायम गर्नु ।
- प्रतिस्पर्धात्मक लाभका क्षेत्र पहिचान गर्नु ।
- नतिजामुखी योजना तर्जुमा गर्नु ।
- योजनाको कार्यान्वयन क्षमता वढाउनु ।
- जनताका बढ्दो आकांक्षा व्यवस्थापन गर्नु ।
- सस्थागत क्षमता विकास गर्नु ।
- निजी क्षेत्रको लगानी आकर्षित गर्नु
- विकासमा सबै लिङ्ग, वर्ग र समुदायको समतामूलक पहुँच स्थापित गर्नु ।
- वालवालिका, महिला, अपाङ्गता एवं वातावरण मैत्री विकास गर्नु
- समयमै कार्यक्रम स्वीकृत गरी वार्षिक खरिद योजना तयार नगर्नु ।
- पूँजीगत खर्चको तुलनामा चालू खर्चको मात्रा बढदै जानु ।

- कार्यालयको आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सुदृढ हुन नसक्नु ।
- आन्तरिक लेखापरीक्षण र अन्तिम लेखापरीक्षण बीच समन्वय हुन नसक्नु ।
- बेरुजुको अन्त्य हुन नसक्नु ।
- आर्थिक वर्षको अन्यमा मात्र बढी खर्च गर्ने प्रवृत्तिमा रोक लगाउन नसक्नु ।
- वित्तीय पारदर्शिता तथा जवाफदेहिता सम्वन्धमा तालुक निकाय थप जिम्मेवार नहुनु ।
- मासिक प्रगति विवरणको वास्तविक समीक्षा हुन नहुनु ।
- लक्ष्य र प्रगति बीचको अन्तरमा सम्बन्धित निकाय जिम्मेवार नहुनु ।
- अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रणाली सुदृढ हुन नसक्नु ।

८.४.३ संभावना तथा अवसर

- स्थानीय सरकार संचालन ऐनको व्यवस्था हुनु ।
- नयाँ नगरपालिका भएकोले केही गरेर उदाहरणीय कामहरु गर्न सकिने ।
- आवधिक योजनाबाट योजना तर्जुमाको आधार प्राप्त हुनु ।
- जनप्रतिनिधिमा योजनावद्ध विकास प्रति उत्साह हुनु ।
- विकासका सम्भावनालाई प्राथमिकीकरण गर्ने अवस्था प्राप्त हुनु ।
- संघीय योजना र दिगो विकासका लक्ष्यहरू तथा अन्य राष्ट्रिय अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धतालाई योजना प्रणालीमा आवद्ध गर्नु ।
- निर्वाचन मार्फत स्थायी जनप्रनिधिहरु हुनु ।
- सूचना प्रविधिमा आधारित प्रभावकारी र सक्षम सुशासन र सेवा प्रवाह प्रणाली ।
- आन्तरिक आयमा वृद्धि गर्न सकिने ।
- बार्षिक बजेट, नीति र कार्यक्रमहरु सहि रुपले कार्यान्वयन भइ स्थानीय सरकारप्रति स्थानीयवासीहरुको विश्वास र सामिप्यता बढाउन सकिने ।
- नागरिक बडापत्रको यथार्थ कार्यान्वयन भइ नागरिकले बिना झन्झट सेवा प्राप्त गर्ने अवस्था बनाउने सकिने ।
- भ्रष्ट र कामचोर जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरु दण्डित भइ मेहनती र ईमान्दार कर्मचारीहरु प्रोत्साहित हुने।

८.४.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

उपक्षेत्रगत लक्ष्य

- सुशासन, प्रभावकारी योजना तर्जुमा र पूर्ण कार्यान्वयन ।

उदेश्य

- समक्ष र प्रभावकारी सुशासन, सरल र सुलभ सेवा प्रवाह र तथ्यमा आधारित नतिजामूलक योजना तर्जुमा गर्नु ।

- प्रभावकारी नियमन र सुपरीवेक्षण मार्फत नगरपालिकाको वित्तिय प्रणालीलाई स्थिर, स्वस्थ्य तथा सक्षम बनाउने।
- भुक्तानी एवम फच्छौट प्रणालीलाई कुशल, सुरक्षित तथा विश्वसनीय तुल्याउने।
- उपयुक्त कानुनी र नीतिगत संरचनामार्फत नगरपालिकाका शाखा र वडा कार्यालयहरुमा प्रभावकारी सुशासन कायम गर्ने।
- न्यून आय भएका तथा ग्रामीण क्षेत्रमा पर्ने वडाहरुका व्यक्तिहरुका लागि सहज र सुलभ वित्तीय प्रणालीको विकास गर्ने।

रणनीतिहरु

- नगरपालिकाको आर्थिक स्रोत पहिचान गर्न आवश्यक पहल गर्ने।
- आन्तरिक स्रोत पहिचान गर्न सम्बन्धित निकायहरुसंग समन्वय र सहकार्य गर्ने।
- बिकास आयोजना तथा कार्यक्रमहरुलाई प्रभावकारी तरवले कार्यान्वयन गर्ने।
- उपयुक्त कानुनी र नीतिगत संरचनामार्फत नगरपालिकाका शाखा र वडा कार्यालयहरुमा प्रभावकारी सुशासन कायम गर्ने।
- भ्रष्टाचारलाई नियन्त्रण गरी सुशासन कायम गर्ने।
- सेवाग्राही मैत्री एवं विद्युतीय सुशासनद्वारा सेवा प्रदान गर्ने
- नगरपालिकालाई भ्रष्टाचारविरुद्ध उत्तरदायी बनाउँदै सशक्तीकरण गर्ने
- व्यवस्थित तथ्याङ्क तथा सूचना प्रणाली स्थापना गर्ने
- जन सहभागितामा आधारित योजनाको तर्जुमा प्रणालीलाई सुदृढ गर्ने
- नतिजामुखी योजना प्रक्रिया अवलम्वन गर्ने
- नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली अवलम्वन गर्ने

कार्यक्रम तथा आयोजना

- राजश्व अभिवृद्धिका लागि राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्ने।
- विभिन्न निकायहरुसंग समन्वय गरी आन्तरिक स्रोत पहिचालन गर्न नीतिगत व्यवस्था गर्ने।
- नगरपालिका भित्रका सरकारी निकायहरु तथा संघ संस्थाहरुसंग आवश्यक समन्वय गरी कार्यप्रणालीलाई प्रभावकारी बनाउने।
- रोजगारीका अवसरहरु अभिवृद्धि गर्न उद्यमीहरुलाई प्रवर्द्धन गर्ने।
- वास्तविक आवश्यकताको सिद्धान्तलाई अनुसरण गरी योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने।
- वडास्थित कार्यालयहरुमा विद्युतीय शासनको व्यवस्था गर्ने।
- स्थानीय सेवाको व्यवस्थापनमा सूचना तथा संचार प्रविधिको अत्यधिक उपयोग, प्रवर्द्धन र नियमन गर्ने।
- कर्मचारीको क्षमता विकास गर्न तालिम, उत्प्रेरणा, पुरस्कार र सजायको व्यवस्था गर्ने।
- नगरपालिकाको कार्यलाई चुस्त दुरुस्त बनाई सुशासनको प्रत्याभूति दिने।
- सुशासनको माध्यमद्वारा आर्थिक अनियमितता घटाई आर्थिक कारोवारमा पारदर्शिता ल्याउने।

- नगरपालिकाको वर्तमान सांगठनिक संरचना र जनशक्ति समयानुकुल पुनरावलोकन गर्ने।
- विभिन्न प्रकारका अनौपचारिक वित्तीय कारोवारलाई औपचारिक वित्तीय प्रणालीको दायरामा ल्याउने।
- अन्तराष्ट्रिय मापदण्डमा आधारित लेखा र लेखापरीक्षण प्रणाली अवलम्वन गर्ने।
- भुक्तानी एवम फर्च्छौट प्रणालीलाई कुशल, सुरक्षित तथा विश्वसनीय बनाउने।
- न्यून आय भएका तथा ग्रामीण क्षेत्रमा बस्ने व्यक्तिहरुका लागि सहज र सुलभ वित्तीय प्रणालीको विकास गर्ने।
- भ्रष्ट्राचार विरुद्ध जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने।
- कानुनी र नीतिगत पूर्वाधारहरुको निर्माण गर्ने।
- जनतालाई दुःख दिने र घुस रिसवत माग्ने प्रवृत्तिलाई निरुत्साहन गरी दोषीलाई कारबाहीको दायरामा ल्याउने।
- सार्वजनिक विकास निर्माणका कार्यहरू निर्धारित समय, लागत, परिमाण र गुणस्तरमा सम्पन्न गर्ने।
- क्षतिपुर्तीमा आधारित नागरिक वडापत्र तयार गरी पूर्ण कार्यान्वयन गर्ने।
- सार्वजनिक खरिद ऐन कडाईका साथ पालन गर्ने।
- रुग्ण ठेक्का सम्झौताहरूको विवरण सङ्कलन र विश्लेष गरी कारवाहीको लागि आवश्यक प्रकृया अघि बढाउने।
- आधुनिक प्रविधिको उपयोगबाट अनुसन्धान र अभियोजन पद्धतिलाई वस्तुनिष्ठ र विश्वसनीय बनाउने।
- भ्रष्टाचार निगरानी प्रणालीको विकास गरी अनुसन्धान एवं निगरानी गर्ने।
- कर्मचारीहरुको कार्यसम्पादन बेरुजुको आधारमा गर्ने।
- नगरपालिकामा हुने भ्रष्ट्राचारसंग सम्बन्धित सबै किसिमका सूचना व्यवस्थापन गरी इन्टेलिजेन्स संयन्त्रलाई सुदृढ गर्ने।
- विद्यमान बेरुजुको अवस्थालाई न्यूनिकरण गर्ने।
- भ्रष्टाचार बिरुद्ध शसक्त रुपमा प्रस्तुत हुन च्यापिड एक्सन टास्कफोर्स गठन गर्ने।
- तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन, आवधिक रुपमा परिमार्जन र प्रकाशन गर्ने
- तथ्याङ्कलाई विद्युतीय संजालीकरण गर्ने।
- सहभागितामूलक योजना तर्जुमा कार्यान्वयन गर्ने।
- नतिजा सूचकहरु निर्धारण र अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने।
- जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।
- आवधिक योजनाले पहिचान गरेका योजना तथा कार्यक्रमहरु क्रमश कार्यान्वयन गर्ने।
- योजना तथा कार्यक्रमहरुको नियमित प्रगति समिक्षा गर्ने।
- भौतिक पूर्वाधारसंग सम्बन्धित आयोजनाहरुको प्रभाव मूल्याङ्कन गर्ने।
- आवश्यक सफ्टवेयरहरु निर्माण गर्ने।

८.४.५ अपेक्षित उपलब्धि

- नगरपालिकाको आन्तरिक आयमा बृद्धि हुनेछ ।
- अन्तराष्ट्रिय मापदण्डमा आधारित आन्तरिक र अन्तिम लेखापरीक्षण प्रणालीको अवलम्वनले वित्तीय सुशासन कायम हुनेछ ।
- उपयुक्त कानुन तर्जुमा र नीतिगत संरचनामार्फत नगरपालिकाका शाखा र वडा कार्यालयहरुमा प्रभावकारी सुशासन कायम हुनेछ ।
- राजश्व संकलनमा विद्युतीय भुक्तानी प्रणालीको बिकास भइ आर्थिक पारदर्शिता कायम हुनेछ ।
- न्यून आय भएका वडावासीहरुले सहज र सुलभ वित्तीय भुक्तानी सेवा प्राप्त गर्नेछन् ।
- विभिन्न प्रकारका अनौपचारिक वित्तीय कारोवारहरु औपचारिक वित्तीय प्रणालीको दायरामा आउनेछन्।
- बार्षिक योजना तथा बजेट अनुसार कार्यक्रमहरु कार्यन्वयन भइ नगरपालिकाको समग्र बिकासमा सुशासन कायम हुनेछ ।
- भ्रष्टाचार निवारणका लागी कानुनी र नीतिगत पूर्वाधारहरुको निर्माण हुनेछ ।
- राजश्व दुरुपयोगको अन्त्य भै नगरपालिकाको आम्दानी र भौतिक सम्पतिको सुरक्षा हुनेछ ।
- बार्षिक बजेट र नीति तथा कार्यक्रम बमोजिम नगरपालिकाको कार्य सम्पादन हुनेछ ।
- नगरपालिकामा विद्यमान भ्रष्टाचार, अनियमितता र दण्डहिनताको अन्त्य भइ सुशासन कायम हुनेछ।
- सार्वजनिक सेवा प्रवाह र बिकास प्रक्रिया प्रभावकारी हुनेछ ।
- व्यवस्थित तथ्याङ्क प्रणाली स्थापित भई विद्युतीय प्रणालीमा आबद्ध भएको हुनेछ
- सहभागितामूलक योजना प्रणाली स्थापित भएको हुनेछ ।
- आवधिक योजनाले पहिचान गरेका योजना तथा कार्यक्रमहरु क्रमश लागू हुँदै गरेका हुनेछन ।
- मध्यकालीन खर्च संरचना तर्जुमा भै लागू भएको हुनेछ ।
- योजनाको लक्ष्य र उपलब्धि वीचको अन्तर न्यून भएको हुनेछ ।
- सूचकमा आधारित योजना अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रणाली विकास भएको हुनेछ ।
- पूँजीगत खर्च ९० प्रतिशत भन्दा बढी भएको हुनेछ ।
- चौमासिक र वार्षिक प्रगति समीक्षा नियमित भएको हुने र वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन प्रकाशित भएको हुनेछ ।

८.४.६ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

- संघ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तिय हस्तान्तरण लगायत अन्य बजेटहरु नियमित रुपमा प्राप्त हुनुपर्ने ।
- आवश्यक जनशक्ति र प्राविधिकहरुको पदपूर्ती हुनुपर्ने ।
- आन्तरिक आयको दायरा बढेको हुनुपर्ने ।
- स्थानीय संघसंस्था र दातृनिकायहरुको नियमित आर्थिक र प्राविधिक सहयोग हुनुपर्ने ।
- नगरपालिकाको सेवा प्रवाह, सुशासन, योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनसंग सम्बन्धित आवश्यक ऐन कानुन र कार्यविधिहरु तर्जुमा भएको हुनुपर्ने ।
- नगरपालिका, प्रदेश र संघीय सरकारबिच आवश्यक समन्वय र सुमधुर सम्बन्ध स्थापित हुनुपर्ने ।

परिच्छेद ९: कार्यान्वयन व्यवस्था

९.१ पृष्ठभूमि

गौरादह नगरपालिका नयाँ नगरपालिका भएतापनि निर्वाचित भएर आएका जनप्रतिनिधिहरुको एक कार्यकाल समाप्त भै अर्को कार्यकालको लागि जनप्रतिनिधिहरु निर्वाचित समेत भैसकेका छन् । बिगत ५ बर्षमा नगरपालिकाले आफ्नो दैनिक कार्यसम्पादन, सेवा प्रवाह, योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन, कर्मचारी भर्ना तथा नियुक्ती, संघसस्था दर्ता तथा संचालन, गुनासो सुनवाई तथा सम्बोधन, आन्तरिक र अन्तिम लेखापरिक्षण, कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका साथै स्थानीय सरकारमा सुशासन कायम गर्न र नागरिक वडापत्रको पूर्ण कार्यान्वयनको लागि विभिन्न नीति, ऐन, निर्देशिका र कार्यविधि आदि तर्जुमा गरेको छ। तरपनि नगरपालिकामा हालसम्म अध्ययन अनुसन्धान तथा तथ्याङ्क प्रणालीमा आधारित भएर बिकास आयोजनाहरु कार्यान्वयन हुने परिपाटिको शुरुवात भएको छैन । नगरपालिकाको पार्श्वचित्र निर्माणधिन रहेको छ । नगरपालिकाका विभिन्न शाखाहरुको आफ्नो शाखागत सूचना तथा तथ्याङ्कहरुको संकलन र सुरक्षित अभिलेखिकरण हुन सकेको छैन । साविक गाविसका सूचना, रेकर्ड, दस्तावेज र तथ्याङ्कहरुको डाटावेस व्यवस्थित ढंगले डिजिटाईजेसन गरिएको छैन । पंजीकरण शाखा कम्प्युटराईज्ड प्रणालीमा आवद्ध भएको छैन । यस आवधिक योजनाले वडातहसम्म पुगेर स्थानीयवासीको माग, प्राविधिक अध्ययन र संभ्याव्यताका आधारमा नगरपालिका स्तरिय र वडा स्तरिय योजना तथा कार्यक्रमहरुको आयोजना बैंक तयार गरेकोले नगरपालिकाले उक्त आयोजना बैंकमा भएका आयोजनाहरुलाई क्रमैसंग कार्यान्वयन गर्दै लानु पर्नेछ। साथै आवधिक योजनाले तयार गरेको नगरपालिकाको सामाजिक, आर्थिक, भौतिक, वातावरणिय आदि विषयसंग सम्बन्धित तथ्याङ्कहरुलाई समेत आगामी विकास निर्माणको लागि उपयोग गर्न सकिन्छ । नगरपालिकामा बिकास निर्माण र अन्य सामाजिक कार्यहरुमा जनसहभागिता भने उत्साहप्रद हुने गरेको छ।

९.२ संस्थागत व्यवस्था तथा मानव संसाधन योजना

नगरपालिकाको दैनिक कार्य संचालन, निर्देशन र नियन्त्रण नगर कार्यपालिकाबाट हुँदै आईरहेको छ । नगरपालिकाको कार्यविभाजन नियमावली र संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट प्रस्तावित नमुना संगठन संरचना तथा कर्मचारी दरबन्दीलाई अनुशरण गर्ने प्रयास गरिएको छ। यसका साथै बार्षिक रुपमा आवश्यक्ता अनुसार संभाबाट निर्णय गरेर कर्मचारीहरु थप गर्ने अभ्यास समेत देखिन्छ । हाल नगरपालिकामा देखिएका शाखा, उपशाखा, तथा ईकाई र सेवा केन्द्रहरुमा प्रशासन, योजना तथा अनुगमन शाखा, पूर्वाधार विकास तथा वातावरण व्यवस्थापन शाखा, स्वास्थ्य तथा सामाजिक विकास शाखा, शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा, आर्थिक प्रशासन शाखा, आन्तरिक लेखापरिक्षण ईकाई, आर्थिक विकास शाखा गरी ७ वटा शाखा, ९ वटा उपशाखा, १ वटा ईकाई र ९ वटा वडा कार्यालयहरु मार्फत कार्य संचालन भैरहेको देखिन्छ । उपलब्ध विवरण अनुसार नगर कार्यपालिकामा प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत समेत गरी १३९ जना कर्मचारीहरु कार्यरत रहेका छन् तर पनि नगरपालिकामा हालसम्म संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको दरवन्दी तेरिज अनुसार कर्मचारी नरहेको देखिन्छ। त्यसैले मन्त्रालयले प्रस्ताव गरेको दरवन्दी तेरिज अनुसार आवश्यक्ता अनुसार क्रमश

कर्मचारीको व्यवस्था गर्दै लैजानु पर्ने देखिन्छ । यसरी कर्चमारी भर्ना र नियुक्ती गर्दा नेपाल सरकार र नगरपालिकाको कर्मचारी नियुक्ती सम्बन्धी ऐन र कार्यविधिलाई आधार मानेर गर्नुपर्ने छ । कार्यरत कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धिको लागि आवश्यक तालिम र भ्रमणहरु समेत पर्याप्त हुने सकेको देखिदैन ।

९.३ बिषयक्षेत्र अनुसार अनुमानित बजेट

यस आवधिक योजनाको बिषयगत क्षेत्र अनुसार प्रस्तावित अनुमानित बजेटको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३५: बिषयगत क्षेत्र अनुसार प्रस्तावित अनुमानित बजेट *(रु हजारमा)*

विषय क्षेत्र	आ.व.					जम्मा
	०७८/०७९	०७९/०८०	०८०/०८१	०८१/०८२	०८२/०८३	
आर्थिक विकास						
कृषि तथा सिंचाई	७१३०	४९३०	३६८०	५२३०	४४००	**२५,६२०**
पशु सेवा	३८७०	३९७०	३७२०	३७४०	३८५०	**१९,२००**
उद्योग पर्यटन तथा व्यापार	११,५००	२८,०००	२९,६००	१६,०५०	१४,३००	**१,००,३५०**
वित्तिय संस्था तथा सहकारी	१,५००	१,५००	१,५००	१,५००	१,६००	**७,६००**
जम्मा	**२४०००**	**३८४००**	**३८५००**	**२६५२०**	**२४१५०**	**५२,४२०**
सामाजिक विकास						
शिक्षा	२२,३८०	२१,६३०	२१,०५५	२५,५८०	२५,६५५	११६,३००
स्वास्थ्य	३,९००	३,४००	३,४००	३,४००	३,५००	**३४,१५०**
खानेपानी तथा सरसफाई	१८,१००	२०,६००	२०,६००	२०,६००	२०,६००	**९९,१००**
महिला तथा वालवालिका र लक्षित	६,३३०	२,५३०	३,९३०	१,५३०	३,६५०	**१७,९७०**
दलित जनजाती तथा लक्षित बर्ग	१,२००	१,२००	१,२००	१,२००	१,१००	**५,९००**
युवा तथा खेलकुद	३,२००	१८,२००	१३,२००	३,२००	३,२००	**३६,५००**
जम्मा	**५५,११०**	**६७,५६०**	**६३,३८५**	**५५,५१०**	**५७,७०५**	**३०९,९२०**
भौतिक विकास पूर्वाधार						
सडक	९१,४००	९४,७००	९४,७००	९७,०००	८३,०००	**४,६०,८००**
वस्ती विकास	०	४०,०००	४०,०००	०	०	**८०,०००**
उर्जा तथा विद्युत	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	**५,०००**
सञ्चार	६००	१,२००	०	०	०	**१,८००**
जम्मा	**९३,०००**	**१३६,९००**	**१३५,७००**	**९८,०००**	**८४,०००**	**५४७,६००**
वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन						
वन तथा वातावरण	४,७००	४,७००	४,२००	४,२००	४,०००	**१६,१५०**
विपद जोखिम व्यवस्थापन	९,१००	८,१००	४,१००	३,६००	३८,४५०	**१३,५५०**
जम्मा	**१३,८००**	**१२,८००**	**८,३००**	**७,८००**	**४२,४५०**	**२९,७००**
संस्थागत विकास तथा सुशासन						
सस्थागत क्षमता विकास	७,०००	१,७५०	१,७५०	१,७५०	१,७५०	**१४०००**
सस्थागत विकास तथा सुशासन	२६००	२१००	१६००	११००	११००	**८५०००**
जम्मा	९,६००	३,८५०	३,३५०	२,८५०	२,८५०	**९९०००**
फोहोर मैला व्यवस्थापन	१,३५०	८५०	१००	१००	१००	**२५००**

विपत व्यवस्थापन	१३,५५०	९,१००	८,१००	४,१००	३,६००	**३९,४५०**
जम्मा	**१४,९००**	**९९५०**	**८२००**	**४२००**	**३७००**	**४१९५०**
कुल जम्मा						

९.४ स्रोत अनुमान तथा प्रक्षेपण

यस आवधिक योजना कार्यान्वयन गर्न निर्धारित गरिएका योजना तथा कार्यक्रमहरु नगरपालिकाको आन्तरिक श्रोत, संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने सबै खाले अनुदान तथा विकास साझेदार र गैर सरकारी संस्था तथा समुदायमा आधारित संस्था र समुदाय एवं नीजि क्षेत्रको लगानी समेत प्रक्षेपण गरी योजनाको लागी उपलब्ध अनुमानित स्रोत निर्धारण र योजना कार्यान्वयन लागी देहाय अनुसार स्रोत प्रक्षेपण गरिएको छ।

तालिका ३६: आवधिक बार्षिक बजेटको प्रक्षेपण

बजेटको श्रोतहरु	आ.व. २०७८/७८ (यथार्थ)	आ.व. २०७८/७९ (अनुमानित)	बार्षिक प्रक्षेपण (आर्थिक बर्ष अनुसार रकम रु हजारमा)					कुल जम्मा
			२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	
आन्तरिक आय	२०१८७८	२९५००	३२४५०	३५६९५	३९२६५	४३१९१	४७५१०	१९८११०
संघीय सरकारको अनुदान								०
वित्तिय समानीकरण अनुदान	१५४६००	१६६३००	१८२९३०	२०१२२३	२२१३४५	२४३४८०	२६७८२८	१११६८०६
शसर्त अनुदान चालु	३५०४३५	८२००	९०२०	९९२२	१०९१४	१२००६	१३२०६	५५०६८
समपुरक अनुदान चालु		९८००	१०७८०	११८५८	१३०४४	१४३४८	१५७८३	६५८१३
प्रदेश सरकारको अनुदान								०
समानीकरण अनुदान	७६१७	९७७४	१०७५१	११८२७	१३००९	१४३१०	१५७४१	६५६३८
शसर्त अनुदान चालु	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	१६११	१७७२	१९४९
समपुरक अनुदान चालु	१००००	११०००	१२१००	१३३१०	१४६४१	१६१०५	१७७१६	१९४८७
राजश्व बाँडफाँड	१२९५४२	१४२४९६	१५६७४६	१७२४२०	१८९६६२	२०८६२९	२२९४९२	२५२४४१
सडक बोर्ड		३५००	३८५०	४२३५	४६५९	५१२४	५६३७	२३५०५
बैंक मौज्जाद	१७४८७१	१५७३८४	१४१६४६	१२७४८१	११४७३३	१०३२६०	९२९३४	८३६४०
कुल जम्मा	१०२९९४३	५३९०५४	५६१४८३	५८९३०२	६२२७३६	६६२०६३	७०७६१७	१८८२४५७

स्रोतः गौरादह नगरपालिकाको आ.व. २०७८/७८ को यथार्थ र आ.व. २०७८/७९ को अनुमानित आय

९.५ स्रोत परिचाल रणनीति

नीजि क्षेत्रको स्रोत परिचालन नीति

निजी क्षेत्रले नगरपालिकाको समग्र विकास प्रकृयामा अहम् भूमिका निर्वाह गर्दछन् । नेपालको संविधानले अंगिकार गरेका नीति तथा कानुनी व्यवस्थाले निर्दिष्ट गरे बमोजिम निजी क्षेत्रले नगरपालिकामा आफ्नो भूमिका निर्वाह गर्नेछ । नगरपालिकाको विकास सम्बन्धी सोंच, नीति र योजना बमोजिम लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न नगरपालिकामा लगानीमैत्री वातावरण अभिवृद्धि गरी स्थानीय तहको आर्थिक-सामाजिक विकासमा सहयोग र सहकार्य गर्ने निजी क्षेत्रको भूमिका हुनेछ । निजी क्षेत्रले प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता अभिवृद्धि गर्दै सार्वजनिक-निजी साझेदारी अवधारणा अनुरुप जोखिमको न्यायोचित बाँडफाँट गरी विकास निर्माण कार्य सञ्चालन गर्नेछ । कृषि, उद्योग, निर्माण र सेवा क्षेत्रमा निजी क्षेत्रको लगानी अभिवृद्धि गर्न आवश्यक प्रोत्साहनको व्यवस्था गरी दिगो विकासका लक्ष्य हासिल गरिने छ ।

निजी क्षेत्रले नगरपालिकामा गुणस्तरीय वस्तु उत्पादन, सहज र सुलभ आपूर्ति व्यवस्थापन, गुणस्तरीय पूर्वाधार निर्माण, आयात व्यवस्थापन, निर्यात प्रवर्द्धन तथा उत्पादनशिल र मर्यादित रोजगारी सिर्जना गर्नमा सहयोग गर्नेछ । यस क्षेत्रले संस्थागत सुशासन, सुमधुर औधोगिक सम्बन्ध, बालश्रम निवारण, सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षणमा सहभागिता एवम् संस्थागत सामाजिक उत्तरदायित्व वहन गर्दै यस क्षेत्रको प्रतिष्ठा अभिवृद्धि गर्नेछ । यस क्षेत्रले वित्तिय क्षेत्रमा स्थायित्व र सुशासन कायम गर्न सहयोग पुऱ्याउनेछ । स्वदेशी तथा वैदेशिक लगानी अभिवृद्धि गर्दै द्विपक्षीय तथा बहुपक्षीय प्रतिबद्धता तथा सम्झौता बमोजिम अवसरको प्राप्ति तथा चुनौती सामना गर्न सहयोग गर्नेछ ।

सहकारी क्षेत्रको स्रोत परिचालन नीति

नेपालको संविधानले अंगिकार गरेका नीति तथा कानूनी व्यवस्थाले निर्दष्ट गरे बमोजिम सहकारी क्षेत्रले सहकारी मूल्य-मान्यता र सिद्धान्तको अनुसरण तथा पारस्परिकता र स्वावलम्बनको संस्कार विकास गर्दै नगरपालिकाको समग्र विकास प्रकृयामा सहयोगी भूमिका निर्वाह गर्नेछ । विकास सम्बन्धी सोंच, नीति र योजना बमोजिम लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न नगरपालिकाको आर्थिक-सामाजिक विकासमा सहयोग र सहकार्य गर्न यस क्षेत्रको महत्वपूर्ण भूमिका हुनेछ । यस क्षेत्रले सहकारी संस्थामा सुशासन कायम गर्दै स्थानीय स्रोत-साधन, श्रम, सीप र पूँजीलाई व्यापक रुपमा परिचालन गरी स्थानीय स्तरमा रोजगारी तथा आय वृद्धि र गरिबी निवारण गर्न सहयोग पुऱ्याउनेछ । साथै यस क्षेत्रले नगरपालिकामा मानवीय आवश्यकताका वस्तु तथा सेवाको उत्पादन, प्रशोधन र बजारीकरण गर्दै सामाजिक-आर्थिक र सांस्कृतिक रुपान्तरण तथा समावेशी आर्थिक वृद्धि हासिल गर्न सहयोग गर्नेछ ।

जनसहभागिता परिचालन नीति

विकास कार्यलाई समानुपातिक रुपमा वितरण गरी आम मानिसमा विकास प्रति अपनत्व प्रदान गर्न समेत हरेक विकास निर्माण कार्यहरुमा जनताको लागत सहभागिता अपरिहार्य र अनिवार्य विषय भएको छ। विकास कार्यमा जनसहभागिताले विकासको प्रतिफलमा जनताहरुलाई उत्तरदायी वहन गर्न सिकाउँछ । यसले गर्दा जनतालाई विकास योजनाहरु हाम्रो हो भन्ने भावनाको विकास भइ विकास आयोजनाहरु दिगो र टिकाउ हुन सक्दछ । नगरपालिकामा विशेषगरी सडक निर्माण तथा सुधार, ढल प्रणालीको निर्माण तथा मर्मत सुधार, खानेपानी प्रणालीको निर्माण र सुधार, फोहोरमैला व्यवस्थापन जस्ता विषयहरुमा जनताको तर्फबाट उपभोक्ता समिति गठन गरी लागत सहभागितालाई आत्मसाथ गर्ने वर्तमान पद्धतिलाई समेत दृष्टिगत गरी भविश्यमा निर्माण/ संचालन गर्न यी आयोजनाहरुमा जतनाको आर्थिक स्थिति र आय आर्यज क्षमतालाई विचार गरी लागत सहभागितालाई कार्यान्वयन गर्न सकिने देखिन्छ।

यसका साथै आर्थिक विकासमा स्थानीय जनसमुदायको लागत सहभागितालाई बढावा दिने, स्वरोजगारका कार्यक्रमहरुलाई विस्तार र विकास गरी रोजगारीको अवसर सृजना गर्ने, पर्यटकिय क्षेत्रहरुलाई समुदायमा हस्तान्तरण गरी व्यवस्थापन समिति मार्फत संचालन गर्ने, लघु उद्योग तथा बचत कार्यक्रमहरुमा जनताको रुचीलाई ध्यान दिई कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने, तरकारी खेती तथा नगद्रेवालीको लागि कृषकहरुलाई प्रोत्साहित गर्दै उनिहरुको आम्दानीको अवसर वृद्धि गर्ने जस्ता सहभागितामूलक कार्यक्रमहरु संचालन गरी स्थानीयवासीको सहभागितालाई बढाउन सकिने देखिन्छ । यस्तो किसिमको लागत सहभागिता कार्यक्रमहरुमा निजी क्षेत्र तथा अन्य संस्थाहरुलाई समेत सहभागि गराउँदै जानु पर्ने देखिन्छ।

संघ संस्थाको स्रोत परिचालन नीति

नगरपालिकामा रहेका विभिन्न संघ संस्था, गैरसरकारी संस्था, नागरिक समाज र सामुदायिक संस्थाले नगरपालिकाको समग्र विकास प्रयासमा सहयोगी भूमिका निर्वाह गर्नेछ। यस क्षेत्रले सामाजिक शक्ति परिचालन गरी पालिकाको विकास लक्ष्य तथा प्राथमिकता अनुरुपका क्षेत्रमा कार्यक्रम सञ्चालन गरी गरिबी निवारण, क्षमता अभिवृद्धि, नागरिक सचेतना तथा कर्तव्यबोध र सशक्तिकरण जस्ता कार्यहरुमा सहयोग पुऱ्याउनेछ। साथै, पालिकाको दुर्गम तथा पछाडी परेको क्षेत्रको विकास, उत्पादन वृद्धि र सेवा प्रवाहमा सहयोग गर्नेछ। यस क्षेत्रले पारदर्शिता, जवाफदेहिता र मितव्ययिता कायम गर्दै संस्थागत सुशासन कायम गरी आफ्नो भूमिका निर्वाह गर्नेछ।

आन्तरिक श्रोत परिचालन नीति

गौरादह नगरपालिकाको संस्थागत आर्थिक विकासलाई समेत ध्यान दिनु आवश्यक छ। खासगरी नगरपालिकाको आम्दानी वृद्धि गरी सो आम्दानीलाई विकासमा लगानी गर्न सकेमा विकासले गति लिने निश्चित छ । यसको लागि नगरपालिकाले राजश्व सुधारका कार्यक्रमहरु संचालन गर्दै जानुपर्ने देखिन्छ । राजश्व सुधारको लागि नगरपालिकाले गर्न सक्ने कार्यहरु निम्न बमोजिम रहेका छन् :

- राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्ने।

- व्यवसाय करलाई व्यवस्थित गरी लागु गर्ने।
- नक्शापासलाई व्यवस्थित गरी लागु गर्ने।
- स्थानिय पार्क, बगैचा, पर्यटकिय क्षेत्र, पोखरी, खुल्ला क्षेत्र तथा मठमन्दिरको आवश्यक सुधार गरी व्यवस्थापनमा निजि क्षेत्रको सहभागिता गराउने।
- जनसहभागितामा आधारित योजनाहरु संचालन गर्ने।
- सरसफाईको कार्यलाई व्यवस्थित गर्ने।
- कार्यालयका प्रशासनिक कामहरुलाई कम्प्युटरकृत गरी थप दरबन्दी सृजना गर्न नपर्ने अवस्थामा लैजाने।
- जगेडा कोषबाट अधिकतम परिचालन हुन सक्ने योजनाहरु संचालन गर्ने।
- सडक बोर्ड लगायतका लाईन एजेन्सीहरुबाट थप स्रोत परिचालन गरी क्षेत्रगत कार्यक्रमहरुमा लगानी गर्ने।
- दातृ निकाय तथा संस्थाहरुबाट थप स्रोत परिचालन गरी क्षेत्रगत कार्यक्रमहरुमा लगानी गर्ने।

९.६ आवधिक योजना कार्यान्वयन

गौरादह नगरपालिकामा यस आवधिक योजनामा आधारित भै बार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा गरी आवधिक योजनाको कार्यान्वयन गरिने छ। यसरी बार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्दा आवधिक योजनाको समग्र लक्ष्य, रणनीति तथा प्राथमिकता, नीति तथा कार्यक्रम एवं कार्यनीतिलाई आधार लिईने छ। यस आवधिक योजनाको समिक्षा र अद्यावधिक प्रत्येक २ बर्षमा गरिने छ। हरेक बिषयगत क्षेत्रले आ-आफ्नो क्षेत्रको विस्तृत समिक्षा गरी प्रत्येक बर्ष प्रगति प्रतिवेदन तयार गरी पेश गर्ने छन। यसका अतिरिक्त समिक्षा र अद्यावधिकको प्रक्रियामा संघ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त गरिने निर्देशन र मार्गदर्शनलाई पनि समावेश गरिने छ।

क) कार्यान्वयन विधि निर्धारण

योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पूर्वाधार सृजना गर्नुपर्ने तथा सरोकारवालाहरुबिच समन्वय एवं साझेदारी गर्नुपर्ने भएकोले नगरपालिकाले आवधिक योजनामा उल्लेखित योजनाको सार्वजनिक निर्माण एवं सेवा खरिद सम्बन्धमा स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४, सार्वजनिक खरिद ऐन २०६३, खरिद नियमावली, आर्थिक कार्यविधि ऐन तथा नियमावली र नगरपालिकाले संविधान तथा अन्य प्रचिलत कानूनको अधिकार क्षेत्रभित्र रहि निर्माण गरेका ऐन, नियम अनुसार कार्यान्वयन गर्नुपर्ने छ। यसरी कार्यान्वयन विधि निर्धारण गर्दा ठेक्कापट्टा, उपभोक्ता समिति, आमानत, सेवा करार, संयुक्त व्यवस्थापन वा साझेदारी, गैरसरकारी संस्थामार्फत गर्ने सम्बन्धमा सार्वजनिक खरिद ऐनको परिधिभित्र रही योजना वा कार्यक्रम संचालन हुनुपूर्व निश्चित हुनुपर्ने छ। नगरपालिकाले आर्थिक बर्ष शुरु भएको एक महिनाभित्र आफ्नो बार्षिक खरिद योजना र गुरुयोजना स्वीकृत गरी सो अनुरुप खरिद कार्यको व्यवस्थापन गर्नुपर्ने छ।

ख) योजना कार्यान्वयन तालिका

नगरपालिकाको योजना कार्यान्वयन गर्ने निकायले कुन काम कहिले शुरु गर्ने, कहिले सम्पन्न गर्ने समय किटान गरिएको कार्यतालिका बनाई कार्यान्वयनको व्यवस्था गर्नुपर्ने छ । योजना कार्यान्वयन गर्दा सम्बद्ध निकाय र व्यक्तिलाई तोकिएका कार्य जिम्मेवारी र क्रियाकलाप्रति उत्तरदायी बनाउन उपलब्धि परिणाम सूचक सहित कार्यसम्पादन करार प्रणाली अपनाउनुपर्ने छ । योजना कार्यान्वयन तालिका निम्न बमोजिम रहेको छः

तालिका ३७: योजना कार्यान्वयन तालिका

क्र.स.	आयोजना	उपलब्धि सूचक परिणाम तहको	बजेट	जिम्मेवार निकाय	प्रारम्भ मिति	सम्पन्न गर्नुपर्ने अवधि
१						
२						
३						
४						

९.७ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना

९.७.१ अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको आवश्यक्ता

नगरपालिका क्षेत्र भित्र संचालन भएका, भैरहेका तथा हुने सवै विषयगत तथा क्षेत्रगत योजनाहरूको निर्धारित गुणस्तर र समय सिमाको सुनिश्चितता गर्न, सम्भावित जोखिम र त्यसले भविश्यमा पार्न सक्ने असरका बारेमा लेखाजोखा गरी समयमानै क्षती न्यूनिकरणमा पूर्वतयारी गर्न, विकास निर्माणसंग सम्बन्धित सवै सरोकारवालालाई अनुशासित, मर्यादित, जिम्मेवार र कर्तब्यनिष्ठ बनाउने कार्यको लागि आयोजनाको नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्न गर्नुपर्ने हुन्छ । संगसंगै यस आवधिक योजनाले पहिचान र प्राथिमिकीकरण गरेका आयोजनाहरुको कार्यान्वयनबाट लक्षित उदेश्य प्रात भयो भएन यकिन गर्न र आयोजनाको कार्यान्वयनबाट अपेक्षित वर्गले फाईदा पायो पाएन भनेर नियमित रुपमा अध्ययन तथा विश्लेषणलाई गर्नुपर्ने हुन्छ ।

नगरपालिकाले आयोजनाको मूल्याङ्कन देहाय वमोजिम तीन प्रकारबाट गर्न सक्नेछ ।

१) आयोजनाको कार्यान्वयन चरणमा गरिने आयोजनाको लेखाजोखा ।
२) आयोजनाको कार्यान्वनको समाप्ति पछी आयोजनाको लक्ष्य, उदेश्य अनुरुप काम भए नभएको लेखाजोखा गरिने आयोजनाको मूल्याङ्कन
३) आयोजना समाप्त पछी त्यसको संचालनको ५-६ बर्ष पछी गरिने प्रभाव मूल्याङ्कन ।

कार्यानव्यन गरिएका योजना, नीति, कार्यक्रम तथा आयोजनाहरु के कति सान्दर्भिक, लाभदायी र प्रभावकारी छन् तथा के कस्ता उपलब्धि एवं प्रभावहरु हासिल भएका छन् भन्ने कुराको आन्तरिक वा बाह्य मूल्याङ्कनकर्ताबाट उदेश्यपूर्ण र व्यवस्थित तरिकाले लेखाजोखा गर्ने कार्य मूल्याङ्कन हो । योजनाका उपलब्धि र प्रभाव तहका सूचकमा के कति परिणाममा परिवर्तन आयो भन्ने जानकारी मूल्याङ्कनबाट हुन्छ । त्यसैले

नगरपालिकाले आवश्यक्ता र आयोजना वा कार्यक्रमको प्रकृति अनुसार उल्लेखित दुवै तहमा तेस्रो पक्षबाट पनि मूल्याङ्कन गर्नु/गराउनुपर्ने छ । त्यसको लागि योजना तर्जुमासंग सम्बन्धित समितिहरू लगायत नगर कार्यपालिकालाई आवश्यक पृष्ठपोषण दिनका लागि नगरपालिकाले आवश्यक्ता अनुसार नगरपालिका तथा वडा स्तरीय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति गठन गर्न सक्ने छ ।

९.७.२ अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको जिम्मेवारी

प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रक्रियाबाट यस आवधिक योजनाको प्रभाव, असर, प्रतिफलको नतिजा आदि मापन गरिने छ । यसैगरी प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजनाहरुको प्रक्रियाको अनुगमन गरिने छ । नतिजा मापन आवश्यक्ता अनुसार बाह्य विज्ञ तथा तेस्रो पक्षबाट गर्नुपर्ने छ जसले गर्दा योजनाहरुको प्रतिफल विश्वसनिय र भरपर्दो हुनेछ । कार्यक्रम तथा आयोजना कार्यान्वयन प्रकृया अनुगमन गर्ने जिम्मेवारी नगर कार्यपालिका र सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समितिको हुनेछ । आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी विस्तृत प्रकृया र जिम्मेवारीहरु देहाय अनुसार हुने छ ।

- नगर कार्यपालिका तथा बिषयगत समिति ।
- नगर स्तरिय अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति ।
- वडा स्तरिय अनुगमन समिति ।
- जिल्ला समन्वय समिति ।
- विषयगत शाखा, उपशाखा, परियोजना, संघ, सस्था ।
- नागरिक समाज, संस्था तथा तेस्रो पक्ष ।

९.७.३ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रक्रिया

आवधिक तथा बार्षिक नगर विकास योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका साधन तथा विधि देहाय अनुसार हुनेछ ।

क) नगरपालिकाको आवधिक तथा बार्षिक योजनाहरुको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको लागि "योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यविधि तर्जुमा गर्ने" ।

ख) नगरपालिकाको सम्बन्धित प्राविधिक तथा विज्ञहरुबाट आयोजनाहरुको स्थलगत अनुगमन गर्ने ।

ग) अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा मूल्याङ्कन समितिले अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गरेपछि उक्त योजना तथा आयोजनाको निर्धारित गुणस्तर र समय सिमाको मूल्याङ्कन गर्ने ।

घ) २५ करोड भन्दा माथिका योजना तथा आयोजनाहरू सम्पन्न भएको २ बर्ष भित्र तेश्रो पक्ष बाट प्रभाव मूल्याङ्कन गर्ने ।

ङ) अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समितिले अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरेको दिन तथा समय सम्बन्धित योजनाको साईड पुस्तिकामा उल्लेख गर्नु पर्नेछ साथै उक्त अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सम्पन्न भएको

मितिले बढीमा ७ दिन भित्र खण्ड "क" र "ख" बमोजिम गरिएको मूल्याङ्कनको प्रतिवेदन तयार गरि तयार भएको मितिले ३ दिन भित्र नगर कार्यपालिकामा पेश गर्ने ।

च) कार्ययोजना (लक्ष्य) र प्रगति बीच तुलना तथा मापन गर्ने ।

छ) योजनाहरुको सार्वजनिक सुनवाई र सामाजिक लेखापरिक्षण गरी प्रतिवेदनहरु पेश गर्ने ।

ज) नतिजामा आधारित ढाँचा अनुसार सहगाभातिमूलक मासिक, चौमासिक र मध्यावधि समिक्षा गर्ने ।

झ) नतिजामूलक ढाँचा अनुसार तेस्रो पक्षबाट सहभागितामूलक अन्तिम समिक्षा गर्ने ।

आवधिक तथा बार्षिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको प्रक्रिया र ढाँचा देहाय वमोजिम प्रस्ताव गरिएको छः

तालिका ३८: अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको प्रक्रिया र ढाँचा

कुन तहमा अनुगमन गर्ने	के अनुगमन गर्ने	कहिले र कस्ले अनुगमन गर्ने	कुन तहको सूचक राख्ने	मापन गर्ने आधार
लक्ष्य	परेको प्रभाव	▪ कार्यपालिकाद्वारा नियुक्त स्वतन्त्र संस्था वा विज्ञले आवधिक योजनाको अन्त्यमा ▪ कार्यपालिकाद्वारा आवधिक योजनाको मध्यकालमा	▪ प्रभाव तहको ▪ असर तहको ▪ जनभावनामा परिवर्तन	▪ संघ, प्रदेश र नगरपालिकाको बार्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रतिवेदनहरु ▪ स्लगत अनुगमन ▪ बार्षिक कार्य योजनाहरुको प्रगति
परिणाम	देखिने असर ▪ उत्पादकत्वमा परिवर्तन ▪ सडक पहुँच आदि	▪ कार्यपालिका तथा नगरपालिकाद्वारा गठित अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति ▪ बार्षिक	▪ परिणाम तहको ▪ प्रतिशत बृद्धि	▪ सहभागितामूलक ▪ नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार ▪ नमूना सर्वेक्षण गर्ने
योजना	निर्मित परिणामहरु ▪ कक्षा संचालन ▪ उत्पादन परिणाम ▪ सडक विस्तार ▪ स्वास्थ्य केन्द्र भवन निर्माण	▪ नगरपालिकाद्वारा गठित अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति, शाखा कार्यालयहरु र प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत ▪ चौमासिक/बार्षिक	▪ परिणाम तहको ▪ संख्यात्मक बृद्धि	▪ नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार ▪ स्थलगत अनुगमन ▪ सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण तथा सार्वजनिक सुनवाई ▪

परिच्छेद १०: नतिजा खाका

१०.१ पृष्ठभूमि

आवधिक योजनाले परिकल्पना गरेको सोंच, लक्ष्य र उदेश्यहरु कसरी प्राप्त गर्न सकिन्छ भन्ने तथ्यलाई तर्कसंगत ढंगबाट नतिजा खाकामा प्रस्तुत गरिएको छ। नेपालको विगतको अनुभव र राष्ट्रिय योजना आयोगले अभ्यासमा ल्याएको नतिजा खाकाको ढाँचालाई नै आधार मानी यस आवधिक योजनाको नतिजा खाका तर्जुमा गरिएको छ । नगरपालिकालाई बार्षिक र क्षेत्रगत गुरु योजनाहरु तर्जुमा गर्न, संचालित परियोजनाहरुको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न र स्वयं आवधिक योजनाको मध्यावधि समिक्षा र मध्यकालिन खर्च संरचना तयार गर्न समेत यसले मद्दत गर्दछ ।

१०.२ नतिजा खाका

बिषयगत नतिजा खाका निम्न अनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

१. आर्थिक क्षेत्र (२०७९/८० को स्थिर मूल्यमा आधारित)

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष (२०७९/८०)	लक्ष्य					पुष्याईको आधार	अनुमान तथा जोखिम
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५		
प्रभाव	क) कुल गार्हस्थ उत्पादन	रु करोड							बजेट बक्तव्य	नीजि क्षेत्रको सहयोग भएको हुनेछ ▪ बजार मूल्य स्थिर रहने छ । ▪ जलवायु परिवर्तनको असर न्यून हुनेछ । ▪ अन्तर सरकार समन्वय भएको हुनेछ
	आर्थिक बृद्धिदर	प्रतिशत	६.५	८.७	९.५	९.९	१०.१	१०.४		
	प्रति व्यक्ति आय	अ. डलर	९३४	१०७१	१२०८	१३४५	१४८३	१६२०		
असर १	कृषि क्षेत्रको वृद्धिदर	प्रतिशत	३.७	५.१	५.४	५.५	५.७	५.९	प्रदेश आवधिक योजना	
	गैर कृषि क्षेत्रको वृद्धिदर	प्रतिशत	५.२	१०.७	११.२	११.७	११.५	११.५		
असर २	सम्पतिमा आधारित सहमानत जनाउने	०-१	०.३५	०.३४	०.३४	०.३३	०.३३	०.३२		
	माथिल्लो १० र तल्लो ४० प्रतिशत जनसंख्याको आम्दानीको अनुपान	अनुपात	१.०१	०.९९	०.९७	०.९४	०.९२	०.९२		

प्र. १	मुद्रा स्फिति	प्रतिशत	५.३	५.४	५.५	५.७	६.९	६.२		▪ सरकारी, गैर सरकारी र समुदायको संलग्नता बृद्धि भएको हुनेछ। ▪ जनचेतना अभिवृद्धि भएको हुनेछ।
प्र. २	वैंक खाता भएका घरपरिवार	संख्या		६०	६५	७०	७५	८०		
प्र. ३	औधोगिक लगानी बार्षिक बृद्धि	प्रतिशत		१०	१२	१५	१७	२०		
प्र. ४	औधोगिक उत्पादन	करोडमा		२०	२५	३०	४०	४५		
प्र. ४	कृषि भूमिको उत्पादकत्व	मे.टन.प्रति हे		४.२	४.३	४.३	४.४	४.५		
प्र. ५	बजेटमा आन्तरिक आयको हिस्सा		२०	२५	३०	३२	३५	४०		
प्र. ६	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण कार्यक्रममा आवद्ध जनसंख्या	प्रतिशत		३५	३६	३८	४०	४५		
प्र. ७	गरिवीको रेखामुनीको परिवार	प्रतिशत		२८	२६	२२	२०	१८		
प्र. ८	मानव विकास सूचाङ्क	सूचाङ्क	०.४६	०.४७	०.४९	०.५०	०.५१	०.५२	रा.यो.आ.	
प्र. ९	सेवा क्षेत्रको वृद्विदर	प्रतिशत	४.५	४.७	५.१	५.३	५.६	६.१		

१.१ कृषि क्षेत्र

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष (२०७९/८०)	लक्ष्य					पुष्ट्याईको आधार	अनुमान तथा जोखिम
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५		
प्रभाव	कृषि क्षेत्रको कुल गार्हस्थ उत्पादन	रु करोड	२०	२५	३०	३५	४०	५०	नगरपालिकाको बार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	▪ कृषि सामाग्री समयमा आपूर्ति हुनेछ। ▪ कृषि पूर्वाधार विकासमा अन्तर सरकारी समन्वय भएको हुनेछ। ▪ दातृ निकाय र गैसरकारी संस्थाहरुको निरन्तर सहयोग हुनेछ। ▪ नगरपालिकाको कृषि बजेट बढेको हुनेछ। ▪ बजार मूल्य स्थिर रहने छ। ▪ जलवायु परिवर्तनको असर न्यून हुनेछ।
प्र. १	आलु उत्पादन	मे.ट.		१०५०	१०७०	१०९०	२०२०	२०५०		
प्र. २	मकै उत्पादन	मे.ट.		१०६०	१०७०	१०७५	१०८५	१०९५		
प्र. ३	धान	मे.ट.		२०३५	२०४०	२०५०	२०६०	२०६५		
प्र. ४	गहु उत्पादन	मे. ट.		९५०	१०००	११००	१२००	१२५०		
प्र. ५	तरकारी व्यवसायिक उत्पादन	हेक्टर		१००	१५०	२००	२५०	३००		
प्र. ६	व्यवसायिक तरकारी उत्पादनमा संलग्न कृषक	प्रतिशत		५	१०	१५	१७	२०		
प्र. ७	फलफुल उत्पादन	मे.ट.		१५०	१७०	१८०	२००	२५०		
प्र. ८	सक्रिय व्यवसायिक कृषक समुह	संख्या		१५०	१५५	१६०	१६५	१७०		
प्र. ९	कृषक तालिम	संख्या		३०	४०	४५	५०	६०		

प्र. १०	पकेट क्षेत्र विकास	संख्या		२	३	५	७	८		▪ सरकारी, गैर सरकारी र समुदायको संलग्नता बृद्धि भएको हुनेछ। ▪ जनचेतना अभिवृद्धि भएको हुनेछ।
प्र. ११	कृषि सहकारी संस्था	संख्या	२५	२५	२७	२८	३०	३२		
प्र. १२	दुग्ध उत्पादन	रु लाख	१५०	१७०	१८०	२००	२५०	२७०		
प्र. १३	दुग्ध चिस्यान केन्द्र	संख्या	-	१	१	२	३	४		
प्र. १४	कृषि उपज संकलन केन्द्र	संख्या	-	३	३	४	५	६		
प्र. १५	व्यवसायिक पशु फार्म	संख्या	-	५	१०	१४	१५	१७		

१.२ उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष (२०७९/८०)	लक्ष्य					पुष्ट्याईको आधार	अनुमान तथा जोखिम
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५		
प्रभाव	गार्हस्थ उत्पादनमा उद्योग व्यवसायको योगदान	प्रतिशत	१.५	३	५	७	९	१०	नपाको वजेट वक्तव्य	
प्रतिफल १	लघु तथा घरेलु उद्योगहरु	संख्या	१८४२	२२००	२५००	२७००	२७५०	२८५०	नगरपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन	▪ उद्योग ग्रामको स्थापना भएको हुनेछ। ▪ नगरपालिका औधोगिक तथा व्यापार नीति तर्जुमा भएको हुनेछ। ▪ उद्योग तथा व्यापार विकासमा अन्तर सरकारी समन्वय भएको हुनेछ। ▪ दातृ निकाय र गैसरकारी संस्थाहरुको निरन्तर सहयोग हुनेछ। ▪ बजार मूल्य स्थिर रहने छ। ▪ नगरपालिकामा लगानी वातावरण सृजना भएको हुनेछ।
प्र. २	रोजगारी सृजना	संख्या	४६८७	५०००	६०००	७०००	८०००	९५००		
प्र. ३	उद्यम विकास तालिम लिने युवा	संख्या	-	५५०	६७०	७९०	९५०	१२००		
प्र. ४	सिप मुलक तालिम लिने महिला	संख्या	-	२५०	३५०	४००	४५०	५५०		
प्र. ५	उत्पादनमुलक उद्योग	संख्या	-	-	१०	१५	२०	२५		
प्र. ६	औधोगिक ग्राम	संख्या	-	-	-	-	-	१		
प्र. ७	हाज बजार	संख्या	१०	११	१२	१३	१४	१५		

१.३ पर्यटन

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष (२०७९/८०)	लक्ष्य					पुष्ट्याईको आधार	अनुमान तथा जोखिम
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५		
प्रभाव	पर्यटक आगमन	संख्या	-	१५०	३००	५००	७५०	१०००	नगरपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन	▪ नीजि क्षेत्रको सहयोग भएको हुनेछ ▪ अन्तर सरकार समन्वय र सहकार्य भएको हुनेछ ▪ पर्यटन बोर्डको सहयोग भएको हुनेछ ▪ पर्यटन क्षेत्रमा वित्तिय संस्थाको ऋण लगानी भएको हुनेछ ▪ नगरपालिकाको पर्यटन नीति तर्जुमा भएको हुनेछ। ▪ स्तरिय होटलहरुको विकास भएको हुनेछ
प्रतिफल १	रोजगारी सृजना	संख्या	-	-	२०	५०	१००	१५०		
प्र. २	स्थानीय स्तरका पर्यटकिय होटल	संख्या	-	-	१	३	४	५		
प्र. ३	होमस्टे	संख्या	-	२	५	७	८	१०		
प्र. ४	प्रमुख गन्तव्य स्थल विकास	संख्या	-	१	२	३	४	५		
प्र. ५	पर्यटन सूचना केन्द्र	संख्या	-	-	१	-	-	-		
प्र. ६	कोशेली घर	संख्या		१	-	३	-	४		
प्र. ७	पर्यटन तालिम	जना	-	१५	२५	३०	४०	५०		
प्र. ८	मठ मन्दिर मर्मत संभार र जिर्णोद्धार	संख्या	-	१	-	३	-	५		
प्र. ९	पर्यटन पूर्वाधार (पार्क, पिकनिक स्पट र तालहरुमा पूर्वाधार विकास)	संख्या	-	२	३	४	५	७		

१.४ बैंक, बित्तिय संस्था र सहकारी

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष (२०७९/८०)	लक्ष्य					पुष्ट्याईको आधार	अनुमान तथा जोखिम
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५		
प्रभाव	बैंक लघुवित्त	संख्या	१	-	२	-	-	३	▪ नगरपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन ▪ बैंक तथा वित्तिय संस्थाको	▪ बैंक तथा वित्तिय संस्थाको सहयोग भएको हुनेछ ▪ नीजि क्षेत्रको सहयोग भएको हुनेछ
प्रभाव	सहकारी संस्था	संख्या	२५	२७	३०	३२	३३	३५		
प्रतिफल १	बैंक तथा वित्तिय संस्थामा कम्तिमा एक जनाको खाता भएको परिवार	प्रतिशत	-	५०	६०	६५	७०	८०		

प्र. २	सहकारीको उत्पादन क्षेत्रमा लगानी	प्रतिशत	-	२०	३०	४०	५०	७५	बार्षिक प्रतिवेदन	▪ अन्तर सरकार समन्वय र सहकार्य भएको हुनेछ ▪ नगरपालिकाको आर्थिक तथा वित्तिय नीति तर्जुमा भएको हुनेछ ।
प्र. ३	वित्तिय साक्षरता	प्रतिशत	-	३०	३५	४५	५५	६५		
प्र. ४	सहकारी तालिम	जना		२००	२५०	२७०	२९०	३५०		
प्र. ५	रोजगारी	प्रतिशत	-	१०	१५	२०	२२	२५		

२. समाजिक क्षेत्र

२.१ शिक्षा

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष (२०७९/८०)	लक्ष्य					पुष्ट्याईका आधार	अनुमान तथा जोखिम
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५		
प्रभाव	साक्षरता	प्रतिशत	५७	६०	६२	६५	७०	७५	▪ नगरपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन ▪ प्रदेश नं १ सरकारको आवधिक योजना ▪ केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग	▪ सामुदायिक संघ संस्था र नागरिक समाजको सहयोग भएको हुनेछ ▪ अन्तर सरकार समन्वय भएको हुनेछ
प्रतिफल१	आधारभुत तहको खुद भर्ना दर	प्रतिशत	९३	९५	९६	९७	९८	९९		
प्र. २	माध्यमिक तहको खुद भर्ना दर	प्रतिशत	५५	६०	६५	७०	७५	८०		
प्र. ३	१०+२ सम्मको शैक्षिक उपलब्धि	प्रतिशत	१.४६	२.२	३.२	४.१	४.८	५		
प्र. ४	आधारभूत तहमा बालबालिकाको टिकाउ दर	प्रतिशत	८५	८८	९१	९२	९४	९६		
प्र. ५	प्राविधिक शिक्षालय	संख्या	२	-	-	-	३	-		
प्र. ६	सिकाई दरमा बृद्धि (आधारभूत कक्षा ५)	प्रतिशत	५०	५५	५७	६०	६२	६५		
प्र. ७	सिकाई दरमा बृद्धि (आधारभुत कक्षा ८)	प्रतिशत	४५	५०	५२	५५	६०	६२		
प्र. ८	शिक्षक तालिम	संख्या	१०	१५	१८	२२	२५	३०		
प्र. ९	शिक्षकको पुदपूर्ति	प्रतिशत	७५	८०	८५	९०	९५	१००		
प्र. १०	साक्षरता (५ बर्ष माथी)	प्रतिशत	८०	८२	८३	८४	८५	८७		

२.२ स्वास्थ्य तथा पोषण

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष	लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधार	अनुमान तथा जोखिम

				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५		
प्रभाव	आधा घण्टा भित्र स्वास्थ्य संस्थामा पहुँच भएको घरपरिवार	प्रतिशत	५१	५५	६०	६५	७०	७५		
	अपेक्षित आयु (जन्म हुँदाको)	बर्ष	७०	७१	७२	७३	७४	७५		
प्रतिफल१	शिशु मृत्युदर (प्रति हजार जिवित जन्ममा)	जना	३०	२९	२८	२५	२४	२३		
प्र. १	जवजात शिशु मृत्युदर (प्रति हजार जिवित जन्ममा)	जना	२०	१९	१८	१८	१७	१६		
प्र. २	पूर्ण खोपको दायरा (१५ बर्ष मुनिको बालबालिका)	जना	८०	८२	८५	८८	९०	९५		
प्र. ३	१५ शैयाको अस्पताल	संख्या	-	-	-	-	१	-	▪ नगरपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन ▪ प्रदेश नं १ सरकारको आवधिक योजना ▪ केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग	▪ सामुदायिक संघ संस्था र नागरिक समाजको सहयोग भएको हुनेछ ▪ अन्तर सरकार समन्वय भएको हुनेछ ▪ संघीय र प्रदेश सरकारको सहयोग भएको हुनेछ ▪ दातृ संस्थाहरुको प्राविधिक र आर्थिक सहयोग निरन्तर हुनेछ। ▪ नगरपालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बन्धित नीति तर्जुमा भएको हुनेछ ।
प्र. ४	स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुति	प्रतिशत	६५	६६	६७	७०	७२	७५		
प्र. ५	प्रोटोकल अनुसार गर्भवती जाँच	प्रतिशत	६५	७०	७५	७७	८०	८५		
प्र. ६	प्रशुति सेवा र वर्थिङ सेन्टर	सख्या	१	२	-	३	-	४		
प्र. ७	दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट प्रसुती सेवा	प्रतिशत	६०	६२	६५	७०	७२	७५		
प्र. ८	सुत्केरी तथा नव शिशु जाँच (तेस्रो) को दायरा	प्रतिशत	१५	१६	१७	१९	२०	२२		
प्र. ९	परिवार नियोजनाको साधन प्रयोग गर्ने दर	प्रतिशत	४५	५०	५५	६०	६५	७०		
प्र. १०	भिटामिन "ए" प्राप्त गर्ने वालबालिका	प्रतिशत	७०	७५	८०	८५	९०	९५		
प्र. ११	घुम्ति स्वास्थ्य शिविर	पटक	-	१	२	२	३	४		
प्र. १२	बहिरंग सेवा प्रयोग गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	५५	५७	६०	६२	६५	७०		
प्र. १३	स्वास्थ्य विमा गर्ने परिवार	प्रतिशत	५	१०	१५	१८	२०	२५		
प्र. १४	झाडापखाला संक्रमण दर प्रति हजारमा	जना	६८	६०	५०	४०	३०	२०		
प्र. १५	बाल कुपोषण दर	प्रतिशत	३३	३०	२८	२५	२०	१५		

प्र. १६	क्षयरोग उपचार सफल दर	प्रतिशत	८५	८६	८७	८८	९०	९२		
प्र. १७	स्वास्थ्य संस्थामा आधारभूत औषधीको उपलब्धता दर	प्रतिशत	८०	८२	८३	८५	८८	९०		
प्र. १७	पोषण पुनर्स्थापना केन्द्र	संख्या	-	१	-	२	-	३		

२.३ खानेपानी तथा सरसफाई

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष (२०७९/८०)	लक्ष्य					पुष्ट्याईका आधारहरु	अनुमान तथा जोखिम
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५		
प्रभाव	आधारभूत खानेपानी तथा सरसफाई सुविधा पुगेको घरपरिवार	प्रतिशत	९०	९१	९२	९३	९४	९५	▪ नगरपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन ▪ प्रदेश नं १ सरकारको आवधिक योजना ▪ केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग	▪ उपभोक्त समिति र नागरिक समाजको सहयोग भएको हुनेछ ▪ अन्तर सरकार समन्वय र सहकार्य भएको हुनेछ ▪ संघीय र प्रदेश सरकारको सहयोग भएको हुनेछ ▪ दातृ संस्थाहरुको प्राविधिक र आर्थिक सहयोग निरन्तर हुनेछ।
प्रतिफल१	पाईप मार्फत खानेपानी पुगेको घरपरिवार	प्रतिशत	१०	१५	२०	२५	३०	३५		
प्र. २	शौचालय भएको घरपरिवार	प्रतिशत	७५	८०	८५	९०	९५	९८		
प्र. ३	जनशक्ति तालिम	जना	१५०	१७५	२००	२५०	३००	३५०		
प्र. ४	खानेपानीको स्रोत संरक्षण र सरसफाई	प्रतिशत	३०	४०	५५	७०	८०	९०		
प्र. ५	मुख्य बजार क्षेत्रमा सार्वजनिक शौचालय	संख्या	-	२	३	४	५	७		
प्र. ६	जनचेतना कार्यक्रम	संख्या	-	१०	१५	२०	२५	२५		

२.४ युवा तथा खेलकुद

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष (२०७९/८०)	लक्ष्य					पुष्ट्याईका आधार	अनुमान तथा जोखिम
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५		
प्रभाव	युवा बेरोजगारी दर	प्रतिशत	३५	३२	२८	२५	२३	२०	▪ नगरपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन ▪ प्रदेश नं १ सरकारको आवधिक योजना ▪ केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग	▪ सामुदायिक संघ संस्था र नागरिक समाजको सहयोग भएको हुनेछ ▪ अन्तर सरकार समन्वय भएको हुनेछ ▪ दातृ संस्थाहरुको प्राविधिक र आर्थिक सहयोग निरन्तर हुनेछ।
प्रतिफल १	वैदेशिक रोजगारीमा गएका युवा	प्रतिशत	३०	२८	२७	२५	२३	२२		
प्र. २	युवा संजाल	संख्या	-	२	३	५	७	१०		
प्र. ३	स्थानिय स्तरको खेकलुद मैदान	संख्या	-	१	२	२	३	४		
प्र. ४	कभर्ड हल	संख्या	-	-	-	-	-	१		
प्र. ५	माध्यमिक विद्यालयमा खेलकुद शिक्षक र सामाग्री	प्रतिशत	५०	६०	७०	८०	९०	१००		
प्र. ६	खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना	संख्या	-	१	-	२	-	३		
प्र. ७	क्लबहरुको क्षमता अभिवृद्धि	संख्या	-	२	३	५	७	१०		
प्र. ८	शिक्षा, तालिम र रोजगारीबाट विमुख युवा	प्रतिशत	३५	३४	३२	३०	३१	३९		
प्र. ९	परम्परागत पेशाको संरक्षण एवं आधुनिकीकरण	संख्या	-	१०	२५	४०	५०	६०		
प्र. १०	उद्यमशिलता तालिम विकास	संख्या		८	१५	२०	२२	२५		
प्र. ११	युवा स्वयमसेवक परिचालन	संख्या		१०	१५	१८	२०	२५		
प्र. १२	स्वरोजगार कोषमा युवा पहुँच	प्रतिशत		१०	१३	१५	१८	२०		

२.५ लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष (२०७९/८०)	लक्ष्य					पुष्ट्याईका आधारहरु	अनुमान तथा जोखिम
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५		
प्रभाव	नेतृत्वदायी पदमा महिला तथा लक्षित वर्गको प्रतिनिधित्व	प्रतिशत	-	२५	३५	४५	५०	६०	▪ नगरपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन ▪ प्रदेश नं १ सरकारको आवधिक योजना ▪ केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग	▪ सामुदायिक संघ संस्था र नागरिक समाजको सहयोग भएको हुनेछ ▪ अन्तर सरकार समन्वय र सहकार्य भएको हुनेछ ▪ दातृ संस्थाहरुको प्राविधिक र आर्थिक सहयोग निरन्तर हुनेछ । ▪ नगरपालिकाको लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति तर्जुमा भएको हुनेछ ।
प्रतिफल. १	सम्पति माथिको स्वामित्त (घर जग्गा)	प्रतिशत	१६	१८	१९	२१	२३	२५		
प्र. २	महिला घरमुली भएको घरपरिवार	प्रतिशत	१६.६	१८	२०	२२	२३	२५		
प्र. ३	बैंक खाता भएका महिला	प्रतिशत		३०	४०	४५	५५	६०		
प्र. ४	महिला साक्षरता	प्रतिशत	६६	७०	७२	७४	७७	८०		
प्र. ५	लक्षित तथा पिछडिएका वर्गलाई क्षमता विकास तालिम	जना	-	१०	२०	३०	४०	५०		
प्र. ६	महिला तथा जेष्ठ नागरिक लक्षित स्वास्थ्य घुम्ति शिविर वार्षिक	संख्या	-	१	२	३	५	५		
प्र. ७	लैंगिक हिंसा न्यूनिकरण	प्रतिशत	२२.६	२१	२०	१८	१७	१५		
प्र. ८	अपांग बालबालिकालाई विशेष शिक्षा प्रदान	प्रतिशत	-	१०	२०	३०	४०	५०		
प्र. ९	तालिम प्राप्त अपांगता भएका व्यक्ति	संख्या	-	१०	२०	३०	४०	५०		
प्र. १०	जीवनकालमा शारीरिक, मानसिक या यौन हिंसाबाट पिडित महिला	प्रतिशत		२०	१८	१७	१६	१५		

३. पूर्वाधार क्षेत्र

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष (२०७९/८०)	लक्ष्य					पुष्टयाईका आधारहरु	अनुमान तथा जोखिम
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५		
प्रभाव	न्यूनतम पूर्वाधार (सडक, विद्युत, मोवाईल र टेलिभिजन) सुविधा भएका घरधुरी	प्रतिशत		५०	६०	७०	८०	९०	▪ नगरपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन ▪ प्रदेश नं १ सरकारको आवधिक योजना ▪ केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग	▪ सामुदायिक संघ संस्था र नागरिक समाजको सहयोग भएको हुनेछ ▪ अन्तर सरकार समन्वय र सहकार्य भएको हुनेछ ▪ संघीय र प्रदेश सरकारको सहयोग भएको हुनेछ ▪ दातृ संस्थाहरुको प्राविधिक र आर्थिक सहयोग निरन्तर हुनेछ। ▪ नगरपालिकाको पूर्वाधार विकास नीति तर्जुमा भएको हुनेछ । ▪ नगरपालिकाले पूर्वाधार विकासमा यथेष्ट बजेट विनियोजन गरेको हुनेछ । ▪ नगरपालिकाको आन्तरिक आयको बृद्धि भएको हुनेछ ।
प्रतिफल १	पक्की सडक	कि.मि.	५०	८०	१२०	१७५	२२५	३००		
प्र. २	ग्राभेल सडक	कि.मि.	४५०	४००	३५०	३००	२५०	२००		
प्र. ३	कच्ची सडक	किमि	३५	३०	२५	२०	१५	१०		
प्र. ४	थप पक्की पुल	संख्या	-	१	२	३	४	६		
प्र. ५	वत्तिको लागि विद्युत प्रयोग गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	८१	८५	८८	९०	९५	१००		
प्र. ६	मोवाईल प्रयोगकर्ता	प्रतिशत	७०	८०	९०	१००	१००	१००		
प्र. ७	ईन्टरनेट प्रयोगकर्ता	प्रतिशत	-	१०	२०	३०	४०	५०		
प्र. ८	केवल टेलिभिजन भएका घरधुरी	प्रतिशत	-	७०	८०	९०	१००	१००		
प्र. ९	भूकम्प प्रतिरोधी मापदण्ड अनुसार निर्मित घर	संख्या	-	५०	७०	१५०	३००	५००		
प्र. १०	सडक अधिकार क्षेत्र	अवस्था	-	-	-	निर्धारण भएको हुनेछ				
प्र. ११	भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण तालिम जनशक्ति	जना	-	५०	८०	१५०	१७०	२००		
प्र. १२	डिजिटल सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	-	१०	१५	२०	२५	३०		
प्र. १३	भवन संहिता र निर्माण मापदण्ड कार्यान्वयन	अवस्था	पूर्ण कार्यान्वय भएको हुनेछ							
प्र. १४	मुख्य बजार र वस्ती क्षेत्रमा ढल संजाल निर्माण	अवस्था				निर्माण सम्पन्न भएको हुनेछ				

प्र. १५	फोहोरमैला तथा ढल व्यवस्थापन सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम (बार्षिक)	संख्या	-	२	४	५	५	७		
प्र. १६	बस पार्क	संख्या	-	-	-	१	-	-		
प्र. १७	बस स्ट्याण्ड	संख्या	-	२	४	६	८	८		
प्र. १८	जग्गा विकास कार्यक्रम	संख्या	-	-	-	-	१	२		
प्र. १९	विपद व्यवस्थापन कोषको गठन	अवस्था			गठन भएको हुनेछ					
प्र. २०	स्यानिटरी ल्याण्ड फिल साइटको निर्माण	अवस्था			निर्माण भएको हुनेछ					

४. वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्र

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष (२०७९/८०)	लक्ष्य					सूचनाको स्रोत	अनुमान तथा जोखिम
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५		
प्रभाव १	हरियाली क्षेत्र		हाल १०% जति रहेको वन, हरियाली क्षेत्र, घाँसे मैदान र झाडी क्षेत्र कायम रहने छ						▪ नगरपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन ▪ प्रदेश नं १ सरकारको आवधिक योजना ▪ केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग	▪ सामुदायिक संघ संस्था र नागरिक समाजको सहयोग भएको हुनेछ ▪ अन्तर सरकार समन्वय र सहकार्य भएको हुनेछ ▪ संघीय र प्रदेश सरकारको सहयोग भएको हुनेछ ▪ दातृ संस्थाहरुको प्राविधिक र आर्थिक सहयोग निरन्तर हुनेछ। ▪ नगरपालिकाको वन, वातावरण र विपद व्यवस्थापन नीति तर्जुमा भएको हुनेछ। ▪ नगरपालिकाले वन, वातावरण र विदप व्यवस्थापनमा यथेष्ट बजेट विनियोजन गरेको हुनेछ।
प्रभाव २	नदि, कटान, डुबान र भूक्षय नियन्त्रण		मुख्य प्रभावित क्षेत्रहरुमा तटबन्ध र वृक्षारोपण भएको हुनेछ।							
प्रतिफल १	हरियाली क्षेत्र संरक्षण कार्यक्रम	संख्या	२	३	४	४	५	५		
प्र. २	बजार केन्द्रमा फोहोरमैला व्यवस्थापन	संख्या	०	१	२	३	४	५		
प्र. ३	खाना पकाउन काठ दाउराको प्रयोग गर्ने घरधुरी	अवस्था	-	-	करिब ५०% ले घटेको हुनेछ।					
प्र. ४	जोखिम नक्शाङ्कन भएको क्षेत्र	प्रतिशत	०	२०	३०	५०	६०	७०		
प्र. ५	ल्याण्ड फिल साइटको निर्माण	अवस्था	-	-	-	-	सम्पन्न			
प्र. ६	नदि कटान र डुबान जोखिम क्षेत्र संरक्षण	प्रतिशत	१०	२०	३०	४०	५०	७०		
प्र. ७	नदि तटबन्ध निर्माण	किमि	-	-	३	५	७	१०		

प्र. ८	भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण तालिम जनशक्ति	जना	-	५०	८०	१५०	१७०	२००		
प्र. ९	विपद व्यवस्थापन कोषको गठन	अवस्था			गठन भएको हुनेछ					
प्र. १०	भूकम्प प्रतिरोधी मापदण्ड अनुसार निर्मित घर	संख्या	-	५०	७०	१५०	३००	५००		
प्र. ११	सार्वजनि जमीन संरक्षण	प्रतिशत	१०	२०	३०	४०	५०	६०		
प्र. १२	स्थानीय ताल, पोखरी र सिमसार क्षेत्र संरक्षण कार्यक्रम	संख्या	-	२	३	४	५	५		
प्र. १२	मुख्य बजार केन्द्रहरुमा ढल निर्माण	संख्या	-	२	३	४	५	१०		

५. सुशासन र सेवा प्रवाह

नतिजा स्तर	नतिजा सूचक	एकाई	आधार वर्ष (२०७८/८०)	लक्ष्य					पुष्टयाईका आधार	अनुमान तथा जोखिम
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५		
प्रभाव	सेवा सन्तुष्टि	प्रतिशत	३०	३५	५०	५५	६०	७०	▪ तेस्रो पक्ष सेवा सन्तुष्टी सर्भे	▪ सामुदायिक संघ संस्था र नागरिक समाजको सहयोग भएको हुनेछ ▪ अन्तर सरकार समन्वय र सहकार्य भएको हुनेछ ▪ संघीय र प्रदेश सरकारको सहयोग भएको हुनेछ ▪ दातृ संस्थाहरुको प्राविधिक र आर्थिक सहयोग निरन्तर हुनेछ। ▪ नगरपालिकाको आवश्यक ऐन, कानुन, नीति र कार्यविधिहरु तर्जुमा भएको हुनेछ। ▪ नगरपालिकाको आन्तरिक आयको बृद्धि भएको हुनेछ।
प्रतिफल १	नगरपालिका र वडा कार्यालयमा नागरिक वडापत्रको कार्यान्वयन	प्रतिशत	५०	६०	७०	८०	९०	१००	▪ नगरपालिकाको प्रगति प्रतिवेदन ▪ सार्वजनि सुनवाईको बार्षिक प्रतिवेदन ▪ आन्तरिक र अन्तिम लेखा परिक्षणको प्रतिवेदन	
प्र. २	पदपूर्ति	प्रतिशत	७०	७५	८०	८५	९०	१००		
प्र. ३	कानुन, नीति, कार्यविधि तर्जुमा	प्रतिशत	३०	४०	५०	६५	८५	१००		
प्र. ४	क्रियाशिल नीतिगत समिति तथा संयुन्त्र	प्रतिशत	२५	३०	३५	४०	४५	५०		
प्र. ५	ठूला आयोजनाहरुको सार्वजनि सुनवाई र सामाजिक लेखापरिक्षण बार्षिक	पटक	२	३	४	४	४	४		
प्र. ६	नगरपालिका र स्थानीय प्रहरी प्रशासनको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	पटक	२	२	४	४	६	६		
प्र. ७	जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	पटक	२	२	४	४	६	६		

प्र. ८	मानव अधिकार उल्लघनका घटनाहरुको न्यायिक निरुपण	प्रतिशत	३०	५०	७०	८०	९०	१००		नगरपालिकाका जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुनेछ
प्र. ९	न्याय समितिका पदाधिकारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	पटक	२	२	३	३	३	३		
प्र. १०	आन्तरिक आय बृद्धि	प्रतिशत	२०	२२	२५	२८	३०	३५		
प्र. ११	विद्युति भुक्तानी प्रणालीबाट राजश्व संकलन	प्रतिशत	१०	२०	३०	४०	५०	६०		
प्र. १२	प्रगति समिक्षा	पटक	२	२	२	३	४	४		
प्र. १३	अनलाई सेवा	प्रतिशत	-	२०	३०	४०	५०	६०		

सन्दर्भ सामाग्री

- राष्ट्रिय योजना आयोग (२०७८); *स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन*, राष्ट्रिय योजना आयोग, नेपाल सरकार, सिंहदरवार काठमाण्डौ
- _____ (२०७६); *पन्ध्रौं योजना (आर्थिक बर्ष २०७६/७७-२०८०/८१)*, राष्ट्रिय योजना आयोग, नेपाल सरकार, सिंहदरवार काठमाण्डौ
- _____ (२०७६); स्थानीय अनुकुलन कार्ययोजना खाका, नेपाल सरकार, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाण्डौ
- प्रदेश नं १ (२०७५); *सूचना चित्र (Infographic) प्रथम आवधिक योजना*, प्रदेश सरकार, प्रदेश योजना आयोग, प्रदेश नं १, विराटनगर, नेपाल
- _____ (२०७५); *प्रथम आवधिक योजना*, आर्थिक बर्ष (२०७६/७७-२०८०/८१), प्रदेश सरकार, प्रदेश योजना आयोग, प्रदेश नं १, विराटनगर, नेपाल
- _____ (२०७६/७७); *प्रदेश पार्श्वचित्र*, प्रदेश योजना आयोग, प्रदेश नं १, विराटनगर, नेपाल
- गौरादह नगरपालिका (२०७८); *आर्थिक बर्ष २०७८/७९ को नीति तथा कार्यक्रम, आर्थिक ऐन तथा विनियोजन ऐन*, गौरादह नगरपालिका, प्रदेश नं १, झापा, नेपाल
- _____ (२०७८); *गौरादह नगरपालिकाको शैक्षिक बुलेटिन,* बर्ष ४, अंक ५, २०७८, गौरादह नगरपालिका, प्रदेश नं १, झापा, नेपाल
- _____ (२०७८); *नीति कार्यक्रम तथा बजेट*, गौरादह नगरपालिका, प्रदेश नं १, नेपाल
- Central Bureau of Statistics (2011): *National Population Housing Census*, Government of Nepal, Central Bureau of Statistics, Kathmandu
- _____ (2021): *Preliminary Findings of National Population and Housing Census*, Central Bureau of Statistics, Government of Nepal, Kathmandu
- _____ (2018): *National Economic Census, Provincial Profile of Province No. 1*, Central Bureau of Statistics, Government of Nepal, Kathmandu
- DUDBC (2075): *Integrated Urban Development Plan of Gauradaha Municipality*, Department of Urban Development and Building Construction, Ministry of Urban Development, Babarmahal, Kathmandu
- Government of Nepal (2020): *HMIS 2075/76*, Department of Health Services, Ministry of Health and Population, Government of Nepal, Kathmandu
- _____ (2015): *National Land-use Policy 2015*, Ministry of Land Reform and Management, Kathmandu, Nepal
- _____ (2020): *Nepal Human Development Report 2020, Beyond Graduation: Productive Transformation and Prosperity*, National Planning Commission, Singha Durbar, Kathmandu, Nepal

अनुसूचीहरु

अनुसूची १ - फोटो

आवधिक नगरपालिका विकास योजना तर्जुमा

अनुसूची २ - नक्शा

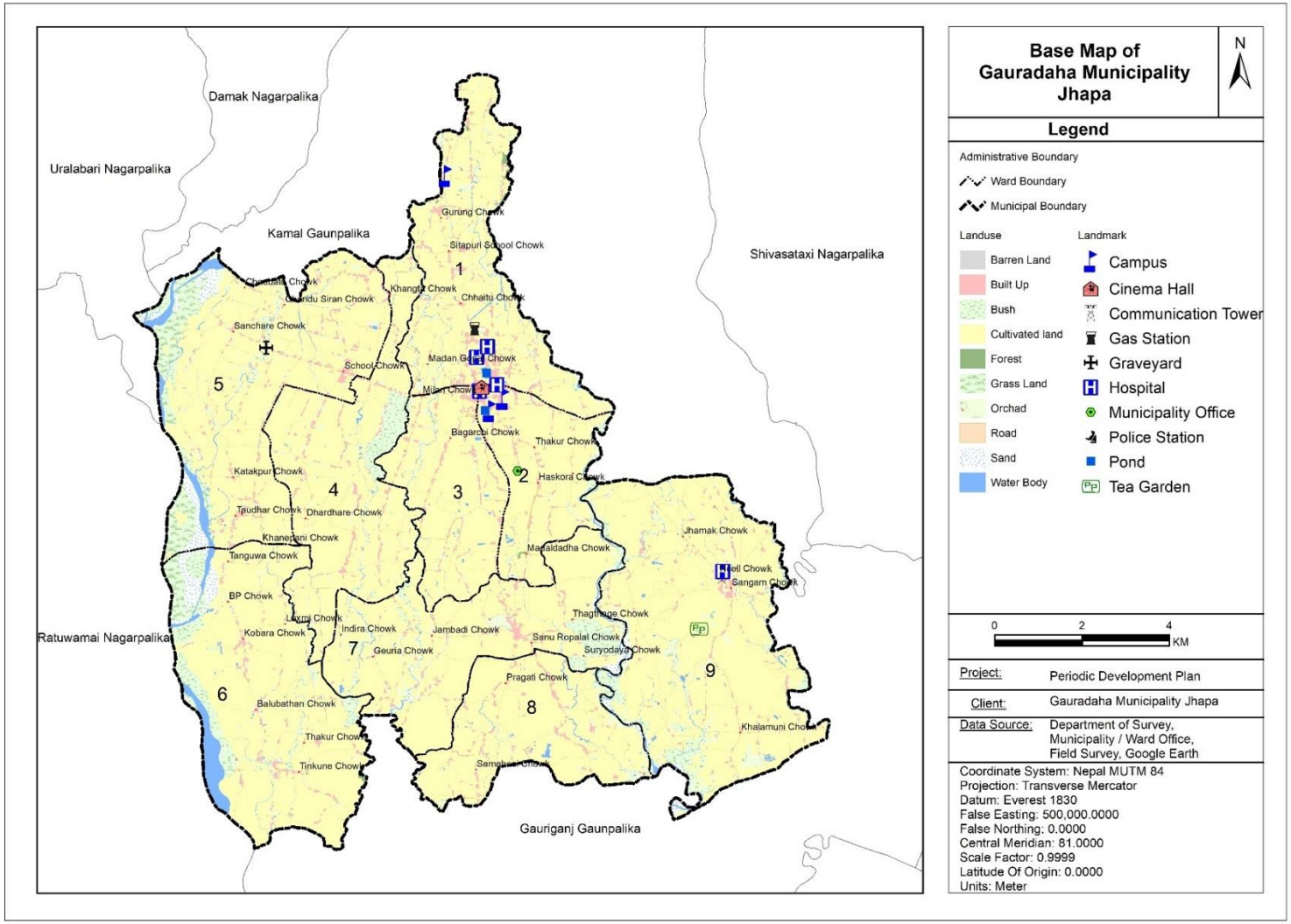
Base Map of
Gauradaha Municipality
Jhapa
N
Legend
Administrative Boundary
Ward Boundary
Municipal Boundary
Landuse
Barren Land
Built Up
Bush
Cultivated land
Forest
Grass Land
Orchad
Road
Sand
Water Body
Landmark
Campus
Cinema Hall
Communication Tower
Gas Station
Graveyard
Hospital
Municipality Office
Police Station
Pond
Tea Garden
0
2
4
KM
Project: Periodic Development Plan
Client: Gauradaha Municipality Jhapa
Data Source: Department of Survey, Municipality / Ward Office, Field Survey, Google Earth
Coordinate System: Nepal MUTM 84
Projection: Transverse Mercator
Datum: Everest 1830
False Easting: 500,000.0000
False Northing: 0.0000
Central Meridian: 81.0000
Scale Factor: 0.9999
Latitude Of Origin: 0.0000
Units: Meter
Damak Nagarpalika
Uralabari Nagarpalika
Kamal Gaunpalika
Shivasataxi Nagarpalika
Ratuwamai Nagarpalika
Gauriganj Gaunpalika
Gurung Chowk
Sitapuri School Chowk
Khangta Chowk
Chhaitu Chowk
Sanchare Chowk
School Chowk
Bagarchi Chowk
Thakur Chowk
Haskora Chowk
Katakpur Chowk
Taudhar Chowk
Dhardhare Chowk
Khanepani Chowk
Tanguwa Chowk
BP Chowk
Kobara Chowk
Indira Chowk
Geuria Chowk
Jambadi Chowk
Sanu Ropalal Chowk
Suryodaya Chowk
Pragati Chowk
Jhamak Chowk
Sangam Chowk
Balubathan Chowk
Thakur Chowk
Tinkune Chowk
Khalamuni Chowk
1
2
3
4
5
6
7
8
9

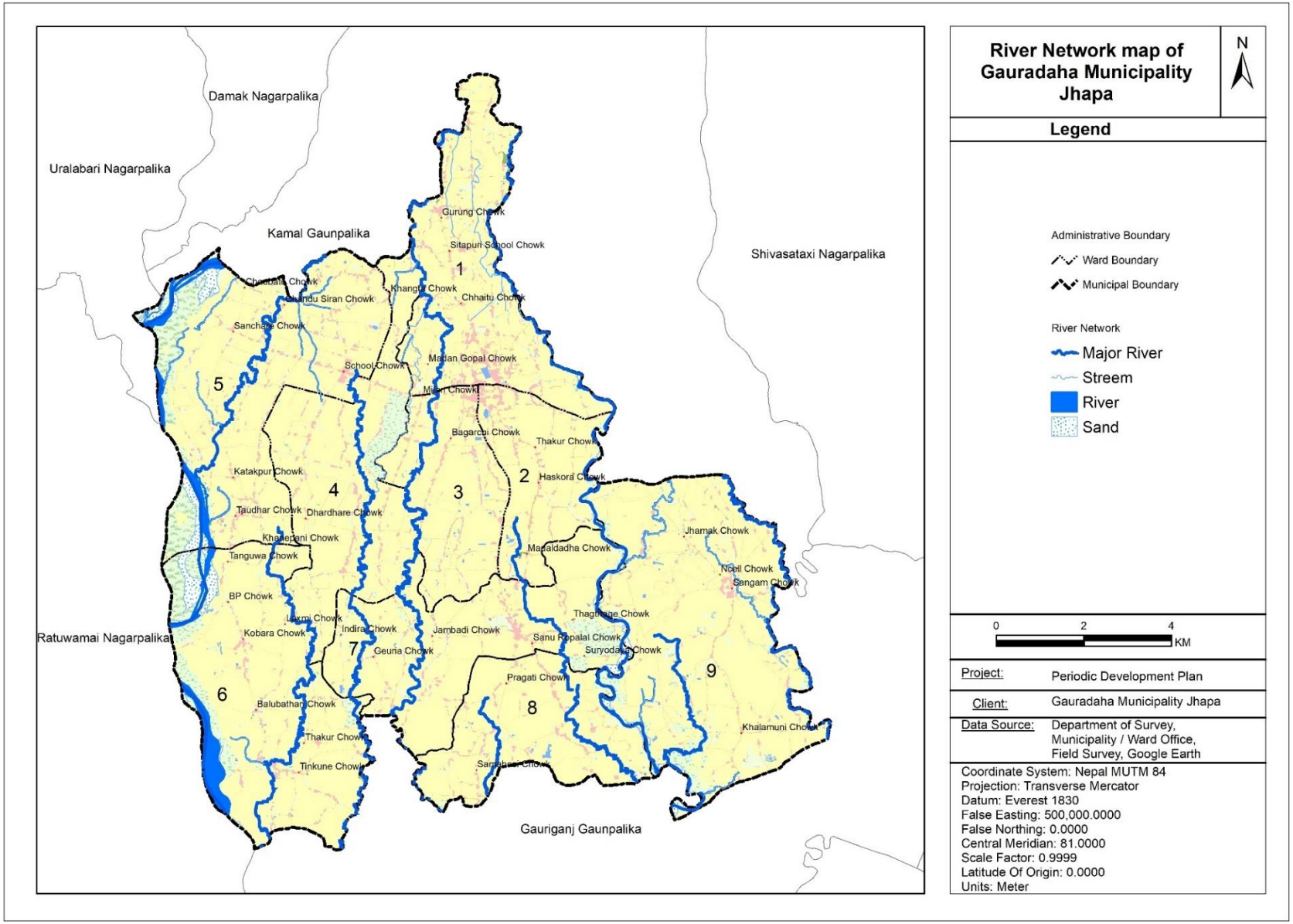
River Network map of Gauradaha Municipality Jhapa
N
Legend
Administrative Boundary
Ward Boundary
Municipal Boundary
River Network
Major River
Streem
River
Sand
0
2
4
KM
Project: Periodic Development Plan
Client: Gauradaha Municipality Jhapa
Data Source: Department of Survey, Municipality / Ward Office, Field Survey, Google Earth
Coordinate System: Nepal MUTM 84
Projection: Transverse Mercator
Datum: Everest 1830
False Easting: 500,000.0000
False Northing: 0.0000
Central Meridian: 81.0000
Scale Factor: 0.9999
Latitude Of Origin: 0.0000
Units: Meter
Damak Nagarpalika
Uralabari Nagarpalika
Kamal Gaunpalika
Shivasataxi Nagarpalika
Ratuwamai Nagarpalika
Gauriganj Gaunpalika
1
2
3
4
5
6
7
8
9
Gurung Chowk
Sitapuri School Chowk
Chhaitu Chowk
Madan Gopal Chowk
Bagarchi Chowk
Thakur Chowk
Haskora Chowk
Katakpur Chowk
Taudhar Chowk
Dhardhare Chowk
Tanguwa Chowk
BP Chowk
Kobara Chowk
Indira Chowk
Geuria Chowk
Jambadi Chowk
Jhamak Chowk
Ncell Chowk
Sangam Chowk
Pragati Chowk
Balubathan Chowk
Thakur Chowk
Tinkune Chowk
Khalamuni Chowk

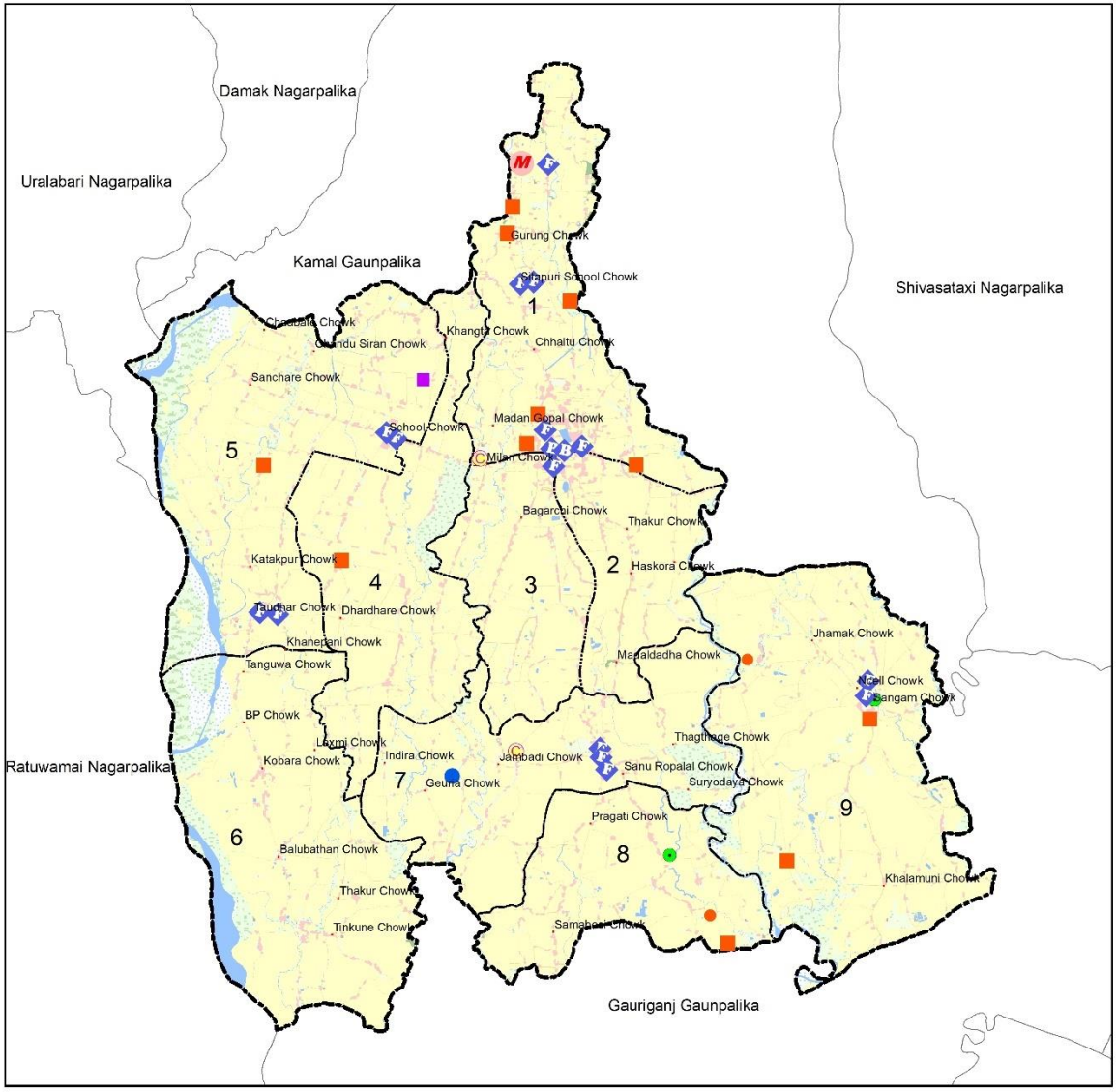

Economic Infrastructure Map of Gauradaha Municipality Jhapa

N

Legend

- Administrative Boundary
- Ward Boundary
- Municipal Boundary

Economic Infrastructure

- Bank
- Brick Industry
- Co-Opertative
- Cow Farm
- Fish Farm
- Haat Bazar
- Industry
- Multipurpose Farm
- Poultry Farm

0 2 4 KM

Project:	Periodic Development Plan
Client:	Gauradaha Municipality Jhapa
Data Source:	Department of Survey, Municipality / Ward Office, Field Survey, Google Earth

Coordinate System: Nepal MUTM 84
Projection: Transverse Mercator
Datum: Everest 1830
False Easting: 500,000.0000
False Northing: 0.0000
Central Meridian: 81.0000
Scale Factor: 0.9999
Latitude Of Origin: 0.0000
Units: Meter

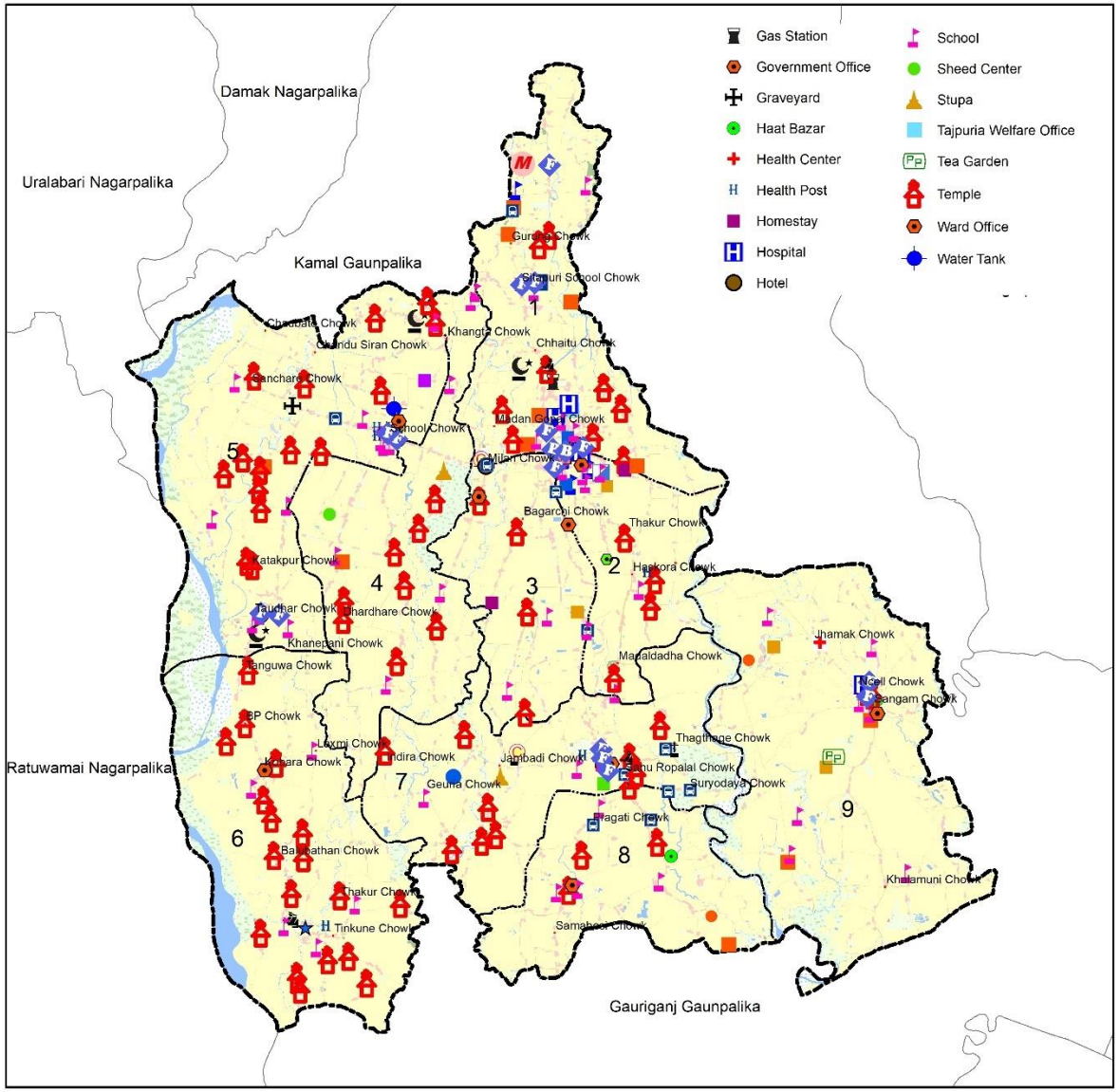

Infrastructure Map of Gauradaha Municipality Jhapa

N

Legend

Administrative Boundary
- Ward Boundary
- Municipal Boundary

Infrastructure
- Bank
- Brick Industry
- Bus Stop
- Campus
- Church
- Cinema Hall
- Co-Opertative
- Communication Tower
- Community Building
- Community Centre
- Cow Farm
- Dhakal Clinic
- Fish Farm
- Industry
- Krishi Kendra
- Laboratory
- Library
- Medical Hall
- Mosque
- Multipurpose Farm
- Municipality Office
- Playground
- Police Post
- Pond
- Post Office
- Poultry Farm

0 2 4 KM

Project:	Periodic Development Plan
Client:	Gauradaha Municipality Jhapa
Data Source:	Department of Survey, Municipality / Ward Office, Field Survey, Google Earth

Coordinate System: Nepal MUTM 84
Projection: Transverse Mercator
Datum: Everest 1830
False Easting: 500,000.0000
False Northing: 0.0000
Central Meridian: 81.0000
Scale Factor: 0.9999
Latitude Of Origin: 0.0000
Units: Meter

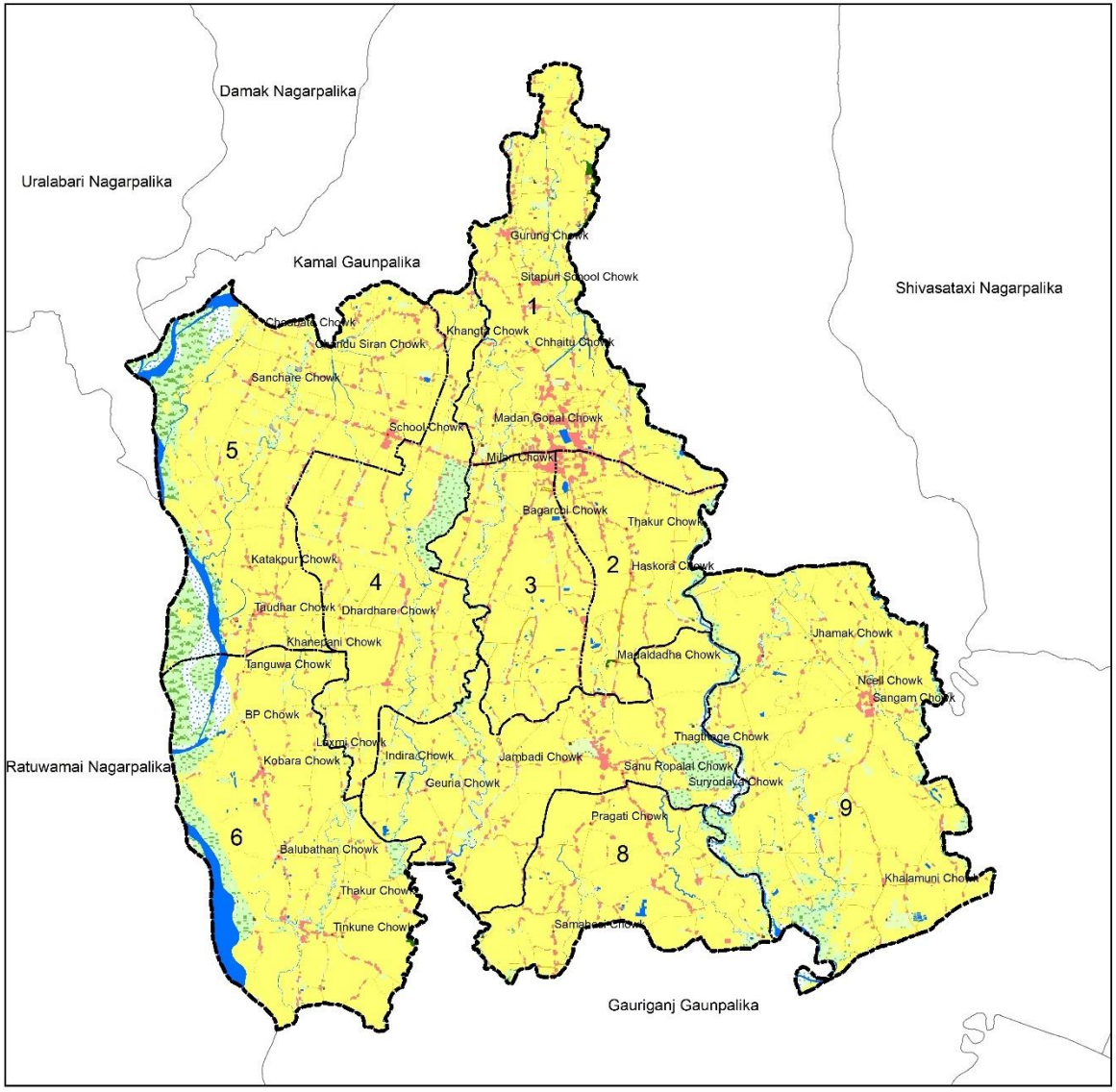

Landuse map of Gauradaha Municipality Jhapa

N

Legend

Administrative Boundary
Ward Boundary
Municipal Boundary

Landuse
- Barren Land
- Built Up
- Bush
- Cultivated land
- Forest
- Grass Land
- Orchad
- Road
- Sand
- Water Body

0 2 4 KM

Project:	Periodic Development Plan
Client:	Gauradaha Municipality Jhapa
Data Source:	Department of Survey, Municipality / Ward Office, Field Survey, Google Earth

Coordinate System: Nepal MUTM 84
Projection: Transverse Mercator
Datum: Everest 1830
False Easting: 500,000.0000
False Northing: 0.0000
Central Meridian: 81.0000
Scale Factor: 0.9999
Latitude Of Origin: 0.0000
Units: Meter

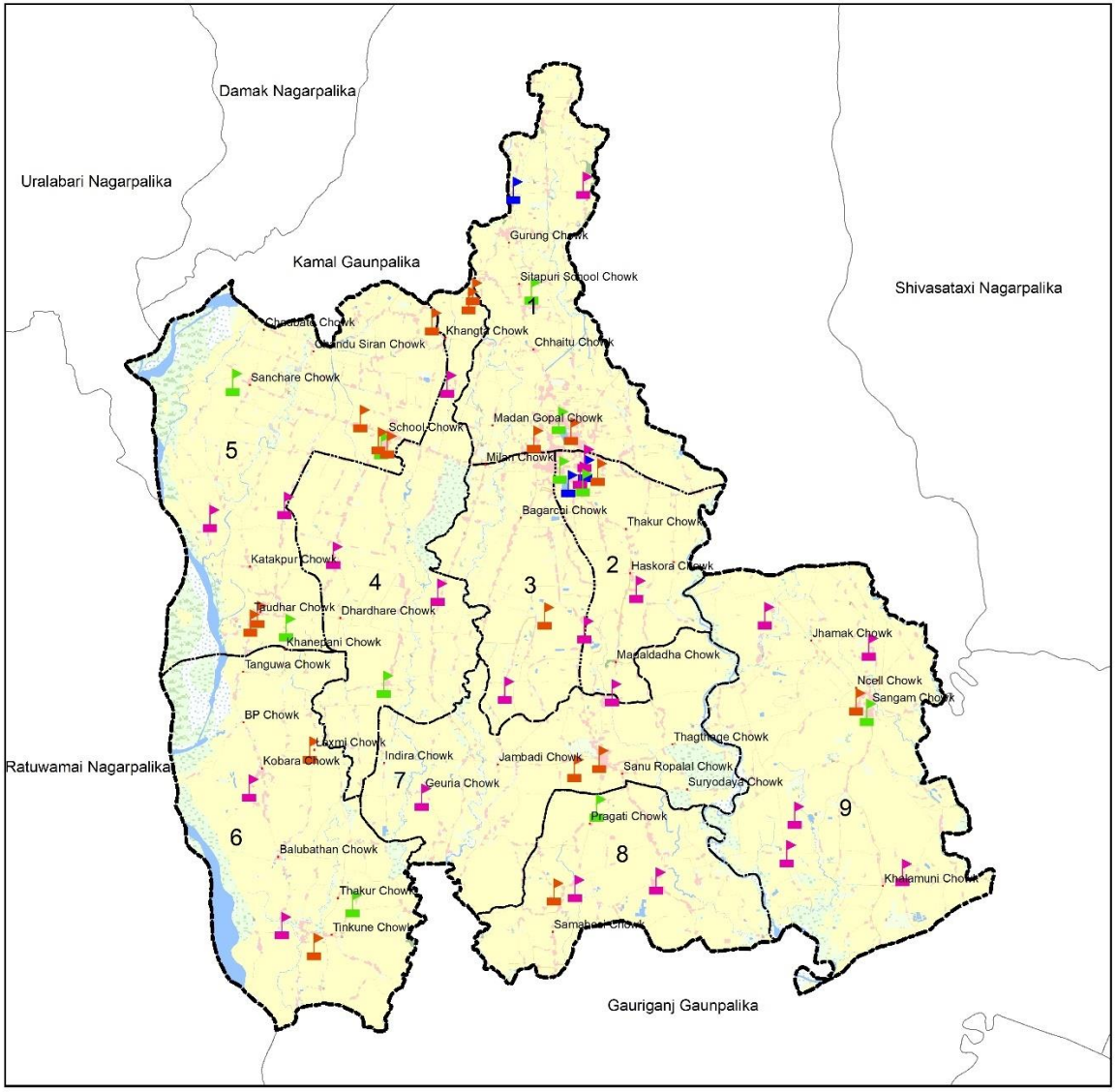

Education Service Map of Gauradaha Municipality Jhapa

N

Legend

Administrative Boundary

Ward Boundary

Municipal Boundary

Education Service

- Basic School
- Campus
- Private School
- Secondary School

0 2 4 KM

Project:	Periodic Development Plan
Client:	Gauradaha Municipality Jhapa
Data Source:	Department of Survey, Municipality / Ward Office, Field Survey, Google Earth

Coordinate System: Nepal MUTM 84
Projection: Transverse Mercator
Datum: Everest 1830
False Easting: 500,000.0000
False Northing: 0.0000
Central Meridian: 81.0000
Scale Factor: 0.9999
Latitude Of Origin: 0.0000
Units: Meter

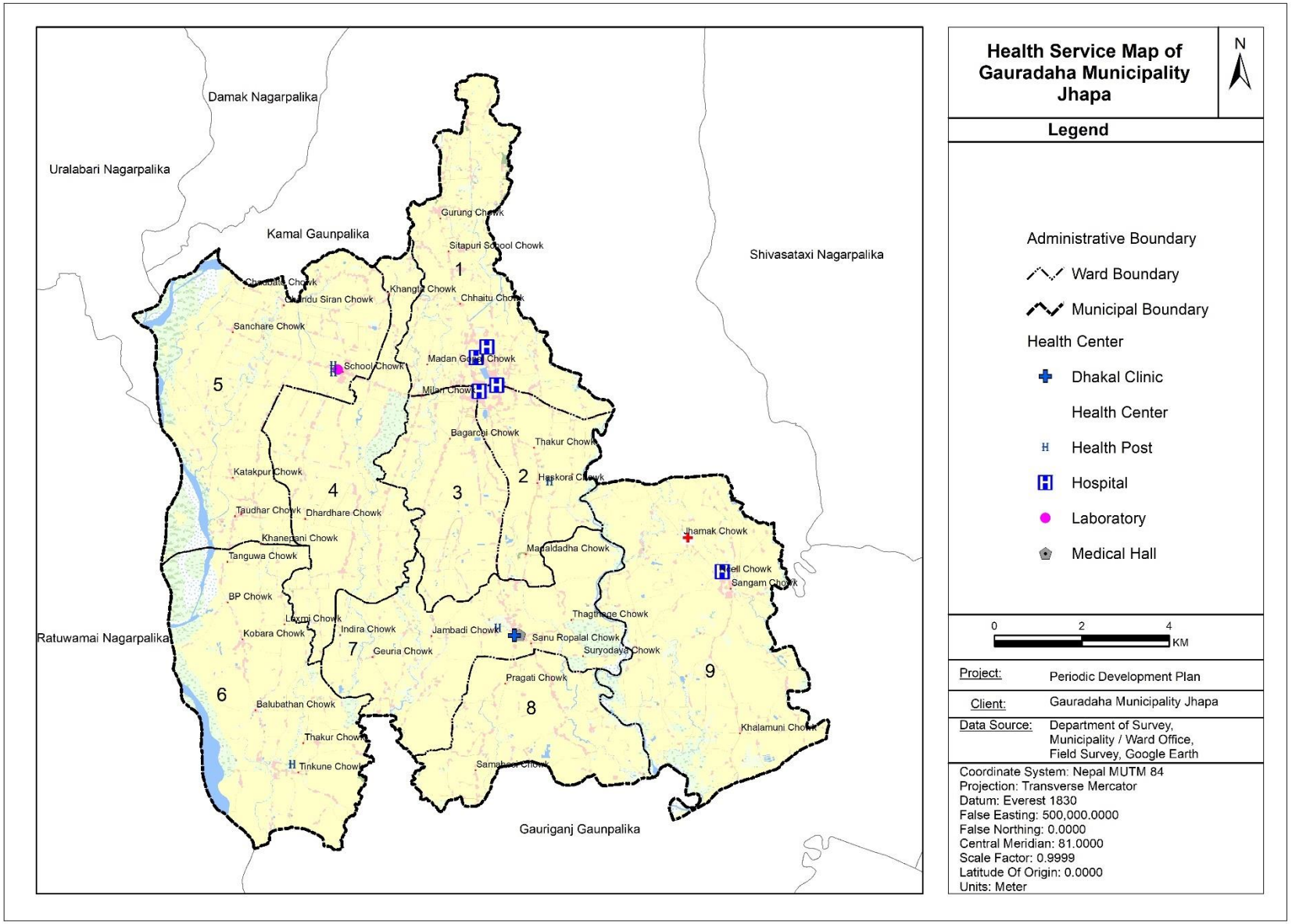
Damak Nagarpalika
Uralabari Nagarpalika
Kamal Gaunpalika
Shivasataxi Nagarpalika
Ratuwamai Nagarpalika
Gauriganj Gaunpalika
Gurung Chowk
Sitapuri School Chowk
Chhaitu Chowk
Sanchare Chowk
School Chowk
Madan Ghimire Chowk
Milan Chowk
Bagarchi Chowk
Thakur Chowk
Haskora Chowk
Katakpur Chowk
Taudhar Chowk
Dhardhare Chowk
Khanepani Chowk
Tanguwa Chowk
BP Chowk
Laxmi Chowk
Kobara Chowk
Indira Chowk
Jambadi Chowk
Geuria Chowk
Sanu Ropalal Chowk
Suryodaya Chowk
Thagtinge Chowk
Pragati Chowk
Balubathan Chowk
Thakur Chowk
Tinkune Chowk
Jhamak Chowk
Sangam Chowk
Khalamuni Chowk
1
2
3
4
5
6
7
8
9
Health Service Map of Gauradaha Municipality Jhapa
N
Legend
Administrative Boundary
Ward Boundary
Municipal Boundary
Health Center
Dhakal Clinic
Health Center
Health Post
Hospital
Laboratory
Medical Hall
0
2
4
KM
Project: Periodic Development Plan
Client: Gauradaha Municipality Jhapa
Data Source: Department of Survey, Municipality / Ward Office, Field Survey, Google Earth
Coordinate System: Nepal MUTM 84
Projection: Transverse Mercator
Datum: Everest 1830
False Easting: 500,000.0000
False Northing: 0.0000
Central Meridian: 81.0000
Scale Factor: 0.9999
Latitude Of Origin: 0.0000
Units: Meter

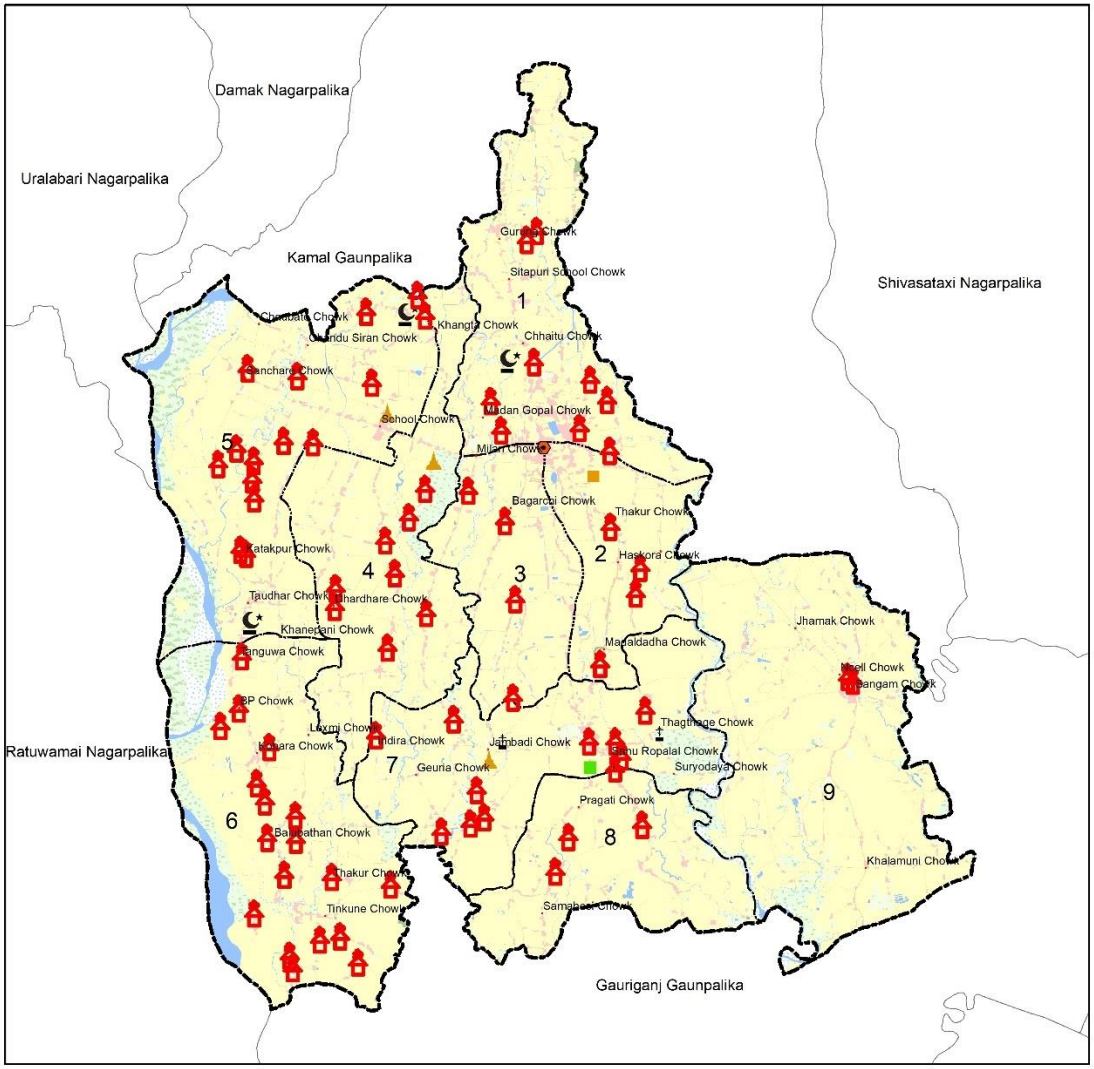

Cultural Map of Gauradaha Municipality Jhapa

N

Legend

Administrative Boundary
Ward Boundary
Municipal Boundary

Administrative Boundary
Church
Community Building
Community Centre
Government Office
Mosque
Stupa
Temple

0 2 4 KM

Project:	Periodic Development Plan
Client:	Gauradaha Municipality Jhapa
Data Source:	Department of Survey, Municipality / Ward Office, Field Survey, Google Earth

Coordinate System: Nepal MUTM 84
Projection: Transverse Mercator
Datum: Everest 1830
False Easting: 500,000.0000
False Northing: 0.0000
Central Meridian: 81.0000
Scale Factor: 0.9999
Latitude Of Origin: 0.0000
Units: Meter

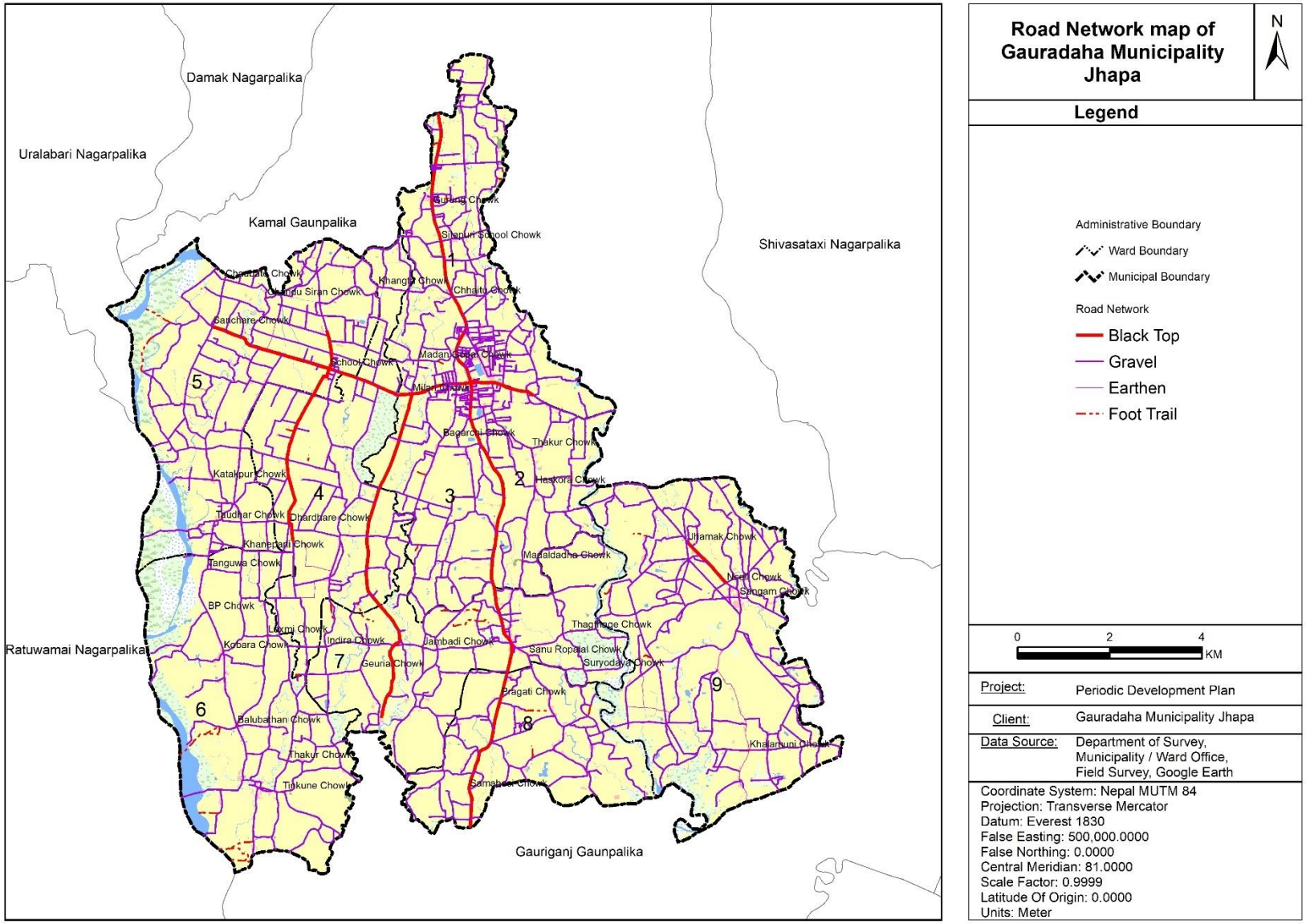

Road Network map of Gauradaha Municipality Jhapa

N

Legend

Administrative Boundary
Ward Boundary
Municipal Boundary

Road Network
Black Top
Gravel
Earthen
Foot Trail

0 2 4 KM

Project:	Periodic Development Plan
Client:	Gauradaha Municipality Jhapa
Data Source:	Department of Survey, Municipality / Ward Office, Field Survey, Google Earth

Coordinate System: Nepal MUTM 84
Projection: Transverse Mercator
Datum: Everest 1830
False Easting: 500,000.0000
False Northing: 0.0000
Central Meridian: 81.0000
Scale Factor: 0.9999
Latitude Of Origin: 0.0000
Units: Meter

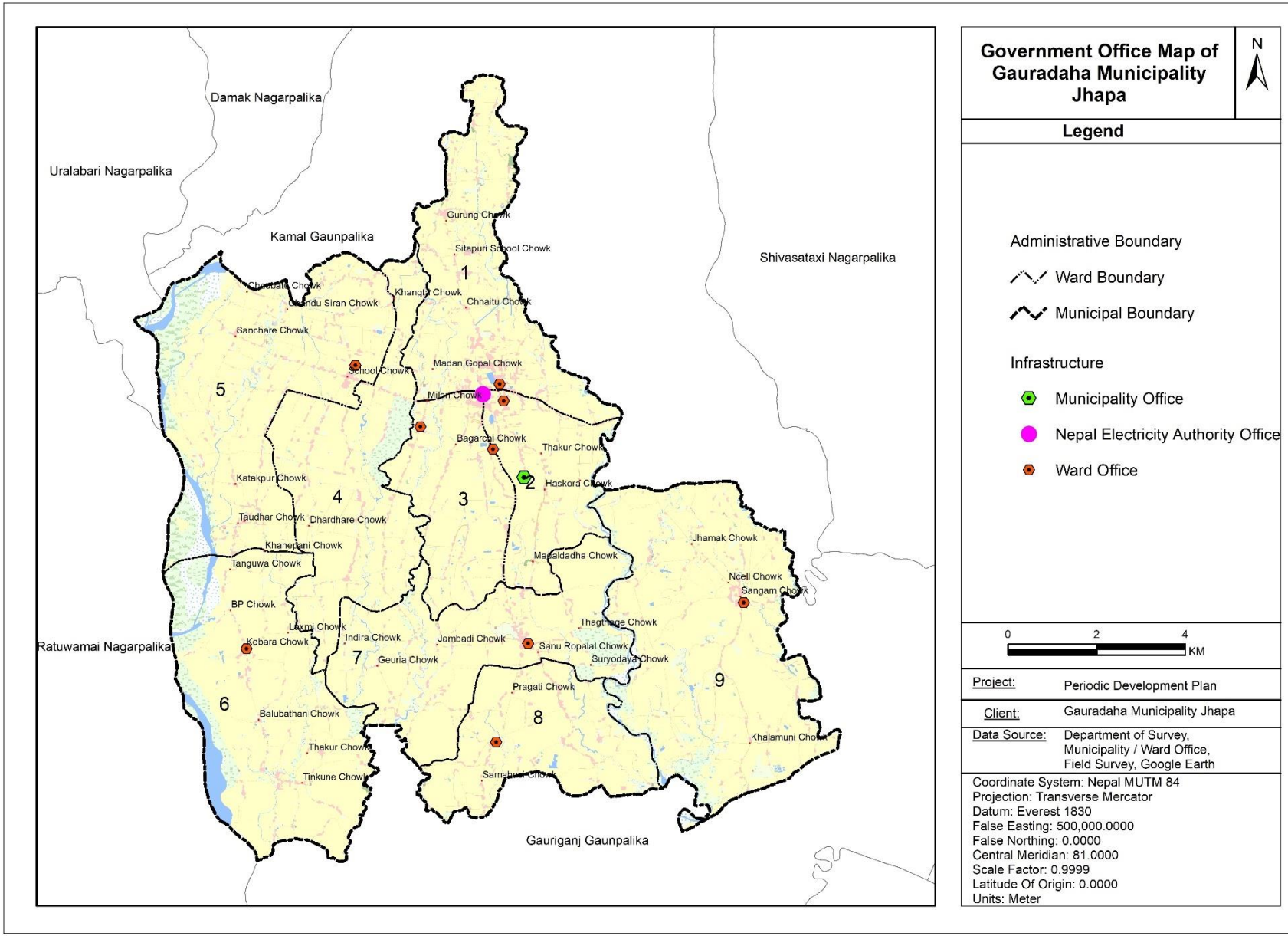
Government Office Map of Gauradaha Municipality Jhapa
N
Legend
Administrative Boundary
Ward Boundary
Municipal Boundary
Infrastructure
Municipality Office
Nepal Electricity Authority Office
Ward Office
0
2
4
KM
Project: Periodic Development Plan
Client: Gauradaha Municipality Jhapa
Data Source: Department of Survey, Municipality / Ward Office, Field Survey, Google Earth
Coordinate System: Nepal MUTM 84
Projection: Transverse Mercator
Datum: Everest 1830
False Easting: 500,000.0000
False Northing: 0.0000
Central Meridian: 81.0000
Scale Factor: 0.9999
Latitude Of Origin: 0.0000
Units: Meter
Damak Nagarpalika
Uralabari Nagarpalika
Kamal Gaunpalika
Shivasataxi Nagarpalika
Ratuwamai Nagarpalika
Gauriganj Gaunpalika
1
2
3
4
5
6
7
8
9
Gurung Chowk
Sitapuri School Chowk
Khangta Chowk
Chhaitu Chowk
Sanchare Chowk
School Chowk
Madan Gopal Chowk
Milan Chowk
Bagarcai Chowk
Thakur Chowk
Haskora Chowk
Katakpur Chowk
Taudhar Chowk
Dhardhare Chowk
Khanerani Chowk
Tanguwa Chowk
BP Chowk
Laxmi Chowk
Kobara Chowk
Indira Chowk
Jambadi Chowk
Sanu Ropaial Chowk
Geuria Chowk
Suryodaya Chowk
Thagtinge Chowk
Pragati Chowk
Balubathan Chowk
Thakur Chowk
Tinkune Chowk
Samabesi Chowk
Khalamuni Chowk
Jhamak Chowk
Maisaldadha Chowk
Neell Chowk
Sangam Chowk

अनुसूची ३ - माईन्यूट

Date : .....
Page: .....

रोहितकुमार शाह
नगर प्रमुख

गौरादह नगरपालिकाको आवधिक विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धी अभिमुखिकरण तथा पूर्व योजना तर्जुमा कार्यसाला गोष्ठीमा नगर प्रमुख, उपप्रमुख, विभिन्न राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, कार्यपालिका सदस्यहरु, उद्योग वाणिज्य संघका प्रतिनिधि, गौरादह नगरपालिकामा रहेका विभिन्न संघ संस्था, सहकारी संस्थाका प्रतिनिधि, बुद्धिजिवी, नागरिक समाज र सरोकारवाला सम्वद्ध पक्ष, कर्मचारीहरुको उपस्थितीमा गौरादह नगरपालिकाको योजना विज्ञ डा. केदार दाहालले आवधिक योजनाको आवश्यकता, तर्जुमा प्रक्रिया र कार्यान्वयन, यसका विभिन्न पक्षहरुको बारेमा अन्तरक्रियात्मक छलफल र अभिमुखिकरण गराउनुभयो । बैठकले देहाय बमोजिमका निर्णय गर्यो ।

प्रस्ताव नं. १ आवधिक योजना तर्जुमा निर्देशक समिति गठन सम्बन्धमा ।

निर्णय नं. १: प्रस्ताव नं. १ उपर छलफल गर्दा गौरादह नगरपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमाको समग्र प्रक्रियालाई निर्देशन र समन्वय गर्न देहायबमोजिमको एक निर्देशक समिति गठन गर्ने निर्णय गरियो ।

नगर प्रमुख - संयोजक

नगर उपप्रमुख - उपसंयोजक

विषयगत समितिका संयोजकहरु - सदस्य

कार्यापालिकाका सबै सदस्यहरु - सदस्य

विषयगत महाशाखा/शाखा प्रमुखहरु - सदस्य

संयोजकले तोकेको कम्तिमा एक जना महिला समेत निजी क्षेत्र, गै.स.स. तथा स्थानीय विषय विज्ञ ३ जना - सदस्य

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत - सदस्य सचिव

प्रस्ताव नं. २ विषयगत समितिसँग छलफल सम्बन्धमा ।

निर्णय नं २ : प्रस्ताव नं २ उपर छलफल गर्दा गौरादह नगरकार्यपालिकाको मिति २०७४।०५।१९ र २०७४।०५।२० गते बसेको कार्यपालिका बैठकको निर्णायानुसार गठित विषयगत समितिसँग आवश्यक छलफल गरी,आवश्यक राय परामर्श लिई गौरादह नगरपालिकाको आवधिक विकास योजना तर्जुमा प्रक्रिया अगाडि बढाउने निर्णय गरियो ।

रोहितकुमार शाह
नगर प्रमुख

आज मिति २०७८/११/०४ गते बुधवारका दिन गौरादह नगरपालिकाको कार्यालयमा गौरादह नगरपालिकाका नगर प्रमुख श्री रोहित कुमार साहज्यूको अध्यक्षतामा गौरादह नगरपालिकाको आवधिक विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धि अभिमुखीकरण तथा पूर्व योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठीमा तपशिल बमोजिमको उपस्थिति रहयो र बैठकबाट देहाय बमोजिम निर्णय गरियो।

उपस्थिति

श्री रोहित कुमार साह	नगरप्रमुख	
श्री गीता भेटवाल	नगर उप-प्रमुख	
श्री राजेन्द्र भट्टराई	प्र.प्र.अ. गौ.न.पा	
श्री मित्रदेव काफ्ले	ने.क.पा. एमाले नगर अध्यक्ष	
श्री यादव राज सेढाई	ने.का. नगर सभापति	
श्री विशाल ढकाल	ने.क.पा. माओवादी केन्द्र	
श्री नितेश्वर झा	ज.स.पा	
श्री शान्तिराम पौडेल	रा.प्र.पा नगर अध्यक्ष	
श्री टेकनाथ रेग्मी	उप-सचिव	
श्री नगेन्द्र भण्डारी	१ नं वडाध्यक्ष	
श्री हेमन्त कार्की	२ नं वडाध्यक्ष	
श्री गजेन्द्र घिमिरे	३ नं वडाध्यक्ष	
श्री मणिन्द्र कार्की	४ नं वडाध्यक्ष	
श्री छत्रपति सुवेदी	५ नं वडाध्यक्ष	
श्री खड्ग प्र. पराजुली	६ नं वडाध्यक्ष	
श्री बलराम खरेल	७ नं वडाध्यक्ष	
श्री भूमिराज पोखरेल	८ नं वडाध्यक्ष	
श्री सिताराम भट्टराई	९ नं वडाध्यक्ष	
श्री बल बहादुर	ने.क.पा. एमाले	
श्री जे.वि. कार्की	गौ.उ.वा. संघ अध्यक्ष	
श्री केदार ताजपुरिया	अध्यक्ष रे.क्र.सो. गौरादह	
श्री जलवर्षा राजवंशी	कार्यपालिका सदस्य	
श्री अम्बिका भण्डारी दाहाल	"	
श्री पार्वती ताजपुरिया	"	
श्री पवरुलाल ताजपुरिया राजवंशी	"	
श्री नरेश कट्टेल	अधिकृतस्तर आठौं	

Date :
Page:

श्री कविता तुम्बापो महिला तथा बालबालिका शाखा
श्री रोशन रिमाल इन्जिनियर
श्री अर्जुन आइदाहाल सहायक लेखापाल
श्री पुष्प भण्डारी रोजगार संयोजक
श्री ईश्वर अधिकारी इन्जिनियर
श्री विधान अधिकारी MIS operator
श्री रवीन्द्र गुरागाई उ. प्र. अ
श्री आयुष कुमार शर्मा ई०वि०
श्री पद्मा ओली सि.अ. कोष निरीक्षक
श्री डा. केदार दहाल (विज्ञ) परामर्शदाता
श्री इन्दुलाल थापागाई परामर्शदाता
श्री रविलाल कुइकेल परामर्शदाता

गौरादह नगरपालिका
१ नं. वडा कार्यालय
गौरादह, झापा
१ नं. प्रदेश, नेपाल

आज मिति २०७८ साल फाल्गुन ८ गतेका दिन गौरादह नगरपालिकाको वडा नं. १ को सभा कक्षमा वडा नं. १ का अध्यक्ष श्री नगेन्द्र भण्डारी ज्यूको अध्यक्षतामा गौरादह नगरपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमाका लागि वडा स्तरीय छलफल तथा योजनाहरु तपसिलको उपस्थितिमा सम्पन्न गरियो।

उपस्थिति

श्री नगेन्द्र भण्डारी – वडा अध्यक्ष वडा नं. १
श्री देवी माया श्रेष्ठ - वडा सदस्य
श्री कोमल ढुंगाना – वडा सदस्य
श्री गंगामाया वि.क. – वडा सदस्य
श्री अशोक रेग्मी – वडा सचिव
श्री छत्र श्रेष्ठ – नेकपा एमाले
श्री इन्दु गौतम – ने.का.
श्री देवेन्द्र खड्का – राप्रपा
श्री राकेश वन – प्र.ना.नि.
श्री निर्मला रिजाल - टोल नमुना टोल वि. उपाध्यक्ष
निर्मला कुमारी पौड्याल
ललिता दाहाल
लक्ष्मी ढकाल
लक्ष्मी देवी वि.क.
तेज प्रसाद चौलागाईं
राम बहादुर बस्नेत
यज्ञनाथ न्यौपाने
रुद्र कटुवाल
मोहन मइदर्डे
दल बहादुर दर्नाल
कृष्ण प्रसाद तिम्सिना
रुद्र प्र. गौतम
हरि प्रसाद अधिकारी

गौरादह नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय २ नं. वडा कार्यालय १ नं. प्रदेश, नेपाल

२०७८/११/१० उत्तम बहादुर बस्नेत का.वा.वडा अध्यक्ष

Date |
Page |

आज मिती २०७८ फाल्गुन १० गते गौरादह वार्ड नं. २ मा नगरपालीकाको आवधिक योजनाको तर्जुमा कार्यका लागी वडा स्तरिय छलफल तथा योजना छनौटका निम्ति वाड अध्यक्ष (का.वा) उत्तम बहादुर बस्नेत ज्यूको अध्यक्षतामा भएको छलफलमा तपसिलका उपस्थिती भयो।

उपस्थिती :-

	नाम	ठेगाना	हस्ताक्षर
१	उत्तम बहादुर बस्नेत	गौरादह वार्ड नं. २	[signature]
२	वेनु प्रसाद काफ्ले	गौरादह - २	[signature]
३	विजय कुमार बुढ्ढा	गौरादह - २	[signature]
४	दुर्गाप्रसाद आचार्य	गौरादह - २	[signature]
५	दामोदर घिमिरे	गौ - २	[signature]
६	भोलानाथ पोखरेल	गौ - २	[signature]
७	राजन खनाल	गौरादह २	[signature]
८	बाबुराम नेपाल	गौ० २	[signature]
९	मेनुका काफ्ले	गौ - २	[signature]
१०	हिमाल नेपाल	गौ - २	[signature]
११	खगनाथ नेपाल	गौ २	[signature]
१२	लेख कृष्ण घिमिरे	गौ० २	[signature]
१३	रंक गिरी	गौ० २	[signature]
१४	हस्त [illegible]	आ.मु. - २ स्वास्थ्य संस्था	[signature]
१५	कृष्णहरि देवकोटा	गौरादह कृषि वयाम्पस	[signature]

२०७८/११/१० उत्तम बहादुर बस्नेत का.वा.वडा अध्यक्ष

गौरादह नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय २ नं. वडा कार्यालय १ नं. प्रदेश, नेपाल

Date
Page

प्रस्ताव नं. १
दलफल तथा योजना छनौटका लागी समुह विभाजन

प्रस्ताव नं. २ :- योजना प्राथमिकीकरण

निर्णय नं. १: प्रस्ताव नं. १ मा्चे दलफल गर्दा गौरादह न.पा. वडा नं. २ अन्तर्गतका योजना छनौट गर्ने देहाय अनुसारको समुह विभाजन गरिये

समुह :-

① आर्थिक विकास :- ① कृष्ण हरे देवकोटा
② सोनानाथ पोखरेल
③ वेनु प्र० काफ्ले

② सामाजीक विकास :- ① राम्रु दाहाल
② मेनुका काफ्ले
③ दुर्गा प्र० आचार्य

③ पूर्वाधार विकास :- ① दामोदर घिमीरे
② विजय कन्दङ्वा
③ लेख कृष्ण घिमीरे

④ वातावरण तथा विपद :- ① राजन खनाल
② बाबुराम नेपाल

⑤

⑥ सस्थागत क्षमता विकास :- ① टंक गीरी
② हिमाल नेपाल

आज मिति २०७८ साल फाल्गुन ९ गते सोमवारका दिन गौरादह नगरपालीका वडा नं. ३ को सभा हल मा वडा नं. ३ का वडा अध्यक्ष श्री गजेन्द्र घिमिरे ज्यूको अध्यक्षतामा गौरादह नगरपालीकाको आवधिक योजना तर्जुमा का लागी भो वडा स्तरीय छलफल तथा योजना छनौट गरीयो तपसिल को उपस्थितिमा निम्न निर्णय छनौट गरीयो

उपस्थिति

श्री गजेन्द्र घिमिरे वडा अध्यक्ष
श्री बालकराम (हेमनाथ थापा) थापा वडा सदस्य
श्री अम्बिका भण्डारी दाहाल " "
श्री तारा लवागुन " "
श्री सिता रवनाल " "
श्री हेम प्रसाद ढकाल ने. वि. से. -
श्री नारायण थापा " " -
श्री कृष्ण बहादुर पुर्वेदी " "
श्री गोपाल प्रसाद कोइराला " "
श्री शिव प्रसाद दाहाल " "
श्री अम्बर बहादुर अधिकारी " "
श्री युवराज पौड्याल राप्रपा -
श्री लिला व. कार्कि एकिकृत ने.क.पा. माओवादी
श्री दधिराम अधिकारी -
श्री शेव कुमार बोगटी
श्री टेक बहादुर बुडा थोकी
श्री टीकेन्द्र प्रसाद दाहाल
श्री छत्रध्वज ढकाल
श्री मदन कुमार अधिकारी
मेनुका बस्नेत वडा सचिव
श्री विमला ढकाल कर्मचारी
श्री इन्द्रलाल चापागाई परामर्शदाता

Date |
Page |

आज मिति २०६८ साल फाल्गुन ९ गते सोमवार का दिन गौरादह नगरपालीका वडा नं. ४ को सभा हल मा वडा नं. ४ का वडा अध्यक्ष श्री, मणिन्द्र कार्कि ज्यु को अध्यक्षतामा गौरादह नगरपालीकाको आवधिक योजना तर्जुमा का लागि वडा समिति छलफल तथा योजना हरू तपसिल को उपस्थितिमा देहाय बमोजीम का निणय हरू गरियो

गौरादह नगरपालिका ४ नं. वडा कार्यालय गौरादह, झापा १ नं. प्रदेश नेपाल

उपस्थिति

श्री मणिन्द्र कार्कि वडा अध्यक्ष
श्री महेश्वर सुवेदी वडा सदस्य
श्री सुर्य नेम्वाङ " "
श्री सरिता काफ्ले " "
श्री तुलसा कणेल " " तुलसा
श्री आनन्द सुब्बा टो. वि. सि. अ. मैदान थोपा
श्री कपिल प्रसाद वजगाई " सुनौलो विहानी
श्री फडिन्द्र धमला " जनजागृति
श्री गणेष वी. श्रेष्ठ " क्विष्टी चौक
श्री नरेस कुमार तुम्वापो " जोरघरे
श्री राजेन्द्र मणि कार्कि " महिमा
श्री पूण वहादुर श्रेष्ठ " डोरमारी घरघरे
श्री तिर्थ राज खत्रि " डोरमारी वजार
श्री नारायण प्रसाद आचार्य " मनकामना
श्री काजी वहादुर राउत " तिसिया
श्री होमानाथ भण्डारी " मिरमिरे
श्री शान्तिराम पौड्याल राप्रपा
श्री भिम वहादुर वस्नेत "
श्री चुणामणि भण्डारी नेकपा एमाले
श्री गंगा प्रसाई माओवादी केन्द्र

Date |
Page |

आज मिति २०७८ फाल्गुन १० गते गौरादह नपा वाड न ५ मा नगरपालिकाको आवधिक योजनाको तर्जुमा कार्यका लागि वाड स्तरिय छलफल तथा योजना छनौटका निम्ति वाड अध्यक्ष श्री छत्रपति सुवेदी ज्यूको अध्यक्षतामा भएको छलफलमा तपसिलका उपस्थिति भयो ।

उपस्थिति

क्र.स.	नाम	ठेगाना	हस्ताक्षर
१	छत्रपति सुवेदी वाड अध्यक्ष	गौरादह ८	[illegible]
२	माधव प्रसाद भट्टराई	" "	[illegible]
३	रत्न बहादुर कटुवाल	श्री जनता मा.वि. गौ. ८	[illegible]
४	नेत्र बहादुर खड्का	श्री जनज्योति आ.वि. ८	[illegible]
५	याम कुमार श्रेष्ठ	श्री स्वयरवाटी आ.वि. ८	[illegible]
६	रेवलाल श्रेष्ठ	श्री मदनाली मा.वि. ८	[illegible]
७	तारा कुमार श्रेष्ठ	नेपाली कांग्रेस वडा सभापती ८	[illegible]
८	दिल बढ श्रेष्ठ	नेकपा माओवादी देहु व.क.	[illegible]
९	राजेन्द्र आइवोहाङ	संघिय लिम्बुवान पार्टी नेपाल	[illegible]
१०	दुति माया नेपाली	वडा सदस्य ५	[illegible]
११	गोमा देवी चेन्जोङ	" सदस्य	[illegible]
१२	[illegible] खनाल	नेकपा एकाल वडा कमिटी [illegible]	[illegible]
१३	[illegible]	प्रसाद [illegible] वडा - ५	[illegible]
१४			
१५			
१५			
१६			
१८			
१९			
२०			
२१			

Date |
Page |

प्रस्ताव नं. १ :- छरफल तथा योजना छनौट - कालागी समुह विभाजन

प्रस्ताव नं. २ :- योजना प्राथमिकीकरण

निर्णय नं. १ प्रस्ताव नं. १ माथि छलफल गर्दा गौरादह नं. पा. वर्ड नं. ५ अर्न्तगतका योजना छनौट गर्न देहाय अनुसारको समुह विभाजन गरियो /

समुह

(१) आर्थिक विकास :-

(१) जगनाथ खनाल
(२) वेदनीधि चापागाई
(३) गोमा चेम्जोङ्

(२) सामाजीक :-

(१) रत्न वे. कुटुवाल
(२) रेबलाल श्रेष्ठ

(३) पूर्वाधार :-

(१) माधव अट्टराई
(२) हारे थिमीरे
(३) तारा कुमार श्रेष्ठ

(४) वातावरण तथा विपद व्यवस्था :-

गौरादह नगरपालिका
६ नं. वडा कार्यालय
कोहबरा, झापा
१ नं. प्रदेश नेपाल

Date |
Page |

आज मिति २०७८ फाल्गुन ११ गते बुधवार गौरादह नं. पा. वार्ड नं. ६ मा नगरपालिकाको आवधिक योजनाको तर्जुमा कार्यका लागी वाड स्तरिया छलफल तथा योजना छनौटका निम्ति वाड अध्यक्ष श्री खड्ग प्रसाद पराजुली ज्यूको अध्यक्षतामा भएको छलफलमा तपसिलका उपस्थिती भयो।

उपस्थिती

क्र.स.	नाम	ठेगाना	हस्ताक्षर
१	खड्ग प्रसाद पराजुली	गौरादह - ६	[signature]
२	तोयानाथ प्रसाई	गौ - ६	[signature]
३	मंगलु रा०	गौ - ६	[signature]
४	[illegible]	" "	[signature]
५	जयराम सापकोटा	गौ - ६	[signature]
६	चन्द्र प्रसाद निरौला	गौ - ६	[signature]
७	कामेश्वर राजवंशी	" - ६	[signature]
८	[illegible] राम श्रेष्ठ (मदन)	"	[signature]
९	[illegible]	गौ० - ६	[signature]
१०	गणेश वानियां	गौरादह - ६	[signature]
११	दीनानाथ [illegible]	" " - ६	[signature]
१२	ध्रुव प्र० पाठक	" " ६	[signature]
१३	हेरराम शर्मा	" "	[signature]
१४	कृष्णानन्द राजवंशी	गौरादह - ६	[signature]
१५	राम काकि	गौरादह - ६	[signature]

गौरादह नगरपालिका
६ नं. वडा कार्यालय
कोहबरा, झापा
१ नं. प्रदेश नेपाल

(5)

Date |
Page |

मिति : २०७८।११।०९

आज मिति २०७८ फाल्गुण ०९ गते गौरादह न.पा वाड नं. -९ मा नगरपालिकाको आवधिक योजनाको तर्जुमा कार्यका लागि वाड स्तरिय छलफल तथा योजना छनौटका निम्ति वाड अध्यक्ष श्री सिताराम भट्टराईको अध्यक्षतामा भएको छलफलमा तपसिलका उपस्थिति भयो

क्र.स	नाम	ठेगाना	हस्ताक्षर
१	सिताराम भट्टराई वाड अध्यक्ष	गौरादह-९	
२	याम कुमारी प्रधान वाड सदस्य		
३	दिनेश पोखरेल " "		
४	कृष्ण प्र० गौतम " "		
५	सिता देवी परियार " "		
६	गोपाल भट्टराई पार्टी प्रतिनीधी ने.कां.		
७	ओम प्र० निरौला " " ए.मा.ले	गौरादह-९	
८	बम वे. विष्ट " माओवादी		
९	मेघराज थापा टोलवि. ~~सचिव~~ अध्यक्ष	गौ.न.-९	
१०	छत्र वे. बरनेत " संयोजक		
११	गोविन्दनाथ भार्गव " संयोजक		
१२	प्रकाश कटुवाल " सचिव		
१३	रिता निरौला " संयोजक		
१४	सुरेस भट्टराई " सचिव		
१५	लक्ष्मण अधिकारी " संयोजक		
१६	टिकाराम थापा " सचिव	गौ.न.-९	
१७	रोहित बरनेत " संयोजक		
१८	मिम रायमाझी " सचिव		
१९	वंशीराज सुवेदी " संयोजक		
२०	पदमलाल पोखरेल " सचिव		

मिति २०७८/११/१०

आज मिति २०७८ फाल्गुन १० गते गौरादह न.पा. वडा नं. ७ मा नगरपालिकाको आवधिक योजनाको तर्जुमा कार्यका लागि वडा स्तरीय छलफल तथा योजना छनौटकार्यक्रम वडा अध्यक्ष श्री बलराम खरेल ज्यूको अध्यक्षतामा भएको छलफलमा तपसिलका उपस्थिति भयो।

उपस्थिति

क्र.स.	नाम	ठेगाना	हस्ताक्षर
१	बलराम खरेल वडा अध्यक्ष	गौरादह ७	
२	दिलनाथ कट्वाल	गौरादह ७	
३	बल ब. तामाङ	" "	
४	सिताराम खड्का	" "	
५	देवेन्द्र कुमार सिवाकोटी	गौरादह-७	
६	गौरा लुइटेल	" "	
७	भवानी प्र. पाठक	" ७	
८	मुकुन्द प्र. भट्टराई	गौरादह-७	
९	टेक प्रसाद अधिकारी	गौरादह-७	
१०	हर्क बस्नेत	" ७	
११	टिका घिमिरे	" "	
१२	यशोदा दाहाल	" "	
१३	सुलोचना राजवंशी	" "	
१४	शैमाध्वज सिंह माझी	" "	
१५	शंकरी रेग्मी	" "	
१६	लक्ष्मी प्र. ताजपुरिया	" "	
१७	लक्ष्मी लिम्बु	" "	
१८	धनीलाल राजवंशी	" "	
१९	नर बहादुर राई	" "	
२०	राजेश राई	" "	

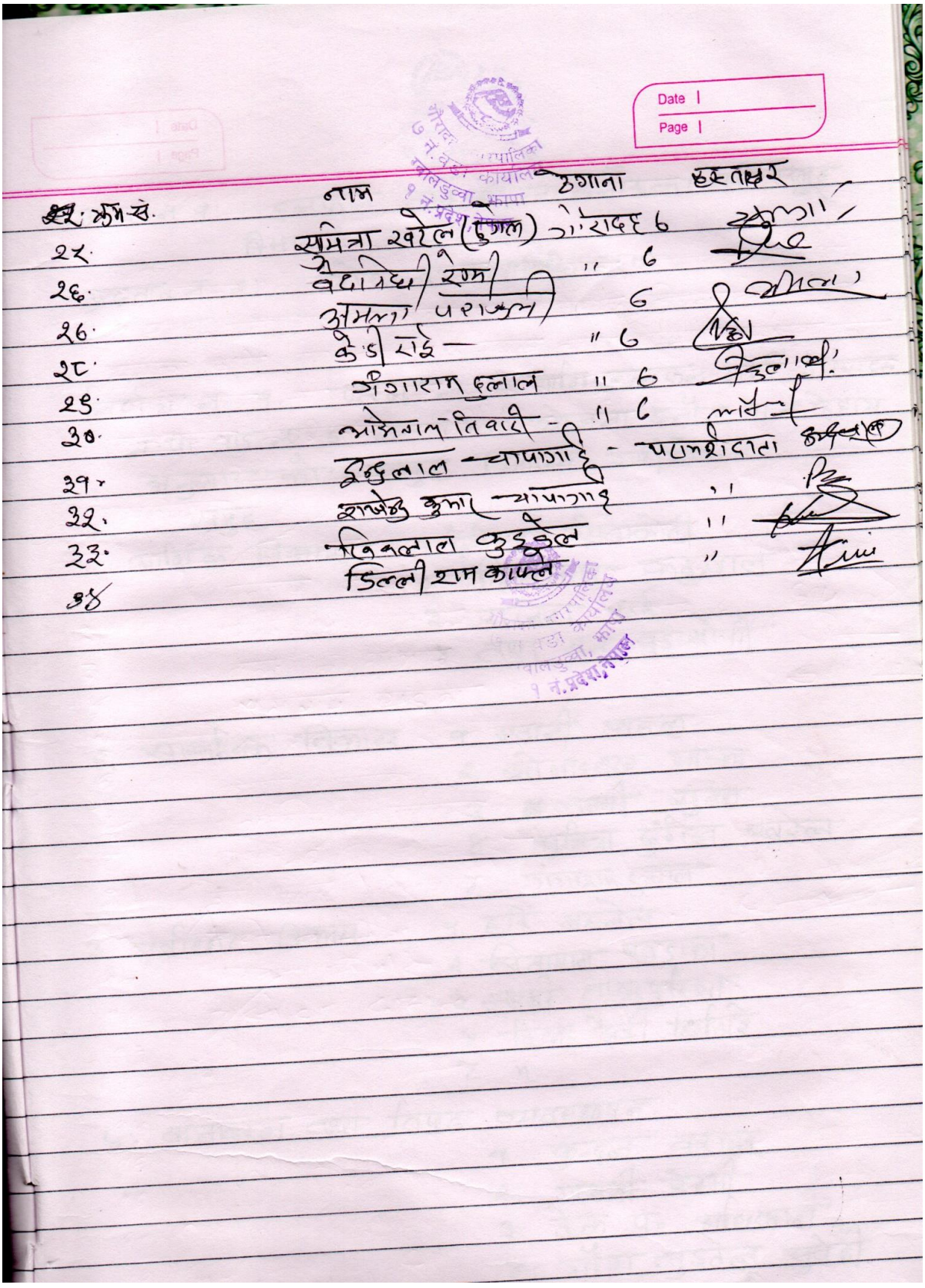

Date |
Page |

क्रम सं.	नाम	ठेगाना	हस्ताक्षर
२५.	सुमित्रा खरेल (ढुंगेल)	गौरादह ६	[signature]
२६.	वेदविधी रेग्मी	" ६	[signature]
२७.	अमला पराजुली	६	[signature]
२८.	केडी राई	" ६	[signature]
२९.	गंगाराम दुलाल	" ६	[signature]
३०.	आमेनाल तिवारी	" ६	[signature]
३१.	इन्दुलाल चापागाई	परामर्शदाता	[signature]
३२.	राजेन्द्र कुमार चापागाई	"	[signature]
३३.	विकलाल कुइकेल	"	[signature]
३४	डिल्ली राम काफ्ले	"	[signature]

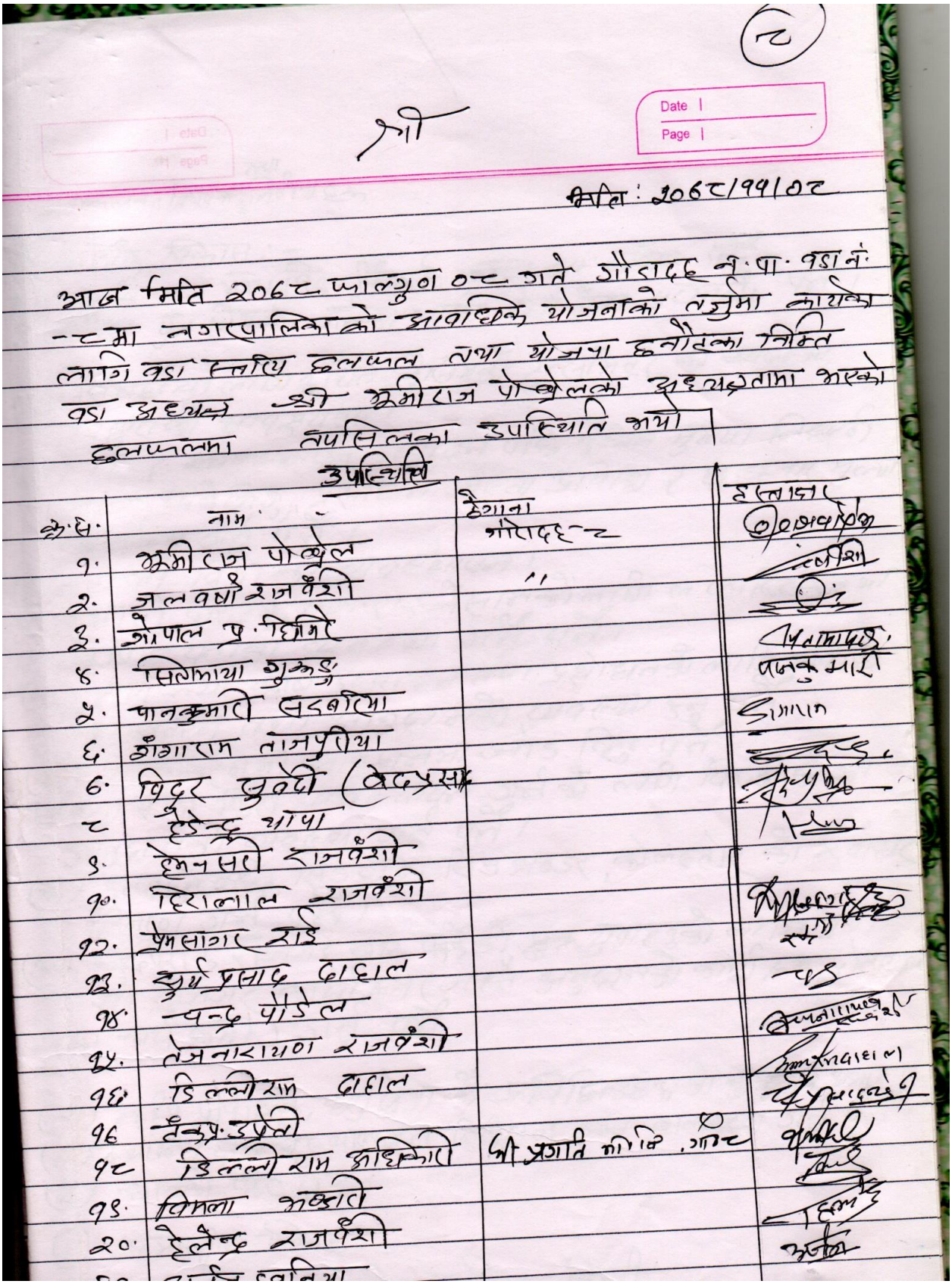

(८)

श्री

Date |
Page |

मिति: २०६८/११/०८

आज मिति २०६८ फाल्गुण ०८ गते गौरादह न.पा. वडा नं. -८मा नगरपालिकाको आवधिक योजनाको तर्जुमा कार्यको लागि वडा स्तरिय छलफल तथा योजना छनौटका निम्ति वडा अध्यक्ष श्री भूमीराज पोखरेलको अध्यक्षतामा भएको छलफलमा तपसिलका उपस्थिति भयो।

उपस्थिति

क्र.सं.	नाम	ठेगाना	हस्ताक्षर
१.	भूमीराज पोखरेल	गौरादह-८	[signature]
२.	जलवर्षा राजवंशी	"	[signature]
३.	गोपाल प्र. घिमिरे		[signature]
४.	सितामाया गुरुङ्ग		[signature]
५.	पानकुमारी सदबरिया		[signature]
६.	गंगाराम ताजपुरीया		[signature]
७.	विदुर सुवेदी (वेदप्रसाद		[signature]
८	हेडेन्द्र थापा		[signature]
९.	हेमनसरी राजवंशी		
१०.	हिरालाल राजवंशी		[signature]
१२.	प्रेमसागर राई		[signature]
१३.	सूर्यप्रसाद दाहाल		[signature]
१४.	चन्द्र पौडेल		[signature]
१५.	तेजनारायण राजवंशी		[signature]
१६.	डिल्लीराम दाहाल		[signature]
१७	टंकप्र. उप्रेती		[signature]
१८	डिल्लीराम अधिकारी	श्री प्रगति मा.वि. गौ.८	[signature]
१९.	विमला भण्डारी		[signature]
२०.	हेलेन्द्र राजवंशी		[signature]
२१.	[illegible]		

आज मिती २०७९ साल जेष्ठ २० गतेका दिन गौरादह नगरपालिकाको सभा हलमा गौरादह नगरपालिकाको आवधिक योजनाको मस्यौदा प्रतिवेदन प्रस्तुतो नगर प्रमुख श्री छत्रपति सुवेदी ज्यूको अध्यक्षतामा तपसिलको उपस्थितिमा देहाय अनुसारका निर्णय गरियो।

नगर प्रमुख - श्री छत्रपति सुवेदी
नगर उप-प्रमुख श्री जलवर्षा राजवंशी (चौधरी)
प्र.प्र.अ. श्री राजेन्द्र भट्टराई
उप सचिव श्री टेकनाथ रेग्मी
१ नं. वडा अध्यक्ष - श्री नगेन्द्र भण्डारी
२ नं. वडा अध्यक्ष - श्री गोपाल प्रसाद कोहराला
३ नं. " " श्री दिलिप कुमार भण्डारी
४ " " श्री दुर्गामणी बस्नेत
५ " " श्री जगन्नाथ खनाल
६ " " श्री तोयानाथ प्रसाई
७ " " श्री बलराम खरेल
८ " " श्री गणेश राजवंशी
९ " " श्री उपेन्द्र निरौला
कार्यपालिका सदस्य श्री गोमादेवी चेम्जोङ
" श्री अञ्जु निरौला
" श्री तुलसा कडेल
" श्री कुन्ता पड्जुली
" श्री दुर्गा घिमिरे
" श्री डम्बर बहादुर विश्वकर्मा
" श्री गोलसिंह ताजपुरिया
" श्री कृष्णानन्द राजवंशी
अधिकृत छैठौं श्री प्रज्वल अधिकारी
इन्जिनियर श्री ईश्वर अधिकारी
कर्मचारी स्वास्थ्य शाखा श्री मिरा कुइकेल
इन्जिनियर श्री गोपाल भण्डारी
कर्मचारी पशु सेवा शाखा श्री दिनेश ढकाल

डी॰ केदार दहाल — टोली प्रमुख
श्री भागवत गिरी — विषय विज्ञ
इन्दु भण्डारी — विषय विज्ञ
शिवलाल कुइकेल — परामर्श दाता

प्रस्ताव नं. १ आवधिक योजना मस्यौदा छलफल तथा सुझाव

निर्णय नं. १ प्रस्ताव नं. १ माथि छलफल गरी गौरादह नगरपालिकाको आवधिक विकास योजनाको मस्यौदा प्रतिवेदनमा छलफल गरि नगरपालिकामा रहेका ६ वटै वडा अध्यक्ष वा सचिवलाई ३ दिन भित्रमा (तोक) सुझाव उपलब्ध गराउने निर्णय गरियो। साथै सुझावहरुलाई समावेश गरी ६ दिन भित्रमा अन्तिम प्रतिवेदन बुझाउने निर्णय गरियो।

अनसूची ४ - नगर स्तरिय योजना तथा कार्यक्रम

१. आर्थिक विकास													
क) कृषि													
	५ वर्षको लक्ष्य		**परिमाणात्मक लक्ष्य**					**कुल वजेट**	**कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत (हजारमा)**				
प्रतिफल अनुसार प्रमुख क्रियाकलाप	**इकाई**	**परिमाण**	**१**	**२**	**३**	**४**	**५**	**रु. हजारमा**	**१**	**३**	**४**	**४**	**५**
कृषि उपज सङ्कलन केन्द्र स्थापना	वटा	९	२	२	२	२	१	३,१००	७,००	७,००	७,००	७,००	३००
पालिक स्तरिय अगुवा तथा व्यवसायिक तालिम	वटा	९	२	२	२	२	१	४,१००	२,०००	५००	५००	१०००	१,०००
कुलो मर्मत		९	२	२	२	२	१	४,१००	१,५००	१,२००	६००	१५००	५००
कृषक भ्रमण आयोजना र तालिम		१८	२	२	२	२	२	२,१००	५००	५००	५००	५००	५००
कृषि प्रविधिकहरुको तालिम		९	२	२	२	२	२	२५०	५०	५०	५०	५०	५०
माटो परिक्षण तालिम र शिविर		५	१	१	१	१	१	१,२५०	३५०	२५०	२५०	२५०	२००
मिनि ल्याब स्थापना		१	०	१	०	०	०	७००	०	७००	०	०	०
कृषि मेला आयोजना		५	१	१	१	१	१	२,०००	३५०	३५०	४००	४००	५००
प्लाष्टिक टनेल खेती		१५०	३०	३०	३०	३०	३०	९२०	१८०	१८०	१८०	१८०	२००
अर्गानिक खेती तालिम प्रबर्द्धन		१०	२	२	२	२	२	१,१००	२००	२००	२००	३५०	१५०
फलफुल नर्सरी स्थापना तथा र सञ्चालन		१०	२	२	२	२	२	६,०००	२,०००	१,०००	१,०००	१०००	१,०००
कृषि सडक तथा ट्रली मार्ग निर्माण	किमि	४५	५	१०	१०	१०	१०	३,०००	२००	७००	७००	७००	७००
जम्मा								**२८,६२०**	**७३३०**	**५६३०**	**४३८०**	**५९३०**	**५१००**
ख) पशुसेवा													
	५ वर्षको लक्ष्य		**परिमाणात्मक लक्ष्य**					**कुल वजेट रु.**	**कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत (हजारमा)**				
प्रतिफल अनुसार प्रमुख क्रियाकलाप	**इकाई**	**परिमाण**	**१**	**२**	**३**	**४**	**५**	**हजारमा**	**१**	**२**	**३**	**४**	**५**
दुग्ध चिस्यान केन्द्र स्थापना	वटा	५	१	१	१	१	१	२,१००	४००	४००	४००	४००	५००
पशु गर्भाधारण केन्द्र स्थापना	वटा	१	१	०	०	०	०	१५०	१५०	०	०	०	०
पशुपालन समूह वा फार्मलाई उन्नत जातको राँगा बोका वितरण	सङ्ख्या	२५	५	५	५	५	५	२,५५०	५००	५००	५००	५००	५००
अगुवा पशुपालक कृषक लक्षित तालिम	जना	४५	९	९	९	९	९	५००	१००	१००	१००	१००	१००
घाँस खेतिका लागि पशुपालन समूहलाई अनुदान	हे.	४०	८	८	८	८	८	१,६५०	३२०	३२०	३२०	३४०	३५०
युवा लक्षित उन्नत गाई भईसी फार्म अनुदान	सङ्ख्या	५	१	१	१	१	१	५,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००

पशु जन्य पदार्थ वजारीकरण	वटा	१०	२	२	२	२	२	१,०००	२००	२००	२००	२००	२००
गोष्ठी सञ्चालन (पशु विमा, फ्लु, सफा दुध उत्पादन)	पटक	१५	३	३	३	३	३	१,५००	३००	३००	३००	३००	३००
पशु स्वास्थ्य परिक्षण तथा खोप शिविर	पटक	१०	२	२	२	२	२	१,०००	२००	२००	२००	२००	२००
मासु परिक्षण प्रयोगशाला स्थापना	वटा	१	१	०	०	०	०	२५०	०	२५०	०	०	०
पशु प्राविधिक तालिम तथा अन्य क्षमता विकास कार्यक्रम	वटा	५	१	१	१	१	१	१,२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०
पशु उपचार सेवा तथा कार्यक्रम एकमुष्ठ	वटा	५	१	१	१	१	१	१,०००	२००	२००	२००	२००	२००
पशु अन्वेषण, रिपोर्टिङ, सिरम सङ्कलन प्रयोगशाला प्रेषण कार्यक्रम	पटक	१०	२	२	२	२	२	५००	१००	१००	१००	१००	१००
पशुपंक्षी ल्याव स्थापना	पटक	५	१	१	१	१	१	७५०	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०
जम्मा								**१९,२००**	**३८७०**	**३९७०**	**३७२०**	**३७४०**	**३८५०**
ग) उद्योग व्यवसाय													
	५ वर्षको लक्ष्य		**परिमाणात्मक लक्ष्य**					**कुल वजेट रु.**	**कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत (हजारमा)**				
प्रतिफल अनुसार प्रमुख क्रियाकलाप	**इकाई**	**परिमाण**	**१**	**२**	**३**	**४**	**५**	**हजारमा**	**१**	**२**	**३**	**४**	**५**
उद्यम विकास कोष स्थापना	वटा	१	१	०	०	०	०	१०,६००	०	५०००	५०००	३००	३००
उद्योग सम्भाव्यता अध्ययन	वटा	१	१		०	०	०	५००	०	५००	०	०	०
लघु उद्योग गाउँ स्थापना	वटा	२	०	१	१	०	०	६,०००	०	०	३०००	३०००	०
उद्यमीहरुको लागि अध्ययन भ्रमण	वटा	५	१	१	१	१	१	१,१५०	२००	२००	२००	२५०	३००
प्राविधिक सिप विकास तालिम	वटा	१०	२	२	२	२	२	१,१५०	२००	२००	२००	२५०	३००
लधु तथा साना उद्यमी मेला	वटा	५	१	१	१	१	१	२,६५०	५००	५००	५००	५५०	६००
उद्योग प्रबर्द्दन कार्यक्रम	वटा	५	१	१	१	१	१	६५०	१००	१००	१००	१५०	२००
लघु उद्यमीहरुका लागि साझा सुविधा केन्द्र स्थापना	वटा	६	०	३	३	०	०	२,०००	०	१०००	१००	०	०
व्यापारीका लागि क्षमता विकास तालिम	पटक	५	१	१	१	१	१	२,६५०	५००	५००	५००	५५०	६००
पर्यटकिय महत्वका स्थानहरुसम्मको पहुँच सडक मर्मत तथा निर्माण	किमि	३०	१०	१०	१०	५	५	३०,०००	०	१०,०००	१०,०००	५,०००	५,०००
पर्यटकिय महत्वका स्थानहरुसम्मको संरक्षण र पुन निर्माण	वटा	१०	३	२	२	१	२	२८,०००	५,०००	५,०००	५,०००	६,०००	७,०००
वनभोज स्थल निर्माण	सङ्ख्या	६	२	२	१	१		१५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	०	०
जम्मा								**१,००,३५०**	**११,५००**	**२८,०००**	**२९,६००**	**१६,०५०**	**१४,३००**
घ) बैंक तथा वित्तिय सस्था													
प्रतिफल अनुसार प्रमुख क्रियाकलाप	**५ वर्षको लक्ष्य**		**परिमाणात्मक लक्ष**						**कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत**				

	इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	कुल वजेट रु. हजारमा	१	२	३	४	५
व्यवसायीकका लागि क्षमता विकास तालिम	वटा	५	१	१	१	१	१	१,०००	२००	२००	२००	२००	२००
स्तरोन्नती तालिम तथा प्रविधि सहयोग	जना	५०	१०	१०	१०	१०	१०	२,५००	५००	५००	५००	५००	५००
सहकारी तथा वित्तिय संस्था सम्बन्धी बृहत गोष्ठी	पटक	५	१	१	१	१	१	१,६००	३००	३००	३००	३००	४००
सहकारी संस्थाहरुको तथ्याङ्क सङ्कलन तथा डाटावेस र अद्यावधीकरण	पटक	५	१	१	१	१	१	२,५००	५००	५००	५००	५००	५००
जम्मा								**७,६००**	**१,५००**	**१,५००**	**१,५००**	**१,५००**	**१,६००**

२. सामाजिक विकास

क) शिक्षा

प्रतिफल अनुसार प्रमुख क्रियाकला	५ वर्षको लक्ष्य		परिमाणात्मक लक्ष्य					कुल वजेट रु.	कार्यान्वियनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत				
	इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	हजारमा	१	२	३	४	५
कक्षा कोठा निर्माण	वटा	२०	५	५	५	३	२	२३,०००	४,०००	४,०००	४,०००	५,०००	६,०००
कम्प्यूटर प्रयोगशाला निर्माण	वटा	२०	५	५	५	३	२	१८,०००	३,०००	३,०००	३,०००	६,०००	३,०००
विग्यान प्रयोगशाला	वटा	१०	२	२	२	२	२	११,५००	२,०००	२,०००	२,०००	२,५००	३,०००
खेल मैदान	वटा	९	३	३	३	०	०	१०,०००	२,०००	२,०००	२,०००	२,०००	२,०००
घेराबेरा विद्यालय निर्माण	वटा	९	३	३	३	०	०	१०,०००	२,०००	२,०००	२,०००	२,०००	२,०००
शौचालय निर्माण तथा मर्मत	वटा	२५	५	५	५	५	५	१६,०००	३,०००	३,०००	३,०००	३,०००	४,०००
विद्यालयमा पानीको व्यवस्था	वटा	२५	५	५	५	५	५	८,०००	१,५००	१,५००	१,५००	१,५००	२,०००
विद्यालयमा इन्टरनेट जडान	वटा	१५	३	३	३	३	३	१,५००	९००	६००			
विद्यालयमा खेलकुद सामाग्रीको व्यवस्था	एकमुष्ट	१	१	१	१	१	१	२,५००	५००	५००	५००	५००	५००
फर्निचरको व्यवस्था	सेट	१५०	३०	३०	३०	३०	३०	१,०००	१५०	२००	२००	२००	२५०
स्ट्रेचर प्राथमिक उपचारको साधनको लागि	एकमुष्ठ	१	१	१	१	१	१	२५०	५०	५०	५०	५०	५०
थप शिक्षक व्यवस्था (वार्षिक)	जना	२५	५	५	५	५	५	६,९००	१,३८०	१,३८०	१,३८०	१,३८०	१,३८०
प्र.अ. तालिम (संस्थागत समेत) (वार्षिक)	वटा	५	१	१	१	१	१	४००	५०	५०	७५	१००	१२५
वि.व्य.स.र पिछडिएका पदाधिकरीको क्षमता विकास तालिम (वार्षिक)	वटा	५	१	१	१	१	१	७५०	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०
विद्यालय सुधार योजना निर्माण तथा बार्षिक कार्यशाला	५	१	१	१	१	१	१	१,७५०	३५०	३५०	३५०	३५०	३५०
वाल शिक्षक तालिम (वार्षिक)	वटा	५	१	१	१	१	१	५००	१००	१००	१००	१००	१००
लेखा तालिम	वटा	५	१	१	१	१	१	२५०	५०	५०	५०	५०	५०

खेल प्रशिक्षक व्यवस्था (वार्षिक)	जना	२०	४	४	४	४	४	१,०००	२००	२००	२००	२००	२००
अनुगमन तथा मुल्याङ्कन	१	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	२५०	५०	५०	५०	५०	५०
शिक्षक पुरस्कार	जना	२५	५	५	५	५	५	२५०	५०	५०	५०	५०	५०
विद्यालय शिक्षा पुरस्कार	वटा	२५	५	५	५	५	५	५००	१००	१००	१००	१००	१००
स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण	वटा	१	१	०	०	०	०	५००	५००	०	०	०	०
अपांग तथा अशक्तहरुको लागि छात्रवृति	एकमुष्ठ	१	१	१	१	१	१	१,५००	३००	३००	३००	३००	३००
जम्मा								**११६,३००**	**२२,३८०**	**२१,६३०**	**२१,०५५**	**२५,५८०**	**२५,६५५**
ख) स्वास्थ्य													
	५ वर्षको लक्ष्य		**परिमाणात्मक लक्ष्य**					**कुल वजेट रु.**	**कार्यान्वियनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत**				
प्रतिफल अनुसार प्रमुख क्रियाकला	**इकाई**	**परिमाण**	**१**	**२**	**३**	**४**	**५**	**हजारमा**	**१**	**२**	**३**	**४**	**५**
समुदायमा आधारित सन्तुलित खानपिन सम्बन्धी व्यवहार परिवर्तन वारे जनचेतना कार्यक्रम	(वार्षिक) पटक	५	१	१	१	१	१	१,५००	३००	३००	३००	३००	३००
पाठेघर सम्बन्धी वडा स्तरिय शिविर जनचेतना (पोष्टर, ब्रोसर)	पटक	५	१	१	१	१	१	१८,०००	३००	३००	३००	३००	३००
स्वयमसेविका प्रोत्साहन पुस्कार ५ जनाका दरले (उत्कृष्ट ५ वडा)	जना	१२५	२५	२५	२५	२५	२५	१,५००	३००	३००	३००	३००	३००
निशुल्क आयुर्वेद तथा योग स्वास्थ्य शिविर	वटा	५	१	१	१	१	१	१,१००	२००	२००	२००	२००	३००
विध्यालयमा सर्ने र नसर्ने रोग तथा योगा सचेतना कार्यक्रम	विद्यालय	५	१	१	१	१	१	५००	१००	१००	१००	१००	१००
स्वास्थ्यकर्मीका लागि क्षमता अभिबृद्दि तालिम	जना	५०	१०	१०	१०	१०	१०	५५०	१००	१००	१००	१००	१००
स्वास्थ्य कार्यक्रम समिक्षा	वार्षिक		३	३	३	३	३	२५०	५०	५०	५०	५०	५०
स्वास्थ्य कार्यक्रम अनुगमन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	२५०	५०	५०	५०	५०	५०
स्वास्थ्य चौकीमाहरुमा स्वास्थ्य उपकरण थप	एकमुष्ट	१	१	१	१	१	१	२,५००	५००	५००	५००	५००	५००
औषधी खरिद ढुवानी भण्डारण	पटक	५	१	१	१	१	१	७,५००	१,५००	१,५००	१,५००	१,५००	१,५००
एकीकृत नगर स्वास्थ्य व्यवस्थान सुचना प्रणाली स्थापना र सञ्चालन	वटा	१	०	१	०	०	०	५००	५००	०	०	०	०
जम्मा								**३४,१५०**	**३,९००**	**३,४००**	**३,४००**	**३,४००**	**३,५००**
ग) खानेपानी तथा सरसफाई													
प्रतिफल अनुसार प्रमुख क्रियाकला	**५ वर्षको लक्ष्य**		**परिमाणात्मक लक्ष्य**						**कार्यान्वियनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत**				

	इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	कुल वजेट रु. हजारमा	१	२	३	४	५
खानेपानी योजना पुननिर्माण	वटा	१०	२	२	२	२	२	५०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००
खानेपानी योजना मर्मत सम्भार	वटा	५०	१५	१०	१०	१०	५	४७,५००	७,५००	१०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००
खानेपानी उपभोक्ता समितिहरुको संस्थागत विकास सम्बन्धी तालिम	वटा	२५	५	५	५	५	५	२५०	५०	५०	५०	५०	५०
पूर्ण सरसफाई प्रबर्दन कार्यक्रम	वटा	५	१	१	१	१	१	१,१००	५००	५००	५००	५००	५००
स्वच्छ खानेपानी सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम (बार्षिक)	पटक	२५	५	५	५	५	५	२५०	५०	५०	५०	५०	५०
जम्मा								**९९,१००**	**१८,१००**	**२०,६००**	**२०,६००**	**२०,६००**	**२०,६००**
घ) महिला तथा वालवालिका र लक्षित बर्ग													
	५ वर्षको लक्ष्य		**परिमाणा त्मक लक्ष्य**					**कुल वजेट**	**कार्यान्वियनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत**				
प्रतिफल अनुसार प्रमुख क्रियाकला	**इकाई**	**परिमाण**	**१**	**२**	**३**	**४**	**५**	**रु. हजारमा**	**१**	**२**	**३**	**४**	**५**
नयाँ संरचना, संविधान र देवानी सम्बन्धमा महिला र लक्षित बर्गलाई तालिम	वटा	६	२	२	२	२	२	६००	२००	२००	२००	०	०
दृष्टि विहिनको लागि गमनशिलता तालिम	वटा	५	१	१	१	१	१	४२०	८०	८०	८०	८०	१००
अपांगता भएकाहरुलाई सीपमूलक तालिम	वटा	५	१	१	१	१	१	१,३००	२५०	२५०	२५०	२५०	३००
महिलाहरुका लागि व्यवसायिक तथा सिपमूलक तालिम	वटा	७५	१५	१५	१५	१५	१५	३,०५०	६००	६००	६००	६००	६५०
वालक्लव गठन र सञ्चालन र प्रतियोगिता	वटा	२५	५	५	५	५	५	५००	१००	१००	१००	१००	१००
ज्येष्ठ नागरिक मिलन केन्द्र निमार्ण	वटा	५	२	१	१	१	०	८,०००	४,०००	०	२,०००	०	२,०००
वाल विवाह न्यूनिकरण अभियान	वटा	५	१	१	१	१	१	६००	२००	१००	१००	१००	१००
वडास्तरिय लैंगिक र घरेलु हिंसा निर्मुल अभियान	वटा	१०	२	२	२	२	२	१,०००	२००	२००	२००	२००	२००
अपाङ्गता भएका अनाथ र हिंसा पिडितका लागि पुनस्थापना कार्यक्रम कोष	वटा	१	०	१	०	०	०	५००	०	३००	२००	०	०
किशोरी शिक्षा	वटा	५	१	१	१	१	१	१,०००	२००	२००	२००	२००	२००
एकल महिला स्वालम्बन कार्यक्रम कोष	वटा	१	१	०	०	०	०	१०००	५००	५००	०	०	०
जम्मा								**१७,९७०**	**६,३३०**	**२,५३०**	**३,९३०**	**१,५३०**	**३,६५०**
ङ) दलित जनजाती तथा लक्षित बर्ग													
	५ वर्षको लक्ष्य		**परिमाणात्मक लक्ष्य**					**कुल वजेट**	**कार्यान्वियनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत**				
प्रतिफल अनुसार प्रमुख क्रियाकला	**इकाई**	**परिमाण**	**१**	**२**	**३**	**४**	**५**	**रु. हजारमा**	**१**	**२**	**३**	**४**	**५**

विपन्न दलित वालबालिकाका विद्यालय पोशाक वितरण	जना	२००	४०	४०	४०	४०	४०	१,२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०
दलित लक्षित घरेलु हिंसा विरुद्को तालिम	वटा	२५	५	५	५	५	५	१,२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०
व्यवसायिक तथा सीपमूलक तालिम	वटा	३५	१०	१०	१०	५	०	४००	१००	१००	१००	१००	०
दलित किशोर किशोरी शिक्षा कार्यक्रम वार्षिक	पटक	५	१	१	१	१	१	५००	१००	१००	१००	१००	१००
आदिवासी जनजाती लक्षित कार्यक्रम	वटा	५	१	१	१	१	१	२,५००	५००	५००	५००	५००	५००
जम्मा								**५,९००**	**१,२००**	**१,२००**	**१,२००**	**१,२००**	**१,१००**

च) युवा तथा खेलकुद

प्रतिफल अनुसार प्रमुख क्रियाकला	**५ वर्षको लक्ष्य**		**परिमाणात्मक लक्ष्य**					**कुल वजेट रु. हजारमा**	**कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत**				
	इकाई	**परिमाण**	**१**	**२**	**३**	**४**	**५**		**१**	**२**	**३**	**४**	**५**
नगरस्तरिय खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन	वटा	१०	२	२	२	२	२	५,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००
राष्टिय स्तरको प्रशिक्षकवाट तालिम सञ्चालन	वटा	५	१	१	१	१	१	५००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००
नगर स्तरीय कभर्ड हल निर्माण	वटा	१	०	१	०	०	०	५,०००	०	५,०००	०	०	०
वडा स्तरिय खेलकुद आयोजना	पटक	५	१	१	१	१	१	१,०००	२००	२००	२००	२००	२००
खेलकुद मैदान निर्माण	वटा	२	०	१	१	०	०	२०,०००	०	१०,०००	१०,०००	०	०
युवा लक्षित नेतृत्व विकास र आयमुलक तालिम कार्यक्रम	वटा	५	१	१	१	१	१	५,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००
जम्मा								**३६,५००**	**३,२००**	**१८,२००**	**१३,२००**	**३,२००**	**३,२००**

३. भौतिक विकास पूर्वाधार

प्रतिफल अनुसार प्रमुख क्रियाकलाप	**५ वर्षको लक्ष्य**		**परिमाणात्मक लक्ष्य**					**कुल वजेट रु. हजारमा**	**कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत**				
	इकाई	**परिमाण**	**१**	**२**	**३**	**४**	**५**		**१**	**२**	**३**	**४**	**५**
सडक कालो पत्रे	किमी	५०	१०	१०	१०	१०	१०	१,९०,०००	४०,०००	४०,०००	४०,०००	४०,०००	३०,०००
सडक ग्राभेल	किमी	५५	१०	१०	१०	१५	१०	१,९६,०००	४०,०००	४०,०००	४०,०००	४०,०००	३६,०००
कच्ची सडक निर्माण	किमी	६०	१०	१५	१५	१०	१०	६,०००	१,०००	१,५००	१,५००	१,०००	१,०००
पद मार्ग निर्माण	किमी	५०	१०	१०	१०	१०	१०	१०,०००	२,०००	२,०००	२,०००	२,०००	२,०००
सडक नाली निर्माण	किमी	२१	३	४	४	५	५	५८,८००	८४००	११,२००	११,२००	१४,०००	१४,०००
जम्मा								**४,६०,८००**	**९१,४००**	**९४,७००**	**९४,७००**	**९७,०००**	**८३,०००**
वस्ति विकास योजना प्रतिबेदन निर्माण तथा कार्यान्वयन	वटा	१	१	०	०	०	०	८०,०००	४०,०००	४०,०००	०	०	०
जम्मा								**८०,०००**	**४०,०००**	**४०,०००**	**०**	**०**	**०**

स्थानीय विद्युत वितरण	एकमुष्ठ	५	१	१	१	१	१	५,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००
जम्मा								**५,०००**	**१,०००**	**१,०००**	**१,०००**	**१,०००**	**१,०००**
इन्टरनेट सेवा विस्तार	सेट	३	१	२	०	०	०	१,८००	६००	१,२००	०	०	०
जम्मा								**११,८००**	**२,६००**	**३,२००**	**२,०००**	**२,०००**	**२,०००**

४. वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन													
	५ वर्षको लक्ष्य		**परिमाणात्मक लक्ष्य**					**कुल वजेट रु.**	**कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत**				
प्रतिफल अनुसार प्रमुख क्रियाकलाप	**इकाई**	**परिमाण**	**१**	**२**	**३**	**४**	**५**	**हजारमा**	**१**	**२**	**३**	**४**	**५**
स्थायी नर्सरी निर्माण (७५ हजार विरुवा)	वटा	२	१	१	०	०	०	१,०००	५००	५००	०	०	०
सडक किनारमा बृक्षारोपण	वटा	५,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	५,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००
अतिक्रमण भएको वन क्षेत्रको व्यवस्थापन र विरुवा रोपण	हे.	२५	५	५	५	५	५	८००	२००	२००	२००	२००	०
गैऱ्ह काष्ठ उद्योग स्थापना र सञ्चालन	वटा	५	१	१	१	१	१	८,०००	२,०००	२,०००	२,०००	२,०००	२,०००
जडीवुटी प्रशोधन केन्द्र पहिचान, विकास स्थापना र सञ्चालन	वटा	५	१	१	१	१	१	१,३५०	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००
जम्मा								**१६,१५०**	**४,७००**	**४,७००**	**४,२००**	**४,२००**	**४,०००**
सँस्थागत विकासका कार्यक्रम													
सा.व.उ.स.को लागि लेखा तथा अभिलेख व्यवस्थापन तालिम	पटक	२५	५	५	५	५	५	८००	२००	२००	२००	२००	२००
सामुदायीक वन व्यवस्थापन स्थलगत अभ्यास	पटक	२५	१	१	१	१	१	६,०००	१,५००	१,५००	१,५००	१,५००	१,५००
वातावरण दिवस	पटक	५	१	१	१	१	१	२००	५०	५०	५०	५०	५०
जम्मा								**७,०००**	**१,७५०**	**१,७५०**	**१,७५०**	**१,७५०**	**१,७५०**
फोहोर मैला व्यवस्थापन													
	५ वर्षको लक्ष्य		**परिमाणात्मक लक्ष्य**					**कुल वजेट रु.**	**कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत**				
प्रतिफल अनुसार प्रमुख क्रियाकलाप	**इकाई**	**परिमाण**	**१**	**२**	**३**	**४**	**५**	**हजारमा**	**१**	**२**	**३**	**४**	**५**
फोहोर मैला व्यवस्थापन केन्द्र	वटा	२	१	१	०	०	०	१,५००	७५०	७५०	०	०	०
फोहोरमैला व्यवस्थापनका लागि उपकरण खरिद	सेट	१	१	०	०	०	०	५००	५००	०	०	०	०
फोहोरमैला व्यवस्थापन सम्वन्धी सचेतना कार्यक्रम (वार्षिक)	पटक	५	१	१	१	१	१	४००	१००	१००	१००	१००	१००
जम्मा								**२,४००**	**१,३५०**	**८५०**	**१००**	**१००**	**१००**

विपद् व्यवस्थापन													
पहिरो रोकथाम	स्थान	२५	५	५	५	५	५	७,५००	१,०००	२,०००	२०००	१०००	५००
जोखिमपूर्ण सडकमा वायोइन्जिनियरिङ	किमी	१०	२	२	२	२	२	१२५००	२५००	२५००	२५००	२५००	२५००
पानी मुहान संरक्षणको लागि चेतनामूलक कार्यक्रम	वटा	५	१	१	१	१	१	२५०	५०	५०	५०	५०	५०
विपद पूर्वतयारी योजना निर्माण (पालिका तथा वडा स्तर)	वटा	६	६	०	०	०	०	७००	५००	५०	५०	५०	५०
विपदको समयमा वस्नको लागि सामुहिक आवास	वटा	५	२	२	१	०	०	११,०००	४,०००	४,०००	३,०००	०	०
प्राथमिक उपचार तालिम	वटा	२५	५	५	५	५	५	२,५००	५००	५००	५००	५००	५००
एम्बुलेन्स	वटा	१	१	०	०	०	०	५,०००	५,०००	०	०	०	०
जम्मा								**३९,४५०**	**१३,५५०**	**९,१००**	**८,१००**	**४,१००**	**३,६००**

५. सस्थागत विकास तथा सुशासन													
	५ वर्षको लक्ष्य		परिमाणात्मक लक्ष्य					कुल वजेट रु.	कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अनुमानित लागत				
प्रतिफल अनुसार प्रमुख क्रियाकलाप	इकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	हजारमा	१	२	३	४	५
वडा कार्यालय उपकरण तथा फर्निचर	सेट	६	२	१	१	२	०	२,५००	१०००	१०००	५००	०	०
इन्टरनेट तथा सुचना प्रविधि व्यवसथापन (वडा)	सेट	१	१	०	०	०	०	५००	५००	०	०	०	०
जनप्रतिनिधी तथा कर्मचारी तालिम	वटा	४	१	१	१	१	०	५००	१००	१००	१००	१००	१००
अनुगमन तथा मुल्याङकन तालिम	वटा	४	१	१	१	१	०	१,०००	२००	२००	२००	२००	२००
अनुगमन तथा मुल्याङकन कार्यक्रम	वटा	४	१	१	१	१	०	२,५००	५००	५००	५००	५००	५००
सार्वजनिक सुनुवाई तथा लेखा परिक्षण	वटा	४	१	१	१	१	०	१,०००	२००	२००	२००	२००	२००
ऐन नियमको निर्माण	वटा	आवश्यक्ता अनुसार	आवश्यक्ता अनुसार	आवश्यक्ता अनुसार	आवश्यक्ता अनुसार	आवश्यक्ता अनुसार	आवश्यक्ता अनुसार	५००	१००	१००	१००	१००	१००
जम्मा								**८,५००**	**२६००**	**२१००**	**१६००**	**११००**	**११००**

अनुसूची ५ - रणनैतिक योजनाहरु

क्र.स.	कार्यक्रम	परिणाम	लागत अनुमान (रु हजारमा)	प्राथमिकीकरण
भौतिक पूर्बाधार				
सडक				
१	गौरादह बजारबाट हाँसखोरा हुदै नगरपालिकासम्म कालो पत्रे गर्ने	२.५ कि.मी		१
२	स्वामी चोक-चप्रामारी- दामुना हुदै सिंघिया ढब्बा हुदै हुलाकी सम्म कालो पत्रे	१२ कि.मी		२
३	वडा नं. ३ खरेलडाँडाबाट दुधाली हुदै गौरीगञ्ज वडा नं. ३ खानेपानी सम्मको सडक कालो पत्रे गर्ने	२०कि.मी		२
४	बैगुन्धुराबजारदेखि वडा नं. ९ को पूर्व कुन्जिवारी जाने सडक कालो पत्रे	६ कि.मी		३
५	नपा भवन वडा नं. २ बाट वडा २ वरलमभिट्टा अधिकारी टोल हुदै सोलमारी बैगुनधुरा जाने सडक सम्म कालो पत्रे	४ कि. मी		१
६	किस्ने खोलामा पक्की पुल निर्माण गर्ने (वडा १ र २) अधिकारी टोल ।	७० मी		१
७	चैत्र चोक दक्षिण गौरीया खोलामा पक्की पुल निर्माण गर्ने	२५ मिटर		२
८	स्कूलचन बजार, चप्रामारी, बैगुनधुरा बजार, दामुना, डुदाँमारी, गैलडुब्बा , चप्रामारी, गौरादह बजार क्षेत्र भित्र ड्रेन सहित कालो पत्रे गर्ने	२२ कि.मी		२
९	नगर चक्रपथ निर्माण गर्ने	७० कि.मी		३
१०	चक्र पथमा पर्ने ५ पक्की पुल निर्माण	५		३
११	चक्र पथमा पर्ने १० कलवर्ट निर्माण	१०		२
	बैगुनधुरा बजार उत्तरबाट किस्ने खोला, इटाभट्टा दक्षिणबाट दहलु, हाँसखोला, धिमधिमे, गुराश चौक, मसानघाट, मझुवा, डोरामारी, चप्रामारी हुँदै औधोगिक ग्राम जोडने पूर्व पश्चिम सडक कालोपत्रे गर्ने	१५ किमि		१
जम्मा				
ढल निकास				
१	ठकठके पूर्व वडा नं. ७, ल्याण्डफिल्ड साइड निर्माण गर्ने	१.५ विघा		
१	सबै वडाका बजारका नाली व्यवस्थित गर्ने	२७ कि.मी		

२	डिपु चोक गौरादह बजार १, २ र ३ मा ड्रेन निर्माण गर्ने	५ कि. मी		
जम्मा				
खानेपानी तथा सरसफाई				
१	सवै वडामा पाइप लाइन विस्तार गर्ने			१
२	मिटर जडान तथा ल्याव टेष्ट सहित खाने पानी संचालन गर्ने			१
३	नगरपालिका भित्र ट्याङकी निर्माण	४ वटा		१
४	लागत सहभागीतामा गरिवलाई निशुल्क मिटर जडान	२०० वटा		१
५	मुख्य बजार क्षेत्रमा सार्वजनिक शौचालय	२० वा		१
६	जनचेतना कार्यक्रम	९ वटा		२
७	पूर्ण सरसफाई प्रबर्दन कार्यक्रम	९ वटा		१
८	स्वच्छ खानेपानी सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम (बार्षिक)	९ वटा		१
जम्मा				
	संचार प्रणाली			
१	सबै वडामा 4G टावर निर्माण गर्ने		४५००	१
जम्मा			**४५००**	
	बिद्युत सेवा			
१	राष्ट्रिय प्रसारण लाई प्रत्येक वडामा जोड्ने		७०००	३
	जम्मा		**२४०७०००**	
	सिंचाई			
१	माथिल्लो किस्ने नहरबाट शाखा विस्तार गर्ने (वडा नं. १, २ र ३)			
२	वडा नं. ९ मा कन्काई सिचाई आयोजना विस्तार गर्ने			
३	रामचन्द्रे सिंचाई आयोजना सुधार गरी विस्तार गर्ने (वडा नं. ४)			
४	स्वीचबाट चल्ने डिप बोरिङ ९ वटै वडामा परियोजना संचालन गर्ने	९ वटा		
५	किसानलाई अनुदानमा पानी तान्ने मोटर वितरण गर्ने			
जम्मा			**१६२८००**	
	वस्ती व्यवस्थान			
१	एकिकृत वस्ती विकास (वडा नं. १, २, ३, ५, ६, ७ र ९) गर्ने र घर जग्गा नभएका ४५ परिवारलाई जग्गा व्यवस्थापन रगी वस्ती बसाउने	६	३००००	३

२	स्मार्ट सिटीको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने	१		
३	वसपार्क १,२ र ३ वडा मध्ये एकमा	१	३०००	३
४	दामुनामा १ वसपार्क निर्माण गर्ने	१		
५	गैलडुव्बामा १ वस पार्क	१	३०००	३
६	विपन्नलाई आवास निर्माण	३००० घर		
७	प्रत्येक वडामा १ खुल्ला क्षेत्र (उद्यान) निर्माण गर्ने	९	२०००	३
८	सपिङ कम्प्लेक्स निर्माण	१	२५००	३
जम्मा			**१३५००**	
	उर्जा विकास			
१	सम्भावित वायोग्यास उत्पादन		२१००	३
२	सम्भावित सौर्य उर्जा उत्पादन गर्ने		५००००	३
	जम्मा			
	सामाजिक विकास			
	शिक्षा विकास			
१	विद्यालय भवन निर्माण- गौरादह जनता मा.वि. वडा नं. -१	१		
२	जनज्योती मा.वि. वडा -६, भवन निर्माण	१		
३	विद्यालय भवन निर्माण- अमर मा.वि. वडा नं. -२	१		
४	विद्यालय भवन निर्माण- भद्रकली मा.वि. वडा नं. -५	१		
५	प्राविधिक क्याम्पस स्थापना (Bachelor and Farmacy and Biomedical Engineering)	१		
	जम्मा		**६५९००**	
	स्वाश्थ्य			
१	१५ शैयाको नगर अस्पताल वडा नं. १	१	३५०००	२
२	सबै स्वास्थ्य चौकीमा कम्पाउण्डवाल सहित व्यवस्थापन गर्ने	९		
३	गौरादह ९ मा भेटनरी टिचिङ अस्पताल निर्माण गर्ने	१		
४	गौरादहमा आँखा हस्पताल निर्माण गर्ने	१		
५	पालिकामा १ एम्बुलेन्सको व्यवस्था गर्ने		८०००	१
६	प्रत्येक वडामा वर्थिङ सेन्टर निर्माण गर्ने	८ वटा	३५००	१
जम्मा				
	क्षमता विकास			
१	सिपमुलक बार्षिक तालिम दिई लक्षित बर्गलाई आत्म निर्भर बनाउने		५५०	२

२	नगदे वाली सम्बन्धी तालिम दिई आत्मनिरभर बनाउने		४५०	२
	लैंगिक समानता र सामाजिक समाबेसिकरण		४६०	२
१	लैगिक हिंसा सम्बन्धि पुरुष महिला दुवैलाई चेतनामुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने		४१०	२
२	पिछडिएका महिलालाई तालिम दिई आत्म निर्भर बनाउने		६५०	२
३	लक्षित समुदायका लागि आत्मनिर्भर बनाउन आयमुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने		३५००	२
	जम्मा		**६०२०**	
	धर्म सस्कृति कला र साहित्य			
१	प्राबि तहमा मातृ भाषामा पठनपाठन संचालन गर्ने	नितिगत	१२००	३
२	सन्थाल जातीको संस्कृति संरक्षण गर्न गौरादह बजारमा भवन निर्माण गर्ने	१		
३	जातिय सास्कृतिक कार्यक्रम चंचालन गर्ने		९५०	३
	जम्मा		**२१५०**	
३	**बसाईसराई**			
१	वसाई सराई रोक्न स्थानीय उद्योग स्थापना गर्ने		२००००	३
	जम्मा		**२००००	
	मानब संसाधन र विकास			
१	कम्युटर तालिमको व्यवस्था गर्ने		१२५०	३
२	सुचना प्रविधि सम्बन्धी तालिम दिने		४५०	३
	जम्मा		**१७००	
	खेलकुद विकास			
१	प्रत्येक वडामा खेल मैदान र फिटनेस सेन्टर निर्माण गर्ने	९ वटा		
२	जनता मा.वि. प्राङगणमा नगरस्तरिय कभर्ड हल सहित खेल मैदान निर्माण गर्ने	१ वटा		
२	नगर स्तरिय क्रिकेट मैदान निर्माण गर्ने	१		
	आर्थिक विकास (कृषि)			
१	कृषि उपज संकलन केन्द्र स्थापना		३९००	१
२	चिस्यान केन्द्र निर्माण (दामुना बजार)	१		
३	कृषि विउ बिजन प्रशोधन केन्द्र	१		
४	सबै वडामा बाख्रा, भैसी र माछा व्लक बनाउने	२७ वटा		
५	ग्वालडुब्बा वडा -७, दाउन्ना पशु वजार वडा -६			
६	कृषि उपज केन्द्र थोक वजार वडा नं. ६			
७	पालिका स्तरिय अगुवा तथा व्यवसायिक तालिम		१०००	२

८	कृषक भ्रमण आयोजना र तालिम		२१००	२
९	कृषि प्रविधिकहरुको तालिम		१३००	२
१०	कृषि मेला आयोजना		६००	१
११	दामुना वजारमा Livestock Collection and Distribution केन्द्र निर्माण गर्ने	१		
१२	प्लाष्टिक टनेल		५००	२
१३	अर्गानिक खेती तालिम प्रबर्दन		६००	२
१४	फलफुल नर्सरी स्थापना तथा र संचालन		९००	३
१५	पशु गर्भाधारण केन्द्र स्थापना		११५०	२
१६	पशुपालन समूह वा फार्मलाई उन्नत जातको राँगा वोका वितरण		८००	१
१७	अगुवा पशुपालक कृषक लक्षित तालिम		४५०	२
१८	युवा लक्षित उन्नत गाई भैसी फार्म अनुदान		१४५०	१
१९	गोष्ठी संचालन (पशु विमा, फ्लु, सफा दुध उत्पादन		५००	१
२०	पशु स्वास्थ्य परिक्षण तथा खोप शिविर		५५०	२
२१	मासु परिक्षण प्रयोगशाला स्थापना		२१००	२
२२	पशु प्राविधिक तालिम तथा अन्य क्षमता विकास कार्यक्रम		७००	१
२३	पशु उपचार सेवा तथा कार्यक्रम एकमुष्ठ		३५०	१
२४	गौरादह ३ मा सामुदायिक भकारी केन्द्र बनाउने			
जम्मा			**२५५६०**	
	पर्यटन विकास			
१	वडामा १/ १ वटा चिल्ड्रेन पार्क र फिटनेट सेन्टर निर्माण गर्ने	९ वटा		
२	गौरादह पर्यटकिय पोखरी निर्माण	११ विघा		
३	हात्ती डुव्वा सिमसार निर्माण, वडा नं. ९	१		
जम्मा			**६२०००**	
	उद्योग व्यवसाय			
१	औद्योगिक ग्रामको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने	१		
२	उद्यम विकास कोष स्थापना		९५००	२
३	वडा नं. ६, ७ र ९ मा उद्योग स्थापना गर्ने	३		
४	उद्योग संभाव्यता अध्ययन		३०००	२
५	लघु उद्योग गाउँ स्थापना		५०००	२
६	उद्यमीहरुको लागि अध्ययन भ्रमण		२०००	३
७	प्राविधिक सिप विकास तालिम		१०००	१

८	उद्योग प्रबर्द्दन कार्यक्रम		५००	३
९	लधु उद्यमीहरुका लागि साझा सुविधा केन्द्र स्थापना		२०००	२
१०	व्यापारीका लागि क्षमता विकास तालिम		५००	३
	जम्मा		**४५५००**	
	बैंक तथा वित्तिय विकास			
१	व्यवसायीका लागि क्षमता विकास तालिम		१०००	२
२	स्तरोन्नती तालिम तथा प्रविधि सहयोग		७००	२
३	सहकारी तथा वित्तिय संस्था सम्बन्धि बृहत गोष्ठी		५००	२
४	सहकारी संस्थाहरुको तथ्यांक संकलन तथा डाटावेस र अद्यावधीकरण		२५००	२
५	सवै वडामा रेमिट सेवा संचालन गर्ने		४०००	१
	जम्मा		**८७००**	
	उपभोक्ता समितिको विकास			
१	सावउसको लागि लेखा तथा अभिलेख व्यवस्थापन तालिम		१०००	२
२	सामुदायीक वन व्यवस्थापन स्थलगत अभ्यास		५००	२
३	वातावरण दिवस		६००	३
	जम्मा		**२१००**	
	सँस्थागत विकास			
१	सबै वडामा सुचना प्रविधिको विकास		२०००	२
२	गौरादह १ मा ईलाका प्रहरी कार्यालय निर्माण	१		
३	नपाको सभाहल निर्माण			
४	कर्मचारी आवास भवन निर्माण	१	२०००००	१
५	कर्मचारीको लागि क्षमता विकास तालिम		१०००	२
६	जेष्ठ नागरिक मिलन केन्द्र	१		
७	जनप्रतिनिधी तथा कर्मचारी तालिम		५००	२
८	अनुगमन तथा मुल्याङ्कन तालिम		६००	१
९	ऐन नियमको निर्माण		१०००	१
	जम्मा		**२०७२००**	
	विपद व्यवस्थापन, रोकथाम र वातावरण			
१	विपद पूर्वतयारी योजना निर्माण (पालिका तथा वडा स्तर)		१०००	२
२	विपदको समयमा वस्नको लागि सामुहिक आवास		१०००००	२
३	स्थायी नर्सरी निर्माण (३० हजार विरुवा र फुलहरु रोप्नको लागि)		१०००	३
४	सडक किनारमा बृक्षारोपण		५००	२

५	अतिक्रमण भएको वन क्षेत्रको व्यवस्थापन र विरुवा रोपण		५०००	२
६	जडीवुटी प्रशोधन केन्द्र पहिचान र अध्ययन, विकास स्थापना र संचालन		२५००	३
७	सबै चौकहरुलाई गोलकार वरिपरि बाह्रैमास फुलिरहने फुल लगाउने			
जम्मा			११००००	
	नदी कटान र रोकथाम			
१	रतुवा खोला तटबन्ध गर्ने			
२	दामुना खोला, गौरीया खोला, रामचन्द्रे खलामा तटबन्ध निर्माण	४० कि.मी		
३	रामचन्द्रे खोलामा ५५ किमि तटबन्ध गरी खोला किनारको दुवैतिर कोरिडोर निर्माण गर्न गुरुयोजना तर्जुमा गर्ने			
जम्मा			**९५०००**	